Bref till hemmet, under en sommarresa 1846, af författarinnan till Kusinerna

Bokutgåva

Norrköping. Östlund och Berling, 1847.
GÖTEBORG, DEN 28 JUNI 1846, EN SÖNDAGSMORGON.

Käraste A.! Nu sjunger jag – som man brukar säga – på sista versen här i faders- och moderslandet. Allt är redo för vår afresa: koffert, kappsäck och hattask, d. v. s. tunga trossen, äro afgångna per båt till Klippan, och endast schatull, nattsäckar och – det lilla bihanget – vi sjelfva qvar på jorden; men snart lemna äfvenväl vi detta torra, stilla och stadiga element, för att gunga på det oroliga och flytande. Bara W:s, de vänliga, vänfasta menniskorna, som lofvat att i sin stora, rymliga vagn föra oss ut till Klippan, der norska ångfartyget ligger, bara de komma, så äro vi och alla de andra vännerna, som äfven vilja ledsaga oss dit, redo. Morgonen har varit ganska orolig: packning och mångfaldiga besökande, helsningar och farväl, allt i skenande. Ännu svärma afskedstagande, ännu plockar E. till sig reseffekter, och fick nu i ögonblicket en den allra vackraste skänk af elfenbensplåner, med sitt lilla blyertsstift, och all infattning af sköldpadd och guld. Hon blef mycket glad åt detta nyttiga sällskap, och åt att af den älsklige gifvaren vara ihågkommen. Ja, allt är godt, allt är skönt, vädret herrligt, en önskan att få gå i främmande land, närd allt sedan mitt 7:de år, nu så nära att uppfyllas; bara medgång, bara goda aspekter – och ändå – ändå darrar jag, jag vet icke hvarföre. Jag ville försöka att analysera denna känsla, men hinner troligen icke, och det kan måhända vara lika godt. Nu slog kl. 1, nu skulle W:s komma! Nu bedja de andra mig sluta, och nu slutar jag .... alldeles som Emelie midt i sin ”hjertebank” – ty .... ”nu kommer vagnen.” – Farväl i Sverge! Farväl Sverge! Skall jag se dig åter? Skall jag återkomma lefvande .... eller död? Ho svarar mig? .... ingen!

SAMMA DAG, OMBORD PÅ ÅNGFARTYGET CHRISTIANIA, OCH GUNGANDE PÅ KATTEGAT.

Käraste A.! På hemmet tänker jag till lands, på hemmet tänker jag till vands, och troligen i himmelen, om jag en sång kommer dit före eder alla! Här sitter jag nu i min koj N:o 1 (den bästa och största), och ville gerna förmå återgifva den rörliga tafla, det brokiga lif, som omgifver mig. Det var en bitter-ljuf stund, när skottet affyrades och alla de goda, som följt mig, hastigt reste sig upp från hufven på ångfartyget, der vi sutto i vänlig krets. Endast vi resenärer sutto qvar, och tiden tillät blott en handtryckning och ett slutligen allt innefattande lef-väl. Nedkomna i den lilla gröna båten, som fört oss om bord, hviftade de sitt sista afsked, och jag kastade mitt sista farväl, i form af en skön mossrosknopp, ned till min goda älskade H. Men ack! den kom nog i båten, men studsade mot A. W:s hatt, och .... föll i hafvet; dock icke ”som en sten,” utan låg och flöt, så röd och söt – och H., hellre än att lemna detta mitt sista minne åt hajar och hvalar .... kastade sig trefjerdedels utom båten, och kostade sin Boivinshandske och halfva sin klädningsarm derpå, och lyckades verkligen att uppfånga den, fast hela armen och handen, som nu höll den från hafvet eröfrade rosenknoppen, dröpo af vatten. Det hela var ett litet hastigt drama och lustspel för alla passagerarne, som voro ”uhyre” många, de flesta ”fra Norige.” När den lilla gröna båten lade i land, så rörde sig äfven Christiania med stora steg, och när de kära vännernas vagnar svängde om hörnet, då – gingo vi ned i salongen, och togo vår koj i besittning. Betjeningen hade förut dit nedburit alla våra saker och ting, och nu etablerade vi oss. När vi hade allt i ordning, d. v. s. med andra ord, när allt låg uppackadt, och för menniskoögon huller om buller, fast vi visste meningen, då gick E. upp på däck för att se Elfsborg, men jag sade nu för första gången, och troligen ej för sista: ”Jag bryr mig intet om det, jag får ju se så mycket!” .... och lade mig för att sofva. Men detta var lättare tänkt och sagdt än egentligen utförbart, ty genom den

odrägliga hettan blef det mig omöjligt att stänga igen kojen, utan jag låg, som i en loge på första raden, och hade hela salongen till skådebana, och se, der uppfördes både melodramer, tragiska och komiska stycken. En moder utdelade skorpor och smörgåsar åt sina söner och döttrar, små ljushåriga, pratsamma norska medborgareämnen. En annan moder gaf sin åtta veckors gamla arfvinge den naturligaste af all föda, och förklarade för några andra omkringstående damer, att moderskärleken hos henne förtog hvarje aning om sjösjuka (jag ryste vid blotta ordet, jag lyckliga, som aldrig vet utaf detta onda annat än till namnet eller såsom något objektift). Men nu uppstod en högljudd opposition, och det hos .... Signora Bendini, som på god och klingande högtyska förklarade sig icke kunna fatta eller förstå en dylik allt absorberande moderskänsla. En ordrik diskurs föreföll nu, som – jag kan icke förneka det – roade mig särdeles. Det var något eget och intressefullt, att jemföra den unga modrens ifriga ordande om sina moderliga, husliga, äktenskapliga pligter och förhållanden, med den irrande, lättsinniga, från land till land, från idé till idé svävfvande konstnärinnans åsigter i ämnet. Slutligen blef dock en liten paus i det skorrande ordsvallet, och se då .... förmärkte Signoran att jag låg der och qved för något. Hon kom artigt och behagligt i kojdörren och frågade mig, om jag var sjösjuk; men då jag svarade ett bestämdt nej, och blott klagade öfver det förfärliga luftdraget, hoppade hon – lätt som en vind – upp på britsen der jag låg, och – mera hemtamd på de flytande bostäder än jag – stängde luckan, och gaf mig det enda lugn jag saknade. Nu började vi språka: Jag tackade henne för gårdagens afton, då hon i kostym uppträdt i åtskilliga roller, hvaribland äfven i Romeos, Rosinas (ur Barberaren) m. fl., och sjungit ganska bra, fast med sträf, kanske något förnött röst. Men hennes skola är god, och hennes manér behagliga nog. Vi pratade länge, men alltid om henne sjelf, och jag förmodar att det var det enda ämne, som rätt intresserade henne, och som hon rätt fattade och förstod. Emellertid roade hon mig, likasom alla dessa vagabondiska varelser, som säga med Frithiofs Björn, talande om lifvet på hafvet likväl: ”Hvar bekymret vill mig söka, är jag borta längesen.” Kanske säger han icke ordagrannt så som jag anfört, men – meningen blir dock den.

Mot aftonen gick jag upp på däck, och der var nu förtjusande: stilla och lugnt låg hafvet, små lätta och uppfriskande vindar lekte omkring oss, solen tog högt rodnande sitt sköna godnatt, och vi sutto gladt skämtande och snackande med 2:ne unga marinofficerare, den ene svensk såsom vi, den andre norrman, såsom – icke vi, och båda ganska underhållande. Klockan förbi 8 gingo vi ned i herrarnas salong, der ett förträffligt té-supé-bord var uppdukadt, fullsatt med goda saker och omgifvet af hungriga herrar. Endast signoran och vi gjorde dem sällskap. De andra damerna åto och drucko ”en famille,” der inne i den vackra, eleganta, men föga trefliga fruntimmerssalongen. – Än ett par timmar sutto vi derefter på däck, och den unga svenska sjöofficeren, som, i egenskap af kurir från Stockholm till den i sundet liggande eskadern, gjorde resan, – kikade oupphörligen efter denna af honom efterlängtade eskader. Men .... på aftonen blef den dock icke synlig, utan vi sade honom godnatt, och kröpo till kojs. – Men se, sofva .... det var och förblef omöjligt. Kl. 2 på natten stördes äfven lugnet, som i hettan rådde, af ett grufligt väsende på däck och vid sidan af fartyget. Som vi hvarken kunde sofva eller längre dväljas i den qväfvande kojen, voro vi snart på fötter och derefter på däck. Der var ett svalt, friskt himmelrike, och dessutom en skådeplats för en alldeles ny och oväntad syn: Först och främst låg vid fartygets sida en lång, underlig båt, fylld af skäggiga, väl disciplinerade ryssar, som från den ryska eskadern kom för att fråga kaptenen på ångfartyget, om han ej i de nordliga farvattnen blifvit varse det stora, i flera dagar väntade linieskeppet ”Nya Ingermanland,” der sjelfvaste Storfursten var om bord. Troligen voro de oroliga för att detta ”Ingermanland” skulle lida samma öde som det förra, nemligen att förgås på norska kusten. Men vår kapten visste intet om den saken, och vi .... kikade på de bistra österlänningarna, och derefter på .... den efterlängtade svenska eskadern, som nu låg der så skön, så ordningsfull, så stilla och tyst, i natten. Jag begriper icke hvarför jag ville gråta, när jag såg den! Kanske var det något instinktlikt i den der vemodiga känslan, ty .... vid nogare besinnande, var det dock det allra sista svenska (i stort) – som jag på länge såg. Derpå tänkte jag likväl alldeles icke. Nej – jag tänkte på intet; bara kikade ut åt vida hafvet, åt eskadern, åt himmelen, som bäddade guldgula bolstrar för den i antåg varande solen, och .... på passagerarna, hvilka, lika som vi, nästan mangrannt infunnit sig på

däck. Soluppgången gaf äfven anledning till min första bekantskap med Welhaven, professor i filosofien vid universitetet i Christiania, och Norges nu lefvande största skald, och i denna samma soluppgång talade han mycket lifligt och vackert om den soluppgång, som bereder sig i Norges litteratur. Men han var obarmhertig mot vår dito, sade det vara bättre att hafva ingen litteratur, såsom Norge, än en dålig dylik .... såsom .... jag vet väl hvem, och påstod bland annat att: en sådan bok som .... en och annan af v. B. aldrig i verlden kunde, fick eller lönade att tryckas i Norge, och jag .... ville nästan varit en norsk "Kone" i det ögonblicket. Vi samspråkade mycket, och då hans älskvärda unga maka äfven kom upp ur vårt qvinnliga orkus, och sällade sig till oss, blef samtalet ändå lifligare och mera intressefullt. Jag gladde mig mycket åt bekantskapen, och bland annat åt allt det vackra han sade om min väninna, den älskeliga Fr. B:r, som han kände sedan hennes vistande i Norge.

Men du undrar väl, om vi aldrig komma fram till Danas vackra "Kongensby," och derefter undrar du väl på, att jag bara talar om mig och oss och vi, och icke om latituder och longituder, och topografi och landtmärken och kusten och sundet och Kronoborgs slott (som vi gingo tätt inunder och med förtjusning skådade upp till) och mycket annat .. som icke så noga kan specificeras, men som du kan finna och få rätt på i alla andra res-anteckningar, och just derföre icke i mina. Och nu farväl för några dagar.

KÖPENHAMN, DEN 7 JULI 1846.

Käraste A! På en hel vecka har du ej hört något ifrån oss, och vi ingenting från hemmet. Detta förefaller mig så besynnerligt, så ängsligt, ty äfven när jag varit i vår "Storeby" så hafva vi kunnat – tack vare de herrliga snällposterna – få veta tidt och ofta om hvarandra. Men hit och härifrån går det ej så snabbt minsann! Här vill rymd hafva sitt fulla mått af tid. Mellan Stockholm och S–a åter är endast rymd, men nästan ingen tid.

Vi må förträffligt, jag bättre än förut på 6 hela år, eller sedan jag var här sist, och ännu har ej annat än medgång och lycka mött oss på vår färd. Kl. half 8 på måndagsmorgon kommo vi hit i gudaväder, och som fartyget gick tätt under land, kunde vi till vår förnöjelse åskåda den vackra kusten, ja, de lustvandrande till och med, ty oaktadt det var så tidigt på morgonen, såg man flere sådana på den så kallade "Laange Linie", som följer stranden ett långt stycke norr om Köpenhamn.

Bete och hvete, ärter och bönor, kål och potäter, de må förträffligt af regn och fukt, men ack! hvad resenärer befinna sig väl af solsken och vackert väder. Då frodas och fröjdas de som allra bäst, och icke allenast deras kläder och skoplagg vinna dervid, utan äfvenväl på lynnet har det den allra bästa inflytelse. Att komma till ett ställe, drypande af regn, våt om fötterna och med insyltadt bagage, stämmer åtminstone mig alltid i det allra värsta december-lynne; då en klar himmel, lugnt väder och varm luft åter sprida en midsommarskänsla öfver hela min varelse. Muntra och glada ankommo vi således till det glada och muntra, lifliga och lifgifvande Köpenhamn, och, innan fartyget knappt stod stilla, hade vi ett nytt bevis på den artige och förekommande Generalkonsul E–s godhet mot alla sina landsmän, och framförallt mot dem, som äfven våga räkna sig bland hans personliga vänner. Han var sjelf på sitt tjusande landtställe Möllenborg; men en ung man, anställd vid svenska konsulatet, var oss till möte och bestyrde om allt detta ängsliga, som hvarje debarkering alltid har med sig, och som fruntimmer äro så lyckliga, när de slippa befatta sig med. I en god vagn förde han oss slutligen till vår bostad, som genom den unge mannens försorg var öfver all vår förväntan behaglig. Föreställ dig bara: vi bo icke på det otäcka Hotel du Nord, der jag en gång dväljdes och vantrifdes, så att jag blef både sjuk och hemsjuk, och som aldrig för mig hade annan förtjenst än sin herrliga belägenhet; men deremot bo vi i huset bredvid, endast en liten halftrappa upp, hafva tvenne luftiga, svala och lugna sofrum, och en rund hörnsalong ut åt stora fria Kongens Nytorv, det största och reelaste i staden, samt beläget alldeles i dess midt. Den runda salongen har fem höga fönster, alla åt torget, alla fullsatta med vackra, friska blommor, dels växande i sina krukor, dels hängande i små postlinskorgar. Det vackra rummet har dessutom en god soffa, ett godt Marschalls fortepiano och .... en treflighet och något glädjestämmande som icke låter sig beskrifva.

Men ändå bättre än vår boning är vårt värdfolk, ett ungt, rikt par, med en 7-årig son, vacker och snäll, och en "Bestemor," som roar mig outsägligt, och ur hvars ögon allt godt och hedersamt lyser fram. I denna lilla familj ackorderade vi oss in, i ett för allt, och vi må som perlor i guld, ty dessa måste visserligen få allt hvad de kunna önska genom osynliga händer, och utan att behöfva derom sjelf bestyra, ty annars .... ville jag ej vara en sådan der omskriken – perla i guld. Ja, vi må gudomligt, och morgon, middag och afton kommer vår lilla fina ambrosia in till oss på en stor bricka, och vår aptit är af den myckna rörelsen alldeles i harmoni med välfägnaden, af hvilken Köpenhamns makalösa jordbær og fløde utgör en ständigt stående beståndsdel. Dessutom hafva vi här redan mogna körsbär af flerehanda sorter, meloner, drufvor, och öfverflöd af saftiga mörkröda apelsiner. Dock måste jag bekänna för dig, att vi icke ens hvarannan dag njuta af vår hemtrefnad, ty vi äro ofta borta om middagarna, och nästan alltid om aftnarne. Familjerna M. & M. och åtskilliga andra hafva visat oss mera artighet och vänlighet, än vi någonsin kunna erkänna. Den älskeliga Ida M., som är yngre syskonbarn och troligen heter efter den af Fru Staël så högt lofordade Ida Bruen, denna Ida M., som för ett knappt tiotal af år var en af Köpenhamns största skönheter, och alltid förblifver en af dess verkliga prydnader, hon var oss till möte redan vid Toldboden, och följde oss hem, och du kan ej tro hvilka behagliga och själfulla stunder vi hafva tillbringat i denna talrika och älskvärda slägt. Bispen sjelf är en bild af tro, hopp och kärlek i en apostels skepnad. I hans blick är något så högt och redan klart vordet, att man måste förvåna sig att redan på denna jorden möta en dylik. Men ack! de ofta från hög grad af blekhet till stark feberrodnad vexlande kinderna, och något hektiskt och oroligt i den annars så lugna och högtidliga hållningen bådar, fruktar jag, att Dana snart får bära samma sorgdok som Svea, när hon förlorade sin tillbedde Wallin. Måtte jag misstaga mig, och kanske gör jag det, ty man är ofta fallen för att tro, hvad man högst hoppas eller fruktar. Efter flera trefliga besök, och slutligen en glad och förträfflig middag i bispehuset, gjorde nästan hela sällskapet, den gode bispen undantagande, ett sent, men desto behagligare besök i Tivoli. Vi gingo ej dit förrän klockan half 10, och se då var det, nättopp, förtjusande. Aftonen var den skönaste, man kunde tänka sig, och endast i mina barn- och ungdomsdrömmar, samt fordom när jag lefde i en och annan roman, har jag kunnat föreställa mig något så félikt som detta Tivoli. Himmelen var klar, men mörkare än hos oss under sommarnätterna. Bok och ek hängde i tunga, gröna massor öfver våra hufvuden, blomster doftade öfverallt, och, mellan allt detta, massor af ljus från mångfaldiga olika ställen. På de lugna, spegelklara kanalerna framsväfvade små venetianska gondoler, upplysta af mångfärgade lampor. Från konsertsalen strålade otaliga ljus och ljöd en munter, liflig musik, Straussisk och Donnizettisk om hvartannat. På teatern – öppen åt hela ena sidan, och starkt upplyst, då åskådarne åter stodo under dunkla bokhvalf – der dansade Pierrot och hans unga fru, der knäpptes med kastagnetterna till en liflig andalusisk cachucha, der svängde sig lätta, granna, brokiga varelser, väl icke just så konstfärdigt, men med en alldeles förvånande effekt, hvilken man mera kan tillskrifva natten, det starka ljusskimret och afståndet – som gjorde att man blott hörde kastagnetterna och musiken men icke fjäten, så att de dansande tycktes sväfva som luftiga andeväsenden på den lilla granna skådeplatsen – än just egentligen talangen, ty någon sådan fanns väl icke till hands om jag skall bekänna sanning. – Vandrade man sedan vidare, så fick man se mångfaldiga oväntade uppträden bland den af både granna, väl och elegant klädda personer hvimlande folkmassan. Här åkte någon i en karusell, här lät en hop passagerare väga upp sig, för att få veta sitt intrinsequa värde. Här guppade en mängd upp och ned i rutschbanan, ett nöje som för mina ögon hade något tycke med de straff, som de osaliga måste vänta sig i purgatorium. Här sköts till måls med pilar på någonting, jag mins ej rätt hvad, men itu gick det hvar gång skytten lyckades, och ett qvinnohjerta var det icke, och icke heller en dandys, oaktadt det oupphörligen brast och oupphörligen helades igen. Nej – det var "noget andet" .... men hvad? det vet jag sannerligen icke, och orkar ej fråga "Bestemor," såsom om allt annat som jag i denna staden ej förstår. – Men än har jag icke beskrifvit hälften af herrligheterna vid Tivoli, lemnar det likväl till någon annan resebeskrifvare, sedan jag blott sagt, att från ön, der ett litet förtjusande torn är upprest, hade man den allra skönaste utsigt öfver allt detta och mycket annat, och öfver sig .... endast månen som satt der och såg på – såg och begrundade denna böljande folkmassa, glad, liflig, högt skrattande och pratande, och han tänkte troligen detsamma som jag: sådan kan aldrig en Tivoli blifva i det goda och kära, men stela,

allvarliga och högtidliga, sjuholmade och åttkantiga Stockholm. Här hördes alla möjliga tungomål, tydligt och bestämdt, och tyska nästan lika mycket som danska, och i Stockholm, om en gång stommen (det materiella) af en Tivoli kommer i gång, så .... komma de besökande säkerligen att vandra, men visst icke lustvandra, utan tågande "tysta som Egyptens prester" skrida fram; de förnäma grufligen rädda att komma i kontakt med de – icke förnäma, och massan – förvånad och gapande, hungrig och törstig och tagande det hela på skarpt allvar, d. v. s. med ett uttryck som ville de säga: "tag hit det roliga, jag är kommen hit för att roas, roa mig på stund, jag har betalt en plåt, jag skall och måste hafva roligt, annars kommer jag aldrig hit mera, utan gömmer min 16 sk. r:gs till något bättre, nu sedan jag en gång sett allt detta bråk och alla dessa ljus, som brinna – till ingen nytta." Aj, aj! jag fruktar att det så går, och månen såg sannerligen ut som han trodde så med, ty några små moln från nordost sväfvade öfver honom då och då, och de kommo visst från – Frisens park.

En omständighet, som gjorde att Tivoli kanske blef mer än vanligt besökt på denna afton, var den: att den svenska eskadern ännu låg qvar, att vår lille Prins Oscar, som af de Danske sågs med särdeles goda och vänliga blickar, sväfvade fram och åter bland grupperna, och "morede sig uhyre" af att skutta upp och ned på rutschbanan, samt att en stor mängd svenska och norska marin-officerare och kadetter uppenbarade sig öfverallt. Harmligt var dock, att våra bekante bland dessa sökte oss flere gånger utan att någonsin träffa oss hemma, men för att än en gång återkomma till Tivoli, vill jag blott säga, att klockan 11 ungefär drog sig hela vårt talrika sällskap in i konsertsalen, hörde der något vackert nog, åskådade eliten af de besökande, som nu omkring små bord, i täta grupper, intogo "is" såsom det här lärer heta, limonade, "kager" &c. Äfven vi svalkade oss med särdeles goda och välsmakande glacer, i vida större portioner än som bestås i Stockholm, och när vi hvilat oss här en liten stund, började vi tänka på hemfärd och hvila, efter en i högsta måtto angenäm dag, och vid utgången från Tivoli sade vi hvarandra godnatt, vi med stor och hjertlig tacksamhet, och våra danska vänner troligen med det goda medvetandet att hafva roat oss öfver all vår förväntan. Vi, som hade temligen långt hem, antogo anbudet af en välsignad droska, förutan hvilken vi väl ej kommit hem före midnatt, men nu fattades en god qvart deruti, när vi släpptes in i vår trefliga boning af den heders "Bestemor," som så kallas af alla i huset. Bland vårt aftonsällskap hade äfven varit en ganska älskvärd norsk familj, som vi troligen komma att sällskapa med härifrån till Berlin, ty äfven de skola afgå till Stettin på Geyser, den 16 dennes. – I denna familj var en ung Fröken H., och då hon och den unga älskvärda danska Fröken M. och min E. alltid vandrade arm i arm, kallade vi öfriga dem endast "Skandinavismen," och läto dem alltid vandra framför oss, för att taga god reda på deras ungdomliga rörelser, just såsom andra bedagade göra med den unga skandinaviska andan.

Tvenne gånger hafva vi under loppet af veckan besökt stadens Thalia, helst hon är vår närmaste grannfru. Första gången sågo vi "Gjenboerne," ett studentstycke, som hvarken är eller kanske blir tryckt, men som öfverflödar af sprittande glädtighet, infall och lokala, ögonblickliga påpekningar, alla qvicka och roliga. Vi förstodo väl icke allt, men ändå det hela. Scenen är oftast på Regentsen, eller den lokal, der fattiga studerande få fri bostad etc., samt hos en midt emot Regentsen boende "Kobbersmed," hvilket ger anledning till titeln. Denna Kopparslagareålderman har en dotter – Rikke – som vunnit stor nåd både hos en student, en kopparslagaregesäll och en .... löjtnant. Att denne sednare skall och måste blifva offerbocken och mål för tusen speglosor, samt totalt försmådd af "Jomfrue Rikke", i en pjes som är skrifven af studenter, det faller nu alldeles af sig sjelft, och man kan blott säga: "Aha! som här – sa' Konungen i Monomatapa," och lika påtagligt är det, att gesällen äfvenledes skall få en korg, och studenten blifva den sälle lycklige. Så går det ock, men innan det kommer derhän, har man mångfaldiga scener af de allra mest komiska. Kopparslagarmutter, Madame Smidt, spelades af Jomfrue Rosenkilde alldeles mästerligt, och hennes mimik, och hennes sång, och hela hennes hållning, alla hennes idéer och rörelser voro fullkomligt, lika som hennes förklädnad, passande för en gumma mellan 60 och 70-talet, och "Jomfruen" lär ej vara mer än omkring tjugo år. Deremot spelades Rikke af Madame Holst, naturligt och lifligt, och jag trodde att skådespelerskan var en helt ung person, tills man sade mig, att hon åter hade sina trettiofem eller sex på nacken. Men så

måste och bör det vara. Hos oss ser man ofta unga, sköna .... gummor, och gamla, tandlösa .... primadonnor, helst i de kringresande teatersällskaperna. En pantlek hos kopparslagarherrskapet, och en dejeuner hos den gynnade studenten, som bjuder sina vis à viser till sig i sin anspråkslösa bostad på Regentsen, äro af den högsta löjlighet, ja så att hela salongen – parketten och första raden inberäknade – gapskrattade! Detta förundrade E. högeligen, likasom att man här fullkomligen iakttog kostymen: Mutter Smidt hade en gammal lefverbrun bombasinskappa, med en svart sammetskant, alldeles en sådan, som man ser i verklighet och regnväder, och Rikke hade en bomullskråka, när hon med sina föräldrar efterkommo studentens inbjudning. Men detta är rätt. Elegant är det visst icke, men rätt är det, och bidrager icke litet till illusionens befordrande. På nya theatern hos oss, tyckes man börja besinna detta; men att få se Fru Gelhaar, Fru Hjortsberg, Fru Almlöf m. fl. i annat än flor och siden .... det vore säkerligen lika omöjligt, som att skåda en leopard utan hans medfödda fläckar. Men hvad jag alldeles icke kan gilla, är det rysliga egyptiska mörker, som råder på dessa ”Sommerskuespil” såsom de kallas; ty om en fattig student, som ”bor fritt” på Regentsen, icke har råd att hafva mer än ett tolfstyfversljus, så är det alldeles orimligt att några hundrade åskådare skola famla i samma ogenomträngliga mörker, omöjligen kunna titta i affischen, som här kallas ”Plakat,” och ofta begripa ingenting af det som företages på teatern, blott och bart .... för att man ej är kattögd. Jag förklarade min förvåning och mitt ogillande öfver detta; men då svarade man mig enhälligt, att det var så, emedan det är ett ”Sommerskuespil,” och jag kunde omöjligen med all min logik utfundera, hvarför man mera om sommaren än om vintern skall leka blindbock med Thalia. Detta fasliga mörker tillskrifver jag, dels att jag ett par gånger, då jag ej begrep det snabba danska hvardagsspråket, blef .... en smula sömnig, dels att jag aldrig fattade hela trasslet med den vandrande juden, som här i detta stycke uppenbarade sig, förärande en student – älskarens Busenfreund – ett par af ”Lyckens galosker” som gjorde honom osynlig. Men det var minsann ej underligt, ty när juden gaf studenten dessa ovärderliga skoplagg, anlitade jag hela min synförmåga, men kunde ändå omöjligen urskilja hvad det var som studenten fick, utan trodde länge att det var ett franskt bröd, eller hvad vi i Stockholm kalla ett Catalanibröd. Men se det var ett par ”galosker,” det fick jag veta sedermera, när studenten satte dem på sig, ehuru jag då tyckte det var ett par skridskor. Men allt detta oaktadt, var aftonen ganska rolig, och jag är mycket glad att hafva fått se ett af dessa studentskådespel, hvartill vi icke hafva någonting motsvarande, lika litet som vi hafva någon nationalteater. Nej – ännu är allt vårt dramatiska kram lutter apkatteri, ty en fluga gör ingen sommar, och Hrr Börjeson, Blanche och Jo-jo kunna vara ganska smickrade, om man kallar dem den – måhända annalkande vårens första väplingsblad.

Sedan jag nu något litet redogjort för studentdramat, går jag till dess fullkomliga motsats, eller det andra stycke vi äfvenledes sett under loppet af veckan, neml. Mac-Allan, en af Alex. Dumas' vanliga produkter, d. v. s. intrig på intrig, hofkonster och infamier af alla sorter, tvetydigheter och outsagda men menade styggelser, mycket last, litet brott och alls ingen dygd, knappt liten smula oskuld.

Men detta icke förthy följer man pjesen med ett intresse, som efteråt förtretar och ångrar – mig åtminstone. Dock hade jag denna gång en ursäkt, genom det sätt på hvilket stycket gafs, ty det var ganska oklanderligt, och somliga spelade sannerligen så väl, att jag knappt vet huru det skulle utföras bättre. En ung skådespelare, Wiehe, spelade Mac Allan, och gjorde af denna otacksamma, tafatta, nästan löjliga roll allt hvad man kunde göra, och blef icke löjlig, utan behaglig och intresseväckande. Jag vet sannerligen icke hvilken af våra, som kunde sättas i bredd med honom, åtminstone i detta stycke. Jomfrue Ryge hade skådespelerskans roll och fyllde den godt, men är kanske i allmänhet något maniererad, som skadar äfven den bästa. Stycket gafs för första gången och för nästan fullt hus; men hvad publiken egentligen tyckte, förstod jag mig icke alldeles på, ty efter styckets slut klappades och hvisslades, skrattades och tystades ungefär lika mycket af hvardera, och hvad slutsats man deraf kan draga, vet jag sannerligen ej. Efter denna skapelse af Dumas, gafs den i Sverge utslitna ”Emelie's Hjertebanken” – men se! den som ”bankes” i Sverge är af den sämsta sorten, och denna var af prima qualité! Fru Heiberg är förtrollande i denna lilla, i sin sort alldeles egna, bit. Det är något så lifligt, så ungdomligt, så till de första ungdomsåren återförande, att jag tyckte mig alldeles gå tillbaka till den tid, då jag – för omtrent 100 år sedan – fördes in i Amarantherorden

af Grefve C., recepierades af den gamle älskvärde Excellensen D. l. G., och genast, d. v. s. nästa sammankomst, fick andra graden. Jag var då fullt ut lika glad och lycklig som Emelie, när vagnen kom, och kan ock fullt ut begripa det naturliga, i den skickliga skådespelerskans sätt att återgifva dessa, de femton årens, nästan outredbara känslor. Man skrattade, man klappade, och man framropade Fru Heiberg, och – hon förtjenade verkligen denna utmärkelse, om det numera vore någon. Men nu ropas hela teaterverlden fram, och slutligen blir med detta, som med våra ordnar: att hafva dem är icke ett godt, men atticke hafva dem är ett ondt.

En förtjusande afton hafva vi tillbringat på Bellavista, den allra-lilla skönaste villa, helt nära Bellevue och Klampenborg. Den tillhör Ministern P., och hans fru är syster till den vidt omtalade Grefvinnan Bombelles, eller Ida Brun, som är – ingenting mer och ingenting mindre – än svägerska med Marie Louise af Parma, Napoleons enka! Fru P. är en ”dame comme il faut,” i ordets högsta potens. Dertill älskvärd och artig värdinna, glad och ledig; och stället och tonen, och stämningen .... allt trefligt och roligt. Jag var i en gräslig oro, att vi, för det angenäma sällskapets skull, skulle glömma den nödvändiga saken att passa på den hemgående Merkurius, den omnibus, i hvilken vi tagit plats för återfärden. Men vi försummade ej tiden, och en ung Parisare, som sade sig resa ”pour son plaisir,” och hvars goda manér gjorde att vi gerna besvarade hans frågor, förkortade tiden, som är fem qvarts timma mellan Bellevue och staden. Trötta, men i hög grad nöjda med vår dag och med vårt älskvärda ressällskap, allt en medlem af den M:ska familjen, återkommo vi till vårt hem, klockan 11 om aftonen, som var ljum och behaglig, men mörk, så att de starkt upplysta butikerna gjorde en förträfflig effekt. Sådant vet man ej om den 6 Juli i Stockholm.

I Söndags hade vi en herrlig förmiddag: Bispen förrättade sjelf en ”Bispevielse” i Frue Kirke, och det var bland de högtidligaste ceremonier och akter jag bevistat. Vi hade blifvit inbjudna dertill af bispen och fått inträdeskort af honom, samt blefvo förda af hans son till förträffliga platser, alldeles bredvid den herrliga dopfunten: Thorvaldsens engel med snäckan i båda händer. Kyrkan, detta sköna Guds tempel, var öfverfullt af folk, högtidsklädda och temligen högtidligt stämda, som jag tyckte. Bispen stod, i guldbrokad med hvita och gröna sirater i kanten, sjelf för altaret, och den nya bispen, som är anställd på Island, alldeles lika klädd, satt framför honom. Detta såg ovanligt ut. Biskop M. talade, i nära en timma, höga och heliga ord; och att de strömmade från hjertat, det sågs tydligt. Sex eller åtta andra prester fungerade äfven i hvita messskjortor med breda spetsar omkring: plagg, alldeles lika våra morgon- och afton-peignoir'er, men som jag hoppas kläda oss damer litet bättre. Men det är ju oförskämdt, att komma med dylika ”förhoppningar” midt i en ”Bispevielse.” Sådant hade aldrig kunnat hända en .... herre! Nej, de äro kloka ting, och isynnerhet de resbeskrifvande. Så roliga äro de väl inte ibland, men ack! de äro så oefterhärmligt kloka och snusförnuftiga! Emellertid var det vackert, att se de hvita andliga lägga välsignande händer på den nya bispen, och det hela var vackert, mycket högtidligt och till hjertat gående. Före och efter akten afsjöngos af operans personal flere hymner, hvartill orden lågo tryckta för hvarje särskild plats af de inbjudna eller med inträdeskort försedda. Man satt på stolar, och vi så nära dopfunten, att våra platser voro nästan på den matta, som flere af Köpenhamns unga damer broderat, för att ligga under densamma. Om Frue-Kirke säger jag intet. Derom har du hört, och kan du få höra, så mycket af andra än mig. Nej – jag talar till dig mest, om hur hvar sak har förefallit mig individuelt, och det måste du väl kunna höra på, och hafva något intresse för, då tout le monde, och le beau monde t. o m., med förtjusning hela timmar åhörde hvad en resande fransman tyckte om den franska litteraturen, ty sjelfva de facta han anförde, dem kunde de väl fått veta annorstädes ifrån. Nej käraste A.! jag säger det än en gång, och påminner kanske än en gång derom: Vill du veta något om latitud och longitud? vill du hafva geografiska och topografiska notiser, statistiska och politiska underrättelser, alntal och miltal, höjder och bredder etc.? Gå då till någon annan, ty deraf finns legio, och dem som äro högst intressefulla och läsvärda. Söndagseftermiddagen spatserade vi med några andra, och bland dem Professor Welhaven, på ”Laange Linie,” och betraktade här söndagspubliken, som är sig lik öfver allt, men vida lifligare och muntrare än på vårt vackra Carl XIII:s torg, der den tågar i tempo largo upp och ned, klockan mellan 1 och 2 på sommarsöndagsmiddagen.

Tycker du icke, att vi hafva användt vår knappa vecka väl? Jag har ändå ej talat om mitt lidande i butikerna, ty att springa i dem utgör nu, om möjligt, en ännu större plåga för mig, än förr. Detta – om icke just ljugande – men ändå icke rätta sanningen talande, är mig så vidrigt, och allt köpande och säljande dito, att jag vet knappt något ledsammare göromål, än vandra i dessa depoter för den otroligaste och mest raffinerade lyx. Ja, jag blir så trött i mina ögon åt all denna brokiga grannlåt, att jag tror en grankott eller en igelkott skulle förefalla mig helt vacker, jemförd med allt detta kram. Men de vackra, naturliga blommorna, som man här ser öfver allt, uttaga deremot alltid sin rätt af beundran hos både E. och mig. Hvita liljor prunka och dofta här redan, och rosor i alla nyanser och dimensioner förnöja ögat, och sprida den herrligaste arom öfver allt. På Bellavista var en stor omvexling deraf, och den artige, högst belefvade värden gaf E. en myckenhet deraf, som just nu står framför mig och påminner mig om hemmet och de goda grannarna, och är det mången annan tanka och minne, som den doftande rosen hos mig alltid alstrar! Nu får du icke mera ifrån mig denna gång, och den nästa – kommer jag väl bara att tala om Konungens och K:s ankomst, båda mig ganska kära och efterlängtade, fast på så högst olika sätt. Godnatt!

KÖPENHAMN, DEN 14 JULI.

Se nu, käraste A.! nu är Kungen, nb. den ”svenska Kungen” måtto’t för dagen. Hvarje tal, hvarje mening börjas dermed, och ett skönare skådespel än hans ankomst kan man ”neppe” tänka sig. Kl. 12 i går förmiddags timade den, och jag vill nu endast tala om denna tilldragelse, gömmande åt ett framdeles det sätt, på hvilket vi tillbringat dagarna från den 7 till den 14 i denna herrliga sommarmånad. Gårdagsmorgonen var ren och klar. Solen satt deruppe och log af förnöjelse, och redan kl. 9 började högtidsklädda skaror att tåga genom alla gator, och kl. 11 växte de till otaliga massor, alla sträfvande ut till Toldboden och ”Laange Linie,” så att hela stranden, kajen, toldbodbryggan – otaliga fartyg och båtar, tak, tackel och tåg – allt var uppfyldt af gapande, gladt väntande menniskor. Men, besynnerligt nog, ingen mer än jag och E. hade fallit på den tanken, att begära ett par platser på Christiania. Det var ankommet kl. half 8 om morgonen, samma dag, och straxt derefter anhöll K. om plats för oss hos den artiga kaptenen på fartyget, som biföll dertill, likväl med det uttryckliga förbehåll, att vi ej skulle blifva flere än – vi två, och vi två kunde ej få begifva oss dit, förr än klockan nära 12, ty K. skulle på f. m. göra uppvaktningar hos Prinsen af Hessen m. fl., och utan honom sågo vi oss ingen dager att någonsin komma igenom folkmassorna. Vi tågade ned i vagn till Toldboden. Det gick långsamt, och på Toldbodgatan måste vi stiga ur vagnen, för att till fots fortsätta vägen. Jag darrade i alla leder, men .... de omskrikna, omskrifna, begabbade pickelhufvorna, se – dem försvarar jag hädanefter i lif och död, ty vi hade sannerligen att tacka den K. bar, för att vi utan allt omak kommo fram. Alla blickar fästades genast på den okända, svenska uniformen. Menniskorna gåfvo oss rum, med en blandning af förvåning och artighet, och vi hörde oupphörliga utrop öfver K:s koeffyr. Slutligen kommo danska militärer, som med den allra största artighet röjde rum för oss, och när vi ändtligen kommo ned till bryggan, låg en båt från Christiania och väntade på oss. Dussintals af åskådare ville göra sällskap och hoppa dit äfven, men de norska matroserna svarade ett barskt ”naj” – och alldeles allena med dem rodde vi ut till Christiania, som af alla ångfartygen låg längst ut. Detta trodde vi i början skulle vara menligt, men slutligen funno vi, att af alla hade vi dock de bästa platserna för att åskåda ”Stassen” som det här kallas. K. återvände till alla de högmögna, som vid stranden skulle mottaga de väntade höga gästerna, och vi ankommo allena till ångfartyget. Men från detta, hvilken herrlig anblick! Vi sågo allt i detalj, och det hela dessutom. Man kan icke tänka sig en sådan massa, som utefter hela ”Laange Linie”; den böljade fram och åter i Danskarnas granna, bjerta färger, och hundradetals parasoller lågo som vallmoblad öfver det hela. Men icke befordrade de någon sömn, ty allt var lif, glädje, oro och väntan. Alla fartyg flaggade, hela verlden såg högtidsstämd ut. På Christiania träffade vi flere bekanta Norrmän, och bland dessa Prof. Welhaven. Han sade många vackra och herrliga ord om den sköna imposanta stranden och anblicken. – Kl. precist 12 började röken af ”Nordstjernan” att synas, och kort derefter dånade skott från batteriet, så skarpa, att vi kände rörelsen deraf på fartyget. Nu voro alla de mångtusende blickarna fästade blott på ett enda, hastigt på hafsytan framdansande föremål: ”Nordstjernan.” Aldrig skådade man med mera

hänryckning upp på den, som sitter i det blå på himmelens fäste, än på den, som nu rörde sig på blå bölja. Och nu kom den! Och nu kastades ankar! Och nu hade bergen genljudat af hurrarop .... om här funnits några berg! Redan, innan Nordstjernan ankrat, såg man diverse Kongl. slupar afgå från land. Svenska ministern var i den första, och i den sista, utstyrd med en röd huf, eller kajuta, eller hur det kan heta, der svajade dansk kongl. flagg, och der stodo danska Kungen och Kronprinsen, som båda läto jemna, snabba årtag, af eldröda åror och roddare, föra sig ut till Nordstjernan, der de genast gingo ombord. Christiania låg så nära, att vi med blotta ögonen sågo, huru den danska Konungen gaf och mottog en broderlig kyss – så väl af vår ståtlige Konung som af vår älskeliga Drottning. Mina tårar runno då .... jag kan just ej säga hvarför. Glädje och förnöjelse och stundens entusiasm lågo väl i förgrunden, men måhända sväfvade i bakgrunden en dunkel tanke på hur ljufligt det är, när grannar sämjas och icke, såsom fordom .... dock, här är visst icke stället att tala om fordom – ty det var ett herrligt nu – nästan det skönaste jag någonsin sett. Efter några minuters samspråk på däck, stego alla de kungliga, så svenska som danska, i slupen, och så fort vår hvitklädda, vänliga Drottning, som var den första – vid Kung Christians hand fördes i slupen, hissades svensk kongl. flagg. – Nu började åter de snabba, röda, jemna årtagen, och snart .... sågo vi ej så mycket, ty landstigningen fingo endast de se, som stodo grupperade vid sjelfva uppgången från bryggan. Men K., som var der, berättade oss att en aparell var lagd af fint rödt och hvitt kläde, alldeles från sjelfva stranden och upp till vagnarna. Danska Drottningen och alla Prinsar och Prinsessor, samt all möjlig grädda, i full uniform, togo der emot de antågande, och Konung Christian förde Drottning Josefine och Kung Oscar – Drottning Caroline – till hvar sin vagn, der de äfven uppstego parvis, och Prinsar och Prinssessor i stor mängd följde efter i andra vagnar, och folket hurrade, och solen sken, och vattnet glimmade, och de röda rockarna och de blå banden och det myckna guldet lyste, så att det gjorde ondt i ögonen, och vi .... pratade med Welhaven, och väntade, på Christiania, tills den värsta trängseln var förbi, och då .... gungade vi, tacksamma för det oändligt artiga bemötandet på Christiania, och för de herrliga, oförgätliga ögonblick vi der tillbringat, åter till lands, der K. till vår stora fröjd mottog oss och förde oss till vårt trefliga hem. Detta om oss – käraste A. – men aldrig kunde jag försöka att återgifva det lif, som rådde i hela staden. Alla gator hvimlade af glada, brokiga, högt talande menniskor, och alla stadens vagnar rullade och alla hästar trafvade. Ja, det var ett förfärligt väsende på Kongens Nytorv, och lär varit än värre på Amalienplads, ty der hurrades dessutom alldeles förtvifladt och .... fullkomligt sjelfvilligt, och se det är .... muffen! –

Mycket folk var i rörelse hela dagen, men om aftonen kl. 7, då blef det värre än någonsin, ty då öppnades teatern, der en art af gallaspektakel gafs, ty båda parketternas och första radens platser utdelades gratis af Konungen. – Vi hade genom den artige Baron L. fått förträffliga platser på första raden, första bänken, och alldeles gent emot kongl. logen. – Hela den okungliga verlden samlades straxt efter kl. 7, och kl. ”tre qvarter till 8”, såsom det här heter, då .... ankommo alla de kungliga, och nu skallade åter mångfaldiga hurrarop. Vår Kung och vår Drottning kunde väl aldrig önska sig en vackrare och behagligare helsning! De sågo äfven så glada och nöjda ut, att det gjorde oss Svenskar helt förtjusta. Jag hade min plats bredvid den älskvärda Friherrinnan T., som varit gift med den svenske Baron T., tillbringat 16 år i Sverge, och nu, efter sin mans död, åter bosatt sig i Danmark. Hon tyckte sig likasom drömma och åter vara försatt tillbaka på Mälarens strand, när hon såg det ståtliga Kungaparet, men förflyttades snart åter till Dana, genom åsynen af hela dess älskliga hof, som här nästan mangrannt var församladt. – De båda Drottningarna voro klädda i ljusblå klädningar, alla herrar i full paraduniform, och alla damer i ljusa sidenkläder och full paryr, och de unga flickorna nästan alla hvitklädda. Man såg många vackra och dyrbara toiletter, och juveler gnistrade ganska ymnigt från första raden.

Stycket, ”Kong Renés Datter,” föreföll mig litet långt, oaktadt Fru Heibergs mästerliga spel, men Wiehe var icke så alldeles till min belåtenhet, som i alla de andra stycken jag sett honom, och Fru Heiberg .... får skynda sig att spela Jolanthe, ty .... om ett par år .... går det ej an. Baletterna voro små .... men knallande goda, såsom salig far brukade säga, men bäst af allt var den outsägliga entusiasm för vårt Konungapar och våra unga prinsar, som tycktes råda, ty flerfaldiga hurrarop skållade, såväl i teatersalongen, som sedan

utanför, vid de kungligas affärd till Amalienborg, der de bo, och der både middag och aftonmåltid i går intogs.

I dag har varit tidig cour hos Konungen af Sverge, och till kl. 4 är hela den stora verlden inbjuden till en ännu större middagsmåltid på Christiansborg. – Nu är kl. 2. Jag sitter i den runda salongen ut åt Nytorv’et, och ser de otaliga skaror af folk och den mängd af vagnar, som redan svänga förbi. Hvad skall det ej blifva klockan 4! .... Om jag hade velat och orkat, så hade jag varit med om all denna ”Stass”, men .... då E. icke kunde få deltaga deruti, utan endast gifta damer, sitter jag hemma, och tittar mellan blomstren i fönstren ut på all grannlåten, och slår mig i ro, när K. i full mundur vandrar upp till Christiansborg, dit han redan i går blef befalld på den stora middagsmåltiden. Hvad som blir i afton vet man ej med full säkerhet, mer än att sångföreningen skall uppstämma herrliga körer för det svenska Konungaparet och dess söner. Öfningarna hafva varit på Hotel du Nord, alldeles bredvid oss, och vi hafva med stor fröjd hört dessa tillämnade sånger. – Men .... nu är klockan snart half 3 – och klockan 3 skall Christiania gå, och detta med detta, och vill Gud och postverket, så har du det i öfvermorgon, d. v. s. du har den 16 Juli hvad som i Köpenhamn skrifves den 14 om middagen. Det flyger – eller huru? Och nu farväl. Jag ville nästan säga godnatt, ty trötthet öfvergår snart till sömn.

P. S. Nästa gång, eller från Berlin, skall du få veta huru vi tillbringade veckan före våra kungligas ankomst. Det var på det högsta angenämt, men jag hinner ej nu att derom förtälja.

KÖPENHAMN, DEN 16 JULI 1846.

Käraste A! Emot förmodan får du ännu ett bref härifrån, efter jag kan få det med en snabb och säker lägenhet, men nu stå vi åter fullkomligt resfärdiga och ”nach Stettin” står med stora bokstäfver textadt på allt vårt ”Gepäch,” och kl. half 5 gå vi om bord på Geyser, der vi till all lycka i god tid betingat oss goda platser, ty annars hade vi, likasom många andra blifvit dem förutan, emedan detta, så väl som alla andra afgående ångfartyg, är alldeles öfverfyldt af passagerare, som kommit till Köpenhamn eller dröjt derstädes för att se den stora ”Kongs-Stassen”, men som nu lemna den – efter alla de kongliga personernas afresa i morse – tyst vordna staden, derifrån äfven vi börja att längta. Troligen blir jag dig alltid skyldig den der beskrifningen om fêter och grannlåter under Konung Oscars härvaro, som jag säkerligen i mitt sista bref lofvade dig, dels emedan du får läsa alltsammans i tidningarne, dels emedan jag såg vida mindre deraf än jag ämnat, i anseende till att min lilla stackars E. var ganska sjuk, just den märkvärdiga stora tisdagen, då Konung plägade Konung, och det Konungsligt till, på det ståtliga Christiansborgs slott, som väl icke är så skönt att skåda utifrån som vårt slott i Stockholm, men som är med vida mera prakt och nutids lyx invändigt försedt. Jag skulle gerna velat vara med om denna måltid, egen nog i vår nord, der Konungarne företaga annat än resa på besök, och detta således endast hör till undantagen, samt derför firas så uppriktigt och allmänligen. Jag skulle gerna med egna ögon velat se all denna högtidlighet; hade det äfven gjort, om icke några små motigheter lagt sig på tvären, och hvaribland E:s illamående dock var det giltigaste, ty det hade börjat flera dagar förut, och hindrat den nödvändiga föregående presentationen vid det danska hofvet. Men K. återkom från festen, med många underrättelser derom och lustiga reminiscencer derifrån, samt en matsedel i guld och hvitt, som varit lagd framför hvarje couvert, på det man skulle kunna uppgöra en plan för sin aptit, och denna plan stödd på val, ty att äta af alla dessa rätter, der man sammanhopat alla de läckerheter som i norden stå till att få, det skulle ej en hvardagsmage stå ut med. Du, käraste A. är ett äldre fruntimmer, jag ett dito; således vill jag, i allra största tysthet, till dig allena afskrifva denna matsedel, efter jag icke kan sända dig sjelfva originalet, men du skall icke tala om det eller visa det för någon menniska, ty då skrattade de, i synnerhet de der herrarne, de der snusförnumstiga och resebeskrifvande, och skulle säkert säga, ryckande förfärligt på sina af vetande nedtyngda axlar: ”Hörde man väl någonsin maken! Det är ju alldeles himmelskriande, att de der hvardagsdamerne vilja komma och fuska i vårt handtverk, att skrifva reseminnen och reseskizzer etc. och dessutom skrifva om så ignobla ting som mat och dricka! Nej! om man

åtminstone skickade ut ”Blå strumpor” på resor, ty då skulle man få se på annat, då skulle man få höra om ”byggnadsstyl” och ”ordningar,” både ”blandade” och ”oblandade,” om ”folksympathier” om ”framåtskridandet” och ”tillbakahållandet”, om stora, vidt frejdade personligheter som de .... icke sett, och slutligen få höra politiska och filosofiska reflexioner, utan all ända, och hela historien afskrifven.” Men ser du, somligt af det der roar mig intet, och somligt gömmer jag till muntliga prat, dagliga eller nattliga, och håller mig nu vid vår matsedel, efter ingen ser eller hör på oss. Se, så här låter den:

Diner d. 14 Juli.

⎰	Suppe med Riis á la Condé.
⎱	Suppe à la Brunnoise – Croutons.
Østers	
Smaae Volauvents à la financière.	
Lax au bleu – Kartofler – 2 sauces.	
⎰	Kronvildt à la broche – Gélée – 2 sauces.
⎱	Kalveryg á la broche – br. Kartofler – Pickels.
Skildpadde.	
⎰	Blomkaal – fl. Sild.
⎱	Suckerærter – Spege Skinke.
Kalkuner farc. med Tröfler à la Perigeux.	
Artschokker au Naturel – 2 sauces.	
Ispudding à la Sultanne – sauce.	
⎰	Fuglevildt – Salade.
⎱	Ander – Compote.
Toulouse Leverpostei med Tröfler.	
Kage.	
Ise – Bisquits og Meringues.	
Dessert.	

Detta är med diplomatisk noggrannhet copieradt, och således står denna besynnerliga blandning af danska och franska, dessa ortografiska fel för författarens och icke för min räkning. Huske paa det! Vi Svenskar undrade mycket hvarför den konungsliga matsedeln i år hörde till ”blandade ordningen”, ty om du mins, så var den jag fick i fjol, vid det besök Konungen af Preussen aflade härstädes, författad på vattenklar fransyska. Vi hafva icke kunnat utfundera orsaken till denna olikhet, men nu kan det vara nog om hela matsedeln, när jag blott tillägger, att i mariginalen stodo alla de viner uppräknade, som skulle drickas till hvarje rätt, och att för hvarje couvert äfven fanns ett program för de musikstycken, som af tvenne orkestrar uppfördes under måltiden, och nu – punkt om de konungsliga fêterne. Deremot måste jag tala litet om en dylik för oss sjelfva, nemligen en liten utflygt, på ett par dagar, till det vackra Möllenborg, tillhörigt General-Konsul E., och beläget helt nära Helsingör. Vi gingo, kl. 8, en gudaskön morgon, ombord på Issefjord, ett litet ångfartyg, som bara går fram och åter i Köpenhamns närmaste grannskap, och kl. 11 voro vi i Helsingör, efter en icke rätt treflig resa likväl, ty de der små ångbyttorne förhålla sig till de stora ångfartygen alldeles såsom chäsar till andra goda, beqväma vagnar: de skaka och vagga otrefligt; det stänker från hjulen; och i chäslådan (den så kallade salongen) der får ingen och intet rum. Men så mycket angenämare var resan från Helsingör ut till det, på andra sidan, belägna Möllenborg, samt vistandet derstädes. Vår artiga och trefliga värd kom sjelf och hemtade oss, och såväl han, som hans älskvärda unga fru och öfriga familj, gjorde allt för vår trefnad och förlustelse, samt förde oss ännu samma afton, som var vacker och behaglig, först till Marienlyst, ett litet oändeligen vackert kongligt slott helt nära Helsingör, och sedan till det herrliga och ståtliga Kroneborg. Vid Marienlyst, i en af dess dunklaste bokdungar, ligger en liten anspråkslös kulle, och på den står ett ännu anspråkslösare monument, såsom man påstår, öfver .... Hamlets graf. Det är blott en enkel gråsten, i form af 3:ne cylindrar, den ena mindre än den andra, och den ena öfver den andra, hvaraf det hela nästan får form af en utdragen kikare. Kanske skådar Hamlet upp till

den himmel, som på jorden förnekades honom, likasom – de mesta. Man berättade oss, att engelsmän, som besökt stället, och som blindt tro på Shakespeares Hamlet, nödvändigt velat leta opp ”den svarta våg,” som den af sorg halft vansinnige talar om, och att de vettgirige resande först blifvit tillfreds, när man slutligen, för att slippa ifrån deras envisa efterforskningar, visade dem en svart och otäck dypöl. Men se då blefvo de helt belåtna, och tecknade sig till minnes, att: ”Nära Hamlets graf flyter en hemsk bäck, svart som .... bläck.” Ack ja, de resande engelsmännen, de äro sig lika öfver hela verlden, och d. v. s. olika annat folk. Det hafva t. o. m. vi redan erfarit på vårt tåg, som du nu skall få höra: På ett ångfartyg sammanstötte vi nemligen med 2:ne engelska damer, hvilka hade sin koj alldeles bredvid vår. De lade sina effekter på våra bäddar, refvo ned våra kappor och hattar från våra krokar, och hängde utan krus dit sina; ströko med handen ned våra småsaker, som lågo på det gemensamma bordet, och efter dessa bragder satte de sig helt makligt i den gemensamma soffan, som de alldeles upptogo, att äta .... ”cakes.” E. stod der alldeles förbluffad, såg på mig, såg på de ätande damerna, såg på våra småsaker som lågo på golfvet, och som hon knappt visste om hon ville taga upp eller ej, men jag kom i ett sådant skratt, att jag måste gå mina färde, och nu – återvändom från de engelska damerna till det herrliga Kroneborg, som vi med förtjusning beskådade utvändigt, och med stort intresse invändigt. Jag kan hvarken beskrifva eller förklara det alldeles egna intryck, som denna fästning och detta gamla slott, båda fullkomligt väl underhållna, gjorde på mig. Att se en stor, lifslefvande garnison bland dessa uråldriga murar; att från ett djupt jerngallradt fönster se en fin, hvit, nutids muslinsklädning med bjäfs och spetsar fladdra, att derefter skåda upp till de dystra fönster, inom hvilka den olyckliga Carolina Mathilda dvaldes, och så, att besinna mot hvem alla dessa stenmassor äro uppförda och så väl beväpnade .... se allt det der kan nog ingifva tankar, blandade och underliga, behagliga och sorgliga. Vi voro inne i det för två år sedan restaurerade slottskapellet, som är det mest katholska jag ännu sett, utsiradt från början i den minutiösaste renaissance-styl, och nu, med största omsorg försatt i sitt primitiva skick. Blommor, löfverk, sirater, helgon, englahufvud och hela englar, djur och menniskor af alla former, och äfven dem som blott finnas i inbillningen; allt detta ser man på kapellets väggar, tak, bänkar, stolar, altare &c. fint utskuret i träd, måladt i bjerta och naturliga färger. Altartaflan är af alabaster, men .... alldeles förgyld. Den är dock vacker och väl gjord, och kontraktet med konstnären, fr. 1500- talet, finnes ännu att tillgå.

Hemresan från Möllenborg företogs på en vacker söndagseftermiddag och i trefligt, godt sällskap, samt med extrapost för att få se landet och landtfolket, hvilket senare nu voro i sina högtidskläder; och sopadt, pent och pyntadt utanför hvarje dörr. Vägen från Helsingör till Köpenhamn är oändeligen vacker. Det är, som reste man genom en stor trädgård. Det sköna Kongl. slottet Hirschholm, likasom Sorgenfri, der de Kongliga för ögonblicket vistades, passerar man helt nära förbi. En stor folkmassa hade samlat sig på den vackra söndagsaftonen vid Sorgenfri, och man såg dussintal af omnibusar, långa vagnar med fyra och fem säten, droskor och andra vagnar, väntande på de återfarande, och måtte hvar och en af dessa varit lika belåten med sin utflygt från hufvudstaden som vi, ty den hade blott det felet att varit för kort, så att vi ej hunno se Fridens- och Fredriksborg, såsom vår artiga, gästvänliga värd bjöd oss. Men dyrt nog är det att åka med extrapost, och våra båda vagnar, med hvilka vi på 5 timmar åkte ungefär 4 svenska mil, kostade 24 R:dr B:co. Men kostar det, så smakar det äfven litet af vanlig hemsjelfständighet. Man låter hålla, när man behagar, taga upp eller ned sufletten &c., och dessutom hade vi ganska roligt af vår eldröda kusk med sitt blanka posthorn, hvaruti han då och då tutade, utan att vi dertill kunde utfundera någon enda orsak. När vi kört en mil ungefär från Helsingör, hade vi ett ganska lustigt uppträde; vi mötte neml. en alldeles sådan extrapost-landaulett som vår; de båda vagnarne, som voro i full fart på den släta jemna vägen, höllo likväl plötsligen stilla, när de kommo bredvid hvarandra, och en snabb, ordrik träta uppstod genast emellan de båda kuskarne, hvilken till vår innerliga förlustelse slutade så, att de båda grälande i vredesmod ryckte af sig de röda jackorne, slungade dem rakt i hufvudet på hvarandra, och när de sålunda bytt, och satt på sig bytet, fortsatte de vägen, verkligen till vår glädje, ty vi befarade att ännu flera plagg skulle utvexlas så här midt på stora landsvägen. Vår kusk kastade bort en gammal jacka men återfick en ny, och måste således varit den

förfördelade, hvilket äfven syntes deraf att han var genast ond, men den mötande skrattade. Hela uppträdet hade något ytterst komiskt och burleskt, helst när vi betänkte huruledes våra reskamrater, som åkte i vagnen bakom, fingo sitta och se på, ty de sluppo ej förbi de två i bredd stående vagnarne. Klockan 11 kommo vi hem, efter ett sent men angenämt och trefligt besök i vår älskvärda ministerfamilj. Vi lade oss trötta, och stego upp den 13, om hvilken dag jag förut ordat nog, ehuru man rätt aldrig kan säga för mycket om den enthusiasm, som danska folket – och den glada gästvänlighet, som det danska hofvet visade vår Konungafamilj, och som gjorde godt i hvarje godt svenskt hjerta.

Nu vill jag blott säga dig ett kort farväl, innan jag säger detsamma till denna sköna, glada, lifliga, jemna och släta stad, der jag med själ och lif, andeligen och lekamligen, alltid mår så väl och trifs så väl. Dock måste jag före detta farväl, och efter tiden det tillåter, tala ett endaste litet ord om Thorwaldsen, ehuru jag föresatt mig att ej särdeles bry mig om några beskrifningar om allt hvad vi af konstverk se, oaktadt jag för mig sjelf gör mångfaldiga anteckningar derom. Men ack! huru kunde man väl se den största af de stora i vår tid, utan att litet tala derom, och icke såg jag honom just personligen, men näst bredvid. Jag såg nemligen i går, bland en mängd af hans arbeten och fordna tillhörigheter, som ännu förvaras på Christiansborgs slott, tills hans museum med hans grafkapell i midten blir färdigt, jag såg der .... hans allra sista arbete. Det var en byst af Luther; halfva ansigtet – nemligen högra sidan – är nästan fulländad, men den venstra ännu i konstens morgondimma, och man ser qvarsittande dessa små klumpar af gips, som konstnären med ett finger sätter här och der, förmodeligen för att hafva att genast tillgå när de fattas. Det hela talade så lifligt om lif och verksamhet, och den store hädangångne hade äfven arbetat derpå, om morgonen före sin död, men lemnade arbetet för att gå och äta middag. Han åt, fick slag, och .... ofulländad blef Luther! Och troligen blir den i evig tid lika ofulländad, som den store reformatorns planer och idéer. Menniskoåldern räcker dock aldrig till för någon fulländning! Det måste tillhöra ett annat, ett bättre och ett längre lif och en evig ungdom med en innerlig och outtömlig kraft. Och nu är klockan ”tre qvarter på fyra,” och går jag nu icke till Geyser, så går Geyser troligen icke till mig, utan ifrån mig, ty ångfartyg äro minsann inga kurtisörer. Farväl på några dagar, men då är jag ock på hinsidan hafvet, och längre från dig och mitt kära hem, än jag det någonsin tillförene varit.

BERLIN, DEN 21 JULI 1846.

Allt sydligare och sydligare draga vi oss nu, och det tyckes sannerligen kännas, ty här är odrägligt varmt. I går afton var stark åska och förfärliga blixtflammor, och vi trodde oss derefter få svalka, men i dag är det lika rysligt hett. Jag måste väl tala om vår hitfärd, som gick snabbt och väl på 28 timmar från Köpenhamn. Geyser var ett präktigt fartyg, och man mådde excellent, ehuru här, som öfverallt, de arma damerna alltid äro de vanlottade, och hafva det sämst. Dock var här rätt bra, oberäknadt den der horribla omständigheten att man skall ligga två man högt. Jag törs då aldrig somna, af fruktan att, när jag vaknar, slå hufvudet i taket, och vakna lågo vi båda, och kl. 5 voro vi klädda uppe på halfdäck, ty på akterdäck blåste ännu så kallt. Hvart vi skådade – himmel och haf, men snart upptäcktes Ysedom med sina hvita kanter, och kort derefter kusten vid Svinemunde, och så ett litet seglande i sjön Haff – och kl. half 1 kommo vi till Stettin. Der var ledsamt. Små motgångar mötte oss genast, och en besynnerlig räddhåga för jernbanan, eller rättare sagdt: för åkningen derpå, intog oss något hvar, ty – besynnerligt nog: at oss alla – Svenskar, Norskar och Danskar, hade ingen ännu gått på jernbana. Det regnade förfärligt, åskan gick, och vid table d’hôte såg odrägligt ut. Vi fingo litet mat för oss, men den var icke god, för att ej säga ond. Slutligen rullade vi, med klappande hjertan, i våra droskor, för att fara ned till jernbanan, emedan train’en skulle gå kl. 4. K. hade gått till svenska konsuln, som lofvat bestyra om allt; men i hela mitt lif skall jag aldrig förmå glömma den infama känsla som intog mig, när vi stodo der, väl ett par hundra personer, med allt vårt ”Gepäch,” hvar och en rufvande deröfver som drakar och fruktande, att man, i denna trängsel, detta hvimmel, denna myrstack af springande och skrikande menniskor, skulle blifva skiljda åt eller förlora alla sina älskade kapp- och nattsäckar &c. Jag var så rädd, jag ville gråta, och jag hade ingen ro, när jag ej såg både K. och Baron H.,

och dessa sprungo dock hit och dit för att få reda på saken. Slutligen kom dock vår tur: vi fingo biljetter, och vårt lilla kotteri tog en vagn för sig. Men ifrån den stund jag steg in i vagnen försvann all räddhåga, och resan var den angenämaste man kan tänka sig. Föreställ dig ett litet kabinett, eller om du vill en stor täckvagn, med tvenne emot hvarandra stående goda och beqväma soffor, der man sitter förträffligt, 4 personer i hvardera, summa 8. Vagnsdörrarna voro alldeles som på en annan täckt vagn, och man steg från en lång bro, vid hvars sida hela train'en stod, direkte utan alla upp- och nedsteg in i vagnen, högst lätt och beqvämt, fick taga allt hvad man behagade, schatuller, nattsäckar, mösskorg, hattask &c. med sig. I taket var ett nät, inom hvilket man hade alla öfverflödiga kappor, shawlar, paleto'er &c.; sedan hängde vi, damer, upp våra hattar, och efter en 10 minuter kom en gunstig herre och – läste in oss, som hade vi varit någon art af dårhushjon. Detta förtretade något litet våra herrar; men just som de ordade derom, pep det, gnisslade det, hven det! .... och nu gick det! – Men visst icke så fort, som många det berättat. Man kunde godt urskilja blomster, träd, se ansigtsdragen på dem man ilade förbi, och trakten såg man fullt ut lika klart och redigt, som från ett hastigt gående ångfartyg. – Man mådde lika väl åkande rättfram eller baklänges, och vi voro högst belåtna med vårt sätt att färdas. I början var det väl en och annan, som tillslöt ögat för allt hvad vagnen och verlden kunde bjuda; men – efter en liten, dels naturlig, dels artificiel tupplur, voro alla vakna, glada och muntra. Ungefär hvar halftimma höll train'en stilla, alltid vid en dylik bro, men än åt höger, än åt venster sida; den gunstige herrn kom då och läste upp vagnen och sade: "zehn Minuten" eller "fünf Minuten" och en gång bara "drey Minuten;" men se våra herrar! de vågade kuppen, och skulle alltid ut och titta och lemna oss i oro, att de ej skulle hinna åter förrän den knappa tiden var ute; men – när de kommo med lustiga notiser och saftiga körsbär, då – förläto vi dem. Ja, den resan var rätt rolig och oförgätlig i många afseenden. Kl. 8, efter genomfarten af det låga, platta men vackra och väl uppodlade samt väl bebyggda landet, som 1000 munnar hafva beskrifvit före mig, ankommo vi till .... det stora, folkrika, grandiosa Berlin, den första verkliga stad jag sett, som högt talar om nutid och ett oupphörligt rastlöst framskridande, men – der icke ett enda verkligen intressefullt minne kom emot oss. Raka ändlösa gator, praktfulla höga hus, palatser prydda med den största rikedom, och butiker och lyxartiklar, flere och dyrbarare och grannare, mera lysande och i ögonen fallande, än allt hvad den rikaste inbillning förut förmått bjuda. Men jag var ledsen, jag vet icke rätt hvarför. Det var för mycket, för stort, för omätligt, och icke ett enda vänligt anlete – utom våra resenärers, trötta och småbekymrade likasom vi. Allt i de goda droskorna kommo vi till Meinhardt's hotell, unter den Linden, ett af de bästa hotellerna, och der nästan de allra mesta resande af en viss qvalitet taga in. Det finns visst några dyrare, icke många likväl, men der bo endast Ryssar och Engelsmän, likasom endast sådana samt prinsar och magnater begagna 1:sta platsen på ångvagnarna, och på dessa platser finnes ingen annan skillnad, än att hvar person sitter i en armstol för sig. När vi reste från Stettin till Berlin, fanns blott en person på den 1:sta platsen. Men det är något nästan obehagligt, att, genast då droskan stannar, blifva emottagen af en livrébetjent, som hjelper ur vagnen, en annan som tager min kappa, en tredje min nattsäck, en fjerde förer mig upp, en femte står med servett på armen och frågar hvad jag befaller, en sjette visar mig uppför trappan o. s. v., och allt detta vid ett bländande sken af gasupplysta och med täta rader af mångfaldiga och granna blomster besatta trappor och korridorer. Jag blef matt af allt detta, så mycket af hvar sort. Ändtligen fingo vi rum, men se, då skulle man något litet putsa sig, för att gå ned till table d'hôte och få litet mat, och när allt detta en gång var färdigt, då ändtligen fingo vi den ro vi så väl behöfde. Vi fingo mycket vackra rum, trefliga och beqväma dessutom, samt för moderat pris. Dock är allt dyrt, jemfördt med Sverge, helst när man vill bo "Unter den Linden," och att icke bo der, är .... som att i Stockholm bo på Söder – för en resande likvisst. Första dagen var bestämd till oafbruten hvila, men vi blefvo högst angenämt störda deruti, ty en gammal bekant, nemligen Grefve S., och en ung dito, eller en ung Baron af samma namn, kommo så vänligt och letade upp sina nykomna landsmän, åto middag med dem vid table d'hôte hos Meinhardts, och vi gingo derifrån till det nära belägna stora kaffehuset, åto förträffliga glacer, och beundrade den stora spegel-lyxen m. m. i denna bländande café. Middagen var deremot icke god: väl 20 rätter slängdes omkring, men de passade ej till hvarandra. Allt kött för sig, och legumer för sig, eller snarare ett huller om buller, som tröttade och .... mättade mig. Vi voro väl

en 80 à 90 personer som åto der, eller kanske flere. Elegant var allt, och om aftonen är matsalen upplyst af strålande gaslampor. Men hvad som nästan gör ett obehagligt intryck är, att, när om aftonen man sitter i sina rum med ett par beskedliga vaxljus och dörren till korridoren öppnas, ett ljushaf inströmmar, som i början alltid talade om eld och brand och ljusan låga &c., som jag i all min dar varit rädd för. Om aftonen samma dag sågo vi ”Tassos död” i det Kongl. skådespelshuset, men på någon förnöjelse blefvo vi alldeles lurade. En half qvart för sent kommo vi: alla korridorer voro mörka och – tomma och tysta som i grafven. Vi hörde våra egna fjät och frågade slutligen en halfsofvande vaktmästare eller dylikt, om vi gått miste, men han sade nej, och vi trädde in i den upplysta teatersalongen och sågo icke Göthe's Tasso, utan en annan af Raupach, så sömnig, att jag slutligen bad E. väcka mig, när scenen tog slut, om någon mera än Leonore d'Este och hennes broder stodo der och bräkade. Tassos och Leonoras partier voro ”Gastroller” gifna af en Herr och Fru Rettich från Wien, och Tasso var god nog, men Fru Tasso – odräglig, under all kritik, gammal, maniererad och tråkig. Tasso – som sagdt är – gick väl an, och han var den förste, som jag sett från teatern besinna, att man ej, så snart man bryter ett bref, genast kan fatta hela dess innehåll, ty han gaf sig den erforderliga tiden att genomögna det och utropade sedan detta ”Ha”, som de mesta skådespelare oftast skrika till, så snart de med förtviflad hastighet ryckt upp sigillet. Tassos död gör i allmänhet intet godt intryck: att se någon dö af lungsot är ängsligt i verkligheten, hvad skall det då ej vara från scenen: krämpor och sjukdomar är ett tråkigt element; tacka vill jag mord och dråp, kamp och strid, men icke mot lungsot eller tvinsot eller någon art af .... sot. Teaterhuset, fult och osmakligt, var ej halffullt. På logeraderna såg man en à två personer, här och der, men icke förty infunno sig Konungen och Drottningen vid tredje aktens början, och som jag satt helt nära den kungliga logen såg jag äfven, att det Kongl. paret såg mera förnämt än egentligen vackert ut. Men Konungar och Drottningar hafva ej denna himmelens gåfva af nöden, menniskorna gifva dem ändå sin gärd af hyllning, om de n. b. hafva en vacker själ, ett vackert hjerta; men om de .... dock, den meningen kunde blifva alldeles för lång och författarens boning sedan för trång. Dock, Gudilof! tvenne goda ting äro här för handen: ingen hade känt sig igen i skissen, och intet Spielberg finns i vårt goda, kära, rättvisa Svea land, der man både får tänka och tala som man behagar. Våra dagar här i Berlin hafva varit högst angenäma. En af dem hafva vi tillbringat i svenska ministerhotellet, och näppeligen kunde jag ibland mina minnen uppleta en angenämare. Vår minister i Berlin är en äldre man, af den högsta bildning och den mest förekommande artighet mot alla, och sina landsmän fram för alla. Hans maka är en qvick, älskvärd och vacker dam af Holländsk slägt, och tyckes på allt sätt vilja visa sin välvilja för sin mans svenska gäster. Vid detta tillfälle förskaffade hon dem äfven högst angenäma bekantskaper af flerehanda nationer, och ett par timmar, tillbringade efter en sen och glad middag, i hotellets lilla men högst smakfulla träd- och blomstergård, äro för mig oförgätliga. Man såg drufvorna hänga ned öfver ens hufvud, man såg praktfulla, friska blomster, oaktadt den tryckande hettan, man hade grön saftig skugga och upplifvande svalka .... och – bättre än allt – man hörde fint lifligt skämt, qvicka ord och denna glada, muntra, väl och lagom kryddade ”konversation”, som – o förlåt mig mitt goda allvarliga land – man så sällan finner inom ditt jernhaltiga, gråsteniga sköte.

En morgon hafva vi sett det Kongl. slottet, och en afton den Kongl. operan. Jag säger med flit sett den sednare, ty der uppfördes endast en liten qvick talpjes, och gafs en ovanligt underhållande och rolig ballett, sådan vi icke ens gjort oss idé om förut. Det Kongl. slottet vill jag alldeles icke tala om, ehuru mångfaldiga ting der voro så märkvärdiga, i ögonen fallande och ståtliga; men att beskrifva dylikt, är som att bedja en blind föreställa sig soluppgången. Man beskrifver och beskrifver, ser det lifslefvande framför sig, och – den läsande eller hörande står der ändå lika slug och har lika glädje af hvilken noggrann itineraire som helst. En enda tafla måste jag dock tala om: den sitter i det så kallade ”Bildergalleri,” ett praktfullt men ändlöst långt rum, icke så smalt som det i Stockholm, och med vida mera lyx beprydt. Der sitter en tafla, större än alla dem jag näppeligen förut såg. Den föreställer det ögonblick, då nuvarande Konungen hyllades och högljudt frågade sitt folk, om det ville vara honom lydigt. Det svarade då ett enhälligt ”ja!” på hvilket Konungen i sin ordning genmälte: ”Dies ja ist mein!” och dessa ord stå i form af devis, textade med perlor och ädla

stenar, på nedra delen af den rikaste och med mesta konstfärdighet gjorda ram, som fallit i mina ögon. Och sedan jag nu först talat om ramen, måste jag väl säga något om taflan; den är målad af Kriger, och hvarje person lär vara ett väl träffadt porträtt. Man ser, ibland andra, konstnärens egen tjenare, som gapar sitt ja, så att hans mun kan gå ur led, och på en läktare ser man en mängd lärda och märkvärdiga män, såsom Humboldt, Cornelius m. fl., idel ansigten, som fullkomligt svarade mot inbillningen derom, och hvars bilder man väl sett i det kalla stentrycket, men aldrig så här lifliga och med uppstämdt sinne, ty sådana har konstnären vetat uppfatta hvarje särskild individ af denna jättetafla, mer än mycket olik den öfver Carl Johans hyllning eller kröning, som förvaras på Stockholms slott. Men nu till balletten, den roligaste jag tror mig sett. Den kallades Robert und Bertrand (sköna pojkar som här voro uppkallade) och bar sannerligen skäl för sitt namn, ty dessa Hrr Robert och Bertrand voro de allra största galgfåglar i verlden. Första akten, första senen, visar en dyster fängelsegård, natt och oväder; en post har krupit in i sin lilla vaktkur, det blåser och hviner, åskan mullrar allt högre, och slutligen ser man vid skenet af några starka blixtar, huru de ofvannämnda två, ficktjufvar och utskummade skälmar till profession, men qvicka och fyndiga, lätta och snabba, på ett tåg, gjordt af täcke och lakan eller andra trasor, begifva sig ur fängelset, väcka upp vakten i sista stund, ila bort och försvinna. Detta är inledningen, men detta, ehuru endast pantomim, ingifver godt hopp om förlustelse. Nu kommer sjelfva aktionen: Teatern föreställer gården utanför ett värdshus. Små bord och stolar stå öfverallt för gäster, men värden och värdinnan och en mängd husfolk äro sysselsatta med bröllopsanstalter för sonen i huset, som nu väntar sin unga brud. En hop folk bjudna på högtidligheten ankomma, bland dessa smyga sig äfven våra galgfåglar, taga ett litet bord för sig, äta och dricka, och stjäla äfven, der det kan lyckas, samt till åskådarens ytterliga fröjd. Och nu kommer bruden, åkandes i kalesch (ty teatern är ganska stor), och nu börjas dans och lek och ganska vackra balletter. När dessa äro slut, dansa hvar och en af gästerna, och våra fåglar äfven, men som de äro högst löjligt utstyrda, och den ena till den grad ful och osmaklig, är deras dans, ehuru lätt och smidig, en fullkomlig karikatyr. Deras polka var det befängdaste jag från teatern sett. Du vet, att jag ännu alltid är svag för den der konsten, att framför en publik dölja sina känslor, inhibera skratt och gråt etc., men jag skrattade rätt hjertligt, och de mina lika så, och hela den Berlinska publiken äfven. Bland bröllopsgästerna voro äfven tvenne ridande gensd'armer; man ser hur de komma på sina hästar, binda dessa, deltaga i festen, men se litet snedt på båda spetsbofvarna. Men dessa slingra sig undan, stjäla alla värdshusvärdens penningar, handskarna från den ena af gensd'armerna, och slutligen roffa de de båda hästarna, och med en stulen paraply öfver hufvudet, begifva sig M:r Bertrand, i utsliten ljusbrun frack, med enorma och fullproppade fickor, lösnäsa etc., och M:r Robert, petitmaitre mangué, men icke så outsägligt löjlig som Bertrand, åstad, till hela bröllopslagets förvåning och förtviflan. Dock kan hvilken beskrifning som helst aldrig återgifva det oändligen komiska i alla dessa scener, lika litet som i den, då båda herrarna träffas, komma undan, hoppa opp i en skorsten, komma ned i en spis, der ett par unga flickor och deras älskare hafva ett litet rendez-vous under föräldrarnas frånvaro, och några månader derefter, igenfinna vi de båda ungherrarna i en af M:r Robert inrättad "Säkerhetsbyrå" eller anstalt till förekommande och undvikande af tjufnad, och der de, som låta inskrifva sig, blifva öfver öronen bestulna, så att när båda ungherrarna sedan blifva allena, draga de upp ur sina fickor, ur, börsar, handskar, ett frackskjört och en 4 à 5 silkesnäsdukar, och huru allt detta stals, fick man tydligen se. Slutligen tagas dock herrarna af polisen, men slippa ånyo ut, och sista akten är så oändligen rolig och vacker. Den föreställer en hel Tivoli, och man ser tusental af roliga saker, konstmakare och besökande. Deribland råkar man äfven på Messieurs Robert & Bertrand, och då polisen äfven här slår efter dem, smyga de sig hastigt upp i en luftballon, som skulle gå upp, lossa den och .... gifva sig åstad uppför. Men nu blir polisen förtviflad, skriker och ropar och slutligen .... skjuter med pistoler på fåglarna, och finalen är .... att hela ballongen med innanmäte och allt .... brinner upp i ljusan låga. Detta är ett fyrverkeri, verkligen vackert, men väl hemskt. Dekorationerna, hvaraf är ett oändligt vexlande, äro alla vackra och briljanta, baletterna emellanåt högst eleganta och väl utförda, musiken rask och liflig, och det hela så roligt, att jag vet mig sällan så fullkomligt "moret mej," som denna afton. De mina sade detsamma, och alla de andra åskådarna tycktes tänka likaledes. Jag har sedan hört, att denna balett anses bland de roligaste, briljantaste och mest underhållande.

Teatersalongen är äfven den vackraste jag hittills sett. Bländande hvitt, glindrande guld och praktfull purpursammet är allt hvad man ser. Ridåen är utmärkt vacker och väl målad, samt omgifven med ett kolossalt filigramsarbete alldeles liknande ett dyrbart fruntimmersarmband, och de äkta stenarna äro representerade af brokiga slipade glas, som glindrade genom den starka upplysningen från Teatern, alldeles som juveler, smaragder, topaser och rubiner. Publiken var sannerligen det minst präktiga, men allt hvad som heter "comme il faut" är väl här, såsom annorstädes, ute på sommar-, bad- och brunnsturer.

DEN 24 JULI.

Efter 9 dygns högst angenäm härvaro, begifva vi oss i morgon till Leipzig, och som jag på ett litet extra sätt kan få detta till Sverge, afslutar jag mitt bref, utan att dock afsluta mina notiser från Berlin och det oförgätligt sköna och herrliga Potsdam med alla sina ståtliga och tjusande slott. Jag återkommer således dertill i nästa skrifvelse, troligen från Dresden, men vill blott nu meddela dig några små anmärkningar i allmänhet öfver den stora nutidsstaden, hvilka jag kanske skulle glömma, om jag uppsköte dem, tills nya föremål uttaga sin rätt af uppmärksamhet och beundran.

Berlin är slät och jemn, som låge hela staden på en enorm tébricka. Berlin är vinkelrät och symetrisk, som en bordplateau i fordna dagar. Berlin är en stad så grann, så ljus, så skimrande, så praktfull, att .... man skulle visst ledsna der i längden. Der man icke ser några kontraster, der det fula, det torftiga, det gamla och gammalmodiga, det dystra och hemska, mörka och djupa ej tittar fram ibland, der .... värderar man slutligen ej det nya – endast det nyaste och det ändå nyare – som ännu icke är till. I Berlin är allt grannt och smyckadt, utom det allra förnämsta i hela den skapade verlden .... barnen. De se illa ut, de få som synas på gatorna. Icke en skymt af dessa små eleganta dockor, som man ser i Stockholm och Göteborg, och till och med i våra småstäder. Redan i Köpenhamn började denna vurm, denna så förlåtliga moderssvaghet, att icke så bjert framlysa som i Sverge, och här syns den alldeles icke till, åtminstone icke på alla de ställen vi besökt. I Berlin kör man på gatorna med hundar, enbet och partals, och jag har sett en samvetslös piga med en hel tvätt i diverse baljor och ämbar, sjelf åkande, köra ett par stora, arma hundar. Jag blef helt ond och ändå mera E., som är en förklarad hundvän, item hund-advokat, som du väl mins. I Berlin tyckas tjenstpigorna icke spela minsta roll: af alla dem jag sett, har ej en enda varit fiffigt och väl klädd, såsom våra eleganta Stockholmsjungfrur. I Berlin måste man sluta sina bref, när tiden är ute .... således farväl!

BERLIN, DEN 25 JULI 1846.

Käraste A.! Ännu får du ett bref från Berlin, ty som du vet, har jag alltid en oro att blifva färdig, för att sedan få sitta i ro och hvila på mina lagrar. Det är händelsen äfven i dag; jag har varit uppe kl. 5 i morse, packat in alla våra effekter för att resa till Dresden, som skall företagas på slaget 1, ty då afgår trainen dit. Nu är kl. nio, och fram till kl. 11 komma väl några vänner och bekanta, för att säga oss ett litet sista farväl, och äfven vi skola göra ett par afskedsbesök efter den tiden, således har jag blott tvenne knappa timmar att disponera till detta och ett par andra bref, och på denna lilla stund vill jag dock försöka beskrifva det obeskrifliga, nemligen de vackra slotten omkring Berlin. I Söndags voro vi på Charlottenburg, tre qvart timmas resa från Berlin, ut igenom den vackra Brandenburger-Thor, der de från Napoleon återtagna bronshästarna evigt springa, likasom tiden, men ändå aldrig komma fram, alldeles såsom denna äfven. Färden till det Kongl. slottet, som är omgifvet af en liten nätt och sommarbyggd stad, var ganska angenäm på den vackra söndagsmorgonen. Slottet, med sin gröna guldsirade kupol, och trädgården med sina sköna, oändligen väl skötta blommor, sina accasier, sin saftiga grönska och sina dunkla skuggor, är för en lustvandrande främling högst inbjudande, helst på en varm, qvalmig sommardag. Den sköna Drottning Louises mausolée, som skall vara så vacker, och der hon ligger sig så fullkomligen lik, fast i kall, död marmor, endast af konsten lifvad, fingo vi ej se, emedan det just var drottningens 36:te dödsdag, och grafven sirad med blommor &c. endast tillgänglig för den Kongl. familjen, som i och för detta tillbringade en del af dagen ute på detta slott. Kastellanen lofvade oss visst, att, när de kungliga voro resta och den mesta

folkmängden troppat af, skulle vi allena få gå in i mausolée'n omkring kl. 8 eller half 9 på aftonen; men se då var jag så gräsligt trött, att jag bad om hemresa i stället. Deremot fingo vi se slottet invändigt, efter de kungligas affärd, och det var ganska roligt. Dock äro dessa syner af slott, rikt och lyxfullt prydda och möblerade, eller troget bibehållna sedan fordna tider, något som icke låter sig beskrifvas annat än i den mest minutiösa detalj och .... när detta med mycket besvär af den skrifvande är gjordt, ser den läsande ändå icke saken liflig framför sig, och intet ändamål är härmed således egentligen vunnet. Några enskilda (losgerissene) intryck är det enda man kan med framgång återgifva. Jag ber dig således: föreställ dig ett stort fyrkantigt hörnrum, med fönster åt två sidor, samt alldeles från golf till tak försedt med större och mindre hyllor och små utståndare, alla öfverfyllda med ostindiska krukor och vaser, större och mindre, ifrån dem som voro ungefär 7 qvarter höga, till dem som blott hade ett par tums höjd. Krukorna äro många tusende, ty äfven flera större bord äro deraf uppfyllda. De äro alla ostindiska, alla gamla, alla brokiga eller blå och hvita, samt utgjorde en del af Kurfurstinnan Sofia Dorotheas utstyrsel, när hon förmäldes med der grosse Churfürst – eller – hans fader, jag mins ej alldeles rätt hvilketdera, men det kan göra rätt detsamma: krukorna äro i den saken det förnämsta, och den multnade kurfurstinnan tänker man här icke särdeles mycket på, endast på denna 200 år gamla samling af .... krukor. Många rum voro här, likasom i alla de andra slotten vi sett, alldeles bibehållna sedan Fredrik Wilhelms och Fredrik den stores tid, och talade högt om dem, och se det .... det är af ett oberäkneligt, oförklarligt intresse för den resande och besökande, hvars öga tröttnar vid granlåt och dyrbarheter, men hvars minne alltid står öppet för att låta en behaglig verklighet ersätta den bedrägliga och så högt individuella inbillningen. Den ene har sett det så framför sig, den andre så, men nu får man veta huru det verkligen var, och finner sig deraf glad och tillfredsställd. Af sådant hafva vi Gudnå's nästan intet qvar i Sverge. De som kunnat låta bibehålla och bevara, de .... hafva ej haft någon synnerlig kärlek för dessa gamla minnen, som de icke varit i någon förvandtskap till, och .... renoveradt och moderniseradt är allt. Minnena ligga i .... minnet, och det kanske blott hos några få, som inom sig förmå att hysa lika mycket minne och saknad af det gamla och förgångna, som kärlek och tillgifvenhet för det nya och bestående. En suck kan jag dock icke afhålla mig ifrån, när jag ser huru barn och barnabarn och deras barn här så väl bevarat allt – och sedan låter tanken flyga på hinsidan hafvet, till det kära hemlandet. Men nog derom: för mycket kanske redan. När vi skådat slottet, och blifvit utsläppta derifrån af den gamla trumpna hushållerskan hos kastellanen, gingo vi till kaffehuset, der vi gerna i ro ville beskåda den Berlinska söndagspubliken, som här till stor del var samlad. Den hade gått, åkt i vagnar med 14 personer efter hästen, i droskor, i vackra hyrvagnar, och slutligen i eleganta ekipager. Dock voro dessa sednare ganska räkneliga. Alla dessa fordon stodo i långa, väntande rader utanför kaffehusets trädgård, och inom densamma hvimlade flere tusende personer i granna och mindre granna söndagskläder, samt sutto omkring otaliga små bord för 4 à 6 personer, kollationerande med allt hvad man kan tänka sig, ty här såg man somliga äta glacer au bout de la langue och andra gapa förfärligt öfver stora qvarterslånga, breda och tjocka smörgåsar, med bastanta metvurst-, ost- och köttskifvor beklädda. Halfalns höga glas med "Weisbier" eller "Bairisch Bier" såg man på de flesta bord, äfven der man åt glacer. Vi skaffade oss limonade och något som kallades "Weisbroth", emedan alla kakor och tårtor voro slut när vi kommo. Men limonaden, ehuru utan en enda droppa vin, gick väl an, dock icke att förlikna med den vi i Sverge bestå oss. Vi sågo här de lustigaste uppträden, och talade vi ett enda ord oss emellan, så lyssnade alltid någon, och som de ej förstodo oss, trodde de genast att vi ej förstodo dem, utan pratade om oss, och parerade sins emellan om vi voro – Danskar eller Holländare; men på Svenskar tänkte ingen. Det har händt oss flere gånger – och vid table d'hôte hos Meinhardts togo tvenne gentila herrar sitt parti och bådo mig afgöra tvisten, samt skrattade rätt godt, när jag förklarade att vi voro .... ingendera. Alla tycka att svenska är så vackert. Jag satt, vid bordet, en dag, bredvid en Ober-Hofprediger från Königsberg, som sitter här i den Kongl. synoden, för att afgöra om lutherska kyrkan, dess rättigheter &c. Det var en högst intressant och mångbildad man. Vi ingingo i alla möjliga ämnen, och med ingen har jag haft så lätt att reda mig på bar tyska (ty han brydde sig icke mycket om franska), som med honom. Ju mera bildade folk äro, dess bättre förstå de en utländnings mening, och hjelpa honom då med de ord som fattas. Men tjenare, och framför allt tyska pigor, de äro rent af odrägliga – fula, snuskiga, buttra och

dumma; sådana hafva de åtminstone hittills, utan alla undantag, uppenbarat sig för oss. Betjenterna deremot, på de större värdshusen, äro rätt hyggliga och tala oftast temligen god franska. – Men återvändom till våra slott. De skönaste sådana äro utan tvifvel dem man får se i Potsdam. Der tillbringade vi en hel rolig dag. Klockan 7 om morgonen foro vi ut, allt igenom Brandenburgerthor, ty der utanför börjar jernbanan, och, sedan vi sett oss om och fått goda platser i magnifika vagnar, afgingo vi kl. 8 med en icke särdeles stor train, ty endast Söndagar och Thorsdagar pläga Berlinarne förlusta sig vid Potsdam, men vi valde med flit en Onsdag, för att allena få gå i fred och ro och se allt efter vår beqvämlighet. När vi kommo till Potsdam inemot kl. 9 (det skall gå på 43 minuter, med ut- och inryckning), så togo vi en pardroska på timma och en lohnbediente på hela dagen, samt begåfvo oss först till det lilla, i fullkomlig pompejansk stil inrättade, Charlottenhof. Det är alldeles förtjusande i sin sort, och på den heta, qvalmiga dagen, voro de så kallade romerska baden den mest inbjudande lokal i verlden: svalt, luftigt, allt af marmor eller alabaster, och friska, doftande blommor öfverallt. Ack, att jag icke skall kunna lifligt återgifva detta på papperet! men dertill fordrades helt annat än bläck. – Kanske – om man doppade sin penna i en fradgande champagnebutelj, som låg och sam bland högröda, yppiga törnroser, ambradoftande hvita liljor, friska ungdomliga löfkojor af alla färger, reseda och orangeblommor samt klara, kristall-lika isstycken – kanske skulle man då kunna återgifva något af det förtjusande intryck, som detta ställe gjorde, på denna dag, i denna stund. Men – jag har ju blott litet Berlinerbläck och en Wallehärads-gåspenna! – derför tiger jag .... och åker i hyrdroska till – Das neue Palais, ty så heter det största slottet på andra sidan Potsdam, och der man får se otroligt mycket sköna saker, som alla andra resenärer repa upp i långa rader. En sal, hvars väggar och kolonner endast och allenast voro prydda af tusental mineralier och snäckor, från de minsta till de största, samt en åldrig kastellan, 78 år gammal, artig och dekorerad med jernkorset, och som sjelf ordnat denna så kallade snäcksal, som i detta slott sett Napoleon, Alexander, Carl Johan, konungar och furstar utan allt tal, som från sin barndom bibehöll minne af Der alte Fritz, er selbst .... det var det som roade mig mest, samt dessemellan att sitta i de gamla förträffliga sofforna och karmstolarna. Jag talade mycket med den gamle, ömsom franska, ömsom tyska. Det var ett gammalt lexikon för de sista 100 åren. Han roade mig mycket, och han tycktes vara ganska belåten med sitt svenska besök, helst när vi lofvade honom brokiga stenar från Wetterstranden. Få se huru vi kunna hålla ord. Den bekanta väderqvarnen foro vi förbi, och sågo oändligt mycket annat, som jag dels mins, dels redan glömt; men se! – Sans-Souci, det glömmer man aldrig, när man en gång sett det. Får jag någonsin se något vackrare och behagligare, så skall jag med glädje medgifva att jorden eger sköna platser; men – får jag icke se något herrligare, mera inbjudande att lefva och vistas uti, så – är jag ändå nöjd. Ack! så jag der skulle trifvas! – Det är en art af Haga, men – konsten har här öst med storslef och förmått det otroliga. Vi hade gjort bekantskap med de officerare, som voro på vakt vid ”nya palatset,” och genom dessas försorg, vida mer än genom vår fjeskiga Lohnbediente, fingo vi gå in i de kungliga rummen, fastän de höga personerna bodde der för ögonblicket, och blott för dagen voro borta, eller rättare sagdt, fast Konungen följt Drottningen ett stycke på vägen af hennes badresa, men väntades snart hem igen. Det inre af slottet är ganska nätt och behagligt, men ingenting oerhördt, tvärtom: litet smått och litet trångt. Men trädgården, med sina vattensprång, blomster, grupper, statyer och lummiga träd, är ett superlativ af allt skönt och behagligt. Vi vågade ej sätta ett finger på de föremål, som i mängd lågo framför oss i dessa bebodda rum, men omöjligen kunde jag afhålla mig ifrån att slå ett par dur- ackorder och straxt derefter ett par moll-ackorder på en dråplig flygel, i gammal trekantig fason, men ny och ypperlig. Kastellanskan, som följde oss, kom sättandes och ropade: ”Nein um Gottes willen! nein” men se, då var det redan gjordt och endast den skönaste efterklang qvar, och jag skrattade, och de andra ock, ty jag visste så väl i förhand hvad effekt mitt dristiga tilltag skulle göra och att följden just skulle blifva detta ”nein,” som nu – likasom ofta nog – kom alldeles post-festum. Prinsessor och en stor del af hofvet voro qvar i slottet, fastän Konung och Drottning voro frånvarande, och den stackars Kastellanskan trodde sig väl skola blifva uppäten i en munsbit för mina ackorder – men det hördes ingenting utaf. Och se det visste jag äfven, annars hade jag väl stäckt mitt begär att pröfva tonen och godheten af det instrument, der Konungen och Drottningen af Preussen spela ett kungligt à quatre mains enligt kastellanskans berättelse. Det kungliga slottet, som ligger i sjelfva staden

Potsdam, ty de andra ligga hela halfva milen derutom, är minst märkvärdigt. Der bor en af Konungens många bröder, hvaraf trenne lefva och en dog i Rom häromdagen, sjuk och lidande, och som i 11 år legat till sängs. När vi sett detta slott, aftackat droskan och Lohnbediente'n, då – voro jag och E. trötta öfver all tänkbar föreställning – hungriga och törstiga, i hvilket K. äfven deltog. Efter en temligen god, fast sen, middag för 20 groschen person, och efter några små befängda äfventyr, som vi skola förtälja muntligen, och sedan K. varit hos två instrumentmakare som bo i Potsdam och som hafva beställningar för regementet, sade vi ett evigt farväl till Potsdam med dess sköna nya jernbro och dess många ändå skönare minnen, och afgingo med trainen, der en af de Kongl. Prinsessorna äfven var med, till vårt kära Berlin med dess trefliga rum i Meinhardts ståtliga hotell. Men aldrig var jag tröttare än efter denna dag, som varit ganska dyr, när allt blef sammanräknadt, fast vi tyckte oss fått full valuta för våra penningar, t. o. m. i prat och sladder af Lohnbedienten, som just var en mästare deruti. Han rörde ihop historier och historiska minnen och tilldragelser, alldeles som när en kock slår sönder ägg och vispar dem i en kruka. Och han talade om alla de gamla mest utslitna berättelser om Fredrik den store, som man hört från sin spädaste barndom, men dessa helt konfyst och bakvändt. När vi orkade, så skrattade vi, men ett par gånger bad jag honom hålla upp, ty jag ville – sade jag – höra hur fontänerna plaskade så skönt och svalkande. Men han började snart igen, vände sig dock slutligen endast till K., som hade bättre tålamod med honom än jag.

Mycket trefligt, roligt och skönt hafva vi i det enskilda lifvet råkat på i Berlin; men det tillhör mera en förtrolig aftonstund att förtälja än beskrifva i bref, och af märkvärdigheter, Kunstkammer, Krolls etablissement, Juchs sein Caffe &c., frapperade mig blott den enorma salongen eller den så kallade vinterträdgården hos Kroll, allt utanför Brandenburgerthor och vid ingången till "Thiergarten." Denna sal kan med skäl bära namn af en trädgård, ty den är större än mången dylik, och med den allra största lyx, smak och komfort inrättad. Mångfaldiga små enskilda förmak och kabinetter för mindre kotterier omgifva salen, så väl i samma våning, som från en omkringlöpande läktare, och för att bruka ett enda ord, så är denna sal – kolossal. Det öfriga af inrättningen eller en art småaktig tivoli, vida mindre än den i Köpenhamn, brydde vi oss ej mycket om. Der var panorama, kosmorama, öppen teater, jonglörer, Tyrolare som sjöngo uselt öfver all tro, lotteri på smått à la Leja, konsert, lindansare och hunddans. Detta sednare sågo vi på, från fönstren af den enorma salen, och mer än en gång, när hundar och hundinnor, klädda som eleganta herrar och damer, dansade sin lilla polka, galopp och mazurka, utropade vi vexelvis: "Ack om vi hade vår A. här!" och vårt sällskap trodde då alltid att vi talade om något 7 à 8 års barn, men blefvo ganska frapperade, när vi förklarade hvem det var, som vi ville bjuda på hunddansnöjet.

Nej, nu är tiden för sista gången på allas begäran slut. Några älskvärda vänner och bekanta vilja säga oss det farväl som vi nödgas säga dig, med den skillnad likväl, att i höst återse vi dig säkert, men dessa andra – kanske aldrig. Det är resans malört: man ser så mycket godt, skönt och herrligt för första – men ack! äfven för sista gången. Och nu – aldrig mer ett ord från eller om Berlin. Nästa gång gäller det Leipzig och Dresden.

DRESDEN, DEN 28 JULI – EN TISDAGSAFTON.

Käraste A.! – Här i det konstrika, herrliga Dresden har jag ej förr än nu, då min vistelse der är tilländalupen, haft tid att tänka på hemmet, och knappt då en gång, ty vi skola ut i morgon kl. 5, och du vet väl då, hvad aftonen kan behöfvas till. Aldrig hafva vi varit så jagade som här, och det af en orsak som du snart skall få höra; men för att gå i ordning måste jag börja med vår resa hit ifrån Berlin, och vår vistelse i Leipzig: Mellan Berlin och sistnämnde stad hade vi just inga äfventyr, ty man kan ej kalla resäfventyr, att trainen i Cöthen hade 20 minuters station, att vi väl hunno begära mat, få den, betala den, men alldeles icke att äta upp den, utan lika hungriga som förut, eller hungrigare efter att hafva beskådat den förträffliga hjortsteken och smakat en bit derpå, återvände vi, skrattande i förtreten, till våra orrekojor. Vi och vårt hyggliga, trefliga och roliga svenska ressällskap, Kammarherren H., en munter och glad Skåning, och Revisionssekter

N., en mångsidigt bildad och fiffig Stockholmare, vi hade ganska roligt tillsammans, och jag skulle innerligen gerna önskat att planen för deras resa öfverensstämt med vår, ty vi drogo alla så jemnt, och det är icke alltid händelsen med landsmän under en resa. Till Leipzig kommo vi ej förr än sent om aftonen, och hvilka märkvärdigheter vi passerade, kan du se på jernvägskartan. Ankomna till Leipzig togo vi rum på Stadt Rom, och mådde der alldeles förträffligt. Men – en sådan otur! Vi, som så mycket önskat regn för våra hemmavarande potäter &c. – vi – fingo det nu sjelfva, och det gjorde äfven att vi två damer afsade oss en fyra timmars resa till Schwedenstein och Lützen, utan dit begåfvo sig alla våra herrar och kommo högst belåtna hem. Men vi bara hvilade och förtretade oss öfver regnet, som ej tillät oss att enligt vår plan resa omkring den vackra, alldeles som i en stor trädgård belägna, staden. Nej vi kunde icke komma ifrån Stadt Rom, på hela förmiddagen, och voro obetydligt hungriga, när vi der slutligen vid table d'hôte fingo den ypperligaste diner jag någonsin på värdshus ätit, och det för – 15 groschen, som i svenskt mynt gör 1 R:dr 18 sk. Man gaf oss nemligen: buljong, salade af ål, kräftor, ägg, oliver &c. rostbeef med potatis och gurkor, kronärtskockor med tunga, ärtskidor med hammel, stufvad kalfbris, ugnstekt gädda, plumpudding med brinnande sås, hjortstek med flera goda salader, sockerkaka, vanilj-glace, biscuit, aprikoser, päron och kersbär. Jag anförer detta bara, för att du skall kunna jemföra hvad och huru mycket man får portionsvis i Stockholm eller annorstädes i Sverige för samma penning.

Efter denna förträffliga middag gjorde vi en promenad i vagn omkring hela staden, som är ovanligt treflig, ty att se alla dessa gamla ståtliga hus, och många nya ganska prydliga, alla dessa kyrkor med sina vackra torn, allt liggande mellan löfrika, friska trädgårdar, och dessa här och der vattnade af Elster, Pleisse, Parthe och kanaler, det är en lika ovanlig som vacker anblick. Vi sågo den bro, som Fransmännen i otid sprängde, hvilket just gjorde deras nederlag. Vidare sågo vi (bland mångfaldigt annat vackert och minnesvärdt) det oändligen sköna monument man rest öfver den unge Furst Josef Poniatowsky, på det ställe derifrån han störtade i Elster. Det ligger så skönt, så lugnt och så vackert, i midten af en herrlig trädgård, och omgifvet af de största och skönaste tårpilar jag hittills sett. .... Och dessa måste vara äkta tårpilar, ty våra ögon blefvo fulla af tårar, när vi sågo hur deras vackra men sorgliga grönska sakta svajade fram och åter öfver den tappre, den stolte ynglingens lugna graf; och när man då betänker att han hörde till den fiendtliga sidan, och att man rest vården endast af aktning och beundran öfver hans tapperhet och hjeltemod! Jag var i allmänhet så vemodigt stämd i detta Leipzig. Mina första tårar, min första sorg öfver att ha förlorat något, förknippa sig alltid med tankan på Leipzig, ty här föll ju min barndomsvän, min allra närmaste frände, den unga, tappra hjelte, till hvars ära man rest det vackra monumentet i Carlbergs skuggiga lundar. Jag såg den plats der han stupade, den var helt nära der vi bodde, och – om natten, då jag – som vanligt – mera låg och fantiserade än just sof, talade jag med hans ande, och berättade för honom mycket, som i hans lifs-land omgestaltat sig; berättade honom framförallt, att nu begråter man aldrig mera någon tapper och modig yngling, som faller för sin öfvertygelse, ty nu slumra både mod och tapperhet och – öfvertygelse. Men – de vakna väl en gång!!

Klockan 5 efterm., om jag rätt minns, reste vi från Leipzig, gnabbades litet med en jude, som i hettan och åskan till på köpet ville röka cigarr midt inne i vagnen; sågo huru åskan slog ned, antände och brände upp en hel by, samt hörde huru dess knallar öfverröstade sjelfva det infernaliska bullret, pipet, gnisslandet, hvisslandet af lokomotiven. Om ett hundrade år vill jag hålla vad att man raffinerat saken så, att trainen far fram ljudlöst, och då ville jag vara med, ty för den tiden, men icke för denna äro mina arma nerver inrättade; ergo: jag är före min tid i något! Första entréen i Dresden var ledsam: vi fingo ej rum i första etagen, utan vi måste gå uppför ännu en stege, och se det är för mig ett plågoris. Men vi ville nödvändigt bo på Hôtel de Saxe, som ligger förträffligt, vid det stora torget vid Neuemarkt, nära teater, museum, kongl. slottet och allt synvärdt. Men – vi sofvo godt, och om morgonen vaknade vi vid röster, som talade i vårt yttre rum, der K. bodde, pura goda svenskan, och der jag genast urskiljde en så bekant stämma, fast det var mig omöjligt säga hvems. Äfven tyckte jag mig märka en betydlig glädjebrytning i min K–s röst, och döm om min förvåning och fröjd, då jag efter två minuters toilett (ära vare mina bluser) inkom i rummet och fick se vår gode vän

och anhörige – G. O. Jag blef grufligen glad, helst vi alla varit misslynta och tvehågse hvart vi skulle vända kosan från Dresden. Men nu blef den inom 10 minuter besluten. G. O. kom väl direkte från Prag; ”men” sade han ”viljen J bara skynda er här i Dresden, så följer jag med eder tillbaka till Prag, om J sedan viljen följa mig till Wien.” Propositionen antogs med acklamation, och nu var blott frågan om att skynda sig. En timma derefter stodo vi således uppe i Dresdener-Museum, och började en vandring genom dess, på verkliga konstskatter, rika salar. Jag säger icke ett ord derom förrän muntligen, utan vill blott tala om en högst angenäm öfverraskning derstädes för oss. När vi sålunda med katalogen i hand vandrat igenom en mängd salar, kommo vi slutligen in i den, der Rafaels mästerverk, den verldsbekanta Madonnan, sitter. Men ack! vi kunde ej se mycket deraf. Den himmelsk-herrliga var nära nog bortskymd af en stor ställning och dito tafla, på hvilken madonnan i full storlek kopierades, och den kopierande – var ett fruntimmer, och du vet, jag tycker icke rätt mycket om, när dessa stiga upp och ”predika för folket.” Säker att icke blifva förstådd stod jag således vid den höga ställningens fot och småharmades öfver att den tyska damdilettantismen nu skulle hindra oss att se just ett af de föremål, efter hvilket vi rest. ”Ja men vackert är hennes arbete, det måste du dock medgifva” sade min K., som lärt sig fördraga en smula qvinnotalang. Jag minns ej hvad jag svarade, ty jag var så småförtretad att ej få se originalet, att jag knappt ville gifva en blick åt kopian. Men döm om min förvåning, då jag ifrån den höga ställningen får höra följande ord på vattenklar svenska: ”Ack, jag hör att det är mina landsmän, och jag är ledsen att sitta i vägen för alla, men allra mest för dem.” Jag blef på en gång glad, blidkad, stolt öfver min landsmaninnas vackra talang, och kände en stor fröjd af att här, och på detta sätt, göra bekantskap med den älskvärda unga damen och skickliga konstnärinnan: Fröken Adlersparre, som efter en lång vistelse i Paris, nu hade varit här i Dresden flere månader, allt för att fullkomna sig i den vackra talang, der hon redan hunnit så långt. Hennes bekantskap, utom det högst angenäma deraf, var oss här af ett stort värde. Hon bortlade sin pensel, flyttade åt sidan sitt vackra, ungefär halffärdiga arbete, och af innerlig godhet följde hon sina landsmän nära två timmar, och du vet att jag vet uppskatta en konstnärs dyrbara tid. Jag var äfven i hög grad tacksam för hennes godhet, och vi vände nu, under hennes ledning, tillbaka till alla de salar vi redan passerat, och hade genom hennes sällskap och underrättelser dubbel, ja mångdubbel fröjd, af vår vandring. Jag talar ej ett ord, som sagdt är, om alla dessa otaliga konstalster, ty så många hafva med beundran upprepat dem före mig; men en liten anekdot om en af dem kan jag ej låta bli att nämna. I en af salarna fanns nemligen en liten ”büssende Magdalena” af Correggio, som fordom, utom sitt stora konstvärde (ehuru Correggio bättre kunde passat att måla fåfänga Magdalenor och vällustiga Bacchanter, än just helgon och ångerfulla qvinnor), äfven hade en högst dyrbar, rikt med ädelstenar besatt, ram. Men en vacker dag, sedan Musei salar såsom vanligt stått öppna för allmänheten, fanns ej ett spår efter hela Magdalenan! Taflan, ramen, konstens mästerverk och de dyrbara stenarna – allt – allt var försvunnet. Man gjorde otroliga efterspaningar, men allt fruktlöst, och man hade redan uppgifvit hoppet att återse denna konstskatt, som man förmodade hade blifvit ett offer för sin rika utstyrsel, man tänkte blott med saknad och ledsnad på den sköna försvunna bilden, den oersättliga förlusten, då .... en vacker dag – äfven efter en stor allmänhets vandring i salarna – den lilla sköna Magdalena än en gång helt skälmaktigt log från sin gamla plats, som man ännu likväl lemnat tom. Men – all sin dyrbara granlåt hade hon ohjelpligt förlorat, och der ligger hon nu, rätt belåten, äfven utan sin granna utstyrsel, hvilket tyckes passa en ångerfull Magdalena rätt bra.

Så väl i Musei salar, som sedan vid table d’hôte på Hôtel de Saxe, hade vi den förnöjelsen att råka på flerfaldiga svenskar, och bland dessa Hr Landshöfding K. med sin älskvärda familj, som skulle resa till Kissingen, och Professor G., äfven med en del af sin familj, samt vår granne, den unga älskeliga Fröken H., som kommo från Schlangenbad, Magister Josephsson, en af våra utmärktaste musikaliska förmågor, och för hvilken vi, utom mycket annat vackert, äfven ha att tacka den lilla förtjusande ”Sången blott den underbara,” som bättre än så mycket i samma genre målar sångens – konstens värde. Medgif, käraste A.! att när man skall träffa på landsmän, så voro vi mer än väl lottade, och slumpen förde oss i ett främmande aflägset land tillsammans med personer, som vi äfven i vårt eget skulle rest lång väg, uppför och nedför våra

steniga backar, och med våra skjutshästar, som ofta icke hafva en hästs kraft, för att kunna hafva lyckan att sammanträffa med. Ja, som sagdt är, än hafva vi ej mött annat än medgång och önskningsvärda företeelser. Måtte icke någon brytning i denna beständiga medvind inträffa. En liten sidovind – och man kan väl kryssa, men ack! den kan så lätt förbytas i motvind; och hvad skall man då företaga, så långt från hemmet. Min fortfarande goda helsa är det, som individuelt för oss tre stärker vårt mod. Den är så förvånande god, att vi frukta hvar stund att himlen kommer och tager igen sitt lilla ovärderliga lån, ty – annat än ett kort lån nu i den heta tiden, som trycker alla utom mig, är det väl ändå icke. Kommer köld och kulna vindar – farväl då med all helsa, lefnadslust, skrifhåg, fröjd och munterhet. Men nog om det ämnet, som ändå för oss är af så stor vigt.

På eftermiddagen voro vi först i katolska kyrkan, den första dylika jag beträdt, så på postlinsfabriken, från hvars praktfulla, otaliga alster jag icke kunde hemföra mycket, men det lilla jag valde, så mycket dess vackrare och dyrbarare. Du skall få se, när jag kommer hem, något för oss ännu helt nytt från den ypperliga fabriken, som nästan befinner sig inom konstens område. Dessutom sågo vi en exposition af vackra arbeten af unga konstnärer i bildande konst, åto glacer på Brühlska terassen, vandrade genom hela ”das grüne Gewölbe,” hvarom alla itinerairer tala långt bättre än jag det kunde, och slutade vår dag med att se en lång litet tråkig pjes i fem dryga akter och otaliga dekorationsförändringar och bråkande, allt af den produktiva och effektsökande .... Birchpfeiffer. Pjesen heter ”Pfeffer-Bösel”, och Dem. Lebrun, som spelade denna hufvudroll, hvilken borde hafva återgifvits med högsta naiveté, och utan allt koketteri, hon bara koketterade fram den utan all naiveté. Men den goda Dresdnerpubliken slog sönder sina glacéhandskar, och jag .... satt der och förtröt en illa använd enthusiasm. Ack, att man icke kan få dessa teaterdrottningar att begripa en hårsmån natur, och den obegränsade effekt som denna skulle göra, äfven från Thalias tiljor! Men se, de tro att konsten måste bestå i konst, veta ej, besinna ej – att den högsta, mest fulländade konst dock ej är annat än – idealiserad natur. Men hvem kunde få något sådant i hufvudet på en lättsinnig, behagsjuk, tysk skådespelerska! Månget bättre hufvud har ej rum för denna sanning.

Andra dagen af vårt vistande i Dresden, d. v. s. i dag, reste vi tidigt på morgonen tillika med vår goda major och vår muntra kammarherre ut till Tharand, öfver ”Den Plauenschen Grund!” och en så gudomlig färd, som nu på den vackra morgonen, i det herrliga sommarvädret, och till det undersköna Sachsiska Schweitz, det mins jag mig rätt aldrig hafva gjort. Ack, att icke du min A. och min kära goda H–d, skulle vara med! Ack J goda och älskade! se det är mitt enda lilla agg, när jag har så roligt, ser så mycket skönt, njuter af lifvet – än ett litet kort ögonblick (kanske i sjelfvaste solnedgången och vid dess sista strålar), att ni två .... ej ären med, se, höra och förnimma detsamma som jag, utan bara få den torra, lumpna, i hast och förvirring gjorda handteckningen deraf! Men jag gör hvad jag kan: tager små bitar af mina nätter, för att ändå gifva eder något af det otroligt myckna, som jag sjelf får.

Vid Tharand promenerade vi till fots rundt omkring i den sköna park som är anlagd för badgästerne, ty der är ett berömdt bad, och vi sågo flera som deraf begagnade sig. Stället är så gudavackert, att vi föllo i nya förtjusningar för hvarje steg, och slutligen smorde vi oss med god frukost, hvar efter sitt sinne, och när vi återkommo till Dresden, företogs än en vandring i Musei salar. På eftermiddagen var E. ute och åkte till en gudomlig trädgård, rik på herrliga blommor, med vår oändligt trefliga, muntra och framför allt muntrande kammarherre, som tillika med sitt sällskap, vår aimabla Stockholmare, hafva gjort oss otroligt många angenäma stunder. Men ack! ingenting är varaktigt på vår lättsinniga planet, och framför allt icke lyckan. Våra angenäma följeslagare hafva här i Dresden sin vändpunkt, och i morgon bittida, när vi gå till Prag, måste vi säga dem ett farväl på tysk botten, men ett uppriktigt och hjertligt: ”au revoir” i vårt gemensamma fädernesland; ty der önskar jag innerligen att återse dem båda.

På aftonen besökte vi åter teatern, sågo en ny opera, som kanske kommer att göra en tur till alla Europas teatrar, emedan den är mycket omtyckt, nemligen Alessandro Stradella, med verkligt vacker musik af

Flotow, mindre rasslande och prasslande modern, än jag på länge hört. Stradella är en sångare, som genom magien af sin konst öfvervinner hat och ovilja, gamla snåla förmyndare och hjertlösa banditer. Rollen spelades af Mr Tichatschek, hvars barbariska namn ingalunda qvadrerade med hans vackra röst och skola. Dock var det ingenting utomordentligt, lika litet som prima donnan, en Fräulein v. Treffz från K. K. teatern i Wien, som här gaf en ”Gastroll,” och ibland sjöng just som en .... gast. Teatersalongen är stor och vacker, dock ingalunda som i Berlin; men hvad som är vackrare än allt hvad jag sett och kanske får se i den vägen, är korridorerna som löpa omkring den delen af teaterhuset der åskådarna äro. Föreställ dig ett rundt hus, och huru en bred, höghvälfd gång, eller ett sig evigt krökande galleri, med målningar, speglar, förträffliga små soffor (inga stolar), samt höga fönster utåt den öppna platsen, löper rundt omkring det och sålunda innestänger allt det öfriga af huset, som ej behöfver annan än konstgjord dager. Dessa korridorer hafva något alldeles förtrollande, helst om natten, då de äro starkt upplysta af gas. Efter slutad representation, gingo vi och våra herrar fram och åter, upp och ned i dessa, och af lutter förtjusning märkte vi ej att vi gingo allena, att alla andra troppat utaf och .... att tiden led. Slutligen börja vi tänka derpå, och begifva oss nedför, men döm om vår förskräckelse, då .... hvart vi kommo, stora skyhöga dörrar stodo obevekligt .... låsta framför oss! Vi blefvo bra ängsliga, helst vi i hvart ögonblick hade att frukta, att gasen, medelst en enda liten vridning af dess skötare, på en gång skulle slockna öfverallt och lemna oss i kolmörker, inlästa i alla dessa trassliga gångar och trappor; ty från de stora korridorerna måste man alltid gå igenom en mängd små dito, och otaliga trappor i husets inre, för att slippa ut. Herrarna voro bekymrade och vi högst ängsliga, helst K. och vår goda major, fruktande hettan, ej följt oss, utan voro hemma och väntade oss, för att sedan tillsammans med oss intaga vår tésupé. – ”Min Gud! hvad skall den stackars pappa tänka, då vi ej komma hem?” sade E.; och vi visste sannerligen ej om vi skulle gråta eller skratta åt vårt hyggliga nattäfventyr, då vi i husets inre få höra steg, och börja ropa af full hals. Lockad af våra nödrop kom en karl med en stege, och i skratt öfver de svenske, som sjelfvilligt krupit in i den sachsiska nattsäcken, släppte han oss ut. Och lyckliga stodo vi på torget, i herrlig, sval nattluft, och bara några steg från vårt hem. Och nu är jag der, och kl. är snart 12, och i morgon kl. half 5 skola vi vara på fötter. Derför godnatt! Vidare från Prag.

PRAG, DEN 1 AUGUSTI 1846.

Käraste A.! Du hade icke trott det, jag hade icke trott det, om någon sagt mig det, att jag en gång skulle datera ett bref från Prag; men så är det dock. Jag sitter nu, i lika god ro som hemma i mitt lilla kabinett, här i Bohemias urgamla konungastad, som i häfderna står tecknad med så märkvärdiga drag, och många af dem med hemska färger. Men så hänföres man att flyga hit och dit, när man bara en gång kommit så långt, att man fått dörren till buren på vid gafvel och sluppit ur densamma, och skakat utaf allt det der grå stoftet som kallas hemvanor, lathet, tröghet, öfverflödig beqvämlighet m. m., och ser du det har jag gjort, och kanske har än aldrig någon så njutit af behagen under en angenäm resa, som just jag. När jag skall lägga mig till hvila om aftnarna, så – ehuru gräsligt trött jag stundom är – känner jag ändå en förtret, en harm öfver att nödgas sofva bort så dyrbara stunder, sofva i stället för att lefva, ty nu – men nu först – lefver jag verkligen åter, efter en mångårig sjukdoms dvala till både kropp och själ, det ena en oundviklig följd af det andra. Jag är frisk, icke som en nötkärna, ty den är dock död, men mycket mer som en nötmask, ty det är bland alla djur det som förefaller mig friskast och trefligast. Och jag har ju alldeles gjort som en sådan: jag har gnagit så länge på skalet, tills ett litet rundt hål för mig blifvit porten till en art af himmelsk glädje; ty att resa i detta vackra land, under denna milda, blida årstid, bland de sina och käraste, och dessutom i sällskap med mången god vän och landsman, och framför allt – med detta förträffliga reslynne som den gode Guden bestått mig, det är – en art af himmel, som de trumpna, de missnöjda, de oförnöjda, de hemsjuka, de snåla, de tråkiga och otillgängliga resande icke kunna göra sig någon idé om. Och jag känner på mig, att jag är ingendera af allt detta. Jag kan hafva mångfaldiga andra fel, men – jag har dock icke dessa, och derföre – har jag oupphörligen roligt, derföre – måste man se på mig, att jag har roligt, och just derföre söka upp mig och försöka att värma sig i solskenet af min fröjd. Jag säger detta, emedan jag oupphörligen möter vänliga anleten och tillgängliga varelser. Hvar vi färdas fram, råka vi på menniskor, som äro intressanta eller

utmärkta på ett eller annat sätt, med hvilka vi knyta bekantskap, ja – nästan en art af vänskap, fast den naturligtvis är lika flyktig som liflig, men som likväl icke genast dör bort, utan fortfar att lefva, fast den icke näres af annat än saknad och minnen. Sådana bekantskaper hafva vi gjort i Köpenhamn, i Berlin, i Dresden, här – och framför allt under dessa angenäma sällskapslika färder på ångfartyg och i ångvagnar. Ja prisad vare ångan! den sätter vår lekamen i rörelse, flyttar den hit och dit med blixtens snabbhet, lifvar, muntrar alla känslor, tankar och idéer. Man blir en helt annan menniska .... vida bättre t. o. m. i detta rörliga lif – detta lif i stort, detta lif som verkligen är ett lif, ty det låter en se verlden à vue d'oiseau, än då man sitter inmurad i sina fyrväggiga rum, förlamad i sin emma, petrificerad, stereotyperad, förintad af bara enformighet och lättja. Men se! just detta vegeterande lif, som dock är så nödvändigt, ja – som ändå har så många behag, fast jag nu förtalar det, det måste likväl finnas, och för mig måste det nödvändigt hafva funnits, för att jag skall kunna rätt uppskatta alla behagen af en resa. Derför: prisadt vare det goda, kära, älskade hemmet, dit den utsluppne fågeln så gerna kommer att flyga vid första kalla höstvind, och prisadt vare allt det goda, det sköna, det herrliga, som Gud – den store och mäktige – gifver oss, bara vi veta att med båda händer och med fullt öppet hjerta taga det emot. Ja, käraste A.! du finner af denna inledning, att du alldeles icke har någon grå, entonig, enformig eller mjeltsjuk beskrifning öfver vårt vistande i Prag att vänta, utan en den allra fullkomligaste motsats, om jag i ord kunde återgifva alla de omvexlande känslor af glädje, förnöjelse, beundran och förtjusning, som här mött mig. Jag säger med flit "en beskrifning öfver vårt vistande i Prag," ty ingalunda må du vänta dig "en beskrifning öfver Prag," ty vill du ha en sådan – så gå till A. och B., och C. och D. etc. "resebeskrifvande herrar" eller – till hvilken itineraire du behagar.

Jag börjar med vår gudomliga färd från Dresden och hit: sista natten i Dresden hade väl icke bjudit så mycken sömn, af orsaker som du redan vet, men icke dess mindre voro vi lifslefvande vakna och lefnadslustiga kl. 5 om morgonen, gungande i en god vagn från Hôtel de Saxe ned till Bohëmia, togo under vägen afsked af det ståtliga, älskliga Dresden, der den Brühlska terassen var det sista som räckte oss handen till ett vänligt farväl, ty alldeles under dess lodräta murar gingo vi ombord och lågo en god halftimme och gungade på Elben innan alla andra passagerare hunnit inkomma, instufva sig och sina saker, samt maschinen sättas i gång; men på slaget 6 skedde detta, och nu började en färd, så vacker, att blir den vackrare på Donau eller Rhen, så – tror jag den blir för vacker, så att man blir öfvermätt, om likväl den, som är begåfvad med någon portion af skönhetssinne, någonsin kunde blifva öfvermätt af det sköna, i hvilken form det än bjudes. Du har ju, käraste A., i all din tid hört talas om Sachsiska Schweiz! – i mina öron hafva åtminstone oupphörligt klingat dessa begge nomina, der substantivet och adjektivet alltid förtagit effekten af hvarandra. I tankarna har jag således alltid blandat om Sachsen och Schweiz – Schweiz och Sachsen, och icke gjort mig något redigt begrepp om någondera, och ännu är det mig obegripligt hvarföre man så skall kalla denna trakt, emedan den nog är så vacker att den kunde förtjena sitt eget egendomliga namn. Tänk dig nu en färd på en flod något smalare än Göta elf, men med stränder, som alltid äro lika vackra som vår goda Götas vackraste bitar, och ofta otaligt många gånger vackrare. Sådana berg beklädda af grönska, ty – de äro icke allenast berg utan – vinberg, och grönskan är vinrankor, kan man ej tänka sig rätt utan att se dem. Än gå de lodrätt upp en bit på vägen till himmelen, än forma de de allra vackraste och rundaste konturer, och – för att säga sanning – så ligger deras största behag visst icke deruti att de äro vinberg, ty vinrankorna – o jag skäms att säga det – men här åtminstone presentera de sig icke särdeles mycket bättre än frodig och högväxt potatis eller halfvuxna stångbönor; men den vackra gröna löfskogen, som alltid omgifver vingården, de otaliga städerna, byarna, slotten, kyrkorna, ruinerna etc., de lifva taflan och göra den stundom alldeles förtjusande. Bohëmia gick icke öfverdådigt fort, och dermed voro vi rätt nöjda, ty man kunde hinna att njuta af det vackra man såg, och att tala derom, och få alla de underrättelser man derom önskade af dem som kände till det, och du vet ju att det på alla ångfartyg i verlden alltid finnes en, stundom två, som veta allt, förstå allt och underrätta om allt. Bohëmia var deruti icke vanlottad, utan hade sin beskrifvande organ, men denna var mera behaglig än den någonsin brukar att vara, och jag skall alltid med stor saknad minnas de många älskvärda bekantskaper jag under denna färd gjorde. Den mest intressanta var ändå den af en

österrikisk baronessa af de förnämsta familjer. Hon reste med sin yngsta ogifta dotter, en fullkomlig skönhet, och bland de behagligaste unga fruntimmer jag någonsin sett, från sin i Dresden, med en ung sachsisk grefve, gifta dotter till en dito i Prag, förmäld med en prins eller hertig af Auersberg. Baronessans eget namn var Scheibler, född Wratislaw, och hon var enka efter en distinguerad militär, som varit general i österrikisk tjenst. Man kunde ej se behagligare varelser än moder och dotter, båda af den finaste bildning och ton, kännande allt, vetande allt och – just derföre så lagom i allt. Vi hade mycket roligt tillsammans, och i morgon Söndag, när vi komma hem från gudstjensten i dômen, skola vi aflägga ett afskedsbesök hos dem i Auersbergska palatset. Något måste jag likväl säga om Elbstränderna mer än att de äro gudomligt vackra, nåväl: Pilnitz är ett kungligt slott, som vi passerade, och der de kungliga vistas om sommaren, men som för mina ögon icke på långt när var så vackert som flera andra till enskilda personer hörande slott. En kunglig slup låg och vaggade utanför bryggan väntande på kunglig last, men vi hade ej vid detta tillfälle vår vanliga tur att få se kungliga och furstliga personer på närmare håll, utan seglade vidare och kommo snart till Lilienstein och Königstein, som ligga nästan gent emot hvarandra, på hvar sin Elbstrand. Den förra är blott en fantastisk klippspets, rakt uppflygande i luften, den sednare – en hemsk fästning, liggande på en svindlande höjd och på en klippa som lodrätt går ner i floden, hvilken på detta ställe är djup, mörk och fruktansvärd, man vet ej rätt hvarföre. I denna fästnings djupa, förfärliga hvalf och kasematter dväljas mångfaldiga olyckliga stats- och andra fångar, och nu för närvarande sitter der Diktatorn i Krakau, hvarom du förmodligen läst i alla tidningar allt det som jag nu icke hinner att berätta; men att jag egnade honom och hvar och en, som så hårdt får lida för sin öfvertygelse – en suck – det hinner jag dock säga. En plats som vi passerade redan i början af färden kallas Bastei, och är på en gång det vackraste och besynnerligaste man kan se. Här äro klipporna alldeles galna vordna: de springa upp i former otänkbara för fantasien och nästan oförklarliga för ögat, och öfver allt detta – hänga lummiga gröna träd. Nej – nu slutar jag beskrifningen: ”klippor, berg, hängande grönska, vinkullar, borgruiner, leende städer, trefliga byar, mörkblå hög himmel, sol som kunde väcka upp de döda!” Ack hvad är allt detta på papperet? – Ord och endast ord, men i verkligheten är det: himmel på jord! – Nog derom. Men se nu kommer kapitlet om våra lidanden, ty vi hafva allt sådana ibland med. Käraste A.! kom ihåg en gång för alla, att om du vill resa från Dresden till Prag, så tag icke biljett på Bohëmia för hela resan, utan endast till slottet Obristwy, ty annars går det dig som oss, och se det skall du nu få höra huruledes vi arma hoppat i galen tunna. Vi trodde oss nemligen få åka på ångbåten hela vägen, och tröstade oss derföre öfver nattfärden, ty förr än kl. 7 den följande morgonen hade kaptenen icke lofvat oss att komma till Prag. På fartyget fanns inga hyttor eller kojer, utan endast tvenne salonger. De mesta sutto således på däck hela den blida, vackra natten, och den lilla hvila, jag ett par timmar försökte att få i salongen, den smälte alldeles bort i hetta, så att äfven jag måste begifva mig upp i friska fria luften. K. var den ende som kunde sofva, hvartill den föregående sömnlösa natten i Dresden väl mycket bidrog. Klockan half 3 kommo vi till detta Obristwy, och se der – der slutade äfven alla den resans behag, och det vidrigaste obehag vidtog. Nu måste man i land; K. och O. började genast spörja kaptenen huruledes han ämnade forsla oss den öfriga vägen, när fartyget i anseende till det låga vattnet i Elben ej kunde gå längre, och då svarade han bara kort och godt ”im Stellwagen,” men käraste A., om du någonsin i all din lefnad hör talas om ”Stellwagen,” så spring långt bort, och akta dig för en sådan hönsbur eller gåsstiga, mera än för allt annat. Der fanns nu flere af dessa rysliga ”Stellwagen,” en art af vurstar med tak och väggar, men der man sitter och item åker alldeles förfärligt afskyvärdt. Flere af passagerarne, som varit sluga och mera underkunniga än vi, hade beställt ordentliga vagnar åt sig; men för oss fanns nu ej någon dylik att tillgå, utan vi fingo den så kallade bästa af dessa horribla orrekojor, och i vredesmod och under duktiga svenska eder hjelpte oss K. och O. upp i detta elände, dit man kom på en verklig jernstege med smala pinnar att gå på. Vi voro dock ej mer än 6 personer inuti vagnen, och i de andra voro 20 och kanske deröfver. Men det är otänkbart huru vi åkte och huru elak kusken var. Sitsen var en half aln bred och lutade utåt, och kusken – rökte Wallehäradtobak hela vägen, och för att få en 1000 alnars genväg tog han utaf chausséen och for en ryslig väg, alldeles som hade vi rest öfver stockar och stenar. Jag har aldrig så skakat, aldrig så lidit i en vagn, och detta allt efter två fullkomligt sömnlösa nätter. Jag var öfvertygad att jag skulle

blifva liggande sjuk i Prag, och jag grät af plågor och ängslan, men måste i hettan, solbaddet och den infernaliska tobaksröken, dock hålla hufvudet insvept i min näsduk, för att ej de mina skulle se hur jag led och grät. Men de anade det nog, och de båda herrarna voro desperata, och min lilla stackars E. var sjelf icke rätt frisk och hade alla orons färger på sitt lilla anlete. Vi hade äfven till sällskap en ung ganska hygglig Pragare, som varit ett intressant sällskap för oss något hvar under resan, och som nu fullkomligen delade vår harm och våra lidanden, och, när vi slutligen kommo inemot den efterlängtade chausséen, anade han att kusken skulle taga än en genväg, eller rättare sagdt en stenig och smal senväg, för att slippa den obetydliga chaussé-afgiften, öppnade derföre vagnsdörren som var bakåt, likasom i en omnibus, och kastade sig handlöst ned ur den rysligt höga vagnen, med risk att bryta hals och ben af sig, och sprang sedan bredvid kusken, hotande honom i ett häftigt, ifrigt språk, som vi ej förstodo, men som var Böhmiska, och oaktadt kusken – den elakaste varelse jag nyligen sett – försökte att resa ifrån honom, hoppade han likväl med en lätthet, som ungdom och vrede gjorde otrolig, åter upp i vagnen, och kunde knappt tala, dels af det häftiga språnget, dels af förargelse, ty oaktadt den unga mannens och våra herrars hot, oaktadt böner och löften om drickspenningar, tog kusken ändå sin genväg, såsom han envisades att kalla den, och – i runda 5 timmar varade detta lidande, alldeles att förlikna med liten Karins rullande i spiktunnan. Ändtligen klockan half 8 kommo vi till Prag, der vår första entré var bra obehaglig. Nära en halftimme fingo vi sitta på torget för att vänta på visering af våra pass, få ovett och förgås af förtret. O. var blek af vrede, och sade gång på gång: ”Ta mej f-n syns det icke att vi äro i Österrike! De handtera oss alldeles som – svin!” Då kunde E. och jag aldrig låta bli att skratta, ehuru illa modda vi voro. Ändtligen kom då en politei eller huru de heta, öppnade vagnsdörren och befallde oss stiga ur, gå in i tullhuset och låta rifva upp alla våra effekter. Detta gick dock snart. Det var bra qvickt af oss, när vi på alla våra effekter satte Baron v. K. eller vårt friherrliga vapen, ty det fredade oss alltid från de obehagliga visitationerna, och visar genast att vi ej äro handlande. Ännu har ingen ens öppnat våra koffertar och nattsäckar, och ej en skilling hafva vi gifvit i dusör, utan de säga blott: ”ja herrskapet hafva säkert ingenting annat än hvad de behöfva” och bocka sig helt artigt och gå till andra och rifva upp till botten deras ”Gepäch.”

Kl. 9 voro vi ändtligen i våra trefliga, svala rum, på det bästa hotell i staden, nemligen ”Schwarzes Ross,” beläget i Neustadt, och en liten stund derefter, sedan man förödt flera kannor vatten, lade vi oss i ro på goda tagelmadrasser och sofvo – till middagen – men dermed började äfven det angenäma af vårt vistande i denna herrliga stad. När vi klädt oss till middagen, orkade vi dock ej följa med våra goda herrar, som inbillade sig få något vida bättre på Sophie-öen, och derföre vandrade dit till middagen, utan vi gingo ned till table d’hôte här på värdshuset, och gjorde deruti bra rätt. Detta table d’hôte serveras vid 10 mindre bord, för 10 à 15 personer vid hvart och ett, i en stor trädgårdspaviljong, alldeles öppen åt trädgårdssidan, der höga kastanier och lummiga valnötträd gifva en förträfflig skugga, och der ett litet vattensprång gick upp i luften med en kristallstråle, och herrligt plaskande nedföll i bassinen. Du kan icke föreställa dig huru behagligt allt detta var i den rysliga hettan, ty här i paviljongen, försedd med stengolf och stenväggar, var luftigt och svalt som i ett verkligt sommarparadis, ty om vintern måste väl ett sådant vara varmt och skönt? När vi – så här allena – kommo ned i den stora salen, och det något sent, så att väl en 100 personer tittade på oss, blefvo vi litet villrådiga hvar vi skulle taga plats; men vid ett litet bord för 10 personer, och der 8 redan sutto förut, voro således två platser lediga, och en ung man, som satt närmast de tomma platserna, inbjöd oss att genast intaga dem. Den unge mannen hade en förekommande uppsyn, och följden visade att utseendet här icke bedrog, ty vi gjorde i denna mannens bekantskap en stor vinst för vår vistelse i Prag. På resor måste man ej gå till väga med vår svenska etikettfulla noggrannhet, ty då får man odrägligt tråkigt och ledsamt, utan man måste taga dagen och folket och lifvet alldeles sådant som det bjudes oss, och för att säga dig sanning så – bjudes det oss behagligt från alla håll. Jag säger detta visst icke af skryt, ty kanske möta alla andra samma förekommande välvilja öfverallt, men – jag refererar den blott, då andra kanske – tiga dermed. Så vill jag åtminstone förklara saken. Är det annorlunda – så – måste jag vara tacksam för det goda, och det är man ej alldeles rätt, när man förtiger det. Vid detta lilla bord, der endast några unga litteratörer och

distinguerade resenärer tagit plats, hade vi bra roligt, helst hvarken de eller vi åto af alla de många rätterna – utan vi pratade på flerfaldiga språk och gjorde hvarandra reda för en mängd saker, som alltid möta stort intresse. Hvart vi komma frågar man oss om Kungamötet i Köpenhamn, och ledsnar aldrig att höra detaljerna derom, och slutar alltid med de orden: ”Så! tidningarne hafva då icke ljugit denna enda gång, utan talat fullkomlig sanning!” och vi försäkra dem då, att de tidningar som sagt att det var sköna, herrliga tre dagar, de hafva aldrig kunnat säga för mycket. Många roliga underrättelser om Prag fingo vi, och när vi efter nära två timmars dinér kommo upp i våra rum, skröto vi för våra goda herrar öfver hur roligt vi haft, och hade genast en plan för eftermiddagen färdig, som med acklamation antogs af dessa samma herrar eller ”våra gubbar,” som vi – unga – kallade dem. Vi hvilade några ögonblick, derefter åkte vi i en god vagn upp till Hraschin, ett högt berg, der den gamla kungaborgen uppreser sig, och inom hvilken dômen eller ”die Metropolitankirche zu S:t Veit” är belägen. Denna kyrka beságo vi, och den förtjenar att beses för sin storlek, ålder, prakt och rikedom, sina magnifika höga hvalf och 26 mer och mindre utsirade altaren. Beskrifning derpå vill jag ej göra, den finnes förträfflig i ”Bædekers Reisehandbuch für 1846,” som vi köpt oss i Berlin, och till hvilken jag hänvisar dig, ty den fås till köps i alla boklådor i Stockholm, och vill du icke köpa den, så vill du ej heller veta hur det ser ut i S:t Veit’s gamla dôme, och då vill jag visst ej truga på dig någon beskrifning derom. – Så mycket måste jag dock säga dig, att för oss Svenskar har det ett visst – litet halft-löjligt obehag att bese sig i Prag, ty allt ondt, allt förstördt, förbrändt och gruslagdt – ”det hafva Svenskarna gjort under 30-åriga kriget.” Felas det en näsa eller en arm på ett helgon, eller en sirat på en pelare, eller en port – vips – är det så fermt att skylla på Svenskarna. Allt sådant hafva de förstört och mycket mera till, ty – mellan oss – voro Svenskarna ej de bästa att tagas med här i Prag. – Men – det är långt sedan dess: nu äro de ju små Guds-englar? eller hur? hvad tycker du?

Från Hraschin och dômen reste vi direkte till Baumgarten, Pragarnas Prater, och belägen utanför staden. Der var alldeles gudomligt vackert och dessutom en stor högtidlighet, i anseende till tvenne österrikiska prinsessors ankomst till staden, för hvilkas skull man gaf en stor konsert af tre regementers musik-korpser, och med den fullkomlighet och nästan otroliga ensemble som utmärker den österrikiska militärmusiken. Hela Prag i högtidstoilett var här församladt, och aldrig får jag höra en sådan musik af bara blåsinstrumenter och i en så behaglig stund och omgifning. K. var alldeles förtjust, och Gud vet hvarföre, men folk voro alldeles utmärkt artiga mot oss främlingar, skaffade oss platser, gåfvo oss programmer, och slutligen – till råga på all artighet – bjödo oss – oss allena – in på en elegant bal, arrangerad – allt de höga furstliga personerna till ära, af stadens unga, eleganta herrar. Vi blefvo helt flata åt denna artighet, men gingo dock ej längre än ett litet stycke ifrån dörren, oaktadt värdarnas enträgna böner och E–s otrohågliga att dansa en vals eller en polka med de unga gentila Pragarna, som alla dansade med hattar i hand; hade hon bara halt en ljus, tunnare klädning, och ej varit i rutigt siden, så – Gud vet om ej t. o. m. våra ”gubbar” låtit beveka sig – men nu tackade vi blott och – reste kl. half 10 hem, bra belåtna med vår roliga afton. Erkehertiginnorne voro der och sågo ganska vänliga och älskvärda ut, och en ung Erkehertig, son af Regenten i Böhmen, vid namn Stephan, red fram och åter bland de spatserande och de hundratals små borden, vid hvilka man satt och smorde sig med alla möjliga förfriskningar, från smörgåsar till glacer, men alltid detta goda ”Bier,” som, friskt och förträffligt, är min förtjusning, och det enda, som litet ersätter mig vårt herrliga sockerdricka, som man icke ens hört talas om här i Tyskland. Jag gaf dock Baronessan Scheibler beskrifningen derpå, och hon sade sig skola försöka brygden deraf. Kanske har jag således gjort mitt namn odödligt, med införande af denna läckerhet i det gamla utspekulerade Tyskland, der ingen uppfinning mer tyckes kunna göras. Vid ett af dessa småbord i Baumgarten, der vi sutto och läskade oss med förträffliga smultronglacer, råkade vi händelsevis på en familj från – Belgrad – 200 mil från Prag: således hade vi gjort ungefär 500 tyska mil tillsammans, för att här sammanträffa vid ett bord! Om aftonen, när vi hemkommo till det vidlyftiga hotellet, vandrade jag och E. allena i en af dessa oerhördt smala, dunkelt upplysta korridorer, och föreställ dig vår förvåning, när vi plötsligt stå framför en – smygande munk i full munkdrägt. Jag bekänner rätt uppriktigt, att hjertat hoppade i en art af polkatakt, åt hvilket vi sedan rätt hjertligt skrattade. Vid ett af de

små borden i Baumgarten sutto två unga munkar och sågo rätt lefnadslustiga ut, och deras tonsur var ej stort betydligare än när musikant Piano klippt vår goda Löjtnant S. något nära. Och lika muntra och glada som han sågo de sannerligen ut, men i verkliga munkkåpor voro de.

Gårdagen var i högsta måtto intressant: redan på morgonen innan det blef så varmt, togo vi oss en vagn och reste utaf till en af Prags allra största märkvärdigheter eller "Judestaden," det allra otäckaste och ohyggligaste jag någonsin sett, men som man dock nödvändigt måste se, för att göra sig begrepp om något dylikt, och här vill jag litet gå ifrån min föresats samt taga skizz-stiftet i hand. Men så hemskt och dystert, motbjudande och förfärligt som verkligheten – det kan min teckning aldrig på långt när blifva. Jag skall emellertid försöka att göra den så kolsvart jag kan, och som originalet föreföll mig. Föreställ dig nu – man kommer från en vacker, rymlig, snygg gata, med storståtliga hus, och på en gång vänder man utaf på en annan smal, krokig, svart, smutsig öfver all beskrifning, stinkande och ohygglig samt med skyhöga, svarta, åldriga hus, små otäcka fönster, ur hvilka endast ett kolsvart mörker tittar fram, och, värre än allt detta, en gruflig befolkning af de vederstyggligaste figurer och anleten jag i min lefnad sett. Brunsvarta eller svartbruna voro hvar enda en, och smutsiga, ohyggliga öfver all tänkbarhet. Och deras salubodar, så de sågo ut! Bara lumpor, de allra uslaste, och matvaror, så motbjudande att jag trodde mig aldrig mera kunna få aptit på mat. Vi tågade fram under oupphörligt skrål af tiggare, som räckte in sina svarta knotiga händer i vagnen, och när vi slutligen passerat flere sådana gator, några trånga små trekanter eller torg med bara lumpsamlarebodar och gamla uthängda, paltiga kläder, kommo vi till en korsgata, der kusken bad oss stiga ur vagnen för att se den gamla judiska kyrkogården. Men nu måste du i förhand veta, att Prag anses för den ort judarna längst hafva bebott här i Tyskland, och sedan urminnes tider hafva de haft denna sin fristad i den så kallade Altstadt, och hela denna del af staden kallas äfven Judenstadt, ty der, men alldeles ingen annorstädes, hafva de tillåtelse att bo och vistas, och ingen Christen deremot kan få tillåtelse att bosätta sig der. Nog är det synd om de arma judarna, ty 7000 sådana äro dömda att tränga sig ihop i 279 hus, och deraf kan ej blifva annat än elände, uselhet och smuts, och det är det ock i en superlatif grad. Nu har man likväl behjertat deras nöd och elände, så att hvart sjunde år får en sjundedel af judebefolkningen flytta ut i den öfriga staden: jag vet likväl icke om man börjat denna utflyttning ännu; jag betviflar det åtminstone. Så fort vi stigit ur vagnen, kommo de allra ohyggligaste varelser omkring oss, ryckte oss i kläderna och tiggde; men man hade rådt oss att vara döfva och blinda för detta tiggeri, och det måste vi ock vara, men rädd var jag deremot, så att jag nästan darrade och bara höll i min shawl och parasoll, för att man ej skulle rycka dem ifrån mig. Vi hade annars ingenting löst, och alldeles ingenting i fickorna. Inom en sekund, sedan vi stigit ur vagnen, kommo af sig sjelfva två för otäcka figurer och alldeles anammade oss, för att, som de sade, visa oss den gamla judiska "Gottesacker" och dito synagoga, ty de hafva dessutom 8 eller 9 nyare synagogor, och på 100 år har man ej begraft någon i denna gamla kyrkogård. Det är otänkbart huru der såg ut! Sten vid sten, deraf många utmärkt väl huggna och med vackra, smakfulla sirater försedda, stodo alldeles hopade på hvarandra i stora högar, som kolossala igelkottar, och emellan allt detta, gamla mossbelupna och vanskötta träd, smala, trampade stigar, sopor, smuts, halm, nässlor och allt möjligt elände. Mångfaldiga gånger bad jag den otäcka ledsagaren, att jag skulle slippa se allt detta, i den rysliga hettan, och få komma in i synagogan, och då lofvade han det; men ändå förde han oss vidare i denna otäcka labyrint, och trasslade in oss ibland stenarna och uselheten, och skiljde oss åt, ty vi hade, som sagdt var, två ledsagare, och en af de bestarna drog utaf med herrarna och en med oss, och, i stället för att göra hvad vi bådo honom om, bara beskref han dessa tråkiga stenar, och läste på deras hebreiska inskrifter öfver rabbiner och astrologer och – Gud vet hvad. Jag var sannerligen så rädd, att jag hvarken hörde eller såg. Slutligen, när jag förklarade att jag ej orkade gå ett steg längre, och att jag ville bestämdt komma till våra herrar, förde han in oss i ett gammalt likhus, det ohyggligaste näste jag i min lefnad sett, ty då hade jag ännu ej sett synagogan. På midten af det gamla förfallna stengolfvet stod ett aflångt stenkar, som fordom tjenade till badkar för .... liken, och omkring de halfremnade väggarna voro små stensäten, der de dödas barn skulle i 8 dagar sitta och gråta sina föräldrar. Här var då åtminstone skugga och svalt, men otroligt hemskt. Ändtligen kommo våra

efterlängtade herrar, och vi alla med våra två otäcka ciceroner trädde ändtligen – först en 6 à 8 höga trappsteg ned i jorden, och så in i det allra ohyggligaste näste man kan föreställa sig. Sirater och allt var öfverdraget af en skorpa med brungrå smuts, hvalfvet var högt och förfärligt, och under detsamma hängde den hedersfana, som Kejsar Ferdinand den tredje skänkt judarna, för deras afskyvärda grymhet 1648 mot .... Svenskarna. I denna samma synagoga, som en tradition påstår varit en tillflykt för judar redan i den första christendomstiden, hade hundradetals judar, blifvit ihjälslagna af Svenskar, och sedan många flera Svenskar af judar. När en af herrarna slutligen frågade hvarför man ej hyfsade och pyntade i denna ohyggliga håla, då den ändå begagnades hvarenda dag af de äldsta och mest fanatiska judar; så kan du ej gissa hvad man svarade: Jo, att det fick visst ej ske, emedan alla målningar på de hemska kolsvarta murarna voro gjorda med .... svenskt blod. Håren reste sig upp på mitt hufvud, och jag mådde så horribelt illa, att jag bara bad vi skulle få lemna detta det rysligaste hål jag kunnat tänka mig, och vi kommo ändtligen ut i fria luften. Men ingalunda må du tro att det var i friska luften, ty hela judestaden, helst nu i hettan och torkan, var alldeles empesterad, och endast med näsduken för mun, och den för alla resande så oumbärliga eau-decologne-flaskan för näsan, kunde vi fortsätta färden genom judestaden, och när vi lemnade den och kommo ut i den andra staden, på breda, vackra gator, och sågo granna, af tusen brokiga lyxartiklar försedda butiker, och kände friska vindar spela omkring oss, då tackade jag sannerligen Gud, som låtit mig en gäng se ett sådant elände, men äfven snart släppte mig derifrån. Min fulla öfvertygelse är, att jag ej kunnat lefva två hela dagar i den judestaden, och ej en timma allena i synagogan. Du kan väl tänka, det var midt på solskensförmiddagen, och jag var dock så hemsk och rädd, att jag tordes ej gå ett steg från K. och O. Och i all evighet kan du ej föreställa dig en sådan färg, som på allt hvad som fanns derstädes, sådana bänkar, rabbinkåpor, altare och altarduk, ljuskrona och ljus. Om jag beskref det, skulle ingen tro det; men som exempel på det lumpna och usla af det hela, vill jag blott nämna, att dessa ljus voro ej mer än 4 tum långa, icke tjockare än vanliga köksdankar, och af gul talg med en lång trådöggla i toppen. Men icke må du inbilla dig, att all denna uselhet kan tillskrifvas de bättre judarna, ty här liksom all annorstädes finnes det säkerligen deraf de mest aktningsvärda individer, utan det är judarnas afskum i detta underbara, schackrande, vidskepliga Böhmen, som både i ett och annat skiljer sig från det öfriga Tyskland. Sjelfva språket är för oss alldeles obegripligt, låter illa och ängsligt, men talas allmänt af den lägre klassen, hvilket gör, att det är grufligen svårt att göra sig förstådd på hotellet, der icke alla äro rätt hemma i den vanliga tyskan.

Men nu måste jag tala om ett besök, alldeles himmelsvidt skiljdt från det i jud-helgedomen: jag menar i ett verkligt, i fullkomligt gammaldags författning varande, Urselinerkloster. Vi sade oss gerna vilja se det; kusken, som tillika var en art cicerone, försäkrade oss väl att det var omöjligt; men vi voro envisa, läto köra oss dit, stego ur vagnen framför den praktfulla, rikt utsirade byggnaden, som intager mer än ett helt af stadens qvarter, hvilket med alla sina torn &c. ser högst imposant och underbart ut, och så trädde vi in i hvalfvet eller yttre vestibulen. Der voro flere personer; alla ringde vi på en grufligt tung klocka, men ingen slapp in. Slutligen kom en äldre fru, hyggligt klädd, och äfven hon ringde, men under det hon väntade, betraktade hon oss mycket noga, der vi nu stodo, villrådiga hvad vi skulle eller borde företaga, för att vinna vår önskan. Slutligen tog jag mig dristigheten och sade henne, att vi voro främlingar och hade en brinnande håg att se litet mera af det ståtliga Urselinerklostret, än förstugan och det lilla halfalns stora gallret i dess innersta mörka djup, som då och då sakta rördes, utan att vi rätt kunde upptäcka, om man inifrån tittade på oss eller ej. Den gamla frun svarade mig mycket artigt, sade att hon hade en syster som var nunna, och lofvade att göra allt hvad hon kunde, för att hjelpa oss, när hon sjelf slapp in, men beredde oss på att det likväl torde misslyckas. Ändtligen kom en portvaktande nunna i full klosterdrägt, öppnade gallret och frågade hvad vi ville. Hvar och en af de sökande sade sitt ärende, men på vårt lyssnades alldeles icke, utan den gamla frun och hennes löfte, när hon en gång blefve insläppt, var det enda vi byggde på. Ändtligen öppnades dörren för henne, och efter en liten stund återkom hon med en nunna, utmärkt artig och belefvad, talande den allra vackraste fransyska, och som sade oss, att hon på sin systers begäran anhållit hos

abbedissan att få visa oss trädgården. Vi voro visst föga belåtna med detta, men stego dock in, i den tanken, att komma vi bara innanför den saliga jerndörr, utanför hvilken vi nu så länge stått, så – kunde väl något mer vinnas med goda ord och lämpor. Men nästan hade det blifvit oss omöjligt, om jag ej hittat på råd och, när vi gingo genom klostergångarna för att komma in i trädgården, sakta hviskat vid nunnan och bedt henne att åtminstone jag och E. kunde få se litet mera af klostret än bara trädgården, som var ganska vacker och väl underhållen, men ändå vanlig nog. Detta lyckades: Herrarne spatserade i trädgården, och nunnan förde nu oss två längre in i klostergångarna, der öfverallt var utomordentligt snyggt och fint. Slutligen förde hon oss in i en matsal, der de unga klosternovicerna och pensionärerna åto frukost vid långa bord, ytterst fint och aptitligt ordnade. Här svängde många flera nunnor, och betraktade oss med högst förvånande blickar, och vår ledsagande nunna lemnade oss, för att än en gång bedja abbedissan om ett litet undantag för vår skuld. Efter ungefär 10 minuter, under hvilka vi talade med de unga flickorna och ett par nunnor, samt berömde deras finhet och elegans i allt, återkom soeur Angèle och förtrodde mig helt glad, att Madame la Superieure ändtligen låtit beveka sig och gifvit både oss och våra herrar lof att komma in i kyrkan, parloiren, och de omkring kyrkan belägna rummen, men alldeles icke i "l'interieur du monastère." Vi gingo nu efter våra herrar, och inträdde i den allra lilla vackraste kyrka man ville se. Ja, det var den fullkomligaste motsats till judesynagogan man kan tänka sig. Der var allt svart, hemskt, öfvertäckt af seklers smuts; här åter var det största koketteri, äfven i det allra ringaste. Och allt var nytt, poleradt, grannt och lysande, som hade det varit tillredt för en fest. Kyrkan var ganska stor och höghvälfd för att blott vara en klosterkyrka, taket med vackra, bjerta målningar, och alla altare, hvaraf jag kan tycka att der väl fanns 8 à 10, öfverfyllda af blommor, granna, i tappisseri, perlor och silke sydda dynor, praktfullt utsirade reliker och helgon – med en så lysande och fiffig toilett, att de kunnat gå på bal när de velat. "Här," sade oss vår älskvärda ledsagerska, "här är min patronessa, S:t Angelique, ty när jag var i verlden, kallades jag Caroline, men fick sedan, vid min invigning i klostret, namnet Angelika eller Angèle;" och här visade hon oss ett helgon liggande i siden och flor, bland blommor och brokiga bandrosetter &c.

En präktig orgel, blank och glindrande, reste sig upp i kyrkans bakgrund, och vår ledsagerska sade oss, att det var hon som skötte densamma och som var klostrets orgelspelerska samt läromästarinna för de unga pensionärerna i franska språket, hvilket hon talade alldeles som en infödd. Du kan aldrig tro hvad hon var älskvärd, och hvad hennes manér voro fina och väl visade, i hvad kretsar hon lefvat, "när hon var qvar i verlden." Hon sade oss äfven, att hon var af en baronlig familj, och tycktes sätta värde på att jag – tog mitt parti och skröt med detsamma, efter tillfälle dertill numera så sällan bjudes. Hon sade mig dock icke sitt namn, endast att äfven hon var en främling i Prag och kände deraf – endast och allenast Urselinerklostret. Hon var ytterst fint och omsorgsfullt klädd, lika som de andra nunnorna vi sågo; alla i svart fint ylletyg, med ett långt svart skynke öfver hufvudet ned åt axlarna, samt ett hvitt pannkläde, som vek sig ned åt kinderna, skylde hvartenda hårstrå och gick tillsammans med en liten krage, allt detta af fin linnekammarduk med tumsbreda sorgfållar. Det hela hade något så behagligt och i hög grad imponerande. Parloiren var ett dystert rum, afdeladt med ett tätt galler, genom hvilket knappt ett finger kunde gå, än mindre en hand. Innanför stodo tre à fyra gammaldags, men mycket vackra och propra stolar med höga ryggstöd, samt en stor karmstol af gult eller grönt damast. Utanför, eller der vi voro, fanns endast en trädbänk och en enda god stol. Allt är beräknadt på klostrets egna invånare. Nu tycktes det väl att vi skulle kunnat vara belåtna, men – jag var det ändå icke, utan hviskande började jag än en gång mina böner att, blott ett ögonblick, få se in i "l'interieur," såsom soeur Angèle sjelf kallade det. Blott jag – jag ensam – bad jag, och slutligen efter en liten, men alldeles naturlig, visst icke tillkonstlad fundering, sade hon: "Eh bien! suivez moi, mais prenez garde! faites en sorte qu'on n'entend pas vos pas!" och detta lät jag ej säga mig två gånger, utan, smygande på tå, följde jag min verkligen qvicka och älskvärda ledsagerska, och – det värsta af allt var – att hamn i häl på oss, nunnan och mig, trippade med ohörbara steg, icke allenast E., utan äfven våra båda herrar luffade efter oss. Detta fruktar jag gjorde, att vi ej fingo se mer än – sjelfva gångarna och en enda cell, som nunnan med sakta hand öppnade. Den var högst treflig, och ehuru liten, prydd med all erforderlig fruntimmers

comfort och elegans. Der satt en ung novice i helt verldslig drägt och målade eller ritade, och, efter en enda liten titt derin, måste vi återvända. I parloirens yttre afdelning fingo vi sedan ett iskallt friskt vatten, i dessa vackra böhmiska glas, som öfverflöda öfverallt, och detta bragtes oss af en nunna, så att vi hade ej ringaste tillfälle att gifva en enda drickspenning. Med ömsesidiga komplimenter och tacksägelser å vår sida, skiljdes vi från vår goda soeur Angèle, och, högst förtjusta af vårt besök, återvände vi till hotellet, för att der intaga vår långa middag i trädgårdspaviljongen. Der träffade vi våra bekantskaper från gårdagen, och denna middag var ändå roligare än den föregående. Den unga mannen, en doktor och litteratör, blef sedan vår kavaljer hela dagen, ty våra herrar voro trötta och orkade framför allt ej att i den grufliga värmen besöka teatern, och huru vi sjelfva – så teatersnåla vi äro – lyckades dermed, skall du snart få veta: kl. 5 kom vår hyggliga doktor (likväl icke medicine doktor, utan i filosofi och rättslära), och i vagn besökte vi nu flere af de oändligen vackra och i bländande färgprakt strålande glasmagasiner, hvilka väl aldrig hafva sin like annorstädes än i Prag, der de vackra böhmiska glasen äro inhemska. Att vi kunde lägga oss till obetydligt, faller af sig sjelft, när vi hade en så vidlyftig resa framför oss och voro så långt från hemmet; men vi frågade på en mängd utomordentligt vackra och praktfulla saker, och de voro äfven dyra i proportion, ty i Böhmen finns både granna glas, penningar och stor förmögenhet, som kunna förbruka all denna bräckliga grannlåt. Men vackert var det, och mången gång i kulen vinterdag, grå och mörk, skall jag låta minnet göra en spatserfärd till butikerna i Prag, skådade vid en verklig inhemsk södersols strålglans. Från all denna grannlåt foro vi till ”Sophien-Insel,” en liten förtjusande ö. som ligger och svalkar sig i Moldaus vågor. Som man kommer dit, hör man ett kacklande, skrattande, sjungande, hurrande af barn, och då vi frågade vår unga ledsagare hvad det var, visade han oss ett nere i strömmen beläget badhus för fattiga barn. Hvad en sådan inrättning är nyttig och välgörande i denna rysliga hetta. Der badas och jublas hela dagen. Sophien-Insel var denna afton i sitt mest koketta skick: skuggrika lundar, doftande blomster, många hundrade elegant klädda personer, som hvimlade fram och åter eller sutto omkring små bord och ”geschmauste,” och till allt detta den dråpliga harmonimusiken af en 40 à 50 väl inöfvade artister, med det fina böhmiska örat till ledning. Redan kl. 7 antändes lampor på alla bord, och annorstädes äfven. Taflan och intrycket af det hela var förtjusande, och huru vi sutto der vid vårt lilla bord, glömde vi bort spektakeltimmen tills det var för sent – utan företogo i stället en promenad upp på vallarna, i aftonsvalkan och denna ”Dämmerung” med klar himmel, som vi ej hafva idé om ens, ty våra sommaraftnar äro ljusa och himmelen ljusblå; men här är den underbart och förtjusande dunkel – och himmelen klar men mörkblå. Och tänk dig månen på en sådan himmel! På vallarna var en tjusande promenad: vi skådade der öfver hela den sköna staden med dess 80 kyrkor – och slutligen sågo vi, nästan à vue d’oiseau, men helt nära, afgå en stor ångvagns-train med öfver 40 vagnar. Vi kommo öfverens om att, så der sedt ofvanifrån och ned i djupet, och med alla dessa – ömsom nattsvarta, ömsom eldgnistrande eller guldblanka besynnerliga anstalter, hade det hela något sataniskt, demoniskt, ”höllisches” enfin, för att gifva meningen vigt med två utlandsord – men vi äro nu så proppade med tyska och franska. – Aftonen derpå voro vi på Schütten-Insel, den är större och nästan ännu vackrare än Sophien-Insel. Dessa aftonsamlingar under bar himmel, med herrlig musik, lampsken, glam och muntert sinne &c., har ett oändligt behag för mig.

Söndagen den 2 Aug. lemnade vi det sköna, behagliga Prag; men innan vi sade det farväl voro vi kl. 10 i gudstjensten, sågo i deras rätta hemland både den katolska andakten och – det katolska lättsinnet, ty man föll på knä, och man log och koketterade alldeles på samma gång. Från orgelläktaren hörde vi dråpliga röster – som vårt sällskap sade oss vara af individer ur hopen. Från kyrkan foro vi till Wallensteins palats och trädgård, hvilka befinna sig i Prag, alldeles sådana som han sjelf byggt och anlagt dem. Och se det är storartadt och smakfullt, i det minsta som största! Jag kände en verklig fröjd att vandra i denna, fullkomligt bibehållna och med yttersta omsorg vårdade, trädgård med sina klippta häckar, konstgjorda klippmassor, 3 à 4 vattensprång och praktfulla blommor. Der vandrade mycket folk, men mest barn med sina sköterskor. Vissa dagar är denna stora trädgård endast öppen för dessa små, som här hafva en högst rolig samlingsplats. Är det ej vackert af de unga 18- och 19-åriga grefvarna, egare af detta sköna palats, som ligger likt en

herrlig villa midt i stadens stenmassa, att de så der tänka på de små? En gammal Gref Wallstein (ty de kallas orätt Wallenstein) lefver ännu, men han bryr sig om ingenting, utan det är de unga som äro så liberala mot de ännu yngre. Tvenne Fröknar Wallstein lära äfven finnas, hvaraf den ena blifvit rubbad till förståndet, som det påstås af kärlek till en så hög person, att äfven en Fröken Wallstein vore ett för lågt parti. Arma flicka!

Sedan vi, för sista gången, ätit middag i trädgårdspaviljongen och, för sista gången, hört det svala plasket af fontänen och tagit afsked af alla våra bekanta i Prag, begåfvo vi oss till jernbanan och fingo en superb vagn för 18 personer, (i de andra voro hela 40). I början voro vi 8 à 10 personer, men de troppade utaf så småningom, att till natten voro vi endast 5. På sofva var ej att tänka, vagnen rullade, maschinen pep, skrek och surrade, lyktorna flammade, himlen blixtrade, och vid hvar station var sång, harpa, blåsinstrumenter, lek och glam. Morgonresan hade varit rätt behaglig, om man ej känt sig så trött efter den sömnlösa natten. Klockan ungefär 3 förkunnades oss af Konduktören, att vi vid denna station, der vi nu voro, skulle dröja 15 minuter, för att invänta Wiener-trainen, som här mötte, och att vi således kunde hafva tid att dricka kaffe, hvilket i en af ”Bahnhofs” salar redan stod uppslaget i höga ölglas, med hvar sitt färskt bröd bredvid. Vi begagnade oss skyndsamt af denna underrättelse, och som jag druckit ur mitt kaffe förr än någon annan, kastade jag mina 8 groschen i glaset och gick ut för att sätta mig i vagnen. I mina funderingar, och tänkande på hemmet och de hemmavarande, gick jag helt allena och hvarken hörde eller brydde mig om att ett par hundrade personer, som stodo utanför Bahnhof, ifrigt och gällt skreko: ”Der Wiener-train komt!” ”Der Wiener-train komt da!” icke alls anande att detta kunde vara sagdt till mig, förr än 2:ne kraftiga armar kommo och lyfte mig baklänges, och en basröst i fullt vredesmod frågade mig: ”Wollen sie sterben, madame?” ”Nej bevars, intet ännu!” svarade jag helt häpen och såg då först att .... ”Wiener-trainen” susade förbi oss, just på den bana jag ämnat spatsera öfver, för att komma till vår train. Nära hundrade personer grälade på mig, men när de mina nu äfven tillkommo, då blef det alla värst, och jag kunde blott lofva: att aldrig göra så mer; och det ämnar jag hålla ord.

Vi hade ganska hyggligt sällskap i en ny vagn, ty man byter en gång vagn mellan Prag och Wien. Frampå morgonen passerade vi Olmütz, derifrån en af våra reskamrater var. Han beklagade sig mycket öfver Svenskarnas framfart vid Olmutz och det stora bibliotek, som Torstenson och Wrangel derifrån fört, samt sade: att man i Stralsund förlorat spåren af dessa stora och dyrbara boksamlingar. Men skrattande försäkrade vi att vi någorlunda kommit dem på spåren, och då skrattade äfven den unge Olmützaren, som var en högst belefvad yngling, troligen af de högre klasserna. Han hade aldrig sett någon Svensk, aldrig hört Svenskan, men tyckte slutligen att vi voro nästan som annat folk. Vi sågo Wagrams stora slätt, teater för så mycket tappert och rysligt. Vi sågo en bit af Ungern, ty vi sågo den blå bergskedjan, som var ingenting mer eller mindre än – Karpaterna, och slutligen reste vi öfver Donau och – voro i Wien! Käraste A., när vi i vår barndom, der i det urgamla G–s höghvälfda gemak och med pekpinnen i hand, emottogo gamle M–s undervisning, och när vi slutligen på den stora europeiska kartan flyttade pekpinnen ett så långt stycke, som vi sjelfva voro långa, d. v. s. från Sverge till kejsarstaden vid Donau, icke trodde vi då att någon af oss skulle komma dit, och jag trodde det icke ens i våras, men nu – nu tror jag att jag kommer till månen, bara jernbanan (den projekterade) blir färdig dit; ty i ballong kan man ej ha nog ”Gepäch.” Och nu säger jag dig godnatt! men se det är från Wien och Stadt Frankfurt – ett af de stora hotellen, men för infamt i min smak. Mera i morgon.

WIEN DEN 8 AUGUSTI 1846.

Att vi äro i Wien vet du, käraste A.! men alls icke huru vi oss der befinna, och det är – för att säga sanningen, icke så förtjusande väl (oaktadt Wiens många förtjusande behag), som å de öfriga orterna i Tyskland, från hvilka jag tillsändt dig några flygtiga och anspråkslösa teckningar, alldeles snarlika de utkast, en, med ritstiftet någorlunda vand hand, kastar på närmaste papper, midt under det att tecknaren sjelf

underhåller en liflig diskurs, ty ingalunda må du inbilla dig, att jag äger hvarken tid, rum eller ro för att egna åt skrifva eller beskrifva, utan tiden måste tagas i flygten, på små väntningsstunder, och rum måste röjas bland allahanda fruntimmers-reseflekter, chiffons & rubans; och ro! – ja, se en sådan har än aldrig följt med en resenär, eller för honom stått att på stationerna finna. Kanske att en och annan flegmatikus, som af en stor förmögenhet jagas ut i främmande land, för att sedan återkomma, alldeles i samma skick, som hon som for till Rom; kanske kan en sådan både leds och hafva ro; men vi stackars sanguiniska, alltid vakna, alltid nygiriga, vetgiriga, uppmärksamma och lifliga – oting vi kunna, så här, under en flygande fart genom främmande länder och förbi oupphörligt nya föremål, finna allt – blott icke den der goda förträffliga varan, som man i sitt hem så högt värderar, och som skiftesvis kallas ro, lugn, Still-leben, hvila och – dvala. Men jag är ju i Kejsarstaden Wien, och måste således äfven i tankarna dit återvända, dock genom en liten nödvändig omväg. I Prag, det sköna, underbara, förtrollande Prag, der följde oss beständigt en liten svart herre, som på mig alltid gjorde ett intryck af ”oiseau de mauvais augures”. Han var Ungrare, och det är det enda jag vet om honom, och emedan han var Ungrare tålde han ingenting österikiskt, utan gick bara och spådde oss ledsamt och förtret i Wien. Sutto vi vid table d’hôte der i trädgårdspaviljongen och förnöjde oss åt svalkan och vattensprångets plaskande bland doftande blommor och hängande drufklasar; sutto vi vid de små inbjudande borden på Sophien-Insel, Schütten-Insel, i Baumgarten etc., och gladt, muntert och trefligt samspråkade, eller långsamt njöto af en ambrosiaglace .... öfverallt uppenbarade sig den der lilla svarta Ungraren, och alltid med sitt olycksbådande ”klähvitt-klähvitt;” ty när han så der träffade oss, muntra, glada och snart sagdt förgätande både det framfarna och det tillkommande, för att rätt fullt och odeladt lefva i det herrliga nu’et – då kom han med sitt ”ja, ja, i Wien blir det annat! – förtret och harm hvart man vänder sig, dålig mat, små glacer, näsvis och trög uppassning, osnygghet och vantrefnad, dyrt och tråkigt.” Så gick han och spådde, och jag kan ej neka att hans profetia mot min vilja gaf mig en viss räddhåga för Wien, som – från allra första ögonblicket förstämde mig, och, besynnerligt nog, allt hvad man fruktar, det kommer merändels alltid till mötes, ty det onda är en ande som framkallas af fruktan, men bortjagas af mod och tapperhet. Och se! detta mod, denna tapperhet, alldeles att förlikna vid det som utmärkte Napoleons gamla garde, och som följt mig alltifrån min afresa från hemmet, dit – bockade sig och sade farväl, just vid ankomsten till H. K. K. och apostoliske Maj:ts hufvudstad, det underbara Wien.

Från jernbanan till Stadt Frankfurt, dit flere personer och Baedekers Reisehandbuch gifvit oss adress, var en evig väg. Jag trodde mig resa genom en hel provins, med stenhus betäckt, så lång föreföll mig denna väg, och vid dess slut funno vi föga lön för mödan, ty vi möttes genast af liknöjda, tvära uppassare, som visade oss hit och dit och slutligen förklarade att icke ett enda rum fanns ledigt i de nedra regionerna, men om vi ville taga ett par rum ”im dritten Stockwerk,” så skulle vi om ett par timmar, då andra resande aftroppade, få andra, komfortabla. Hvad var att göra! Vi voro trötta, sömniga, ruskiga efter en hel sömnlös natt och 20 timmars oupphörlig rullning på jernbanan; vi hade dessutom alla våra saker här, och vår vän O–z, som gått före oss en dag från Prag, han bodde här och försäkrade att han betingat oss de utlofvade rummen till kl. 4 e. m., och nu var kl. 12. Vi stannade således och klättrade upp till vårt orkus, ty på värdshus är det en alldeles omvänd ordning med ”Himmel und Hölle.” Det sednare är der i höjden, och den förra håller sig på jorden. Rummen voro ganska hyggliga, det vill jag icke neka, men en otrefnad satt i dess väggar, tak och golf – jag begriper ej hvarföre. Vi ringde: då kom en sur, trumpen, gammal och ful ”Stuben- Mädchen” och gaf oss, långsamt och liknöjdt, allt hvad vi med snabb ovilja begärde, och när vi slutligen, så der temligen putsade och klädda, begåfvo oss ned till den allmänna matsalen, förklarade den syrliga tjensteanden att hon under vår frånvaro ämnade besörja vår flyttning. Vi bådo henne förgäfves att derifrån afstå: hon sade: ”det måste ske,” och att disputera med obildadt folk är det minst lönande af alla företag. Herrarna ropade och jagade; öppna koffertar och nattsäckar, mösskorgar och schatuller – allt fick lemnas i den otäcka tjensteandens våld, och misslynta, harmfulla kommo vi ned i en mörk, täppt, otreflig, af folk fylld och af lök och cigarr dunstande matsal. Jag har sällan känt mig så litet à mon aise, och den lille svarte Ungraren framstod genast för min inbillning. Men förtreten var ännu ej slut: vi satte oss vid ett bord, der några andra, intilldess för oss

okända svenskar, äfven sutto, och jag måste medgifva, att ehuru dessa voro utmärkt älskvärda och angenäma landsmän, förmådde de icke att under denna första middag återgifva oss vårt goda reslynne, helst när en örfilstäck ”Kellner” kom och stack oss ett långt oläsligt matregister i handen och bad oss välja. ”Se så!” utropade vi på en gång, och med stum förtviflan,”Ungraren hade då rätt, fast vi ej ville tro honom: vi få här ej äta à table d’hôte utan à la carte, nätt och jemnt det allra ledsammaste i ätväg jag, näst svälta, vet. Vi blefvo förtviflade, ty dessa middagar i hetta och trängsel, de kunna ändå gå an, när själen får sitta i lugn, och lekamen blott sträcka ut sina händer och öppna sin mun; men när man nu skall fundera, välja, jemföra, fråga de andra, vänta och krångla, så – blir jag så mätt af harm, att jag orkar med ingen mat, och så gick det här äfven, helst när jag på min tillfrågan om man ej kunde få något ”Gefrornes” fick det svar att sådant ej fanns, men väl citronkräm – och jag då fick – kokhet citronkräm! Jag blef så matt, att jag steg upp ifrån bordet, och vi damer aflägsnade oss med ett godt löfte att ej mera besöka allmänna matsalongen i Stadt Frankfurt. Uppkommen i höjden till våra rum, stod der allt som när vi lemnade dem, och tills kl. 8 uppehöll man oss med fagra löften, men då begrepo vi, att de ville tvinga oss stanna i dessa fogelnästen, der utom all annan otrefnad, vi plågades af en pappegoja, som oupphörligt i ett närgränsande rum skrek: ”Ferdinand”, packade derföre tillsammans alla våra saker och förklarade bestämdt, att derest vi ej inom en halftimme hade rum, der vi ville och skulle vara, och der vi kunde packa upp våra saker och sätta oss i ordning, så – flyttade vi. Hånskrattande försäkrade oss ”Der Ober-Kellnor”, att vi ej så sent kunde få rum på något af de stora hotellerna; men då jag, ungefär med samma sort skratt, försäkrade honom, att jag föresatt mig att förr sitta på min koffert på en af Wiens gator hela natten igenom, än stanna qvar i dessa mörka otrefliga rum, så – funderade han litet på saken, och – inom en qvart timma voro vi etablerade i de nedre regionerna, dock ingalunda trefligt och i vår smak. Rummen voro eleganta och beqvämliga, men fönster och dörrar voro på samma sida, hvaraf kom att det blef omöjligt att få litet luftdrag, något alldeles nödvändigt i denna hetta och detta qvalm. Men jag var rysligt trött, ty i väntan på den utlofvade flyttningen hade jag ej kunnat lägga mig ett enda ögonblick på denna tråkiga dag. Nu var klockan nära 8, herrarna envisa, och i stället att gå till hvila, måste man gå till Wasser-glacinen, ett namn som i den grufliga hettan lät högst inbjudande. Litet lurade blefvo vi dock, ty hvarken vatten eller is funnos i annan skepnad än i glas eller på tallrikar, utan Wasser-glacinen består af en stor, vacker, men alldeles icke ovanlig trädgård med ett kaffehus i stor skala och, denna afton, en otalig folkmängd, ehuru Strauss icke anförde den orkester, som vid alla sådana aftonnöjen är för Wienarna lika oumbärlig som luft att andas uti för oss nordboar. Genomtrötta gingo vi slutligen till hvila. Andra förmiddagen orkade vi stackars damer ej ut, oaktadt alla herrarnas uppmaningar, men så fort vi intagit vår middag och under den blomstrande balkongen vid Lebensfrosts kaffehus uppsökt våra herrar, till hvilkas antal vi nu äfven räknade våra nya, högst behagliga bekantskaper: Landshöfding Å. och Doktor B., foro vi tillsammans med alla dessa till det herrliga Schönbrunn, det närmaste af Kejserliga familjens lustslott, och der densamma nu uppehöll sig. Jag vill icke ens försöka att beskrifva Schönbrunn: det skulle ändå alltid stå obeskrifvet, ty det är nästan obeskrifligt. Dessa, endast på sidorna men icke i toppen klippta, gröna trädmassor, denna konsten vid jorden och naturen upp åt himmelen – den gör – eller gjorde på mig åtminstone en högst förvånande verkan. Det genombrutna templet på höjden, Gloriette kalladt, bassinen med millioner guld- och silfverfiskar, de små bjerta blomsterkullarna, som blott något litet höja sig från den sammetsgröna gräsmattan, de ändlösa och skyhöga alléerna i alla riktningar, den undangömda stengrottan med det makalösa källvattnet, slottet, det grandiosa i det hela, och slutligen detta stora menageri med alla möjliga djur och fåglar, som hela verlden efter behag och utan all afgift kan få gå och betrakta; allt detta har något så stort uti sig, att man är rätt glad när man hittat på ett ord derför, och detta ord är och förblifver dock: ”Kejserligt” ty Kejserligt är det och ingenting annat. Högst belåtna med vår färd, återvände vi och stego ur våra vagnar vid den vackra Volksgarten, der Wiens sköna verld denna afton var samlad, och du kan ej tänka dig, käraste A., någonting roligare än att i en skön herrlig trädgård, upplyst af tusentals lampor och omgifven af tusentals elegant klädda, skrattande, pratande, jollrande söderlänningar, stå, eller såsom vi – sitta högst 15 alnar från – Strauss, som med lif och själ och sprittande konstnärsifver sjelf anförde sin orkester, utan make hittills i hela den skapade verlden. Förlåt mig då min A., men i detta ögonblick af

hänryckning och förtjusning föllo mina tankar icke som vanligt på dig och vår kära H–d, utan på vår lilla älskvärda Jaquette, med sin lifliga känsla för all musik i verlden och, kanske framför allt, för den Straussiska, sina unga år till ära. Jag skulle gifvit jag vet ej hvad, om jag haft henne bredvid mig, och E. kunde ej rätt njuta af det alldeles hänförande af det hela, bara genom denna tanka och den saknad som derigenom uppstod hos henne, och jag såg slutligen en tår falla från hennes öga, troligen framlockad deraf. Inga sutto så nära Strauss som vi, och han smålog ett par gånger, åt våra förnöjda blickar troligen och våra herrars handklappningar, ty Wienarne, flygtiga och ostadiga, sjelfsvåldiga och nyckfulla, orka ej mer att med full och välförtjent entusiasm mottaga hvad lyckan gifver dem. De klappa litet ibland, och vandra liknöjda och gapskrattande dessemellan. De borde icke hafva så mycket godt som de hafva. De se ock så öfvermätta ut af nöjen, förströelse, lek, dans, skämt och joller. Gud vet, om de någonsin tänka på något allvarligt! åtminstone syns det ej utanpå. Sedan vi förfriskat oss med glacer och isvatten och detta allestädes närvarande förträffliga "Bier," i höga glas, smala midtpå som våra unga skönheter, begåfvo vi oss hem ifrån allt detta af ljus och lyx och lättsinne strålande och gnistrande aftonsällskap. Som jag allt mer och mer börjar förstå äfven den snabbaste tyska, uppsnappade jag då och då ganska lustiga och föga framhviskade ord, bland alla dessa fram och åter vandrande massor, emellan hvilka vi beständigt blandade oss, två och två likväl, och sedan alltid återkommo till vårt lilla bord, der vi Svenskar slagit oss ned, och der man tryggt kan lemna schalar, parasoller &c. fastän alla gå derifrån, säker att vid sin återkomst finna allt orördt på sitt ställe. Det skulle man försöka i vårt trumpna Stockholm! Der lurar en tjuf, här en älskare i hvar vrå, och stjäla göra de väl båda, men – tjufgodset är dock så himmelsvidt olika, och tjufvarna äfven. Wienarne äro vackra, lifliga, eldiga, roliga att se på. Man blir glad, äfven om man har sorg i hjertat; huru mycket mera då, när man har ett muntert reslynne, som icke en gång af Stadt Frankfurts vedervärdigheter kan rubbas ur sin glädtiga, humoristiska jernbana. Apropos om jernbana: just under våra vandringar i Volksgarten's félika löfgångar åhörde jag några rätt tänkvärda reflexioner af en mycket tänkande landsman. "Huru olika!" sade han; "går man i Stockholm eller annorstädes i Sverge och hör efter de ord, som undfalla de lägre klasserna (de enda som tala högt i Sverge), så – är hvart annat ord "en sup – några supar – ett half- eller helstop bränvin, krogen &c." eller ock – rysliga svordomar. Men här åter, eller i hela Tyskland, så hör man blott "Eisenbahn." Detta ord, denna sak har alldeles absorberat tankarna på allt annat hos de goda Tyskarna. De äro fulla deraf: de tala, tänka, drömma, hoppas, frukta – bara – "Eisenbahn" och allt hvad dermed är förknippadt. Somliga skola, andra hafva gått derpå, somliga tala om sina vänner som komma och gå derpå, andre om de "Eisenbahnen" som äro, andra om de som skola blifva, med ett ord: Tyskland är i detta ögonblick till själ och lekamen – försatt på denna "Eisenbahn," som nära nog gifvit menniskan hvad den hittills mest saknat, nemligen vingar, dock endast att komma fort med längs jorden, icke att en tum höja sig deröfver. Ne-nej – dertill fordras väl litet mera ändå."

Men nu måste jag väl orda något litet om Teatern, som vi flitigt besökt, ty icke ett ord säger jag nu om de konstsamlingar vi sett. Kanske kommer jag aldrig att tala derom annat än i min vanliga dagbok, som du vet att jag, med ganska få lacuner, fortsatt allt sedan mitt 7:de år; kanske kommer jag att orda mycket derom, ty Gud vet bäst hvad jag gör eller icke gör, när jag en gång återkommer i ro bland hemmets Larer och Penater, som – behöfde resa ut litet på ångfartyg och jernvägar, för att något litet ruska upp sig, så att de ej förblifva så lata och tröga och makliga och tråkiga, som de stundom behaga att vara. Men jag skall väl försöka att sätta lif uti dem, om lif fins qvar, och sedan – komma de måhända, med penna i ena och bläckhornet i andra handen, och bedja mig förtälja, i stället för att, såsom de hittills gjort, hviska från hörnen: "Åh nej! kasta bort gåsfjädern! lägg dig att sofva på den – det är tacksammare!" ty sådana visor sjunga de ibland för mig – och – hafva kanske ej så orätt ibland. Nej tacka vill jag att både lefva, skratta och skämta och – skrifva här i det lifliga Tyskland, som både kan läsa och begripa, och som vet att skilja på – lifslefvande menniskoandar, och konstgjorda automater, hvaraf de första förflytta sig på vingar, de andra på – rullar.

Nej, nu till Teatrarna: Den första vi besökte var stora operan. Men icke hade vi mycket godt deraf, ty man gaf ingen opera, utan en dålig, tråkig ballett, med superba kostymer, armar och ben &c., men utan all möjlig

mening. När en pantomim är så intrasslad och otydlig, att man deraf ej kan begripa ett ord, och när teatersalongen är så svagt upplyst, att man af den tryckta förklaringen ej kan läsa ett enda ord, då är man verkligen föga afundsvärd, der man sitter i hettan på den smala bänken i första parkettet med varma herrar och damer på alla sidor, stora lurfviga hufvuden framför sig, och pustande dito bakom sig. Balletten kallades "Der Teufel an allen Ecken," och det med fullt skäl, ty den fanns verkligen öfverallt såsom i ett välbeställdt litet "enfer" (det låter litet hyggligare på fransyska, eller hur sötaste A.?) och jag kände mig outsägligen lycklig, när jag kom ut från Wiens stora operasalong, under Guds ändå större, fria och öppna himmel, der månen satt och förvånade sig öfver, huru man kan krypa in i det der samma – som låter så illa på svenska, och låta steka sig der i 3 hela timmar för att se – några dussin hvita ben sträckas rakt ut i luften – eller rakt upp i luften, eller surra omkring som en vanlig slättlandsväderqvarn. Jag var så trött denna afton och så litet road, att jag troligen gör de konstfärdiga benen stor orätt, ty de voro – alldeles såsom St. Britas i Wadstena – makalösa. (Du mins ju, att af hennes ben är det ena ett par tum längre än det andra, oaktadt häfden aldrig nämner att gumman var halt). Ja, de voro alldeles förträffliga, men som jag i allmänhet icke har något särdeles sinne för ben och allt det benigt är, så – kom jag mera trött än förtjust åter till vårt kära Stadt Frankfurt, som i allmänhet ej är så olikt balletten, helst i detta ögonblick, då der föregår en stor reparation, hvaraf man om dagarna har ett evigt knackande och bultande, och om nätterna ett ihållande skratt och tumult af allt arbetsfolket, som på gården, under bar himmel, tillbringar sina oroliga nätter. Nej, hvarken vill jag rekommendera "Der Teufel an allen Ecken" på teatern eller på Stadt Frankfurt, eller .... just någonstädes, och det värsta är – att han går sin väg "framåt" lika trygg ändå, fast jag förtalar honom. Efter balletten gaf man en liten operett, så obetydlig, att jag redan glömt den. Synd vore det dock, att ej gifva Hr Borri och Madam Maywood all den rättvisa de såsom dansör och dansös förtjena, ty onekligen gjorde de sin sak förträffligt och rå litet eller intet för, om den som komponerat balletten ej vetat att deruti inlägga en enda gnista intresse, ty hade det funnits någon sådan, så tycker jag den skulle snart flammat upp till låga i hettan. Men med iskall själ och ugnstekt lekamen kom jag hem denna afton, och bedröfvade mig öfver min förlorade illusion.

Den andra teatern vi besökte var den så kallade "Hoff- Burg-Teater," den första dramatiska scen i verlden, såsom jag hört många påstå; och jag måste medgifva, att man här fyllde hvarenda roll till åskådarnas fullkomligaste belåtenhet. Man gaf en tysk originalpjes, eller "Des Malers Meisterstück," och ehuru stycket i mitt tycke är föga uppbyggeligt, gjorde de spelande deraf mera, än man vid en läsning deraf troligen någonsin kunde väntat. Alla, älskaren undantagen, spelade nästan oöfverträffligt, och deras stumma spel var ändå hvad jag beundrade mest. En målare (Hr Löwe), som lade ifrån sig palett och pensel, för att beundra en ung flicka och hennes sång, en halfgammal fru (Mad. Anschütz), som satt för målarn, och som ville se för söt ut, och en färgrifvare (Hr Wohte), som med sin blotta mimik gaf tillkänna, att han tyckte mästarn slösade bort hans färger med att måla en gammal fru – voro alldeles mästerliga och förtjenade verkligen de starka applåder, som egnades dem. Derefter gafs "Nummer 777," som är bekant öfver hela Svea rike, hvarhelst en, om än aldrig så liten, teatertrupp färdats fram. Och när man nu sett denna pjes, så uselt återgifven, skulle man knappt kunna tro, att skickliga skådespelare deraf kunde göra så pass mycket. Notarien och hans skrifvare voro, ändå utan all öfverdrift, till den grad komiska, att jag trotsat den som icke skrattat. Älskaren var här som öfverallt – på skådebanan och i verlden – ledsam och tråkig, d. v. s. för alla utom en, och som det ej hör till tidens anda att vara ensidig, ser man äfven så få älskare af prima sort, d. v. s. som älska andra ögon än: "les beaux yeux de sa casette," – ty af sådana – finnes det Gudi nog. Mycket nöjda med vår afton, promenerade vi än en gång i det herrligaste månsken, genom de af palatser och granna butiker, der all verldens lyx öfverflöda, öfverfyllda Wiens gator, och togo med flit många omvägar, innan vi från slottet, der Burg-Teater är belägen, kommo till vårt otäcka Stadt Frankfurt.

Vårt tredje besök var på stora operan, der man gaf Robert till min stora fröjd, men der jag ändå blef lite lurad, ty jag trodde att Staudigl, Rubinis öfvervinnare i en täflingssång för Drottning Victoria, skulle sjunga Bertrams parti, men det utfördes af Hr Draxler, en förfärlig menniska och bas, som jag på intet sätt kunde

förlika mig med, ty Bertram bör väl hafva något diaboliskt, eller rättare sagdt mycket deraf, men – äfven något dragande, lockande, hänförande, så att man kan fatta Roberts tillgifvenhet och svaghet för honom. Men här var han bara – afskyvärd och afskyväckande. Fy, han var för otäck i sina svarta handskar och när han aftog dem med sina gråa händer, en raffinement, som jag ej visste att rätt uppskatta till dess förmodade värde. Isabella (Mamsell Zerr) sjöng ganska bra, men spelade som en kråka. Deruti har Mamsell Lind skämt bort oss, ty vi fordra nu icke allenast tungor, utan själ och hjerta hos en sångerska. Balletten var rätt medelmåttig, och dekorationerna .... hängde upp sig, men voro ganska vackra, när de kommo ned igen. Och nu, käraste A.! återstår mig att tala om det mest komiska jag någonsin från scenen sett, nemligen: ”Der fliegende Holländer zu Fuss,” en fars i två akter af Nestroy, som gafs på teatern i Leopoldstadt, och der jag skrattade så hjertligen, som jag det väl aldrig har gjort eller kommer att det göra på någon teater. Stycket gnistrar af pikanta qvickheter, och huru det bättre än här skulle kunna utföras, inser jag icke. Det hela är något à la Kotzebu’s Falkiska familj, der den olyckligaste skulle få ett stort arf, men der är villkoret kändt. Här åter skall executor tilldela det åt den af de många arfvingarna, som vid testamentets brytande – icke har en enda skilling på fickan, och detta och allt annat ger anledning till de allra besattaste scener och förhållanden, och allt detta utfördt med en liflighet, en natursanning, ett ansigtsspel som knappt låter tänka sig för oss tröga Svenskar, ännu mindre låter sig af oss utföras. På sin höjd kunna vi, åtminstone några af oss, hjertligen fröjda oss och skratta åt något komiskt, och det kunde jag, det vet jag. Goda platser hade vi äfven, så att vi hörde och uppfattade hvart ord, hvilket annars just icke är så lätt, helst de från dessa teatrar tala omenskligt fort, och Wienerdialekten ändå något skiljer sig från högtyskan. Men för hvar dag blir mig tyskan lättare att både tala och förstå, och så mycket vet jag nu, att vill man hafva roligt i ett främmande land, så må man icke begifva sig dit, utan att vara temligen väl hemma i dess språk, innan man sätter foten dit, ty – skall resan blifva en lärokurs i främmande språk, så – går det som det går, och den resande kommer hem, har haft ledsamt, har sett mycket, men utan att veta deraf mer, än nättopp hvad som står i böcker att läsa, och pratar sedan om sin resa, och allt han derunder erfarit, alldeles som en – pappegoja.

Af tolf Svenskar, som voro i Wien på samma gång som vi, var det blott Baron R., som delade vår smak och förlustade sig på teatern i Leopoldstadt. Han hade deraf lika roligt som vi, och vi voro bra glada att der hafva hans sällskap. Midt under en mellanakt, då vi ännu skrattade åt hvad vi sett, frågade han mig, om jag visste hvem den gamla damen var, som satt i den Kejserliga logen. ”En temligen ful gumma” svarade jag lättsinnigt nog, men blef helt stum, när han sade: ”och det är dock Marie Louise, Exkejsarinnan af Frankrike.” Det var, som hade ett tunnt kallt eggjern gått igenom hela min andliga och lekamliga varelse, och jag kan icke neka att min uppmärksamhet sedan var något litet delad mellan Nestroys putslustigheter och tankan på henne, som blott satt en liten bit från mig, illa och gammalmodigt klädd, vida sämre än jag, och omgifven af sjelfsvåldiga hofdamer, som lade sig på armarna, hviskade till den höga damen, som till en like, och tycktes alldeles hafva glömt både hvad hon är – och ännu mer, hvad hon varit. Men jag kunde icke glömma det. Hela hennes, och sedan hela min egen, ungdom lågo i hast upprullade för mig, och jag mindes lifligt den underbart älskvärda mannen, som så snart kom henne att glömma fången på S:t Helenas klippa, denne General Neiperg, som jag dansat med, och som varit hennes make, och som med sitt ena öga gjorde mera intryck på ett qvinnohjerta, än tusental af män med sina två. Med 6 grå hästar, gråa såsom hennes nuvarande dagar, reste hon hem, och tänkte kanske icke ens så mycket som jag, denna afton, under vår hempromenad i det herrligaste väder och månsken, på honom som slumrar under Invalidkyrkans hvalf, och honom som icke fann annan fristad än hos Carolo Baromei, ty i den kyrka, som nämnes efter honom, hvilar den unge Konungens af Rom tjuguåriga stoft! Sic transit gloria mundi! Ser du käraste A. – det är litet latin, och sådant vill jag visst icke tala i allmänhet. Men någon gång räcker den goda svenskan icke till, utan man måste taga sin lilla latin till hjelp, den är minsann icke för stor.

Du undrar väl, hvarför jag aldrig talat om Wiens kyrkor, som dock äro så märkvärdiga. Jo ser du, det kommer deraf att jag icke vet hvad jag skall säga derom. Jag förmår icke i ord återgifva den känsla, som intog mig, då jag en afton just vid stundande aftonsång inträdde under dômens skyhöga, af tiden – nära nog

svarta hvalf. Solens sista strålar bröto in genom de i de bjertaste färger målade fönstren, ljus brunno på flere altaren och i en mängd lampor, flere prester fungerade omkring högaltaret, svängde rökelsekannan och nego för monstransen, och yngre prester passade upp med allehanda smått – och orgeln ljöd, och folket låg på knä – och jag – märkle icke att jag stod en hel timme och åskådade detta, alldeles förlorad i tanken på olikheten af vår gudsdyrkan och deras som här lågo. En annan gång vill jag tala vida mer om detta, nu vill jag blott säga dig, att utom dômen eller S:t Stephani kyrka, så gjorde ingen af de andra ett så väldigt intryck på mig som Augustinerkyrkan, der Canovas mästerverk, eller ett grafmonument öfver Erkehertiginnan Maria Christina, gör den inträdande alldeles stum af beundran. Der är en engel, direkte kommen från himmelen, med vingar, som icke skulle gifva engeln Gabriels efter, kunde de bara lyfta sig aldrig så litet. Men de upplyfta den åskådande till himmelen, och det är redan allt hvad man af den fulländade konsten kan begära. Läs nn beskrifningen af Baedeker, ty han kan beskrifva allt, från englar till såser, och från Stettin till Triest, ty han är en Reisehandbuch, och det blir aldrig jag. En enda kyrka vill jag tala om, innan jag slutar det kapitlet: vi voro nemligen en Söndag i hofkapellet, dels för att få höra den dråpliga musiken från läktaren, i hvilken operans personal alltid deltager, dels för den möjlighet som kunde finnas, att vi der skulle få se det höga Kejserliga paret, som annars nu bebor Schönbrunn, och som man tviflade skulle begifva sig in till staden i mässan i den grufliga hettan. Vi gingo likväl dit: kyrkan var alldeles full. Hade vi icke haft en ung studerande vid polytechniska skolan, som följde oss, och som infödd Wienare kände alla lokaliteter, så hade vi väl aldrig sluppit in. Men han banade oss slutligen väg i den värsta trängsel och hetta jag någonsin varit, och när vi ändtligen kommo in, gaf han sig ej tillfreds, förrän vi arbetat oss fram till sjelfva högaltaret; men der blefvo vi äfven storligen belönade för vår möda, ty först svallade den herrligaste musik öfver vår hjessa, der Standiges och Erls herrliga stämmor tycktes vilja lyfta upp sjelfva hvalfvet och öfverrösta den dråpliga orgeln, och efter några ögonblicks väntan uppenbarade sig, högt upp å den kejserliga läktaren, både Kejsar Ferdinand och hans gemål Kejsarinnan Anna. Han är en liten man, ful och osynlig, men med en god, vänlig blick, men Kejsarinnan har ett behagligt, nästan lidande utseende, som gjorde ett högst angenämt intryck. Vi sågo dem sedan på ett par alnars afstånd, då vi – allt genom vår unge polytechnikers försorg, i en af de öfra salarna, tillika med en hop andra främlingar, samlades för att åse huru det Kejserliga paret, arm i arm, och artigt helsande åt båda sidor, lemnade kyrkan för att begifva sig in i sina rum och sedan genast ut till Schönbrunn. Kejsaren bar borgerliga svarta kläder, och Kejsarinnan var i svart siden från topp till tå, om i följd af någon hofsorg eller af smak, känner jag icke. Hennes enda medföljande hofdam, en grefvinna, hvars namn jag glömt, bar hvitt siden och fördes af en enda kammarherre, och dermed var uppvaktningen slut. Vi återvände, i hög grad belåtna med vårt kyrkobesök, och sedan vi länge spatserat på Bastei'n, den mur som går rundt omkring hela Wiens inre stad, och sedan vi sett Canovas herrliga Theseus och Centauren, satte vi oss vid ett vackert kaffehus i en skön och skuggrik trädgård – kallad Paradisträdgården, för sin herrliga utsigt öfver hela staden, och förfriskade oss med Wiens förträffliga glacer i stora ölglas samt lemonad med is uti. Jag har aldrig känt något smaka bättre. Sedan vandrade vi fram och åter på Wiens präktiga gator, sågo pestmonumentet, som An der Grab är uppfördt till tacksägelse åt vår Herre, för det han förskonade inre delen af staden för pest, undrade något litet hvad vår Herre tyckte om all denna förgyllda grannlåt, sågo många herrliga palatser, och bland dessa ett nytt och ett äldre tillhörande Furst Lichtenstein, och sågo slutligen Kardinalen Furst Schvartzenberg sjelf, en lång, vacker 30-årig man i svart frack och – blårutiga underkläder. Det var otroligt och nu obeskrifligt hvad vi sågo mycket på denna förmiddag, som för oss varade till kl. half 5, då vi togo en vagn och foro ut genom en af förstäderna till Ungers Casino och samlingsplats för aftonen, der Strauss och hans makalösa orkester lifvade Wienarne till munterhet och dans. Dit ankomna, togo vi in ett litet löfkabinett för oss allena, beställde oss en god middag och förtärde den, under taffelmusik af Strauss, som icke var 20 alnar ifrån oss. Han spelade en mängd bekanta saker, och denna afton tycktes de tusental af Wienare, som här voro församlade, verkligen erkänna hans stora värde. De klappade outsägligt, och han måste spela om somligt, hela tre, fyra gånger. Man misstager sig mycket, om man tror att han bara spelar dansmusik. Tvärtom, han gifver alla möjliga vackra ouvertyrer och andra stycken, och det med en ensemble, och ett lif framför allt, som jag väl aldrig får höra mera. Bara att se på

honom huru han con amore handterar sin stråke, både såsom spelande och anförande, roade mig outsägligt, och han märkte, att vi främlingar mera än Wienarne lyssnade till honom, och småskrattade och nickade åt oss, när vi klappade händer åt honom.

Och hvad vill du nu, att jag vidare skall säga dig om Wien? Jo, nog vet jag det, men det gömmer jag tills muntliga samtal, ty om Wien kan dock aldrig sägas för mycket, hvarken i godt eller ondt, stort, smått, praktfullt, eländigt, grannt eller smutsigt. Jag skrattade åt E., som om en utanför oändligen grann Caffé sade, när vi kommo in i rummen för att intaga vår frukost: "Utvändigt är det café au lait, men invändigt café noir," och så var verkligen förhållandet. Men en sådan lyx, som man i Wien får se, det gränsar för oss tarfliga nordboar till det otroliga. Rikedomen på dyrbara varor i en oerhörd mängd butiker, och liknöjdheten att blifva utaf med dem, bevisar tillräckligt att allt går åt, om än den säljande helt makligt sitter och röker sin cigarr i porten eller utanför sin bod. Ju mera man kommer i söder, dess oftare ser man huru herrar och damer sitta ute på gatan, äta, dricka, arbeta och läsa. Inne i sjelfva staden Wien ser man det icke så mycket, men i förstäderna, der inträffar det ofta nog, och der äro gatorna bredare äfven. Dock tyckte jag, att man såg detta mera i Prag än i Wien, och hvarken på det ena eller andra stället någon familj ur de högre klasserna. Men vid de små borden i trädgårdarna, der blanda sig troligen alla klasser, n. b. alla som äro väl och elegant klädda, ty man skall aldrig i en samling af flere tusende spatserande eller sittande se en enda varelse, hvarken herre eller fruntimmer, illa eller vårdslöst klädd. Visst kan väl en och annan klädning falla af axlarna på en och annan dam, men – då äro axlarna vackra, och klädningen alltid både vacker och dyrbar. I tunna, lätta kulörta yllelinongs- eller linne- och bomullslinongs-klädningar och med garneringar, som sluta der kjolen börjar, framsväfvade alla Wienerdamer, och ju elegantare de voro, desto ljusare var färgen på deras luftiga beklädnad, hvaraf naturligtvis följer att gräddan var och förblef hvit, och så var händelsen ock: i de vackraste ekipagerna, med de ståtligaste hästarna och de grannaste livrébeklädda betjenter, der gungade alltid hvitklädda damer, svalkande sig med granna solfjädrar i alla möjliga färger, samt ganska stora, ofta en god half aln, om ej mera, långa. Sådana der små oting, som man stundom har i Sverge, såg jag aldrig, och det med rätta: Skall man hafva solfjäder, så bör den äfven kunna göra någon nytta, men de der små äro bara ett skräp att föra med sig, helst för oss svenska damer, som ändå ej veta att konstmessigt begagna dem. En afton på operan var jag dock bra ond på dessa små hviftande ting, ty en dam satt bakom mig, hade en solfjäder af något ganska hårdt, och hviftade och knäppte dermed alldeles som med kastagnetter. Men till all lycka knäppte hon i takt, annars hade jag än mindre kunnat förlåta henne. Jag såg mig flere gånger om med mulna blickar, men det äro då Wienerdamerna bra med, att bry de sig om sig sjelfva i hög grad, så fråga de rätt icke efter någon annan, af sitt eget kön n. b. Se de menniskor vara ledsna eller i någon förlägenhet, så gapskratta de, och står man det allra minsta i vägen, så busa de rakt på en, alldeles såsom fjellråttorna, utan att vika en hårsmån åt sidan. Så hafva de på publika ställen för mig uppenbarat sig, men jag hoppas, att händelsen endast visat mig några af – de ännu olästa korrekturarken, och att praktupplagorna äro vida bättre. Emellertid känner jag mig icke hafva håg att vidare tala om Wien; en annan gång har jag den kanske, och då skall jag äfven beskrifva det förtjusande slott som kallas Belvedere, och der alla konstsamlingar och målningsgalleriet äro belägna, ty det förtjenar att både ses och talas om, fast jag icke har de anlag som dertill fordras i dag. Och nu god natt!

ISCHL DEN 14 AUG. 1846.

Här äro vi nu, käraste A.! och hafva sålunda hunnit den sydligaste punkten för vår bestämmelse, ty härifrån draga vi oss åt norden. Om Ischl är minsann icke mycket att säga, utan jag skrider genast till huru vi kommit hit, hvilket haft sina både ljusa och mörka sidor. Sista dagen i Wien var bland de trefligaste, och direkte ur de lifvande vågorna af den Straussiska orkestern och musiken till Stradella, ur hvimlet af flere hundra, åt aftonens nöje och förlustelse med kropp och själ hängifne Wienare, begåfvo vi oss i en god vagn, der vi, för första gången, under den lifliga, rörliga dagen fingo hvila ut, ned till det en god timmas väg från Stadt Frankfurt belägna ångfartyget, som skulle föra oss till Linz. Det afgår k. 1 på natten, och derför måste man

vara ombord om aftonen, och denna afton blef äfven denna dagens skuggsida. Vi voro bland de allra första som kommo ned till ångfartyget, endast tvenne damer voro före oss, men – ja det låter otroligt; och kan blott tjena till ett litet bevis på Wienerdamernas artighet och sätt att skaffa sig plats, – min lilla E. var den enda, som bland 26 damer nödgades taga sin plats på golfvet, hellre än att – hvad vi svenska damer ej förstå oss på – nemligen knuffas. Ledsammare natt har jag i min lefnad aldrig tillbringat, och bland nattens agrementer vill jag blott nämna flere 6-, 7- och 8-åringar och 5 spädbarn! oberäknadt de 26 damerna. Olyckan var att det hällregnade, så man ej kunde taga sin tillflykt på däck. E. höll på att föredraga kolsvart natt, storm och regn, men jag bad henne stoppa till sina öron, sluta sina ögon och ligga still på golfvet, oaktadt det icke sällan hände, att de andra så kallade damerna trampade på hennes kläder. Jag kände en liten kokning i mitt sinne, fast jag – på svenskt qvinnomanér – teg som en mur och lät de andra skrika sig hesa. Men jag råder hvar och en, som det kan, att icke gå ombord på Linzerångfartyget en regnig afton. Så snart en grå dager trängde ned i vårt verkliga äkta orkus, så klädde vi oss, men kunde ej gå upp på däck för det förfärliga regnet, utan gingo in i herrsalongen, der man äfven beklagade sig öfver nattens tilldragelser. Äfven der var öfverfullt, och en mängd damer, nästan alla af en bättre sort än vårt nattsällskap, ehuru äfvenväl detta bestod af utmärkt väl och elegant klädda damer, som talade ledigt fransyska och engelska t. o. m. Men vi hade ändå dummat oss med att någonsin gå in i fruntimmerssalongen, ty dessa damer, som kommit ett par timmar sednare än vi, hade likväl bland de goda herrarna mått vida bättre än vi stackare; och på ligga var för ingen att tänka, utan sitta dels på en smal soffa, dels på tältstolar, var all den beqvämlighet som bjöds. Mitt förstånd står stilla, när jag tänker på huru så usla arrangementer kunna finnas. I norden skulle man förgäfves leta efter något så eländigt, som ett ångfartyg, der man tager ombord ungefär tre gånger så många passagerare, som få rum der. Kaptenen kom om morgonen till K. och gjorde en liten ursäkt för hur man behandlat oss främlingar, och bad honom ej nämna härom, men en liten varning kan jag ej underlåta att gifva. Den kommande dagen, med sin färd på den herrliga Donau, blef dock sedan ganska angenäm, helst vi gjorde bekantskap och associerade oss med det hyggligaste folk som fanns bland denna massa, och som i allt, granna kläder undantagna – ty de voro enkla och resklädda såsom vi – skiljde sig från de öfriga. Det var en ungersk familj, en Baron Charles Luzinsky, officer i ungersk tjenst, kammarherre hos Kejsaren, samt hans svägerska, Baronessan Marie Luzinsky, född Grefvinna Marcandin, och hennes vackra dotter, Fröken Betty. Det var en ovanligt älskvärd familj, comme il faut i allt, och bildade, vetande menniskor, sådana en stackars resande främling är bra lycklig att träffa på. Vi hade mycket roligt och trefligt tillsammans med dem och saknade mycket, att deras färd ej ens räckte till Linz. En ganska hygglig norsk familj, från Trondhjem, och som hjertligen bjöd oss dit till kröningen, gjorde oss äfven många trefliga stunder, likasom flere andra passagerare, hvilkas namn jag hvarken minns eller någonsin vetat. Bland dessa var äfven den stora bassångaren Staudige nu på resa till England, för att der förtjena otroliga summor. Han har det mest glada, trefliga och jovialiska utseende. Vi samspråkade länge och mycket om Jenny Lind. Han var förtjust i henne, men sade att hon gör orätt, om hon sjunger mera än två, tre, högst fyra år till. ”Denn,” sade han, ”wenn sie dieses jugendliche und jungfrauliche verliert, dann! ....” och då ryckte han på sina axlar och tog ett uttryck af hemsk förtviflan, som kom mig att skratta, då han bara sade ja, ja madame! ni vill icke tro mig, men ni skall en gång få se, att ”die Jenny” har lika så mycket detta att tacka för sin stora framgång, som sin röst, och jag log äfven då, ty Herr Staudige uttalade fullkomligt min egen mening, fast han trodde att jag ville motsäga honom; och jag brydde mig icke om att hålla med honom, för att få höra honom med liflighet försvara sin mening och dertill begagna de sällsyntaste argumenter. Detta är något som jag ofta brukar, när jag är med menniskor, som jag gerna vill höra lifligt tala, ty – säger jag bara: ”Mr! vous avez fort raison!” så har han ju icke mera att säga om den saken, och samtalet är slut. Men kanske du min goda, kära A.! sitter och väntar på en beskrifning öfver Donau? Men då, som alltid, hänvisar jag dig till böcker och beskrifvare. Vattnet är gult. Slott och gamla ruiner på höga klippor ser man oupphörligt, det ena vackrare än det andra, och Benediktinerklostret Moelk vackrast; ”Der Strudel” och ”Der Wirbel” anses här för stora märkvärdigheter, men är ett litet intet mot Lilla Edet, Ronnum &c.! Se det är hvad jag i korthet vill säga. Men sådana berg, som man här ser! gröna från topp till tå, och så fantastiska former! Linz är alldeles

gudomligt. Vi kommo dit i solnedgången och fingo rum, med den herrligaste utsigt öfver Donaufloden åt båda sidor, på hotellet "Goldenen Adler," der vi befunno oss excellent och som föreföll oss ett paradis, jemfördt med den horribla ångbåten, som likväl i så mycket var en afbild af Wienerkarakteren, ty midt ibland en otänkbar oordning och mycket snask var allt förgyldt och grannt, och de oumbärliga speglarna täckte nästan hvarje vägg eller tom plats, och begagnade blefvo de, det vill jag lofva. När vi väl tagit våra rum i besittning i Linz, och klädt oss litet, gingo vi ut och promenerade, och som det var marknad i staden, en marknad, som varar hela 14 dagar, sågo vi många roliga och för oss alldeles nya föremål. Jag var inne i en mängd stånd, och frågade efter saker, för att få se på annat, och när jag länge letat och rifvit hos en herre, som sålde gravyrer och stentryck och trädsnitt, förklarade jag att jag letade efter – Sancta Augusta, och att – när jag icke fann hvad jag sökte, så – kunde jag omöjligen vara belåten med någon af alla de andra helgon, som han ville lemna mig såsom surrogat, försäkrande mig, att de skulle icke i ett utan i allt göra mig alldeles samma nytta. I ett stånd var jag inne och såg en magnifik glaceform för 1 florin, och då jag yttrade mitt välbehag häröfver, bedyrade mig herrn i ståndet att jag kunde mycket väl föra den hem, och rådde mig att hafva den i knäet hela vägen, att den ej måtte blifva stött; men då jag talade om några hundra mil, blef han så förbluffad, att han sade: "Då borde madame aldrig sett på honom," hvilket gaf mig anledning att lära honom vårt vanliga svenska ordspråk att: "en katt får se på en kung!" hvilket mycket roade honom, likasom han roade mig med sin sydländska liflighet. Vi sofvo oändligen godt i våra goda, breda tyska sängar, bättre än alla dem jag sett hos oss och i Danmark, och med de allra förträffligaste tagelmadrasser; och sådana hafva vi fått öfverallt, från Stettin till Ischl, och de som säga att man icke får tagelmadrasser, de bo ej på de förnämsta hotellerna, utan på de mindre, der det kanske är bättre pris, men der man äfven blir helt olika ackommoderad. Men för unga karlar, som resa, kan litet beqvämlighet mer eller mindre göra så litet, blott de få se allt och hafva roligt; dock – hafva de mindre värdshusen alltid en stor och väsendtlig olägenhet, nemligen att man ej kommer i kontakt med folk comme il faut utan med en ledsam sort, som man ej har hvarken nytta eller nöje af, ty – Gud nå's bildning och vetande följa ännu med de högre och förmögnare klasserna, eller göra sig rum bland dessa. Andra dagen i Linz var en bland de roligaste jag minns, till en början likväl, ty slutet drog sig något åt det tragiskt-melodramiska. Redan kl. 9 hade K. medelst ett besök hos befälhafvande officerare skaffat sig en tillåtelse att besöka fästningsverken, och framför allt N:o 1 af de 34 torn, som skola byggas för att befästa Linz. Endast N:o 1 är färdigt och kallas Maximilians torn, efter erkehertigen af samma namn, enligt hvars idé och plan det är konstrueradt. Det ligger en fjerdingsväg ungefär från staden, och som vädret var gudomligt och vägen vacker, bådo vi att få följa med K., efter han ändå hade en stor rymlig vagn. Han skrattade åt oss och sade att om vi än följde med, så skulle vi aldrig tänka på att få komma in i tornet, ty dit fick aldrig något fruntimmer komma. Jag teg, och tänkte hvad jag tänkte. Utkomna till tornet, hoppade vi ur vagnen på samma gång som K., och följde honom hamn i häl. Han uppvisade sitt inträdeskort, en underofficer bad honom artigt stiga in, såg väl litet på oss, men sade ej ett enda ord, när vi dristeliga följde efter. Och på detta sätt gingo vi igenom hela fästningstornet, alla våningarna ända ned i hvalfven, till den svåra, mörka arresten, som såg hemsk och otillgänglig ut. Underofficerens rum i mellanetagen, likasom manskapets, voro ganska trefliga och ytterst snygga. En liten fågel qvittrade i ett, och flere blomsterkrukor prydde ett annat. I öfversta etagen, der må du tro gick det likvisst lustigast till, ty der, käraste A.! der åkte elfva kanoner .... i karusell. Ja, alldeles så såg det ut för mina ögon, och så uppfattade jag den medföljande underofficerens redogörelse för K. Jag var vid ett ovanligt godt lynne under hela denna färd, och K. skrattade hjerteligen åt alla mina frågor till de medföljande militärerna, och slutligen åt den – om någonsin något fruntimmer förut varit inne i Maximilians torn. "Oh nein! gewiss nein!" svarade underofficern, och när då K. sade: "Ser du det!" så kände jag en oändlig triumf öfver att således ha varit den enda. Från tornet reste vi upp till höjden, der klostret Freyberg är beläget, och hvilket helt och hållet dominerar staden och hela trakten. Vägen var nära nog halsbrytande, men gudomligt vacker, och hästarna gingo så snällt utan uppmaning och med tömmarna liggande på ryggen, ty kusken gick helt trankilt bredvid, repade bara då och då en tapp gräs och sprang framför sina hästar för att locka dem uppför branten med. Uppkomna blefvo vi verkligen belönade för de stackars hästarnas möda, ty

skönare utsigt kan knappt låta tänka sig. Men icke nog med utsigten, vi fingo väl en annan fröjd, alldeles opåräknad, ty när vi stego ur vagnen frågade vi kusken hvad det var för ett kloster – och blefvo ej litet förvånade, då han svarade: "ett Jesuiterkloster." – Jag genomfors af en ljuflig darrning, och hela "Le juif errant" stod framför mig lifslefvande. Dörren stod på glänt, och vi inträdde, tysta som råttor. En liten gång förde genast till kyrkan, och Gud vet huru eller hvarifrån, men likasom ur sjelfva muren kom det en svart varelse som sakta men ganska snabbt skyndade förbi oss och smög in i kyrkan före oss. Der försvann han, men snart sågo vi honom framme vid högaltaret, der han hastigt och med nedsänkt hufvud upprullade en stor gardin framför det oändligen skönt målade fönstret, och när han detta gjort – var han borta, utan att vi sågo hvad väg han försvann, men alldeles icke densamma som han kommit, ty då skulle han gått förbi oss. Han bar en lång svart kåpa och var helt ung, det var det enda vi kunde se. Sedan gingo vi länge helt allena i kyrkan, väntande alltjemt några flere uppenbarelser; men utom en gammal gumma, som kom in, stänkte sig med vigvatten, gjorde flere korstecken och låg en stund på knä vid dörren, innan hon tiggde af oss, fanns ej en lefvande synlig själ i kyrkan, ty jag betviflar ingalunda att vi voro observerade af lefvande ögon, fast vi ej sågo dem som rådde om dem. När vi vandrat en stund i den vackra kyrkan, gingo vi ut och spatserade rundt omkring klostret, samt in i en liten trädgård, mellan hvilken och klostret var en djup graf, men från hvilken vi mycket väl kunde se in i flere celler, helst i en, der fönstret bakom gallret var öppet. Solen stack in och upplyste det lilla rummet alldeles, så att vi kunde fullkomligt se att det var ytterst fint och propert. Öfver ett bord hängde ett förgyldt krusifix, taflor sutto på alla väggar, på bordet lågo böcker, blommor stodo i fönstret, och från en alkov eller fördjupning skred en svart figur, men drog sig baklänges in, då han upptäckte oss. Flere af de öfra rutorna i denna och andra celler voro brokiga och granna, och i ett rum, der solen äfven stack in, sågo vi en stor tub, böcker och hyllor &c., och slöto deraf att det måste vara Hrr Jesubröders bibliotek, och jag vet ej huru mycket jag gifvit till, om jag fått göra en liten revision i detta. Hvad tror du jag der upptäckt? Kanske en grillerad upplaga af – "Le juif!" eller huru? Sedan vi af en skrikande pojke, som hela tiden sprungit efter oss, ändtligen köpt en liten stentryckt utsigt af klostret, begåfvo vi oss derifrån, undrande när vi härnäst besöka ett jesuiterkloster. Nedkommen i staden gjorde jag än en liten tur i marknaden, och förmärkte då att staden Linz är en sqvallerort, likasom vore det i vårt lilla älskade Sverge, ty en pepparkaksförsäljare frågade mig om jag sett "Der Schwedische General," som denna förmiddag besökt fästningsverken, och jag var nog dum att taga honom ur hans villa, försäkrande honom att man kunde bese fästningen utan att vara general, ty det hade jag gjort. Och då såg mannen så häpen ut, trodde visst att jag framdeles hade något ondt i sinnet mot staden Linz och i egenskap af spion sonderat försvarsverket. Kl. 3 voro vi vid "Eisenbahn" – men huru vi buro oss åt – huru vi försökte att det undvika, så – kommo vi ändå i samma vagn, som en familj med amma och två spädbarn! Detta satte mig alldeles ur lynne, ty huru mycket jag håller af barn så – innestängd i 7 timmar i en vagn i hetta och qvalm med en mamma, en amma och två småbarn – det är icke afundsvärdt. Men himlen vare tack, på halfva vägen förbarmade sig konduktören öfver oss och gaf oss en annan vagn alldeles för oss sjelfva. Vägen var gudomlig, ja öfver all beskrifning skön, och det är ej underligt, ty trakten anses för den vackraste i hela Tyskland, vida att föredraga det vidt berömda Sachsiska Schweiz, huru vackert det än är. Denna "Eisenbahn" är den äldsta i hela Tyskland, och du skall ej tro att vi fortskaffades medelst ånga, utan med beskedliga hästar, men det gick ändå vida fortare än med diligence. Kl. 8 om afton kommo vi till det herrligt belägna lilla Gmunden, der vi likväl blott hade ämnat stanna öfver natten, fast det blef annorlunda. När vi kommo till staden, var det nästan mörkt, och som vi ofta satt bet på att ej haft för brådtom, och med en häpenhet, som skulle man rifva smör ur elden, rifva till oss vårt "Gepäch" såsom de andra, derigenom att vi som dröjt sedan ej fått rum eller goda rum, beslöto vi nu att K. och E. skulle stanna qvar och få sakerna, och jag, efter det var vackert väder – och vi ändå ej kunde få någon vagn, skulle skaffa mig en ledsven och gå till "Goldenen Brunnen" dit vi fått anvisning, men som låg ett godt stycke från jernbanan. Det var en underlig känsla, att så der ensam i mörkret vandra i en alldeles främmande stad, med en elfva års liten gosse som vägvisare, men det gick bra, och när de andra kommo, hade jag rum i ordning, ackorderat om pris, något som ingen bör underlåta, och ljus tända. Om aftonen kunde vi föga se oss omkring, men vi hörde ett

häftigt brusande vattenfall, och funno om morgonen tätt utanför våra fönster en elf, bred som Göta vid Lilla Edet, och med en brusande forss, nära nog så stark som der. Men här var vattnet icke gult och grumligt, såsom i Donau, utan alldeles klart och smaragdgrönt, och den andra stranden var hänförande skön. Vi voro förtjusta i vår boning, funno allt godt och trefligt och litet ovanligt, ty en vida större landtlighet och enfald rådde här, än hvad vi förut på länge sett. Vi uppassades nu t. ex. af fem qvinliga tjensteandar, alla i landets drägt, med svarta sidenhalsdukar knutna i nacken, och hängande, rätt kokett flaxande, snibbar, samt med granna, mångradiga perl- och silfverhalsband, fästade med breda spännen i halsgropen. 5 Unga flickor i denna drägt förrättade vår uppassning, – en kom med ljus, en annan med té, en tredje med smör och bröd, alla nego och bådo oss vara ”välkomna till staden,” och sedan när vi gingo ut, glömde de aldrig att önska oss mycken förnöjelse under promenaden. Ja allt var godt och trefligt i Gmunden, utom ett – jag var så skral. Jag orkade ej resa vidare, icke att gå ut i den vackra trakten, utan bara att halfliggande på soffan skrifva bref. Men mina två kära – de sträfvade ikring – och en gång, när de voro ute, kom det allra förfärligaste åskväder. Himlen stod som i låga, det stora gamla stenhuset, i hvilket vi bodde, darrade och fönstren skallrade, och jag var bra rädd, icke för mig, men för de mina, som jag ej visste hvar de voro. Ändtligen kom K. genomvåt och berättade, att E. satt inne hos en familj på andra sidan elfven. Efter en timme var det åter gudomligt, frisk luft, klar himmel och torra gator. Äfven jag var ute en liten stund, men orkade ej långt, och fick ej se något af stadens vackra omgifning och den vackra villa, tillhörig en Grefve Thun, från hvilken man har utsigt öfver hela staden och trakten, som är den egnaste i sin sort jag någonsin sett. Branta, rakt uppstående berg, fullklädda med den herrligaste löfskog och skönaste grönska, vexla med andra dito, lika höga, lika branta, men alldeles nakna och till färgen som ljus agat. Af dessa är Traunstein det högsta och märkvärdigaste och synes på många mils afstånd, der det ligger, speglande sig i den sköna Traunsee, den vackraste lilla insjö man kan tänka sig. På denna och en liten men komfortabel ångbåt gingo vi ändtligen, en skön, herrlig morgon, till Ebensee, derifrån ångfartygsbolaget skulle på vagn förskaffa oss och de andra passagerarna till Ischl. Men ser du, käraste A., så dum skall du aldrig vara att ingå på dylika entreprenerade sjö- och landvägsresor, ty då går det dig säkert, som det gick oss och tvenne unga, hyggliga fransmän, som äfven låtit narra sig att ingå på detta sätt att komma fram. Vi voro de allra sista, som begåfvo oss från fartyget, ty äfven under denna färd var jag sjuk, men E. sprang i land, och när hon fick se vagnen fullpackad med cirka 16 personer, och endast plats för oss och fransmännen qvar, samt alla våra saker redan instufvade på taket, började hon ropa åt konduktören att vi aldrig stego in i den vagnen, utan ville hafva vårt ”Gepäch” igen. Konduktören snästes och fräste, och midt i denna strid kommo vi och fransmännen. Vagnen skulle afgå i ögonblicket – kusken blåste och smällde, E. var nära förtviflan, ty om vi ej satte oss upp i vagnen genast, så afgick den – och medtog alla våra saker. Men när vi kommo och förenade våra röster med E–s, kastades ändtligen våra saker i vredesmod ned från taket af den höga vagnen, kusken smällde, posthornet ljöd, vagnen rutschade utaf och – der stodo vi nu midt på den tomma gården, bredvid vårt ”Gepäch”, likasom de båda fransmännen bredvid sitt, med betalda platser till Ischl – 7 timmars väg från Ebensee, men utan en utväg att komma dit! Herrliga villkor!

Fransmännen skrattade hjertligen och berättade nu först, att de varit klokare än vi och blott tagit platser villkorligt, d. v. s. om de agreerade dem, och nu beställde de sig en extra postvagn, fingo den genast, hoppade upp och reste utaf, och der stodo vi nu allena qvar i solbaddet. Hade jag bara mått litet bättre, så hade jag säkert skrattat – men nu ville jag gerna gråta – och de andra båda sågo rätt bekymrade ut. Men just då kom likväl hjelp, ty så fort alla voro borta kom kamrern på ångfartygskontoret, som förut varit sträf och butter, men nu sade han: ”Gif er tillfreds mitt herrskap, allt skall blifva afhjelpt, men framför hela den der menigheten måste jag hålla den jargon, att man nemligen får vara nöjd med de platser som finnas. Men jag ser, att man narrat eder, som ej sagt eder som främlingar hurudana dessa platser äro som ni betalde, och nu skola ni ha edra pengar åter, och jag har redan skaffat en extra postvagn.” Vi fingo nu en skön, rymlig vagn och reste utaf på den gudomligt vackra vägen emellan Ebensee och Ischl, säkra att nu kunde oss intet ondt träffa. Men annorlunda ville ödet och, när vi rest några mil, blef jag så sjuk, att jag ej kunde stå ut med

åkningen längre. Jag skulle ej berättat detta, om ej för den händelse det gaf anledning till. Vi måste nemligen hålla vid en bondstuga, och jag der söka att få litet varmt té, ty dig och alla som resa i dessa trakter råder jag att alltid hafva té med sig, och sedan jag fått lägga mig i den allra snyggaste fast tarfligaste kammare, och fått té i en benglas-kanna, som högtiden till prydnad – sprack midt itu, så blef jag bättre och vi fortsatte resan. Men jag skall aldrig glömma den rena stugan, den välvilliga unga hustrun och de besynnerliga skoplagg jag såg hänga i taket, med en hel tums tjocka sulor, fullsatta med spikar hvilkas hufvuden utgingo i skarpa spetsar. När jag kände mig må litet menskligt, frågade jag hustrun hvad man brukade dessa igelkottsplagg till, och då skrattade hon och sade att hennes man var jägare, och att man måste hafva dylika för att gå i bergen med efter hjortar och rådjur. Det lät så trefligt, och du kan deraf fatta huru branta och otillgängliga dessa berg äro. Men tjusande sköna äro de: smaragdgröna eller grisdelina som ametister. Kl. 5 kommo vi till Ischl, fingo rum i posthuset, som är N:o 2 af Ischls värdshus, men jag orkade ej ut den dagen. Ischl är en af de allra förnämsta, dyraste och af den södra tyska, allra rikaste noblessen, mest besökta badorter. Här var äfven Drottningen af Preussen, Erkehertiginnan Marie Louise, flere furstar och en otalig mängd grefvar och baroner &c. Bland badgästerna sågo vi äfven på listan en Grefvinna v. Stael, född v. Knorring, och vi tyckte att namnen läto så svenska och bekanta, men på vidare tillfrågan fingo vi veta att damen redan var rest. Ischl är gudomligt vackert, och vi tillbringade hela dagen med att ströfva omkring och se på allt vackert och titta på badgästerna, som åkte efter oändligt vackra spann och med rikt beklädd betjening, men sågo tröga, sömniga och ledsamma ut, och de få, med hvilka vi kommo i kontakt, sade att der var alldeles för förnämt och cirkladt för att vara roligt, utan att alla leddes öfver en bank. Om aftonen hade vi ingen annan råd än gå på teatern, och det var rätt roligt. Sjelfva lokalen var visst ganska måttlig, icke på långt när så hygglig som i Jönköping, men man spelade excellent deremot. Likväl icke alla, men tre verkliga talanger uppträdde här tillsammans med en fyra, fem under-medelmåttor. Man gaf ett stycke, som var en liten förfining af ”Jeppe paa Bjerget”, och som väckte stor munterhet och hjertliga skrattsalfvor. Jag kan aldrig sluta att förundra mig öfver, hur högt äfven ganska skickliga damer skratta på dessa tyska teatrar. Visst skrattar jag äfven, men icke så der con amore, som när jag är hemma hos mig, men det göra de. Nu blef likväl en stor fråga, huru vi skulle komma ifrån Ischl, ty diligensen gick ettdera tidigt på morgonen eller sent om aftonen, och ingendera passade för mig, som icke var så frisk. Hvad var att göra? Jo den herrliga fast dyra extraposten, ty det är tre gånger så dyrt som skjuts i Sverge. Nu råkade vi ut för den allra beskedligaste och roligaste kusk. Vi pratade hela vägen med honom, det var en äldre man, som i all sin tid varit extrapostkusk, hade otroligt mycket roligt att berätta och visste allt, hvad man om trakten ville veta. Denna dagsresa mellan Ischl och Salzburg var en af de angenämaste på hela vår resa, och vägen ändå vackrare än allt, hvad vi förut sett. Men nu skall du icke tro, att jag så här ämnar oupphörligen stiga uppför med det sköna, ty i Salzburg eller på denna sidan derom tog det farväl. Staden, med sina platta tak, är likväl ovanligt vacker, och omgifningen alldeles gudomlig. I Salzburg voro vi blott en half dag, marscherade omkring i hettan, sågo kyrkor och annat vackert, samt satte oss, för första gången, kl. 1 den 17 Augusti, i en diligens. Vi voro de första vid posthuset, för att få de bästa platserna i den stora sexsitsiga vagnen, som verkligen var magnifik. Man satt förträffligt, och utan all möda stufvade vi in schatuller och nattsäckar, mösskorg, kappor &c., och de hafva orätt som säga att man på jernbanor och diligenser ej får taga lösa saker, ty allt detta samma ha vi alltid haft med oss, och ingen har sett snedt derpå. De öfriga sakerna läggas på taket och vägas, men ännu ha vi ej betalt öfvervigt: så klokt hade vi der hemma ställt till allt, och det råder jag dig, käraste A., att när du reser utrikes, fundera ut allt så lätt, fint och subtilt som möjligt, ty det har man godt igen, äfven om det kostar litet. Kl. 1 sutto vi i vagnen och darrade af fruktan för – små barn, sluskiga herrar, tjocka matronor och starka cigarr-rökare. Men denna gång ville ödet oss väl, och från München skall du få veta huru. Farväl.

MÜNCHEN DEN 19 AUGUSTI. HOTEL MANLICH, KAUSINGERSTRASSE.

Ja, min A., nu äro vi i det ståtliga München, som är så vidt berömdt, men som icke så alldeles fallit mig på läppen. Ett ord om vår hitfärd måste jag säga – och sedan bara München. Färden var så angenäm, som en

oafbruten resa under 19 timmar kan vara. Bättre ressällskap kunde vi aldrig önska, nemligen en gammal, ytterst fin, artig och hygglig Hr v. Bogna med sin dotter från Wien, och hvilka reste alldeles som vi, icke att i affärer rifva smör ur elden, utan pour son bon plaisir. Vi blefvo riktigt goda vänner, bo här i samma våning, och hafva följts åt hela tiden. Dessutom råkade vi i diligensen på en landsman, nemligen Löjtnant G., som var ganska angenämt. Vi hade mött honom en gång på bryggan i Salzburg, och då betraktade han så noga K–s uniformsmössa (som i allmänhet väcker stor uppseende), att jag sade: ”Den herrn faller ikull af förundran öfver din fula mössa”, och då skrattade herrn, ty han förstod hvart ord, och vi skrattade äfven, då vi en timme sednare gjorde hans bekantskap. Natten var lustig nog. Sofva var ej fråga om, utan man pratade och förtretades öfver postiljonens långsamhet, ty bara det lutade upp eller ned, skodde han hjulen och höll ett väsende med allt – utom att komma ”framåt,” ty det vet ej en tysk postiljon hvad det vill säga, och de höra minst af allt till muvemanget. I fyrsprång åto vi kl. 11 en art mål – som var både middag, supé och frukost, ty sedan fingo vi ej mera. I Rosenhain, en station som vi om natten passerade, kom en 6:te passagerare, som skulle in i vagnen, men som det var kolmörkt, ty af kuskens lanternor har man ingen fröjd, började vi –jag och E., utan all öfverenskommelse, att gnälla och pipa som små barn, när konduktören öppnade vagnsdörren för den nya individen. Men denne blef så förskräckt, att han sjelt slog igen dörren och bad om plats på imperialen bredvid konduktören, och det fick han. Vi, men isynnerhet den hedersmannen Hr v. Bogna, skrattade godt häråt. Vi undgingo dock ej i längden vårt öde, som den gången var sexfotadt, ty ungefär kl. 1 om natten, vid en station, öppnas sakta dörren och – hvem stiger in, tyst, artigt och belefvadt, om ej – en munk. Men äfven denna nya kund var ganska angenäm, och han hjelpte oss med åtskilligt, både af råd och slutligen att skaffa oss en fiaker vid posthuset, när vi ändtligen, kl. 8 om morgonen, kommo till München. Och så sade vi honom evigt farväl, och lade oss att godt sofva i trefliga rum, och sedan i Berlin hafva vi ej mått så väl som här, och det var rätt skönt, ty denna sista resvecka var skral, ty på alla dessa mindre stationer, der mår man just ej så särdeles väl, helst när man då dertill mår illa. Den meningen måste man vara Svensk för att förstå, men är man det, så går äfven det bra. Här ätes nu ändtligen vid table d’hôte, som är en skön sak på allt sätt för en resande, som ej blott vill lifnära sig under resan. Det är dock ingalunda för den magnifika serveringen, som jag så mycket tycker om dessa tables d’hôte, utan emedan det tvingar den resande att på bestämd tid vara klädd och i ordning, och dessutom får man der se och höra så mycket roligt, att bara det är värdt afgiften, om den än skulle vara litet större än när man sitter och bråkar sin hjerna à la carte. Du skall få höra hvad som hände mig allra första middagen här, om det ej var litet pengar värdt. När vi kommo ned i den stora matsalen, der ungefär 80 personer sutto till bords, fick jag en granne till venster som ideligen drack champagne, aldrig vände sig till mig, skrek på usel franska till betjeningen, men talade sin goda engelska med sin rödhåriga landsman och granne till venster. Först när deserten kom, tog Engelsmannen en tallrik biscuit och bjöd mig, utan att taga sjelf. Förundrad öfver denna första artighet frågade jag honom, på den lilla engelska jag kan, om han ej ville sjelf taga deraf, innan jag skickade det vidare. Alldeles förbluffad släppte han tallriken och försäkrade, med en ytterlig fröjd, att sedan han kom till Tyskland var jag den första dam som talat engelska. Vi blefvo nu förträffliga vänner, och som man sitter länge qvar, samt dricker kaffe vid bordet, pratade vi mycket, och jag fick beröm för min dåliga engelska, till E–s förvåning. Han berättade mig, att han varit i Stockholm, i ”Oljebrå,” i ”Weschborg” &c., och bad mig nu berätta om min resa från Wien, ty han stod just på resa dit. Slutligen stego vi upp från bordet, men när vi ungefär varit en halftimme i våra rum, kom Engelsmannens betjent, helsade från sin herre och bad mig vara så god skrifva upp på ett papper allt det vackra jag talat om mellan Wien och Salzburg, och då jag skrattande frågade, när hans herre reser, svarade han i stor brådska att – vagnen stod redan för dörren. Ja hvad var att göra! Likasom Fru T. hann jag ej att säga nej, när hennes man friade, utan fick sätta mig att skrifva upp så mycket jag hann, och derefter reser nu vår Britt, som kanske annars rest – efter näsan. I nästa bref skall du vidare få höra om München – nu måste jag säga dig farväl.

ULM, DEN 23 AUGUSTI 1846.

Tag nu tyska kartan, käraste A! och leta upp derpå den gamla staden Ulm, och förflytta dig sedan dit, och på

dess bästa hotel, nemligen ”Zum Kronprinzen”, och stig sedan en trappa upp, och klappa på N:o 11 och 12, och en gammal bekant skall genast lemna sitt skrifbord, för att med glad förtjusning öppna dörren för dig. Men din paraply måste du sätta utanför och låta den rinna utaf, ty det regnar, såsom ville alla himmelens pigor skura det blå gemaket till en himmelsfest. Vi kommo hit i går aftons kl. 11, efter en snabb resa från Augsburg, der vi åto middag och besågo det gamla, ståtliga rådhuset, efter att på jernbana gått från München kl. 11 på f. m. Nu vet du ungefär huru vi tillbringat gårdagen, men deremot är jag dig skyldig redogörelse för en hel vecka, tillbringad i det konstrika, nyreparerade, granna, brokiga, utsirade, målade och förgylda München. I hela min lefnad sammanlagdt, har jag aldrig sett så mycken brokig grannlåt, som i München, och – jag är ledsen att säga det – men jag blef slutligen så mätt på dessa bjerta, mångfärgade frescomålningar, hvaraf dock hvar och en måhända är ett litet eller stort mästerverk, att jag blef helt glad, helt nöjd, helt väl till mods, när jag en gång kom in i ett rum, endast och allenast siradt med hvitt och guld, och såg en byggnad utan målade väggar och fönster, endast med hvita basreliefer på ljusgrå grund. En beskrifning på all den herrlighet vi sett vore lika omöjlig som ledsam och onödig, – ty – allt i denna ”Baedekers Reisebuch”, till hvilken jag oupphörligt skickar dig, kan du få en långt säkrare, utförligare och bättre beskrifning på allt, och jag förutsätter nu att du genomläst den och kan den på dina tio små fingrar, så att du kan uppfatta de reflexioner, som jag nu flyktigt och fragmentariskt kastar på papperet.

När man kommer till München, förefaller det icke så trefligt, som de flesta andra hufvudstäder vi besökt. Ett alldeles platt slättland, inga gröna, löfrika, blomstrande villor, med hvita marmorpelare, balkonger och eleganta damer, inga granna, inbjudande kaffehus, med alla sina små bord, sin glada, sorlande befolkning, sitt Bier och sin liflighet mötte här ögat, utan bara höga, präktiga hus, breda gator, granna och folktomma butiker, samt en ovanlig tystnad och dödhet i allt. Gatorna äro, jemförelsevis med Wien, Prag, Dresden och Berlin, så godt som tomma, och de som färdas fram gå tysta, artiga och snälla, som vore man i sjelfvaste det cirklade Stockholm. När vi bemärkte detta, svarade man oss att le beau monde vore på landet, men det var den äfven i de andra städerna, och ändå fanns det otaliga qvar. Men här måste alla varit på landet, ty hvem man sedan råkade, till hvilken man ställde en fråga eller en begäran om upplysning, så fick man det föga hugneliga svaret: ”Jag vet intet, jag är främling jag, lika så väl som ni.” Och München var verkligen i denna stund öfversvämmad af resande främlingar, och i Maulichs breda, gasupplysta och blomsterprydda korridorer och trappuppgångar var sannerligen den största och mesta rörelse jag såg någonstädes. En oändlig mängd af saker har man att se i München, ja, mångfaldiga gånger mer än i alla de andra tvska städerna; men öfverallt, hvart man kom – alltid samma anleten, skådande, spejande, frågande, med ett ord: beseende – och detta ord säger allt, ty dessa beseare bete sig helt annorlunda än allt annat folk. Trötta, nyfikna, gapande, mycket seende och litet begripande, förvånade, rakt liknöjda, ifriga som skjutshästar den första fjerdingsvägen, springande, trampande, knuffande, odrägliga – ja så der bortåt voro de och vi äfven, ty än var jag ett af detta, än ett annat, och stundom fanns ingenting som förnöjde mig mera än – en rätt god stol att sitta på. En rysk grefvinna och jag, vi skrattade alltid åt hvarandra, ty vid de goda, sammetsklädda emmorna och sofforna, der möttes vi alltid. Ack min Gud! hvilken njutning för kropp och själ, om jag kunnat fördela dessa dagar i München på hela det öfriga året och fått se litet af all denna herrlighet hvar dag; men nu var det för mycket för själen och sinnena och .... ett verkligt kroppsstraff. Jag gick väl uppför tusen trappor, och sedan alltid nedför lika många – efter jag befinner mig här nu – och det nya slottet, och det gamla slottet och bibliotheket, och pinakotheket, och glyptotheket, och Leuchtenbergska palatset, och alla kyrkor, och alla märkvärdiga platser, dit en outtröttlig Lohnbedienter jagade oss, gifva säkert ännu echo af mina suckar: suckar öfver trötthet, och suckar öfver tiden, som vid sådana tillfällen aldrig kan och aldrig vill räcka till. Men när man nu sett all denna herrlighet, skön och dyrbar, och med den högsta, mest fulländade smak ordnad, då påtränger sig af sig sjelft den reflexionen, att den lifvande, ordnande anden i allt detta, det måste äfven vara den allt förmående, öfver allt befallande, och så är det äfven, ty Konung Ludvig är både konstvän, konstälskare och konstkännare. Man ser i allt, öfverallt, att ett högt skönhetssinne pekat med sitt finger, och att andra – underordnade skönhetssinnen lydt den höga vinken, eller rättare den höga

befallningen. Men – vågar jag väl yttra en sådan hädelse – vågar jag väl säga att jag fruktar, det icke är så alldeles godt, när en Konung så helt och hållet egnar sig åt konsten, som dock alltid har sin thron i höjden, att han glömmer små alldagliga saker ned på denna prosaiska jorden, som andra mindre rikt begåfvade konungasjälar stundom sänka sina tankar till. Jag undrar, om den älskelige Konung Ludvig någonsin vandrat uttröttad i sin vackra, från topp till tå renoverade och nybyggda stad? Ack nej! det har han säkert aldrig gjort, ty då är jag viss att han skänkt efter en och annan frescomålning, och i det stället låtit lägga trottoirer, och de mörka aftnarna upplysa sin sköna stad, ty nu – trippar man på små runda stenar, och famlar i mörkret, mer än i någon af de andra hufvudstäderna jag sett. Men hvar gång jag detta gjorde, så tänkte jag alltid: ”Ack! man kan ju icke göra allt, uppfatta allt, tänka på allt! Dertill fordrades en Gud, och vi äro ju på jorden ännu,” fast man i det herrliga München ofta nog kan falla på den tanken, att man i hast blifvit försatt till någon ort af Olymp. Du skall dock icke tro att detta är det enda jag anmärkt om München. Åh nej! du skall väl framdeles få se mera, men nu hinner jag ej ordna detta, utan vill blott i stor hastighet säga dig, att bland det som allra mest frapperade mig var den Jättestoden af ”Bavaria,” som enligt modell af Prof. Schwanthaler nu gjutes. Hon var skön, men alldeles oformligt stor. Döm till det hela blott deraf, att hennes näsa var så lång, som trenne mina, till oktavers gripande utsträckta händer, och att hela min utsträckta hand icke fullt betäckte nästibben. Tänk dig nu armar, händer, fötter och blomsterornamenter, allt i samma proportion, men rundt och vackert och väl formadt alltid. Hon skall stå på en öppen plats, och – så som jag det förstod – räcka friska kransar åt konsten. Och det må hon väl göra, den goda Bavaria, ty konsten har smyckat henne så, som än ingen af hennes gelikar det blifvit i våra dagar. En annan sak, som vi sågo, men som alldeles icke är tillgängligt för hvar och en, var af särdeles intresse. Det var nemligen ett litet rum i det Leuchtenbergska palatset, en familjehelgedom, der man förvarar en mängd minnen af Napoleon och Hertig Eugène af Leuchtenberg, alla af värde för dem, som följt sin tid eller bläddrat i häfderna och veta att Napoleon var den nya tidens störste och Prins Eugène en af vår tids bäste på allt sätt. Dessutom var det skönt för oss, Svenskar, att se dessa minnen af vår älskliga Drottnings höga fader, och endast i egenskap af Svenskar, och efter vi voro nog lyckliga att vara Hennes undersåter, sluppo vi in i denna lilla helgedom, som för alla de andra främlingarna förblef stängd. Om detta lilla rum säger Tit. Baedeker alldeles intet, och si! det betyder sannerligen att han ej sett det eller vet något derom, ty annars hade han nog skrifvit och beskrifvit, och just derföre tager jag mig nu friheten nämna några ord derom, säker att jag dermed ej begår någon indiscretion, ty hvad ondt kan väl vara uti att säga dig, käraste A.! huru skönt här uppenbarar sig denna eviga kärlek, som lefver öfver död och förgängelse, detta heliga minne, som aldrig slocknar hos en trogen maka och älskande barn. Här såg man sålunda en mängd reliker från den fabellika men sköna kejsartiden. Här såg man det första lilla hederslegionskors, som Napoleon räckte Eugène, här såg man denna General Beauharnais’ sabel, hvars återfordrande af den 14-årige Eugène gaf anledning till Napoleons bekantskap med Josephine. Här såg man en stol från Napoleons arbetsrum i Malmaison, i hvilken han ofta satt, och som bar många spår af hans pennknif, med hvilken han skar oförklarliga runor, under sina stora funderingar. Här såg man ett tält, som Napoleon eröfrade i Egypten från Murad Beg, med sina granna innanväggar, turkiska soffor och mattor, sablar, harnesk &c. Detta tält är uppsatt, och formar likasom en grann och underbar alkof i rummets fördjupning. Här såg man ett svärd, som Hertiginnan af Leuchtenberg skickade till sin höga gemål, under dess vistande i Ryssland 1812, och der på fästet alla det furstliga parets barn voro målade i sina miniaturer, och der vår Drottning sitter som en liten femårig ljusalf, leende och skön, och alla hennes syskon, utom Prins Max, som då ännu icke var född. Och sedan – såg man det skönt arbetade och starkt förgyllda stora silfverfat, med ett prydligt M. i midten, på hvilket staden Moscau bjöd samma Prins Max bröd och salt, när han första gången besökte denna stad. Detta fat ligger nu på en prydlig ställning, och utgör sålunda ett dyrbart bord. Här såg man en portfölj, ganska mycket sliten, och en liten ljusstake af guld, allt skänker af Napoleon till sin älskade Josephines son. Här såg man dennes drägter, såsom vice Konung af Italien, Marskalk af Frankrike m. fl. höga värdigheter, som denne furste beklädde. Man såg äfven alla hans ordnar, och deribland de svenska ock. Och slutligen såg man, hvad som nästan af allt rörde mig mest, neml. en liten silfverörn på en svart piedestal, och på denna ungefär följande inskrift:

”När Napoleon på St. Helena nödgades försälja sitt silfver, tog han dock örnarna derifrån, och skickade dem såsom minnen till sin familj.” Tårarna brusto ur mina ögon vid denna syn! Stora sinnens olyckor gifva dem ännu högre plats i hjertat, än deras medgång. Beundran går i medgångens fotspår, tillgifvenhet i motgångens. Dock detta icke alltid likväl. Mycket annat, som hade stort intresse för den som skådat det, sågo vi äfven i detta lilla rum, som vi lemnade med stor tacksamhet för det undantag, som gjordes för vår skull, och hvilket kanske emanerade från högre ort än vi våga det utsäga. Och nu, käraste A! vill jag blott säga dig ett litet ord om teatrarna, och sedan – adjö med München till härnäst. Första aftonen af vår vistelse der var annonseradt musik och promenad i den så kallade ”Volksgarten” (tror jag). Du vet, att dessa aftonförlustelser utgöra ett af mina största nöjen, och kan således dömma om min harm, när, sedan vi redan voro klädda, och tänkt att tillika med våra Wienerbekanta och vår svenska löjtnant roa oss der, och se på Müncharna och deras aftonlynne – det började att stridregna. Förtretade klädde vi om oss, togo våra paraplyer och – vandrade till en så kallad Volkstheater. Men otroligt är huru vi blefvo lurade. Volkstheater var det visst, ty den var full af – folk eller, snarare sagdt, af den allra sämsta sort deraf. Men det gjorde visst ingenting, bara icke teaterpersonalen varit – nästan af samma sort; ty de spelade under all kritik illa, först: ”De båda tankspridde,” som jag sett vida bättre gifven en gång af en hop pensionärer, och sedan ett annat stycke, som vi lemnade obesedt i sitt värde, ty efter dess början förfogade vi oss, uppledsnade vid alltsammans – hem. En liten besynnerlig händelse på denna ”Volkstheater” kan jag ej undgå att nämna. Bland all den mobb, som der fanns, satt – icke långt från oss – en äldre herre utmärkt väl klädd, med ett ordensband, gult med blåa kanter. Flere gånger sågo vi på detta band, talade mellan oss derom, och – sedan sågo vi ofta samma herre, men alltid utan band. En annan afton promenerade vi i vagn rundt omkring i den vackra, men tomma, döda, folkfattiga engelska trädgården; hade likväl rätt roligt tillsammans med våra Wienervänner, och slutade vår dag äfvenledes tillsammans med dem, först att delektera oss med herrliga glacer, vid ett –nästan tomt Café, och sedan på teatern med att se Goethes ”Die Geschwister” och derefter ”Ein Freundschafts-Bündniss”, ett nytt stycke, qvickt nog, men ändå icke tillfredsställande i något. Jag kan alldeles icke säga att jag var med min afton belåten; af alla Goethes teaterstycken vet jag knappt något så tråkigt och olycksaligt sentimentalt, som dessa ”Die Geschwister.” De höra dessutom ej mera till vår tid: allt går nu med ånga, och minnen, och kärlek och ljufliga erinringar från ungdomstiden, de fara sin kos och sitta minsann ej qvar, som hos Tit. Wilhelm. Hans gamla kärlek för den döda Charlotte, och den tusende omläsningen af hennes bref, förefalla menniskor nu som ammsagor, oaktadt skådespelaren, skicklig nog, fast för gammal och för – orakad, gjorde sitt bästa att inlägga känsla och passion i sina murknade minnen. Men publiken skrattade ända, likasom ville den säga: ”Hur du stretar och arbetar, så tro vi dig ändå icke!” Mariana (Mad. Dahn) gjorde sin sak rätt bra, utom att hon lät ett barn skrika, som hade det varit ett halft år, och när det sedan kom fram på teatern, var det sina goda åtta år. Sådant är smått, men förstör illusionen. Fabrice (Herr Hölken) var god skådespelare, men alldeles ohjelpligt för gammal, och skulle göra bäst att aldrig mera taga annat än Onkelroller. I allmänhet är det en ledsam sak, här i Tyskland, att de största skådespelarna alltid äro för gamla eller för korpulenta, hvilka båda delarna äro högst menliga för illusionen. En gammal eller en grufligen fet älskare är sällan intressant i verkligheten – aldrig på teatern. Ålder och embonpoint kan aldrig skada någon annan än – en älskare, således borde dessa aldrig dermed vara behäftade. – Om den andra pjesen säger jag rätt ingenting. Jag tyckte icke om den, och då kunde redogörelsen derföre näppeligen blifva af något intresse. Men deremot sågo vi, en annan afton, ”Czar und Zimmermann” och voro dermed ganska belåtna. En Hr Kinderman gjorde denna afton sitt första inträde på Münchens sångscen, och det med stor framgång. Han sjöng bra, förde sig väl, hade ett högst angenämt yttre och skördade mycket bifall. Han hade Czarens roll och fyllde den i mitt tycke ganska väl. Marie (Mad. Diez) gjorde äfven sin sak bra, likasom Iwanon, och Borgmästarn var präktig. Dock – syntes det, att han räknade mycket på den effekt hans oformliga uppstoppning skulle göra, ty han var tjock som ett ölfat af bara fjäderkuddar, och det der kan väl vara bra för – 4:de, 5:te raden, som kunna skratta åt allt, både det, som är talang uti, och det – som endast är uppfyldt af gåsfjäder. Men jag för min del ser sällan någon maskering, som på egen hand gör någon särdeles verkan på mig, och den skådespelare gör illa som

försummar kostymen, men den gör ändå värre som allt för mycket sätter lit dertill. Aftonen var emellertid en af de roligaste i München, och deraf öfverflödade visst icke, ty regn och slask gjorde dem tråkiga nog. En förnöjelse hade vi, och det var, att bo så väl och så nära gatan, ty undra våningen måste varit lägre än vanligt. Detta gjorde, att vi, från våra fönster en trappa opp, sågo allt hvad som passerade på en af de enda gator i München, der någon liten rörelse är, och vi sågo mycket smått anmärkningsvärdt, som jag dels glömt för att efter hand komma ihåg, dels gömt till framdeles i en vinterskymningsstund. Att alla hästar utan undantag hade små brokiga, knutna fodraler på öronen, det kan jag likväl ej låta bli tala om för dig, käraste A., likasom att qvinnor af den lägre klassen ofta buro små besynnerliga bindmössor af guld- och silfvertyg, styfva, tunga, fula – och utan all upptänklig nytta. Sådant bevisar understundom en smula af nationallynnet – inbillar jag mig. Och slutligen, käraste A., måste jag säga dig hvad jag tror om München, men tyst, tala icke om det. Jo jag tror att der är för grannt, för att vara roligt, och att man dricker för mycket surt Rhenvin och för litet – Bier, för att vara godmodiga och trefliga. Man blir visst sur af allt detta sura vin. Vi, som jemt voro törstiga – drucko omåttligt deraf, ty af vattnet mår man illa, innan man blir vand dervid. Men nu ha vi åter börjat med vårt sköna beska Bier, alldeles oöfverträffligt godt, och sådant jag än aldrig smakat en droppa i Sverge. Det alldeles gudomliga målningsgalleriet i München hinner jag ej nu tala ett endaste ord om. Och ändå! var det just, hvad som allra mest förtjuste mig och isynnerhet E., som har godt omdöme och mycket sinne för den bildande konsten – det har jag märkt – särdeles i München. Ack, Murillos barn .... Dock icke ett ord derom midt i denna sillsalad af idéer! Farväl för i dag! Än regnar det och hällregnade, när vi i förmiddags begåfvo oss till ”Der Münster,” stadens domkyrka, en af de största och äldsta vi sett, och som jag tycker invändigt påminner om Upsala domkyrka. Men kanske är det blott en inbillning.

ULM, SAMMA DAG OM AFTONEN.

Jag trodde mig icke kunna hinna att härifrån vidare språka med dig, ty vi hade bestämt eftermiddagen och aftonen till diverse utflygter uti och omkring staden, men ett förfärligt regn, nästan det första som varit oss rätt hinderligt, tvingade oss att sitta hemma, och då har jag sannerligen ingenting roligare att företaga än att prata till dig, och vill jag nu återtaga förmiddagsämnet, nemligen ”Der Münster,” som här likväl är en protestantisk kyrka. Vi hade om morgonen en oemotståndlig håg att en gång, i ett Guds hus, tillhörigt vår egen trosbekännelse, få höra och se en gudstjenst, nu sedan vi en så lång tid bara besökt de katholska kyrkorne, om hvilka D:r Sätherberg så sannt säger: ”De äro för mycket öfverlastade med grannlåt. ”En katholik tycker dock ej så; detta prål och glitter passar ”fullkomligt till de brokiga ceremonierna i hans religionsöfning. ”Men en protestant måste alltid erfara ett mindre behagligt intryck ”af all denna glittrande grannlåt, som en nyckfull fantasi sam”manhopar för att inverka på menniskorna, likasom för att ”muta dem till andakt. Den katholska gudstjensten har aldrig, ”med sina så kallade ”vackra” messor, sina granna skrudar ”och sina på hjernan och sinnesstämningen så besynnerligt ver”kande rökelser, kunnat öfva på mig detta öfverväldigande in”tryck, som jag hört beskrifvas af flera resande. Jag har al”drig svindlat för dess tjusningskraft och aldrig känt en gnista ”af den der lusten att blifva proselyt, som en och annan resan”de påstår sig hafva erfarit, då han öfvervarit de katholska kyrko”ceremonierne i södern. Och jag har ändå mångfaldiga gånger ”bivistat dem; jag har sett folkskarorne i hela rader ligga på ”knä och maschinmessigt efterläsa de latinska böner, dem pre”sten rabblat opp för dem; jag har sett dem stänka sig med ”vigvatten, bikta sig och kyssa templets golf och springa ifrån ”helgonbild till helgonbild, bugande sig än här och än der; ”men icke har jag häruti kunnat finna annat än utnötta forma”liteter och en religiös sinnlighet. Jag respekterar hvarje reli”gionsöfning, emedan den vittnar om menniskosjälens sträfvan ”att höja sig till det gudomliga; men de tallösa, brokiga cere”monierna hafva dock alltid förefallit mig motbjudande. Der ett ”folk höjt sig till bildning i detta ords sanna betydelse, der ”menniskorna blifvit menniskor, i detta ords högre bemär”kelse, skola visserligen icke heller hjernorna behöfva rusas af ”rökelser, ögonen bländas af glitter och öronen lockas af hvirf”lande musik, för att själen må kunna frigöra sig från stoftet ”och öppna sig för himmelens heliga anda. Trädets susande i ”skogen och vågens sång på det omätliga hafvet, blommans doft ”på marken, solens guld bland molnen, stjernornas tallösa verl”dar och åskans eldtungor och

morgongryningens fridfulla strå"lar – förmå icke de, gemensamt med den inre rösten i vårt "bröst, att väcka våra sinnen till andakt, så fruktar jag att "hvarken choral, rökelser eller målade vaxljus förmå det. Då "är det hög tid att samla ihop spillrorna af vårt förnuft och "fly, fly långt bort ifrån verlden och de förhexande makter, "som utkylt vår själ, förblindat våra ögon och gjort våra öron "döfva för den Allsmäktiges röst." Han uttalar i dessa ord så fullkomligt min mening och min tanka, att jag skulle ingenting kunna hafva att tillägga eller taga ifrån; upprepar derföre dessa hans ord, och hoppas att han ej misstyckar det, ty de som redan förut plockat af hans intressanta "Blommor vid vägen" skola blifva glada att här återfinna en liten vacker bukett deraf, och de som icke tillegnat sig hans reseminnen skola säkert, efter denna profbit, göra det och deraf befinna sig ganska väl, ty denna hans resa, ehuru ganska individuel, och deruti icke så litet lik min egen, denna resa, som man skulle kunna tro vore en evinnerlig kalfdans, efter den börjar med en mjölkande ko och slutar med en flygande ko, den är just hvad jag tycker en resa bör vara, beskrifven af någon som har sinne för annat än att blott och bart, med en daguerrotyps noggrannhet, framställa de synliga föremålen, med tumtal, alntal, miltal &c. Beskrifningar kan man ju få läsa i – beskrifningar, men om en själfull varelse begifver sig ut på tåg, så bör han tala om hvad han tycker, han och ingen annan, och sedan skratta godt åt om alla Hrr A. B. & C. D. Tråkighet & Comp. hacka och picka på honom med sina snusförnuftiga och bottenledsamma näbb. Ja, jag delar alldeles den goda resande Doktorns tanka om de katholska kyrkorne, med den lilla skillnad likväl, som alltid skall finnas mellan manliga och qvinliga idéer, ty äfven om jag tänker såsom han, så känner jag det kanske ändå litet annorlunda: Mig gladde och roade all denna grannlåt; rökelsen behagade mig och musiken tjusade mig, men andäktig .... det kan jag visst icke säga att jag deraf ofta blef. Kanske en gång i en aftonsång i Wiens dôm. Jag tror att jag redan talat derom, men måste dock tillägga att min andakt till stor del den gången kom af den omständighet, att jag såg några verkligen andaktsfulla personer bredvid mig. Hos dem fanns inget skrymteri, det vågar jag försäkra. Kanske väl öfvertro och blind tro, exaltation och bigotteri, men intet skrymteri. Jag såg, så tydligt, att de menade det uppriktigt, och att deras bön till madonnan kom från hjertat, och då är jag äfven säker att hon förer fram densamme. Men nu måste jag återkomma till "Der Münster": K. var redan tidigt på morgonen utgången, vi visste ej rätt hvart. E. och jag sågo med ledsnad på den regndigra himmelen, men mellan ett par skurar togo vi Gud i hågen, våra hattar på hufvudet och våra paraplуier i händer, och som vi ej bodde långt från kyrkan, kommo vi lyckligen och alldeles torra dit, just som presten gick upp på predikstolen. Det var något så huldt och godt, att åter se en tarflig och sansad protestantisk församling, ty hvad sjelfva predikan angick, kunde den lika väl passat för katholiker som för oss, och kunde de katholska predikningar vi ofta afhörde, fullkomligt väl passat i en protestantisk kyrka. Men det hela hade en så helt annan prägel: inga knäfall, inga nigningar, inga radband, inga ambradoftande rökmoln, inget fjesk och spring, fram och åter, af fungerande prester och chorgossar, inga brinnande ljus midt på ljusa dagen, inget vigvatten och inga korstecken. Men sjelfva kyrkan, som förut varit katholsk, ser ännu så ut och är ganska praktfullt utstyrd. Till vår stora fröjd fingo vi se K. sittande i en bänk. Han hade trotsat regnet och gått dit genast, medan vi här hemma ventilerade om saken. Han blef mycket förvånad och glad att vi råkades, men när vi gingo ur kyrkan skiljdes vi åt, han för att mellan regnskurarne bese sig litet i staden, vi för att afvakta en sådan i en vaxhandel, ty hvad som är en styggelse för oss i allmänhet är att alla salubodar i de katholska städerne äro lika öppna, om söndagarne och midt under gudstjensten, som om hvardagarne. "I en vaxhandel!" hör jag dig med förundran säga. Du inbillar dig väl att man här säljer vax pundtals och vaxljus marktals, samt för resten – vaxduk, vaxstaplar, skovax, skräddarvax, ympvax &c. men se! det är just då som du rätt mycket bedrager dig, ty i en vaxhandel, här i de katholska länderne, får man se intet af allt det der, men väl verkligen artistiska små mästerverk, förutan en mängd småsaker, så vackra, så nätta och smakfulla, att det är en glädje både att se dem, köpa dem och sedan hafva dem eller gifva bort dem, helst de äro vida mindre dyra än mycket annat, som ser vida sämre ut. Men de förnämsta artiklarne här, nemligen hela scener, dels ur teater-pjeser dels af artistens egen inbillning, äro med skäl rätt dyra. Sålunda sågo vi här, bland många andra små mästerstycken, äfven hela den inre gården af ett innebygdt "Bauerhof." Der leka flera barn af olika åldrar: en gosse drager en liten flicka i en vagn, en annan gosse matar dufvor, ett mindre barn drager en katt i svansen, men grinar

och gråter af räddhåga, då katten vänder sig om; en flicka sitter och binder kransar af blommor, och uppe i ett fönster betraktar modern småleende all denna barnaförnöjelse, medan mormoderns gamla anlete mysande tittar fram bakom henne. Figurerne äro ungefär fem tum höga och utförda med den yttersta och noggrannaste natursanning. Träd, blommor, gräs, vatten (detta sednare alltid bestående af spegelglas), tempel, ruiner och andra byggnader äro i hög grad omsorgsfullt och väl efterapade. En annan dylik "rundtafla," om jag så får säga, föreställde en sofvande tiggargubbe; hans unga dotter ligger på knä bredvid honom i andaktsfull bön, och hans hund, en trogen bild af den yttersta vaksamhet, sitter vid tiggarpåsen med blicken delad mellan denna påse, sin husbonde och hans unga dotter, samt med öronen spetsade och spända på hvarje möjligt buller. Landskapet är vildt, skogigt och bergigt, och de arma vandrande hafva lägrat sig under några lummiga kastanier vid en frisk, klar källa, öfver hvilken vackra vilda blommor hänga och spegla sig. Det hela var så oändligen vackert, att jag gerna derpå offrat de begärda 20 Gulden, bara jag vetat, dels huru jag skulle föra det, dels hvarmed blidka K., om jag kommit med en ny ask och dermed ökt "Das Gepäch." Suckande satte jag bort det, vände mig derifrån och – köpte små ljus- och vaxstapelskorgar, böcker m. m., alla med fina bjerta sirater och olikt allt, hvad vi i den vägen få se hos oss. När vi kommo hem, åto vi vid table d'hôte, denna gång med bara herrar, och hela eftermiddagen hafva vi varit inregnade, knaprande på valnötter, aprikoser och de allra bästa päron, och efter jag nu har en så ovanligt god tid, vill jag fullgöra ett löfte till vår gamla Wiener-vän, Herr v. Bogna, som det mycket förtröt att jag icke skrifvit till dig om vårt besök i Wiens konstsamlingar. "Die gnädige frau, da zu Hause" sade han "kan ju falla på den tro, ettdera att vi icke hafva några konstskatter, eller ock att hennes – "Gnädige frau Schwester" ej velat se dessa, och båda delarne vore ju ganska illa och icke enligt med verkliga förhållandet." Jag måste således lofva att berätta för dig, huruledes vi, en vacker, fast rysligt het förmiddag, under vårt vistande i Wien, begåfvo oss – allt åtföljda af vår unga hyggliga och allvetande Polytechniker – till Belvedere, ett Kejserligt lustslott vid Rennweg, byggdt i tvenne afdelningar, med en stor fransysk trädgård, oupphörligt höjande sig i terasser och afsatser mellan dessa båda afdelningar. I det nedra slottet förvaras den så kallade "Ambrasser-Sammlung," som så heter efter slottet Ambras vid Innspruck, derifrån samlingen är hemtad. Den innehåller en oändelig mängd konstverk, vapen, rustningar, målningar och dyrbarheter, af mera och mindre värde, och hvaraf Benvenuto Cellini's gyldene saltfat, som han förfärdigade åt Frans d. 1:ste, är det förträffligaste och äfven det, som mest roade mig att se. Du vet, jag har alltid haft stor förkärlek till denna konstnär, som så helt och hållit steg upp ur intet för att blifva hvad han var. Den öfriga grannlåten, som man här förevisar, är så lika med den man ser öfver allt, der sådant förevisas, utom den i Dresden i "Das grüne Gewölbe," som är öfver alla andra i prakt och dyrbarhet. Apropos: så frågade vi den, som i Dresden förevisade oss, hvarför det skulle heta "gröna hvalfvet," då det ändå består af vanliga rum, 7 eller 8, på undra botten af det kongliga slottet, men man svarade oss att det troligen så heter sedan fordna tider, då man här hade en vinterträdgård eller orangeri, och med denna förklaring lära alla afspisas. Från detta nedre af Belvedere's slott vandrade vi till fots genom trädgården till det öfra, och när vi der, uppför de ståtliga och storartade trapp-uppgångarne, hunnit upp i första våningen och inkommit i den sal på midten, från hvilken man går ut på den stora balkongen, hvarest man har en makalös utsigt öfver nästan hela den stora kejsar-staden med sina 34 större och mindre förstäder, så blir man rikeligen belönad, ty denna anblick är sannerligen så skön och så lockande, att jag försummade, för den, att betrakta många af de mästerstycken, som i en mängd af salar, större och mindre gemak och trefliga kabinetter, här förvaras. Vår unga ledsagare visade mig visst flera saker, som han sade hafva stort värde, och som lära hafva det äfven, men .... jag var af den grufliga hettan, promenaden uppför de många trapporna så i trädgården som slottet, så genomtrött, att jag kände mig allra lycksaligast, då jag i en god stol ute på balkongen, fick sitta och se – först öfver den vidsträckta trädgården, som likväl ligger så djupt under slottet att den ingenting skymmer, och så öfver denna massa af boningar slott, kyrkor och andra märkvärdigheter, och med kartan i hand fick jag nu en öfversigt af Wien som jag icke tror man annorstädes kan få, och derför, nästan lika mycket som för konstsamlingarne, ämnar jag råda hvar och en som besöker Wien att, minst af allt, försumma en färd till Belvedere. Och nu har jag fullgjort min gamla vän, Hr v. Bognas begäran, men om till hans egentliga tillfredsställelse, det skall jag icke rätt kunna

säga. Han var en angenäm gammal man, talade så väl om Kejsaren, hans godhet och goda vilja, och tycktes i allmänhet vara bland dem som äro nöjda med det bestående, sådant som det är, och som tro att man lika lätt kunde få sämre som bättre, om man började att rifva i saken. Han var tjensteman, lefde endast af denna sin tjenst, hade nio lefvande barn, alla hemma, och hade ändå tagit en fosterson, som han höll i en technologisk skola. Hans dotter förgudade honom. Det fins somliga facta, som tala mera till en menniskas beröm än ord och beskrifningar. Och nu – återvändom till det närvarande, d. v. s. till hotellet här i Ulm, der jag sitter tyst och skrifver, K. går och förtretar sig öfver regnet, som gör gatorne till kanaler och vägarne till grötfat, och E. försäkrar oss att vi hafva ej bättre att göra, än gå och lägga oss, och sofva ifrån regnet, för att sedan vara raska och vid godt mod i morgon kl. 8, då vi skola aftåga per diligence till Stuttgart. Derför god natt!

STUTTGART, DEN 27 AUGUSTI.

Medan vi nu vänta på tiden, för att med diligence afgå till Durlach, vill jag berätta dig våra öden, som varit både grå och gröna under dessa dagar. I Ulm fingo vi excellenta platser i en stor ny diligence, der främsta delen utgöres af en stor magnifik sexsitsig vagn, men bakom den befinner sig en art af omnibus för 10 à 12 personer, alldeles afskiljd från framvagnen likväl. Vi togo naturligtvis platser i främsta vagnen, och hade den lyckan att ej få annat sällskap der, än ett mycket hyggligt och bildadt ungt fruntimmer, som var oändeligen glad å sin sida att fått oss till sällskap. Hennes moder och syster följde henne till vagnen, för att se efter om ressällskapet var antagligt. Hon var född och boende i Ulm, och gjorde oss reda för hela trakten, som i den sköna, fertila Neckar-dalen var ovanligt bebyggd och befolkad. Inga tre minuter förgingo att vi ej mötte vägfarande; och inga fem minuter, utan att vi reste förbi städer, byar, kyrkor, eller enskilda gårdar och otaliga kapeller, Mariebilder, Christusbilder, kors &c. Vi togo nu det allra sista farväl af Donau, som just i denna trakt har sina källor. Resan var till en början ovanligt angenäm och treflig; vädret godt och vägen temligen god, samt så många hästar för vagnen, att det gick någorlunda undan. Vi sutto makligt i hvar sitt hörn; jag och den främmande damen åkte rättfram, K. och E. baklänges. Men länge skulle ej denna lilla fröjd räcka! Vid en liten stad, der en ramande oxmarknad hölls, fingo vi en ryslig förstärkning i sällskapet: Först steg in en förfärligt lång och tjock – bonde, men som med stor artighet och belefvenhet bad oss förlåta att han – tog dubbelt så mycket rum som vi, och dermed satte han sig obarmhertigt ned mellan den främmande damen och mig, som båda suckade i hvar sitt hörn, men utan att nu mera ens kunna se hvarandra, än mindre samtala. Efter bonden steg upp – en Hr postmästare, visst icke pirum, men med en god portion Neckar-vin och marknads-os öfver hjessan. Han var en gammal man, mycket fet och rödbrusig, varm och svettig. Honom fick K. och E. mellan sig, och den senare såg rysligt besvärad och ängslig ut, makade sig in i hörnet, tills hon ej tog mera rum än en sill. Och nu gick diligencen igen, men borta voro trefnaden och det goda reslynnet. Bonden var en gammal präktig, ståtlig man, med en medalj på bröstet, fin och ren som en dandy, men .... han hade – alldeles såsom de andra bönderna i denna trakt – smorlädersstöflor och dito kortfyfyer, och allt detta skinn luktade så förfärligt, att oaktadt blåsten måste vi hafva alla fönster öppna. Hans hatt var ny, fin och snygg, men en vanlig sådan bondhatt som den brukas härstädes, d. v. s. liten, låg kull och oformligt breda upprullade kanter, alldeles snarlika dem som i alla ljusgrå nyancer brukas af våra eleganta ungherrar, neddragna öfver ögonen så, att när de då, till på köpet, låtit hela skägget växa, man ej har mera än nästippen för att vägleda sig till den öfvertygelsen, att det verkligen är ett mennisko-anlete, som man skådar, och icke en muff under en hatt. Om bonden bara varit litet mindre korpulent och luktat litet bättre, så hade han alldeles icke varit något ledsamt sällskap, ty han visste allt hvad K. frågade honom om, särdeles om den nya jernväg, med hvars arbete man var sysselsatt alldeles bredvid den chaussé, der vi färdades fram. Men olyckligtvis talade bonden så besynnerligt och i en för oss så obegriplig idiom, att vi förstodo knappt hvartannat ord af hans långa ordrika beskrifningar, och deraf blefvo de litet tråkiga i längden. Men Postmästaren var ändå många gånger värre: Han tog sig snart – efter flera väldiga pustningar – en liten tupplur, och när hans hufvud då började falla ned åt E–s axel, och hon – rodnande och bleknande – såg förskräckligen besvärad ut, då tog vår bonde med ett kraftigt tag – och ruskade Postmästaren vaken, samt föreställde honom i föga förblommerade ordalag hans ofog, och när

Postmästaren ändå offrade åt Morpheus, sade bonden till E.: ”Liebes fraulein! skuffa honom, knuffa honom, pött honom i hufvudet med parasollen, och sätt ut armbågen emot honom, han är ej mera värd!” – Dessa hans råd förstodo vi mycket väl, och vi andra skrattade hjertligt deråt, men E. skrattade icke, utan kände troligen en outsägelig lättnad, när Postmästaren ändteligen i en liten stad sade: ”Adieu, meine Herren und Damen! Hier muss ich abgehen!” Och visst ingen af oss bad honom afstå från denna lyckliga idé. Vår ståtliga bonde fingo vi behålla hela vägen, ehuru han säkert hellre suttit bakom i orrekojen, för att få röka litet åt sig, men i anseende till marknaden var der ej rum. Konduktören gjorde mycket ursägter derför, men vi försäkrade honom, att vi voro ganska belåtna med vår bonde och kunnat få mången så kallad herreman, som behagat oss mindre.

På denna väg mellan Ulm och Stuttgart ser man det höga berget Staufen eller Hohenstaufen och den gamla förfallna borg, från hvilken denna stolta och mäktiga slägt härstammade. Oändligen mycket vackert och märkvärdigt flyger man förbi; skada att ej hafva tid och orka se det på närmare håll. Träd, svigtande af stora saftiga päron och granna äpplen, hängde öfver vägen, hvart vi foro fram. I Geisslingen, en liten stad vid foten af det höga berget Alb, på hvars topp man ännu ser vårdtornet af den förfallna borgen Helfenstein, der öfverhopades vi af menniskor omkring vagnen, som utbjödo allahanda smånätta arbeten af elfenben, träd &c., fint och väl skurna och svarfvade. Vi svarade obarmhertigt nej, men ett litet elfenbensarbete, ovanligt fint och näpet, fästade min uppmärksamhet, utan att jag likväl tog deruti eller något sade. Den säljande märkte det dock, och som hon derför begärt 4 Gulden, sade hon nu: ”Sie sollen es um 3 Gulden haben!” Jag ruskade på hufvudet. ”Två och en half då?” prutade hon med sig sjelf, men jag förblef obeveklig, och nu sade hon tätt efter hvartannat ”2 Gulden, 1 ½ Gulden!” och nu blåste postiljonen, och då kastade hon den lilla vackra saken, i sin lilla nätta carton, in i vagnen, sägande: ”Ein enziger Gulden!” och då motstod jag icke längre, utan som vagnen redan var i gång, måste jag kasta en Gulden till henne, och har nu för 1 R:dr 42 sk. en liten hylla med öfver 30 små olika käril, som en konstsvarfvare i Sverige säkert ej ville göra under 10 à 12 R:dr.

Ankomna till Stuttgart, togo vi rum ”Zum Kronprinzen”, emedan det låg så nära posthuset, hvilket vi skulle både till och ifrån. Vår tanka var, att genast, sedan vi ätit och klädt oss, besöka teatern, men till vår harm fingo vi veta att man, i anseende till teaterhusets reparation, endast i Cannstadt, – en stor vacker stad alldeles bredvid Stuttgart, och der de Kongliga hafva ett lustslott som de under sommarmånaderne ofta besöka, – gaf teatraliska representationer. Och så mycket tid hade vi ej på oss, att vi före kl. 6 hunno äta, kläda oss och fara till Cannstadt, utan vi måste afstå från detta nöje, ehuru goda stycken gåfvos den aftonen, men vi beslutade genast att dröja här i Stuttgart ett par dagar, för att få se det nya teaterhuset öppnas, och en alldeles splitter ny nationalpjece der gifvas, med nya decorationer, costymer &c. samt mycket ståt vid detta tillfälle. Vi tillbringade således aftonen med att spatsera omkring i den vackra, regelmässigt och ordentligt byggda staden, hvilken – jag kan ej begripa hvarföre – föreföll oss trefligare än München, fast icke på långt när så utpyntad och grann. Andra förmiddagen gingo vi äfven omkring i staden, beságo det nya slottet och slottsträdgården, som båda delarne äro vackra och smakfulla. Konungen satt i ett öppet fönster af bottenvåningen och läste. Han såg så fryntlig ut, tittade efter K:s mössa, och tycktes hafva en ganska treflig hvardagsvåning, ty vi kunde se in i flera rum, af hvilka ett var prydt med mycket taflor, samt en stafeli, med derpå liggande ofulländad målning, stod vid det ena fönstret.

Konungen i Würtemberg tycktes, på det vi hörde, vara den mest älskade af alla de monarker, genom hvars länder vi på denna resa passerat. Ingen må tro att vi ej höra oss om i dessa och dylika förhållanden, fast jag noga aktar mig att ens till dig berätta alla de notiser vi få af creti och pleti. Ens omdöme kunde annars lätt råka att blifva lika ensidigt, som den för öfrigt rätt intressanta Kohls är understundom, men jag blef allt litet mätt, när jag häromdagen i någon af hans resanteckningar läste, att han var blott en enda dag i Sverge, vistades blott i ett enda hus, lät der endast öfversätta åt sig en enda tidning (Aftonbladet) och trodde sig af dessa 3:ne enheter fullkomligt känna hela Sverge och alla förhållanden der, lika väl, som hade han derstädes

tillbringat månader och år. Ja, så kan man väl tro ibland, men att yttra det tyckes mig vara något förhastadt, således aktar jag mig derför, verkligen mera af öfvertygelse än af smak, ty det skulle ofta roa mig att anföra de många olikartade och besatta omdömen vi höra om något hvart, under vår färd genom de olika länderne.

Vi besågo äfven det gamla slottet, som ser så der gammal-trefligt ut, med djupa fönster, mörka krokiga gångar, små oregelbundna utbyggen och mera dylikt. Vid dess vestliga sida står Schillers staty af gjutet jern, modellerad af Thorwaldsen. Han ser så lugn och tänkande ut, och vid hans åsyn stego minnen af oändliga hans olika skapelser, med hvilka jag varit bekant allt sedan min barndom, fram för mig. Men, besynnerligt nog – han liknar mest till utseende sin "Lied von der Glocke." I Stiftskyrkan voro vi visst inne, men den föreföll våra katholskt vordna ögon och öfriga sinnen litet torr, litet tom, litet mager och otreflig. Unket luktade det, då i de katholska kyrkorne åter alltid en fin doft af de granna rökelserne stanna qvar, äfven då, när det icke svänges dermed. Skall man bese kyrkor, så är det så godt att de äro katholska. I choret såg man en mängd stympade stenbeläten efter furstliga personer och Grefvar af Würtemberg, men fula tycktes de mig alla, och att de varit med under de förfärliga härjningar, som de första protestanterne i sin blinda ifver anställde, och som gemenligen kallas bilder-förstörelsen, det syns genast, ty det skall minsann vara en stark arm, förd af en fanatisk vilja, och som svängt dugtiga yxor och klubbor, för att förmå hacka af de stackars stenfurstarne sina bastanta armar och ben, hästarne sina hufvud och svansar.

På eftermiddagen företogo vi en färd till Cannstadt, men hade oturen af ett ihållande regn, så att vi kunde aldrig ens stiga ur vagnen. Ända från Stuttgart till Cannstadt, som är ungefär en god halftimmas väg, reser man genom en fortgående trädgård, som börjar med den vackra slottsträdgården, och der man i ständig vexling ser de skönaste och rikaste trädmassor, herrliga blomstergrupper, utsökta vinplantningar, tempel, statyer, vattensprång, kanaler, och dessa senare lifvade af en oändlig mängd svanor. Här var det mångfaldiga gånger vackrare, tyckte vi, än i de engelska park-anläggningarne vid München, som se litet tomma och döda ut. Cannstadt såg äfven trefligt ut med sina många nya anläggningar, badhus &c., och när vi reste hem, färdades vi den långa, vackra Neckarstrasse, som löper parallelt med Die Königsstrasse, och der palats vid palats, alla nybyggda och vackra, göra denna gata till en af de vackraste man vill se. Aftonen tillbringade vi hemma, men ingalunda lugnt och stilla, utan i ett tråkigt letande, men ett så der förtvifladt och hemskt letande, litet à la jordbäfning, då allt skall kullstjelpas och omstörtas, och detta efter en guldnipp, som E. förlorat inne i rummet, men som vi slutligen trodde att la pie voleuse varit inne och stulit, tills den ändtligen kröp fram der vi minst förmodat. Hvad leta och vänta äro för två ledsamma och tålamodsfrestande saker. Jag för min del blir halfsjuk af båda delarne och ångrar aldrig så mycket någon tid, som den jag dermed måste förslösa.

Tredje dagen af vårt vistande i Stuttgart var jag rätt skral, låg i min goda säng och läste Lichtenstein, den stora nya national-operan, som vi om aftonen skulle se, och höll på dermed ända tills vi foro till théatern. Men sedan hade vi en högst angenäm afton. Théaterhuset är icke nyuppfördt, men alldeles renoveradt invändigt och ganska vackert i min smak. Vi hade genom värdens försorg fått särdeles goda platser, och det var här den allra första gång, under hela vår resa i Tyskland, som vi sågo en théatersalong alldeles proppad full. Men här fanns ej en upptänklig plats ledig; hela verlden var festligt klädd såsom till ett gala-spektakel, och upplysningen, allt med gaslågor, svarade äfven deremot. Man satt en stund i väntan på den Konungsliga familjen, och man såg under tiden alla blickar irra från föremål till föremål, ty allt var nytt och bländande, ja – så nytt att det temligen starkt luktade oljfärg och fernissa. Efter en fjerdedels timmas väntan kommo de Kongliga, och då hurrades väldeligen, och en mängd exemplar af en sång ur den nya piècen började snöga ned från de öfra regionerne, men stannade alla på de båda parketterne, och icke en enda i logerne. Piècen var ett verkligt national-stycke, med ord af Dingelstedt och musik af Lindpaintner, samt behandlande den Würtembergska Hertig Ulriks olyckor och slutliga lycka. Lichtenstein är hans enda vän i nöden och den, som slutligen uppsätter honom på den tron, från hvilken han blifvit förjagad för att fridlös irra i skogar och dölja sig i bergsgrottor. Stycket i och för sig sjelft kan jag just icke tilltro särdeles mycket värde, men det

gjorde en outsägelig effekt, och mottogs med det mest stormande bifall. Scenen är ock i Stuttgart, i Ulm och i trakten deromkring, och alla decorationer samt uppsättning voro särdeles vackra samt praktfulla. Men så belönades Théater-direktionen verkligen för sin möda, ty jag har nästan aldrig hört lifligare handklappningar och ljudligare yttranden af bifall. När slutligen afsjöngs en sång, som trenne gånger begärdes om igen, och der omqvädet var:

O Schwabenland, o Schwabenland,
Dir müssen alle Lande weichen!

tycktes nationalandan fatta och upplifva hvar och en. Till och med E. vände sig till mig med helt våta ögon och sade: ”Ja! äfvenväl jag känner tydligt huru det Schwabiska blodet petillerar i mina ådror!” ty du vet ju, käraste A., att K. härstammar från Schwaben, der familjens stamgods lär ligga mellan Augsburg och Ulm. Vi hade verkligen ämnat att resa dit, om jag ej varit så skral, och tiden börjat lida. Men – för att återkomma till Lichtenstein, så voro decorationerne i 4:de akten bland det vackraste jag någonsin sett från Scènen. Hertig Ulrik ligger i en mörk bergshåla, utan hopp om räddning, men skådar under sömnen och i drömmen, lika som i en uppenbarelse, hela Würtembergs framtid, ända tills innevarande dag, föreställd i fem olika tablåer. Dessa drömbilder eller Dissolving Views äro en oändeligt vacker och underbar uppfinning af Prof. Döbler, åstadkommande den största effekt. Bilderne framstå bland tunna, lätta moln, först obestämda, sedan allt tydligare och klarare, och allt detta så väl och omsorgsfullt gjordt, att inget machineri eller dylikt tyckes vara för hand, utan verkligen öfvernaturliga syner, den ena efterträdande den andra. Sålunda såg man det nya slottet, med sin stora gyldene konunga-krona på midten, jubelfestkolonnen, som uppfördes midt emot det nya slottet, på 25:te årsdagen af nuvarande konungens regering, vidare: Schillers bildstod, en folkfest i Cannstadt – och slutligen det ny-uppförda lustslottet Rosenstein, med .... ”Der Eisenbahn!” – Så långt fram i tiden drömde Hertig Ulrik!

Vi hade våra platser helt nära vår Drottnings yngsta syster, prinsessan Theodolinde. Hon har ett mildt och älskeligt, men nu ganska sjukt och lidande utseende; icke friskt och ungdomligt, såsom när hon var hos oss i Sverige.

Vi voro ganska belåtna med vår afton, men kunde ändå ej förmå oss, på vår verkligen rätt hyggliga värds enträgna inbjudning, att stanna qvar till de stora festligheter som snart skola komma att ega rum härstädes, när Kronprinsen återkommer, såsom nyförmäld, från Ryssland med sin unga gemål, Storfurstinnan Olga. Man tänker, talar och drömmer här ej om annat än detta, och uppförandet af Lichtenstein var blott en art af general-repetition, ty den skall då gifvas som galla-spektakel. En sak fann jag likväl bra tokigt: Lichtensteins dotter, hjeltinnan i pjecen, uppträder första gången på en bankett i Ulm, särdeles väl och smakfullt klädd, men såsom till den största fest, nemligen i flor, siden, silfverbroderier, perlor och juveler. Åtta dagar derefter besöker hon sin sårade älskling i en jägarhydda, men i samma utstyrsel, och flera månader derefter uppletar hon, vid facklors sken och bland sten och moras, Hertig Ulriks tillflyktsort i bergshålan, ... allt i samma grande parure! Det var ett väsendtligt fel mot all rimlighet, tycktes mig.

Nej, min kära A.! – Ehuru tidigt jag börjat detta bref, börjar tiden lida, och jag måste hörsamma E:s uppmaning att begifva mig tvärs öfver torget till posthuset, der K. redan är. Om en half timma rulla vi på vägen till det vackra, af oss alla efterlängtade Hejdelberg.

HEJDELBERG, DEN 30 AUGUSTI.

Ack, man vet litet eller intet hvarefter man längtar! Under hela resan hafva vi alltid haft vårt ögonmärke på Hejdelberg och önskat så mycket att komma hit, samt verkligen tagit en omväg för att uppfylla denna vår håg. Och nu ligger jag här sjuk, orkar knappt skrifva och ingenting annat. Redan på resan mellan Stuttgart och Durlach kände jag mig må bra illa och hade ej så roligt, som jag annars kunde det haft af en resande

antiqvarie, som hade mycket intressant att berätta, samt af den vackra vägen. I Durlach hvilade jag en stund i le salon d'attente, ty till vår fröjd fingo vi der utbyta diligence mot jernbana, och skola – som vi hoppas – aldrig mera under denna resa sätta någon fot i någon diligence. Ungefär kl. 7 kommo vi till Hejdelberg, der vi fingo litet otrefliga rum på Hôtel de Bade. Men dagen derefter skaffade de mina oss förträffliga, stora och luftiga rum i första våningen, med utsigt på ena sidan åt gatan och den andra åt en täck, med träd bevuxen gård. Du kan ej tro hvad jag, sjuka stackare, som ej orkar utom dörren, sätter värde på detta goda, trefliga byte, ty jag kan trifvas fast än jag är sjuk, men blir alltid sjukare om jag vantrifves. K. och E. hafva ej hjerta att roa sig, oaktadt jag derom oupphörligt ber dem. De hafva här gjort bekantskap med en rysk general, svensk till extraktion, ty hans farfaders fader var en af Carl den XII:s bussar blå, som nedsatte sig i Liffland. Generalen heter Manderstjerna, är illa blesserad, kommendant i Riga, dit han mycket bjudit oss, samt har med sig här en hygglig dotter och son samt sin svåger, 1:sta borgmästaren i Frankfurt, Herr v. Hejden. Generalen har sin öfriga familj qvar i Frankfurt, men uppehåller sig här några dagar, på en liten tur till Schweitz. K. har varit med dem ut till Wolfsbrunnen, och E. gjort en vandring i bergen tillsammans med dem. De hade ämnat på åsnor färdas upp till Königsstuhl, från hvilken man skall hafva utsigt ända till Alperne, men den solrök, som denna årstid fördunklar luften, gjorde att de brydde sig icke om detta klättrande.

Nu börja drufvorne mogna fullkomligt. För 6 kreutzer (6 sk. B:co) kommer E. dagligen in med en stor korg, och deruti 6 à 7 klasar, alla af olika sort och färg. Ack! att intet vara frisk och kry, som i början af resan!

HEJDELBERG, DEN 5 SEPTEMBER.

Ännu äro vi här! Men, Gudilof! i morgon ämna vi ändteligen begifva oss till Frankfurt. De två sista dagarne, d. v. s. i går och i dag, har jag varit temligen bra och vi hafva äfven sett allt hvad som förtjenar ses i denna goda stad. Det första var Wolfsbrunnen, ett vackert ställe, ungefär en half timmas väg från Hejdelberg. Jag njöt outsägeligt af att åter komma ut och få andas frisk, ljum och god sommarluft, se de gröna susande träden, den klara, herrliga Neckar, drufklasarne som nedhänga mogna öfver våra hufvuden, och framför allt den gudomliga trakten. Vid Wolfsbrunnen är oändeligen vackert. Der är, bland annat, flera dammar, i hvilka foreller skötas och uppfostras, ty de små äro i den minst djupa dammen, de större i en djupare, och de största i den allra djupaste. Att gifva dessa fiskar, som till en stor mängd här finnas och således titta upp dussintals, att gifva dem hvetebrödssmulor, är alla besökandes stora förnöjelse. Vi stodo en hel mängd omkring dammarne och matade de glupska djuren, men om vi på det dervarande hôtellet begärt en af dessa foreller, lagom för oss tre, anrättad, så hade denna lilla anrättning kostat oss omkring 20 R:dr B:co, och så gourmanda voro vi ej att vi ens tänkte derpå, utan lemnade detta ytterligare nöje af karpdammarne till de goda engelsmännen. Men nu vill jag tala om slottet vid Hejdelberg, den allra vackraste och för ögat behagligaste ruin i hela Tyskland och kanske – Alhambra oberäknadt – i hela Europa. Detta slott, liggande på det höga berg, mellan hvilket och Neckar Hejdelberg är beläget, beherrskar fullkomligt staden, och om det var skönt den tid man kunde kalla det slott, så är det nu mångfaldiga gånger skönare, betraktadt som ruin, med ännu ganska brukbara rum i de nedra våningarne, men de öfra taklösa och skönt genombrutna, samt gröna träd, buskar och krypväxter här och der framtittande mellan remnorne. Vi hade högst angenäma stunder der uppe, besågo mörka, hemska kamrar, der ännu förvarades en hop saker, som funnits och begagnats i slottet när det beboddes, hvilket senast timade på 1750-talet, då en åskeld nästan lade allt brännbart af slottet i aska. Men stenmassorne stå der så granna och herrliga i sina arkitektoniskt sköna former, och man kan ej afhålla sig från den önskan att här få reparera och inreda några förtjusande sommarrum på denna sköna, med rika och herrliga gröna trädmassor omgifna höjd, från hvilken man ser Hejdelberg och Neckar under sina fötter, längre bort Rhen, som vi nu för första gången helsade, löpande likt ett silfverband genom det sköna gröna landskapet. Vi voro inne i det numera alldeles obegagnade slottskapellet, men der såg ödsligt och dystert ut, ty dess mesta prydnader voro förbrända eller borttagna, och så mycket hemskare föreföll det då att, midt i denna tomma ödslighet och vid aftonsolens

sista strålar, få se – långt borta i kyrkans fördjupning, inkrupen i en mörk biktstol, en .... Kapusinermunk! Jag blef sannerligen så rädd, att jag nästan skrek till. Men då skrattade kastellanen och förklarade, att fenomenet var .... af vax. Men han sitter der, i en lutande ställning, med sin otäcka, kala hjessa, och några stripor hängande deromkring, och så ohyggligt naturlig, att troligen flera med starkare nerver än jag blifvit skrämda af detta stygga beläte, som väl aldrig skulle falla någon svensk in att, såsom en annan skatskrämma, sätta in i en gammal, förfallen, igenläst kyrka. Visst sade K., när jag halfond formaliserade mig öfver detta ofog och då äfven olyckligtvis råkade nämna ordet "skatskrämma," att det är också inga andra än skator som blifva rädda, men jag tänker att mera än en af de goda herrarne, med harhjertan under paletåen, känt en kall kåre gå sig öfver ryggen vid denna oväntade syn. Vi voro äfven nere i ett af det gamla slottets källarhvalf, der det verldsbekanta stora vinfatet ligger. Det är prydt med mycket utskurna trädsirater och så stort, att en liten salong med soffor, och försedd omkring med ett gallerverk, är anbragt på dess öfra yta, och midt öfver sjelfva sprundet, d. v. s. i den lilla salongens midt, står ett stort bord. Det påstås att man der dansat, och nog har jag sett dans i ändå trängre lokal. Kommer likväl an på personalen. Sedan vi besett hela slottet och frågat dess innevånare, två eller tre hushåll som bo i de nedra regionerne, om de ej understundom förspörja spöken och andar från de gamla salarne och många tornen, spatserade vi genom den gudomligt vackra parken, som är så skön och inbjudande på nära håll, och från hvars Belvedere man har en så herrlig utsigt. Men de stackars hästarne, som skola draga alla lika lata beseare som vi uppför den rysliga och steniga branten, de rosa säkert hvarken det sköna slottet eller den sköna utsigten.

Ett ganska angenämt besök gjorde vi hos en gammal fransk emigrant, Le Comte de Graimberg, som uppoffrat hela sin tid och en stor förmögenhet bara på inköp och ordnande af ålderdomslemningar, särdeles dem som röra det badiska landet och palatinatet. Han har sålunda en betydlig samling af porträtter, taflor, gamla handlingar, manuscripter, byster och statyer, möbler, porslin, glas och allt upptänkligt, samt alltsammans väl ordnadt och högst intressefullt att genomse. En våning af flera rum, som innehålla allt detta, står alltid öppen, alldeles utåt gatan i bottenvåningen, och en gammal trotjenare skall visst hafva uppsigt deröfver, men när vi t. ex. kommo, var han frånvarande, och vi gingo en liten stund alldeles allena bland all denna dyrbara grannlåt. Ändteligen kom han, men som vi, medelst gjorda förfrågningar, i förhand tillkännagifvit vår ankomst, sade han att hans herre befallt honom tillsäga sig, när vi kommo. Detta hade den goda verkan, att den gamla artiga Grefven sjelf, visst i ett par timmar, förevisade oss alla sina märkvärdigheter och slutligen skänkte oss en specifik förteckning och beskrifning på alltsammans, eller snarare två, ty vi fingo en på tyska och en på fransyska. I dessa talar väl den gamla goda Grefven om sina samlingar, som om ett af verldens sju underverk, men hvad gör det? Mången är ändå långt fåfängare öfver vida mindre, än han, och jag unnar den gamla artiga mannen så hjertans gerna sin belåtenhet med allt sitt, och skulle innerligen önska mig densamma. När vi återvände från den artiga Grefven, sågo vi hôtellet "Der Ritter St. Göran," ett gammalt ovanligt vackert och enligt medeltidens smak utsiradt hus, der man ännu visar de rum, som Götz v. Berlichingen skulle hafva bebott. Detta hus lär vara det enda eller bland de ganska få, som frälstes vid branden 1643 och som nu är mera behagligt ut- än invändigt, der det lärer vara mörkt och dystert. Det ser ut som ett af dessa gammaldags skåp hos fru Wall vid Drottninggatan, så fullt af grannlåter och sirater är det utstofferadt med, och som det är mycket högt och smalt, har det äfven skapnad af ett gammalt skåp. Och nu skall jag väl sluta detta bref, sedan jag likväl först talat om för dig ett besynnerligt uppträde, till hvilket vi i går aftons kl. 9 blefvo vittnen: Allt sedan vi kommo hit, d. v. s. öfver 8 dagar, hafva vi hvarje afton sett huru en mängd af härvarande studenter (ty du mins ju att Heidelberg är en stor universitets-stad) samlat sig i en sal, i huset midt emot detta, samt sedan hört huru de derstädes inöfvade en chör, men på långt när ej med samma vackra ensemble som våra herrliga student-sångers i Upsala. I går aftons först fingo vi veta till hvilket egentligt ändamål dessa trägna sångöfningar egt rum. Då ankom nemligen, direkte ur sitt treåriga, stränga fängelse, der han – i följd af oförsigtiga politiska yttranden &c. suttit inspärrad, den omtalade Professor Jordan, som förut varit en omtyckt lärare både här och i Manheim. Han sammanträffade här för första gången under dessa tre år med sin familj, af hvilken han under

tiden förlorat flera kära medlemmar. Man påstod att han, vid sitt inträdande inom fängelsets murar, varit en stark och kraftig medelålders man. Nu var han en mager, blek och lutande gammal man, med en förfärlig lungsotsprägel i hvarje drag. Han ankom i sista skymningen hit till Hôtel de Bade, der han skulle bo och der han fick rum straxt bredvid våra, och en stund efter hans ankomst fyllde sig hela gatan, alla fönster, ja på – sjelfva taken, med menniskor, och när det var väl nedmörkt syntes ett stort fackeltåg nalkas, bestående för det mesta af preussiska studenter, nästan alla med hvita mössor. Dessa – för hvilka folkmassan genast gaf rum – formerade sig i en cirkel, i hvars midt en kandidat hvars namn jag förglömt spatserade. Och nu började man ropa på Professorn. Så snart han visade sig i fönstret, dånade ett skallande ”Noch,” derefter afsjöngs den förut omtalade sången; så höll kandidaten ett tal, försäkrande Professorn om de ungas fortfarande tillgifvenhet och deltagande – quand même. På detta svarade Professorn blott några enkla ord med den svagaste röst; bad sina unga vänner vara försäkrade att han nu var så nöjd, hade agg till ingen menniska, men sade sig för sitt svaga bröst ej kunna tala mera. Nu uppstämdes sången än en gång, facklorna svängdes så att gnistorna flögo högt upp i svarta natten, ännu ett ”hurra” skallade genom luften, och derefter skiljdes skarorne och allt blef tyst. Dock har jag orätt i det allra sista, ty hela natten hafva flockar af muntra studenter dragit genom gatorne, sjungande, skrattande och stojande. Student-sammankomsterna lära här hafva en särdeles egen prägel. När de kommo tillsammans sätta de sig omkring ett stort bord, stödja armbågarne på bordet och det lärda hufvudet i de sålunda uppstående händerna, endast ändrande denna alldeles nödvändiga ställning, för att ur höga glas dricka kopiöst med .... Bier, aldrig vin. Detta, och mycket annat lustigt om de härvarande studenterne, berättades oss af en ung svensk magister, som gick här och studerade juridik, och som ofta om aftnarne besökte oss. Han tyckes trifvas rätt väl här i Heidelberg och säger att sällskapslifvet är ganska angenämt, snarlikt det i Upsala. Hans sällskap har roat K., som behöft alla de förströelser vi kunnat hitta på, för att hålla sig vid godt mod. Häromdagen tvingade vi honom att resa till Manheim, och han gjorde det äfven, men hade otur på resan, kom mycket senare fram än beräknadt var, emedan trainen fick vänta på några hundrade man beväring, eller rättare sagdt permitterade och nu ”Einberufene”, som i Manheim skulle öfvas någon tid och som nu skulle åka med. Dessutom starkt regn och alldeles för kort tid att bese staden eller att der få se något godt på theatern, ty han ville nödvändigt återvända till oss, stackare – ännu samma afton. Han sade att staden är vacker, nybyggd, ordentlig, men utan namn på gator eller qvarter, endast numror. ”Men der såg ej trefligt ut,” slutade han, och bristande treflighet, se det är något som ofta mera ligger i den beseendes eget lynne än i ett ställe, och K. sade verkligen att han trodde så, emellertid hade han fått se Rhen på nära håll, och det blir kanske ännu länge innan vi samfäldt det få. O, j dystra aningar, viken bort! – Och nu, god natt och farväl på några dagar.

FRANKFURT, DEN 10 SEPTEMBER.

Ja, min goda kära A.! nu äro vi ändteligen i den fria riksstaden Frankfurt, men oss till föga fromma, ty äfven här ligger jag sjuk, och min största, möjliga kraftyttring är att skrifva litet till dig. Jag var temligen bra, när vi i Hejdelberg den 6, åtföljda af vår landsman, den unga Upsala-magistern, afreste till jernbanan. Vi fingo en superb vagn, och en enda herre fann för godt att sällskapa med oss, hvilket alltid är en stor fördel, emot när vagnen blir full. När vi alla fyra sutto i hvar sitt hörn, E. – som alltid – framför mig, sade hon med den der tonen man brukar, då man vet sig icke vara förstådd mera än af den man talar till: ”Jag undrar, om den der herrn tillåter att min kappa, hatt &c. ligger här emellan oss!” – ”Jo, det skall gå mycket bra!” svarade herrn, väl på en ganska bruten svenska, men ändå mycket tydligt. Vi blefvo högst förundrade, ty det var allra första gången som någon annan än landsmän förstått vårt språk. Vi blefvo i hög grad förnöjda med vår reskamrat, som var en ovanligt hygglig äldre man. Äfven han, hade en gång varit svensk undersåte, fast det var för länge sedan, ty han var från Pommern, men hade nu bosatt sig i Stettin. Hans namn var Üsedom, och på hans eleganta kort står: ”Conseiller intime de Regence de S. M. le Roi de Prusse.” Af vår goda svenska hade han väl blott några få enstaka ord i behåll, men han var det allra bästa sällskap vi kunde önska oss, och han muntrade opp K., som genom min krankhet var nedstämd och ledsen. Han har, som du vet, slägt i Sverige och kände en mängd svenskar, jemnåriga med honom och K., var dessutom en glad och treflig man.

Vi flögo under prat och skämt förbi Darmstadt och öfver en bro, så svag, att en vagn af trainen några dagar förut brakat ned, och ännu så otillförlitlig, att lokomotiven måste borttagas och hvar vagn särskild dragas af menniskor. Vi fruntimmer visste det icke, men herrarne sjöngo ett litet Te Deum, när vi väl voro öfver bron. Ändteligen syntes Frankfurts torn, och med detsamma uppdykade i mitt minne Goethe, Frau Rath, Bettine, Günderode m. fl. – ja en hel tid, och den tid af min egen ungdom, då jag med lågande enthusiasm läste om allt detta och den mängd tilldragelser, för hvilka Frankfurt varit theatern. När vi ändteligen stannade vid Bahnhof, togo vi platser i den omnibus som tillhörde Hôtel d'Angleterre, som tillika med Hôtel de Russie äro de bästa hôteller i staden. Jag satt der likväl länge nog, väntande på de andra, som i sin tur väntade på vårt "Gepäch," den ledsammaste omständighet under hela resan. Midt emot mig i vagnen satt en gammal man, troligen närmare 80 än 70 år. Han var utmärkt fint och precieust klädd, hade en stor solitaire till bröstnål och en dylik fattad i en alldeles svart ring på fingret, och hans käpp, stor och tjock, hade ett oformligt stort handtag, och det af purt guld. Han såg så rysligt rik ut, men lika hård och stenhjertad. Kanske gör jag den gamle orätt, men hans drag och uppsyn talade ett fult, otillgängligt, ohjelpsamt – ja nästan omenskligt språk. När vi länge suttit och sett på hvarandra, pinade mig hans sura, röda ögons ofryntliga blickar, och jag frågade honom om äfven han skulle bo på Hôtel d'Angleterre. "Nej, visst icke!" svarade han, "jag bor i mitt eget hus, ett stycke derifrån." – "Ack hvad min herre är lycklig!" sade jag suckande, ty jag kände mig just i det ögonblicket må rätt infamt illa. "Hvad herrn är väl lottad, som kan få gå in under eget tak och lägga sig på en egen bädd!" Då började han skratta för otäckt och sade: "Har Madame då inget hem?" Jag försäkrade honom att jag hade ett sådant, men tillade att jag lemnat detta kära hem temligen frisk, fast nu, då jag var genomsjuk, saknande det mera än någonsin. Och kan du begripa, käraste A., att detta väckte hans skrattbegär? Han alldeles kiknade af skratt och sade dessemellan: "Ja, när man är sjuk, så kan man stanna hemma eller genast resa dit," och det försäkrade jag honom, att jag nu – mera än någonsin längtade efter. Den gubben var för hemsk att åse, och jag var verkligen glad, när de mina ändtligen kommo, och vi fingo tåga utaf och jag slippa att se detta vedervärdiga, känslolösa gamla anlete. Vårt artiga Reg.-råd, som fått sitt Gepäch genast, emedan det var så litet, hade tagit en droska, rest förut och redan skaffat oss sköna rum på hotellet, och fem minuter efter dess tagande i besittning låg din stackars syster i sin goda paulun. Men jag repade mig snart, och andra dagen var jag nere i stora matsalen vid table d'hôte, som här serveras 2:ne gånger med olika middagsmat, nemligen kl. 1 för Tyskar och kl. 4 för engelsmän. Men vi höllo oss till de senare, ehuru den anrättningen var dyrare, men så var den äfven vida fiffigare; och huru kan man dessutom vara hungrig kl. 1. Det har utgjort vår allra högsta förvåning, att man åt så tidigt här i Tyskland. I Berlin åts kl. 3, i Dresden kl. 2, i Prag kl. 2, i Wien kl. 1, och sedan kl. 1, ända tills vi kommo till Frankfurt. Det var så trefligt, så länge vi hade vårt goda Råd med oss, men tyvärr är han nu redan rest. Han längtade till sitt hem, efter en intressant tur till Italien, som han gjort medan hans fru var i Wien, Ischl &c., och nu skulle de på olika vägar sammanträffa i sitt hem i Stettin.

Andra dagen af vårt vistande här var jag ännu så bra, att vi kunde göra en ganska vidlyftig åkande tur genom staden. Det första vi skådade var Goethes bildstod af bronz, modellerad af Schwanthaler, gjuten af Stiglmayer. Han står der så kolossal, så upphöjd, så herrlig, men – i blicken råder all den sjelfkärlek, som Goethe var behäftad med ungefär vid de år denna bild tyckes beteckna. Icke har han Schillers anspråkslösa hållning, nej långt derifrån! Hans bronzbild tyckes säga: "Jag var en stor, en väldig ande, och ingen visste det bättre än jag sjelf." – Vi sutto länge och skådade upp till denna storhet, hvilken, i likhet med alla andra – dock slutligen försvinner genom grafvens, blott till ingång öppnade portar. Men icke alla storheter hafva blifvit så medgifna, så högt uppskattade som Goethe, och just detta tror jag att han visste, genom magien af sin öfverlägsenhet, skaffa sig sjelf. Momenter ur flera af hans förnämsta stycken äro i basrelief anbragta på fotställningen. Lustigt var det att höra huruledes hyrkusken visste allt, kunde redogöra för allt och ställde vagnen just, så som den borde stå, för att man från den bästa punkten skulle få skåda bildstoden. Dessa hyrkuskar veta ofta lika mycket, och äro vida trefligare att få upplysningar utaf, än dessa afskyvärda herrar Lohnbedienter, ty de förra säga hvad de veta, och det är ofta rätt mycket, men tiga med hvad de icke veta,

och se det vore en Lohnbedienter alldeles omöjligt. Han anser sin högsta skyldighet vara, att påtruga oss både sitt vetande och sin okunnighet. Just i dessa dagar hade en engelsman, en äkta John Bull frågat en sådan, hvems den ovanligt lilla bildstoden var som står på den bryggan, hvilken här i Frankfurt går öfver Mayn. "Det är Carl den store" svarade Lohnbedienter'n, men då engelsmannen tycktes vara förvånad öfver detta, rättade han sig sjelf och sade: "Nej, nej, det är Carl den stores son, Carl den lille," och John Bull skref upp det på sina plån. Från Goethes monument reste vi genom en mängd gator samt från ena ändan till den andra af Zeil, den vackraste och bredaste gata i hela Frankfurt, och hvars oändeliga butiker nu framvisade en otrolig mängd af lyxartiklar, den ena grannare än den andra, och detta genom sina ofta af ett enda helt spegelglas bestående fönster. Så mycket varor af alla upptänkliga arter, som man här ser uppstaplade i butiker, i marknadsstånd och på långa bord utmed husraderne, det får man väl icke se mera än i Frankfurt, som just i dessa dagar har sin så kallade stora messa, den största marknad i Europa, ja kanske i verlden. Den varar i fem veckor, och det lär gå till det fabulösa, huru mycket här köpes och säljes under denna tid. Gatorna hvimla äfven af folk, af alla möjliga nationer, och ehuru detta är på fjerde eller femte veckan, tyckes varulagerne ännu vara outtömliga. Sedan vi rest omkring i staden, styrde vi kosan till "Der Römer", d. v. s. rådhuset med den nyligen omsorgsfullt och väl restaurerade kejsarsalen, der kejsarne krönades. Den omgifves af alla tyska kejsares porträtter i hel figur, allt ifrån Conrad d. 1:ste till den 1835 döde Frans d. 11, men – besynnerligt nog, fins ej plats för en enda till, utan nu äro väggarne alldeles fullsatta, och de kejsare, som hädanefter gå bort, måste för sina respective bilder skaffa annan plats. Carl den stores porträtt utmärker sig bland alla de andras. Han står der så egen, icke i kejserlig skrud, utan i en vanlig lifpels och med ett anlete så talande och tänkande, att man tycker han hade verkligt lif. I det stora rådhusets undra och öppna vestibuler hade man nu en oändlig mängd snickararbeten till salu, deraf mycket var särdeles vackert och smakfullt, lika som dessa nu så moderna schweitzerarbeten af rötter, qvistar, gran- och tallkottar &c., hvilka med den bästa smak och största fyndighet äro anbragta för att deraf bilda bord, stolar, atenienner, jardinièrer m. m. dylikt. Vi sågo på och beundrade huru enkla materialierna till detta äro, och önskade så innerligt att kunnat stjäla konsten, för att dermed rikta våra fattiga backstugusittare, som mycket väl skulle kunna förfärdiga sådant, om de blott hade något att se efter eller någon egen, naturlig smak. Men ingendera fins, och det allra värsta är, att det tredje och väsendtligaste äfven fattas, nemligen afnämare, om de än gjorde något dylikt, ty densamme, som med stor möda och kostnad hemförer något sådant arbete från utlandet, ville måhända ej gifva halfva inköpssumman derför, vore det gjordt i en svensk, i stället för en schweitsisk, bondstuga. Men sådana äro vi, gode herrar och svenske män och qvinnorna till på köpet! Utanför "Der Römer" är ett torg kalladt "Römerberg", der alla dessa folkfester under kejsarkröningarne egde rum, som Goethe så lifligt beskrifver. Från Römerberg tågade vi utaf till en af Frankfurts största märkvärdigheter, ty äfvenväl här fins, om ej en "Judenstadt" så åtminstone en "Judengasse" med sin "1000- åriga smuts", såsom vår vän Baedeker säger. Hvarför vi foro dit, var dock icke egentligen för judegatans egen skuld, utan för det lilla anspråkslösa hus, med tre fönster i bredden, som ännu i denna stund bebos af den nära 90-åriga modern till alla baronerne Rothschild. Gatan är så smal, att hyrkusken så när kört sönder fönsterna i det midt emot belägna huset, för att vi från vagnen skulle kunna få se upp till denna enkla bostad, der en så oerhörd förmögenhet likväl blifvit samlad och från hvilken dessa fem mäktiga bröder utgått. Den gamla modern har fått i sin tro, att om hon, för att få det bättre, hvilket ville ganska föga till, lemnade detta hus, der lyckan både knoppats och burit så riklig frukt, skulle olyckor, under en eller annan skepnad, träffa en eller alla hennes kära söner; och nu uppoffrar den gamla hela sin timliga glädje och förnöjelse, hela sin fåfänga, all möjlig beqvämlighet och comfort, blott för denna idé, som när den en gång rotfästat sig dock gör hennes uppoffring sublim och visar, att modershjertat kan försaka allt, blott ej kärleken till barnen. Huset är fullkomligt lika oansenligt och litet, som alla de andra på denna usla, svarta, ohyggliga gata. Endast genom en solskärm af hvitt lärft, kantad med rödt dylikt och gående framför de 3:ne små fönsterne i första våningarne, utmärkte sig detta hus. De tre fönsterna lära tillhöra ett enda litet förmak, och vi sutto der utanför på gatan, en lång stund, i hopp att få se den gamla i fönstret, der hon ofta plägar visa sig, emedan hon ännu är ganska rörlig och kry och åker alla vackra dagar, i sin kära sons, Anselm, vagn, ut till hans

förtjusande villa; hvilket bevisar att det ingalunda blott är vanans makt, maklighet och orklöshet, som binder henne qvar vid det gamla torftiga stamhuset. Härifrån togo vi genaste vägen till det hus som beboddes af Goethes föräldrar, der han är född och uppfödd, och hvilket nu öfver ingångsporten prydes af en marmor-tafla, som derom underrättar främlingen. Det är besynnerligt höra huru icke allenast Goethe, utan äfven hans moder den berömda frau Rath ännu lefver i minnet, äfven hos de lägsta klasserne här i Frankfurt. Hvart man kommer, hör man talas om henne. Hon måste varit en egen, rolig och präktig praktupplaga af gumma, just en sådan kärngumma, hvaraf några exemplar böra finnas i en fri riksstad. I fjerde våningen först är det rum beläget, som Goethe alltid talar om såsom sin studerkammare och der han diktat alla sina första arbeten. Rummet är bibehållet alldeles i samma skick som det då var, begagnas till intet och förevisas resande, mot en liten drickspenning till en .... barbent piga med ett uselt bläckhorn och ändå uslare penna i hand. Att jag ville upp till detta rum, kan du väl förstå, och att jag äfven kom dit, för att se hur tomt och otrefligt det var, för att se en medelmåttig byst af den store hädangångne och några små dåliga kopparstick, som hängde omkring väggarne, men på hvilka han skrifvit några rim, och slutligen för att med pigans skrifdon inrista mitt namn i en stor bok, som låg på skaldens fordna skrifbord. Imellertid hade jag gått uppför 3:ne höga trappor, och när själens håg så der understundom öfverröstar kroppens förmåga, så sker det aldrig ostraffadt: Jag blef sjuk, så fort jag kom hem, och ligger här nu, och till mig kommer kl. 10 alla dagar en af stadens 2:ne skickligaste läkare, ett sirligt Hofråd, så systematiskt och flegmatiskt som det kan vara. Hvar enda dag går han noga igenom sjukdomshistorien, dess orsaker och förändringar, hvad jag brukat och försummat att bruka, ända tills han kommer till det stadium den nu har; ordinerar då derför och säger sedan till E.: ”Eder fru moder kan i dag äta litet buljong och sedan oxstek, kalfstek, hjortstek, hammelstek, vildt, kalkon eller höns; hörsamma tjenare!” Det är en ganska aktningsvärd och mycket skicklig man, men så alldeles olik alla de Hrr läkare jag tillförene haft att göra med, och vore jag icke för sjuk dertill, så känner jag på mig att jag borta i min säng ofta skulle hjertligt skratta åt hans samtal med E., som alltid måste ske på pura tyskan ty han förstår icke ett ord fransyska, hvilket förvånar oss, så nära gränsen och der man t. o. m. i de lägsta klasserne förstår och talar detta språk. Nej! nu farväl på några tråkiga dagar.

DEN 17 SEPTEMBER, OM BORD PÅ DET ÅNGFARTYG, SOM FÖRER OSS FRÅN FRANKFURT TILL MAINZ.

Ändteligen, käraste A., äro vi åter i rörelse, och Gud välsigne muvemanget! Åtminstone på resor är det alldeles ovärderligt, ty att ligga stilla, helst af sjukdom, när tiden och sommaren lider framåt och man ännu har långt hem, det är – minst sagdt – ledsamt. Jag var rätt bedröfvad der i Frankfurt: K. såg öfvergifven ut, ehuru han försökte att dölja det, och E., i motsats med hans för honom sjelf så pinsamma overksamhet, hade hela dagen och hela natten fullt upp att göra omkring min sjukbädd, och förrättade detta med all den ömhet jag af henne kunde vänta, och det vill säga dubbelt mot hvad jag kunde fordra. Jag och K. tvungo henne att hvar dag gå ut en liten stund, för att andas litet frisk luft och muntra upp sig en smula, och då var hon alltid i den älskvärda Manderstjernska familjen, ty de hemkommo snart från sin lilla tripp till Schweitz och sammanträffade i Frankfurt med Generalskan och tvenne yngre döttrar, hvilka alla bo hos Senatorn v. Hejden, dit E. ofta varit bjuden och jag några gånger förmått henne att gå. Med dessa damer har hon äfven flera gånger varit i ”Messan,” men icke såsom du kanske tror – i kyrkan, utan d. v. s. i marknaden och derifrån hemfört de allra täckaste små saker för ett verkligt vrakpris. Skada bara, att vägen var så lång och tullarne så många, annars kunde man här försett sig med allt hvad man behöft, nära nog till halfva det pris, som derför begäres i Sverige, och dessutom kunnat få mycket som icke fins i Sverige, åtminstone icke ännu. I sista veckan af messan äro alla priser naturligtvis lägst, ty hit komma handlande från alla väderstreck och ganska långt ifrån, och ingen af dem är belåten med att hemföra sina varor, eller vraka bort dem till spekulanter. Du kan ej tro, huru vänlig och artig man var på det hotellet, der vi bodde, och huru jag ingenting kunde önska, förr än det i ögonblicket uppfylldes. Och allt sådant smått sattes dock aldrig på de räkningar, hvilka K. infordrade och betalade hvar 3:dje dag, ty det bör man alltid göra, när man är någon längre tid på samma ställe. Man gick i korridoren helt tyst och sakta förbi vår dörr, och när vår ”Zimmer-

Kellner" kom in med kaffe, thé &c., gick han som en ande, och ställde fram och tog bort allt detta glas och porslin, så tyst och sakta att det knappt hördes. Man skulle fåfängt vänta en sådan uppmärksamhet på våra svenska värdshus, helst när ingen manat dertill. Hvar middag sade han: "Här är något särskildt, som alldeles förträffligt passar åt Madame," och han hade alltid rätt, ty det var alltid just hvad man kallar sjukmat. Vår "Stuben-Mädchen," en lång vacker och behaglig Schweitziska, blef äfven en stor favorit hos oss. Hon hade en oändelig mängd af rum att hålla i ordning, och icke dess mindre kom hon beständigt opåkallad in till oss, frågade jemt om vi ej behöfde henne, och hjelpte mig att öfvertala E. att gå ut, då hon i stället ville vara inne hos mig, och hon tillbjöd sig flera gånger att vaka om nätterne. En afton kom hon in helt glad, och sade: "Se så! nu är jag nöjd! Nu har jag ändteligen så ställt, att jag har inga gäster "hier im Nebenzimmer," utan der kan nu "das Fraulein" bo, så får hon verkligen ro en hel natt, och jag skall vara hos Madame." Men då E. ej ville detta, sade hon: "Nå väl, jag kan då ligga der, är således så nära att Fröken kan ropa på mig och behöfver ej stiga upp för att passa Madame." Sådant är visst lappri att berätta, men det gör så godt i själ och hjerta, helst när man är lidande och sjuk, och man berättar så mycket af så ringa värde ibland, att mig må förlåtas, om jag ej förtiger min tacksamhet för godhet och välvilja, äfven om detta kom från den ringaste. Ett sådant förtigande skulle jag nästan anse som en otacksamhet, och jag måste dessutom bekänna, att, i allmänhet, de lägre klassernes välvilja och vänlighet mot mig smakar mig nästan renare och bättre än de högres, och kanske just derför att jag vet det förra vara något äkta, om ej så fint och pent, då det andra åter aldrig så noga kan bestämmas, om det är – eget hår eller .... peruk. Ibland, när de mina voro ute och den beskedliga Babette allena hos mig, språkade jag med henne och frågade henne då om allt hvad jag ville veta, som hon kunde gifva svar på. Sålunda berättade hon mig äfven, att när Drottning Victoria sista gången besökte Tyskland och Frankfurt, bodde hon på detta samma hôtel, i samma våning som vi, fast hon hade den i sin helhet, och vi endast ett par rum deraf; begagnade i sitt eget rum samma emma, som nu var inflyttad till mig, samma bordstudsare &c. Värden hade då, en dag före och en dag efter hennes besök, som ej varade mer än ett dygn, uppsagt alla hyresgäster, gjort sig stort besvär och kostnad, beklädt alla gångar och trappor med fina mattor, prydt dem med lefvande blommor, med ett ord: gjort allt så comfortabelt och beqvämt som möjligt, så att Drottningen tycktes vara mycket belåten. Jag frågade Babette, om värden hade stor vinst på allt detta. "Oh nein! Gewiss nicht!" svarade hon leende. "Kongliga och furstliga besök äro ju alltid en ren förlust i pecunier väg." Det lät så befängdt, när hon sade detta, likasom skulle det så vara, men – det borde dock icke så vara, tyckes mig, och var det icke heller fordomdags, när furstarne reste mindre och voro mera frikostiga.

En ryslig plåga hade jag i Frankfurt, som var den eviga, oändliga musiken: Under messan uppehöll sig der fem eller sex olika orkestrar, sämre och bättre, och dessa vandrade omkring, höllo taffelmusik till alla måltider, d. v. s. två gånger frukost, två gånger middag och slutligen supé, och de sämsta orkestrarne eller "Gesellschaften" stodo hela dagen och tutade utanför fönstren. Ja, jag svettades och plågades väl 100 gånger vid den annars så täcka Stradella-musiken, vid valsar, polkor och masurkor. Ack! hade vi ibland, under den långa, kulna, tysta vintern der hemma, några stunders uppmuntran af en dylik vacker och liflig musik, ty de bästa orkestrarne spelade ganska väl, hvad vi skulle vara glada och förtjusta deråt. Nu ville jag ofta gråta, när det höll uti timtals, eller när några nyss slutat och andra sämre togo vid.

De sista dagarne af vår vistelse i Frankfurt var jag temligen frisk, så att jag kunde få åka ut litet, besöka Baron Rothschilds oändeligen vackra och smakfullt anlagda villa, der de mina spatserade rundt omkring, men jag måste hålla mig nära ingången till parken, der vagnen stod. Man får ej inkomma hit utan ett inträdeskort, som man måste skaffa sig på den mäktiga mannens kontor, der K. äfven var för att få ett sådant. Men man må ingalunda falla på den tro att han har ett kontor, utan legio, i flera olika hus, och dessa kontor bestå af stora salar, uppfyllda med otaliga pulpeter och skrifvare, samt i hvarje sal, hvilken i fonden är afdelad med stora glasdörrar, en vise eller styrpinne, uppflugen på en mycket hög stol, vid en hög pulpet, och likasom inspekterande från sin upphöjda plats hela den öfriga salen. K. förfrågade sig först i den närmaste salen, i det hus man anvisat honom, men då visades han till en annan, uppför den vackra

spiraltrappan, och dit ankommen visades han till en särskild byrå, der ett kort redan låg färdigt för hans räkning, ty Senatorn v. Hejden hade här, likasom till inträde i Biblioteket och Läsesällskapet, förordat detta. Alla de Rothschildska husen i staden äro ”eisenvergitterten” och visa genast utanpå, huru mycket af värde de gömma. Hans villa var alltför täck och behaglig, helst i den vackra, varma och friska morgonluften, som för mig, hvilken i tio dagar saknat den, hade ett flerdubbelt värde. Medan de andra ströfvade vidt omkring, tog jag sjelfva det lilla envånings- men smakfullt och trefligt byggda boningshuset i sigte. Det låg midt i trädgården, omgifvet af en bred sandgång, vid hvars andra kant stodo, tätt invid hvartannat, en bronskandelaber för en gas-låga och en vacker accacia, och så vidare rundtomkring hela byggnaden. Accacierne, dessa vackra träd, städade och sirliga som ”hoffruntimbret” och för oss nordboer alldeles okända, voro här ovanligt stora samt alla lika höga. I gräskanten vid deras rot växte de skönaste, färgrikaste och praktfullaste blommor, och en sådan gazon, som der utanför, kan man blott med ett billardkläde förlikna. Jag föreställde mig hvad det hela skulle vara vackert om aftnarne, upplyst af bländande gaslågor. Dock kunde det väl ej vara skönare, om än litet ovanligare och högtidligare, än på denna herrliga, solklara förmiddag. Medan jag sakta vandrade omkring villan, kom jag till en perron, som förde in i den, och hvars glasdörrar stodo öppna. De ledde in till matsalen, der ett litet bord för två personer, nemligen Baronen och hans fru, stod dukadt, icke i rummets midt, utan vid ett fönster. Det var högst enkelt, endast de nödvändigaste artiklar, ett litet franskt bröd för hvar, en enda vinbutelj, och denna – half! Ett par tallrikar med vindrufvor och persikor var det enda, utom sjelfva kuverterne, vinbuteljen, en bordsurtout och ett saltkar, som fanns på bordet. Matsalen såg mycket treflig ut. På ett par buffets imellan 3:ne fönster, ty det var ett hörnrum, stodo diverse förgyllda silfverkannor, muggar, bägare &c., och vid kakelugnen stodo 2:ne små gröna marmor-kolonner, helt låga, samt på dessa – ett förgyldt handfat och dito handkanna. För resten såg allt rätt enkelt och vanligt ut, visst icke som hos den rikaste af de rika, ty den äldsta sonen Anselm, som vistas här i Frankfurt, och som är den, hvilken egentligen öfvertagit faderns hus, anses väl för den främsta, ehuru det vore godt bara ega en veckas inkomst af brodern Salomon i Wien, Nathan i London, Carl i Neapel och Jacques i Paris. – Första ursprunget till denna stora förmögenhet är godt och vackert, och derför har det väl äfven burit så riklig frukt: Under de oroliga tiderne i Frankrike, och följakteligen äfven i alla grannriken, kom en dag en af Tysklands regerande furstar och sade till gamla Rothschild: ”Ni är en hederlig man, tag denna million Gulden och bevara den åt mig, tills lugnare tider.” Den gamle Rothschild gjorde så, och när dessa lugnare tider återkommo, och fursten återfordrade sin skatt, så hade den i judens hand förökt sig sex eller sju gånger, jag mins ej rätt hvilket, och då fursten nekade att mottaga denna så mycket utvidgade summa, svarade Rothschild: ”Det är icke mera än eder med rätta tillkommer, och jag har ändå med dessa penningar grundlagt min egen lycka.” Detta tycker jag låter rätt vackert, och som jag läst det i en bok, tryckt i sjelfvaste Frankfurt, och som jag hört personer munteligen intyga sanningen af uppgiften, tror jag gerna derpå och drar icke i betänkande att meddela den, och som man dessutom säger att den nuvarande Baron Rothschild är god och välgörande, såg jag med mera beundran än harm alla hans lyxfulla inrättningar vid den vackra villan, ty om rummen eller det enda, jag deraf såg, var enkelt, så voro trädgården och parken deremot så mycket prydligare och utomordentligt väl hållna. Långa gångar voro öfvertäckta af de herrligaste vinrankor, och just nu hängde der de läckraste drufvor och lockade små fåglarne, men förgyllda stjernor, anbragta öfver allt, glimmade mellan de gröna bladen och skrämde de små närgångna sångarne, på samma gång som de gåfvo det hela ett utseende af någonting ur tusen och en natts sagor. Sköna, klara dammar och kanaler med blomsterstränder, tjenande till lustplats för en mängd muntra svanor; palmhus af gjutet jern, genombrutna och granna, höjde sig bland trädmassorna, och den livré-klädda betjenten, som vid ingången mottog vårt kort, sade att dessa anläggningar kostat och kostar oändliga summor. Och till all denna herrlighet är en gammal, genomsjuk och barnlös man egare! Vi mötte honom, när vi lemnade villan. Han åkte i en mindre vagn, men bakpå stodo dock en livré-betjent och en jägare. Han helsade oss ganska artigt, nästan med samma min och uttryck som en Kongl. eller furstelig person, hvaraf vi nu sett en oändelig mängd på denna resa genom så många olika potentaters länder. Den mäktige mannens tjenare och tjenarinnor voro ytterst artiga och förekommande, hvilket dock alltid ovillkorligen talar till husbondens

beröm. Medan de mina vandrade längre bort, stod jag – efter fulländad promenad omkring boningshuset – och hvilade mig mot en gas-kandelaber. Kanske såg jag sjuk eller matt ut, allt nog: ett fruntimmer, som mig tycktes kunna vara någon bättre tjenarinna, kom genast ut och ropade på en annan underordnad, att bringa dit en god fåtölj, ty det fanns just ingen sitt-plats i närheten. Hon ville nödvändigt att jag skulle gå in i den omtalade matsalen, medan jag väntade på de mina, att jag skulle dricka något styrkande vin, o. s. v., men ett glas friskt vatten var allt hvad jag tackade för, och jag var just i begrepp att fråga det artiga fruntimret om små saker, rörande villan och dess egare, då de mina återkommo och vi måste fortsätta färden till det Bethmanska museum, der vi ville se Danneker's vidt berömda Ariadne på Panther-djurets rygg. Det var ock en herrlig syn! Man kan ej tänka sig en skönare qvinno-figur än denna Ariadne, och hennes blick är nästan den mest talande af alla de marmorbilders jag sett, och sjelfva marmorn tycktes mig hvitare och vackrare än någon. Gruppen står på en rörlig fotställning, och en ung artig herre, som arbetade på någon kopia i detta museum, hvilket vi för öfrigt just icke egnade stor uppmärksamhet, han vred sakta rundtomkring den sköna bilden på det grymma skogs-vildjuret, så att jag – sittande på samma plats, hvarifrån gruppen hade en förträfflig dager – fick se den från alla sidor. Och detta var det sista märkvärdiga vi sågo af Frankfurt, till hvilket vi i morse sade ett huldt farväl, till allas vår glädje, ehuru jag måste bekänna att bättre, än man mår på Hotel d'Angleterre derstädes, kan man, utom hemma hos sig sjelf, ej önska, ej heller mera välvilja, än som der visades oss af värd, värdinna, Oberkellner och all betjening, intill den beskedliga Hausknecht, som alltid bar mig upp och ned för trapporne, ja ända till och från våra rum, när jag de senare dagarne skulle göra dessa små utflygter som jag talat om, ty jag kände mig må ganska väl, men var så svag, att jag ej förmådde gå ett steg sjelf. Och nu vill jag tala om för dig, huru förtjusande det ser ut omkring mig, och orsaken att jag så här på ett ångfartyg kan sitta och skrifva i en sådan ro. Jo, ser du, alla dessa Rhen-ångfartyg, hvartill äfven räknas dem som gå mellan Frankfurt och Mainz, äro mycket väl inrättade, med en stor gemensam salong, mycket lång och med goda breda soffor på långsidorne samt framför dessa en mängd små bord, hvilka vid måltiderne sättas tillsammans till matbord. Man mår här förträffligt, men icke dess mindre, när K. i går köpte biljetter åt oss, bad han att få en biljett i "Le pavillon", en helt liten salong i allra yttersta aktern. Den herrn som på kontoret utlemnade biljetter såg helt förvånad ut, svarade att denna "pavillon" var endast för furstar och Kongl. personer, och att man befann sig så väl man kunde önska i den vanliga salongen. Då sade likväl K. att han hade en sjuk hustru, som måste hafva lugn och ro omkring sig samt då och då kunna lägga sig ned, under loppet af dagen. Vid denna underrättelse fick K. genast en biljett till denna lilla helgedom, som är för innerligen näpen, och hvarken var denna plats särdeles dyrare än de andra, ej heller opponerar någon sig emot att vi här intagit alla våra småsaker, att K. och E. och flera bekanta af passagerarne titta in till mig och sitta här, så länge de behaga. Men sin mat måste de äta i stora salongen, då min åter inbäres till mig. Denna lilla salong har form af det allra lilla vackraste hjerta, med de rundaste och behagligaste konturer, och man ser derinne endast himmelsblått, guld och hvitt, således ett mycket godt och ädelt hjerta. Sidorne äro försedda med sköna soffor af ljusblått sammet, kantade med guldspetsar; och i sjelfva hörnet, der sofforne ytterst i aktern gå ihopa, formera de en skön emma, der man mår förträffligt, och der jag genast slog mig ned. På båda sidor har man fönster vid fönster, och dessa behängda med blå sidengardiner, allt kantadt med guldspetsar, och der jag nu sitter, kan jag således, utan att röra mer än hufvudet, se åt båda sidor på de vackra stränderne. Framför mig har jag ett skönt och fast bord, på hvars midt ett glas med friska, vackra blommor dofta. De små väggarne, dubbeldörrarne midt för min goda plats, och taket, allt är glänsande hvitt med upphöjda ornamenter i guld, samt i helt små medaljonger, verkligen artistiska målningar i klara naturliga färger af foglar och blommor. På båda sidorne om dörren äro små förgyllda bord med sina hvita marmorskifvor, på hvilka äfven stå vackra blomsterglas, och öfver hvilka höga speglar hänga. När man nu tillägger en mjuk matta och en god pall samt – det bästa af allt: herrligt sommarväder och en flägt af helsa, så vet jag icke hvad jag mera kunde önska, för att rätt innerligen upplifvas till – skrifva. Du vet, huru oändeligen mycket den yttre omgifningen inverkar på mig: vacker, god plats, ett godt bord, goda pennor, papper och bläck &c. Och nu har jag allt detta, och nu mår jag äfven rätt bra, fast jag just icke skulle orka dansa någon galopp, och nu vill jag doppa och skrifva, emellan att jag tittar

ut genom fönsterne och pratar litet med de mina, och nu vill jag säga dig, huruledes jag under min sjukdom ingalunda var sysslolös, ty jag läste nästan lika kopiöst som jag drack soppor, så att lekamens törst ej förtog vetandets. Både i Hejdelberg och Frankfurt voro H:rr bokhandlare ovanligt och förvånande artiga. Utan att vilja mottaga en enda Gulden i pant, eller ens en skriftelig förbindelse, skickade de böcker och plancheverk för många hundrade Gulden till oss; vi fingo behålla det, så länge vi behagade, och en liten drickspenning till den gosse, som kom och gick dermed, var allt hvad det kostade oss. I Hejdelberg läste jag, bland mycket annat, äfven Grefvinnan Hahn-Hahns sista romaner, i någon speculation att framdeles behandla dem som "Två Fruar," ty du minns hvad detta lilla arbete, egentligen företaget för att åter med våld sätta mig in i tyska språket, för vår tillämnade resa – hvad, säger jag – det roade mig. Dock visserligen icke, för att jag på något sätt gillar tendensen i boken, för hvilken jag äfven reserverat mig i förordet. Men du skall få se, man vrider nog och vänder mina ord så, och vill icke förstå min reservation, ty jag vet nog hur jag arma får sitta imellan. Men icke kan jag säga, att jag bryr mig mycket derom, och de som icke vilja förstå mig, dem vill jag heller icke gerna förstå, åtminstone icke de innersta motiverne till denna deras motvilja. Imellertid längtar jag mycket att komma till Hamburg, ty, genom vår fördröjda resa, få vi väl inga bref hemifrån, förr än der, och får jag då kanske af dig veta, om tryckningen af "Två Fruar" är börjad, samt om du fått några profark. Om så är, så min käraste A., skaffa dig ett halft dussin glasögon, sätt på dig dem alla, och nagelfar så, att icke de olycksaliga och harmväckande tryckfelen få innässla sig, ty kom bara ihåg: mig förlåter man ingenting, icke ens den stackars Sättarens små verksynder. Men vet du: om jag med Två Fruars bearbetning fördref tiden på den långa, kulna vintern, samt återvann min lilla färdighet att begagna der, die, das, så tror jag likväl aldrig, att jag mera bryr mig om att öfverflytta den goda Contessans arbeten på vårt språk. Hennes sista romaner behaga mig alldeles icke, och "Clelia Conti" misshagar mig högeligen. Ingen af hennes romaner har roat mig så mycket som "Två Fruar", ty den är så qvick, och klara sköna sanningar blixtra dock derstädes fram, bland många paradoxer och befängda idéer. Hennes resa i orienten är äfven rolig, och den skulle jag gerna ordagrannt öfversatt, om jag någonsin förmådde hålla mig så der inom en annans mariginal. Och dessutom tycker jag mig minnas, att den är oss lofvad i öfversättning i något af bibliotheken. Jag känner ofta igen mina egna idéer och intryck, samt sätt att dem yttra, i dessa "Orientalische Briefe." Hon talar, ungefär lika mycket som jag, om sig och sitt, i sina res-anteckningar, och får troligen samma näpst, som jag, en gång i framtiden kanske, om du faller på den desperata idé att låta förtrycka dessa anspråkslösa skrifvelser. I Frankfurt läste jag om "Bettines" bref, och roades innerligen af att på stället få åter förnya bekantskap med dessa gäsande, fräsande, champagneskum-lika utgjutelser. Nu som förr förtretade jag mig åt hennes tillbedjande af Goethe och hans sätt att upptaga denna förgudning. Jag tycker aldrig om glace-buding, med sina både brännheta och iskalla partier. Och allra minst kan jag fördraga att se någon af mitt kön smälta och förgås i sin egen låga, medan den tillbedde står lugn och sval och åser det, ropande under det han klappar i iskalla händer: "Bravo! charmant! mera! mera af samma sort!" Och sådan är dock Goethe mot den stackars smältande Bettine. Några bref eller besynnerliga produkter af henne, nu i en senare tid och i en konstig bok utan allt titelblad, blott med dessa ord: "Dieses Buch gehört dem König" utanpå permen, läste jag äfven i Frankfurt, men fann föga klokt, behagligt eller uppbyggligt i detta verk. Bettine lär en gång om året besöka sin födelsestad, egentligen för att se det Goetheska monumentet. Hon skall vara som en liten svart ande, skyende och flyende menniskorna, påstods det här i Frankfurt. Visst en 10 eller 12 volymer af Gützkow drog jag igenom i Frankfurt, och en biografi öfver Ludvig Börne, äfven Frankfurtare och jude till födseln, fast han sedan öfvergick till christendomen, roade mig särdeles. Ack om man öfversatte sådant på vårt stackars språk, i stället för de eviga och ofta odrägliga romaner och noveller, framför hvilka jag fördrager äfven den torraste sanning och verklighet. En dag kom min lilla E. och trodde sig göra mig en stor fröjd med att bringa mig alla mina egna gamla tråkiga romaner, vid hvilka jag sjelf alldeles ledsnat, i en 3:dje tysk öfversättning. Alla, äfven "Skizzerne", voro de med, men icke "Torparen" Gudilof. Jag blef helt glad och lätt om hjertat när jag såg, att man åtminstone skonat denna. Men à propos om detta, så vill jag nu, efter jag har tid och ro, gå från början med mina underrättelser till dig om huru litet man känner till hela Sverige, dess litteratur, dess blåstrumpor &c., äfven här i närmaste utlandet; och fast vi der hemma gå och

sprätta med våra ultramarinstrumpor, så är vårt rykte föga ultramarinskt, ty man vet ingenting om oss, och det lilla man vet är ganska skeft. Fredrika Bremer utgör visst alltid ett lysande undantag, ty alla frågade mig om ”Fraulein Frederikke Bremer” och nästan alla hade åtminstone läst något af hennes älskeliga penna. Men hör ändå, huru litet Tieck t. ex., en af Tysklands nu lefvande största litteratörer, visste egentligen om saken: Jag hade nemligen, under mitt vistande i Berlin, ämnat att besöka honom i Potsdam, der han bor om sommaren, emedan jag hade helsning till honom från en af mina svenska vänner, som äfven han omfattat med vänskap och välvilja. Men jag afstod från detta besök, när jag fick höra att Tieck var sjuk. En slägting eller på något sätt anhörig till Tieck, med hvilken vi sammanträffat under resan, besökte honom likväl, fastän han var illamående, och kom då att berätta om hvad jag ämnat, men då sade Tieck: ”Ja, hur är det der? Hon (d. v. s. jag) är ju den rätta, och Fr. Bremer hennes pseudonyme?” Men Tiecks interlocuteur förklarade honom då, att Fr. Bremer just var den rättaste af de rätta, och jag .... blott – jag. Detta bevisar dock, huru litet de i sjelfva verket taga reda på oss. Stående frågor till oss äro alltid om ”Frederikke Bremer;” om Schenny Lind och hennes prest, om hvilken de förskräckligen envisas; om ”Wie steht’s und wie geht’s mit Tegnér?” om vi någonsin hafva någon sommar, om det blott är vid Torneå man ser solen hela midsommarsnatten, om det är sannt att vi äta många års gammalt smör, saltadt och nedpackadt i tunnor, om vi hafva andra bär än lingon, och straxt derefter om vi hafva vingårdar, om det är sannt att det ohyggliga bränvinet snart sagdt gjort hela den lägre klassen till tjufvar, rånare, röfvare och mördare. Då sade jag väl nej, men skämdes sannerligen öfver min osanning. Vidare: om vi älska danskarne, om vi och norrmännen äro som lif och själ, eller vi och finnarne som hund och katt &c. Fru Flygare- Carlén kände man till namnet och af tidningar från Sverige, såsom en mycket fyndig och productiv författarinna, men jag fann aldrig någon enda som läst någon af hennes romaner, och jag passade minsann allt på, att spörja om hvad de visste om våra celebriteter. Icke heller funnos hennes arbeten i den Berlinska bokhandeln, men de voro kanske redan utgångna. Mig, namnlösa, kände alldeles ingen, och dessutom är mitt namn så vanligt i Tyskland, Liffland, Ryssland, Pohlen m. fl. länder, att ingen brydde sig om att söka någon identitet mellan mig och förf:n till Kusinerna, ehuru jag såg hennes arbeten i Berlinska bokhandeln, men i en annan öfversättning än den, som godhetsfullt öfversändes mig af öfversättaren för några år sedan, och som vittnade om mera god vilja, än egentlig förmåga, att öfverflytta dessa så alldeles svenska och nyckfulla produkter på ett främmande språk. Nej, som sagdt är: äfven de, som läst dessa romaner, anade aldrig att de hade författarinnan bredvid sig, och jag aktade mig noga att hjelpa dem på sanningens väg, ty det roade mig oändeligen mycket mera att resa som hvitstrumpa, än som blåstrumpa, och att mer få tacka min personlighet, för den godhet och artighet som visades mig, än mina gamla, välsignade böcker, som alla då skulle pratat om och sagt dumma och artiga saker om, hvilket är min gränslösa plåga, som du väl af gammalt vet. Jag sätter sjelf så litet värde på mitt författarskap, anser det som en sådan bisak, att åtminstone kan aldrig någon säga att jag dermed någonsin skyllrat. Och huru väl jag häruti lyckats att dölja det, kan du dömma af följande: Jag var i åtta dagar, dageligen och stundeligen, i München tillsammans med en Friherrinna B. Hon bodde i samma korridor som vi, var vår granne vid bordet, och ofta voro vi tillsammans på de otaliga ställen i München, der man något skall bese. Hon var en mycket bildad, mångsidig, qvick och liflig dame, och vi språkade i oändlighet; skämt och allvar, moder, litteratur, politik, skön konst, allt – allt – omrörde vi. Först den allra sista dagen sade hon en gång: ”Men brukar ni aldrig att sätta edra tankar på papper?” – ”Malheureusement oui!” svarade jag, ty vi hade från början kommit oss att aldrig tala tyska, utan bara fransyska. ”Comment! et pourquoi malheureusement?” frågade hon vidare. ”För att en qvinna aldrig gör det ostraffadt”, genmälde jag. ”Ja, om hon låter trycka hvad hon skrifver” sade hon, ”då har ni ganska rätt.” Jag nickade sorgligt bifall. ”Kanske har ni äfven låtit trycka något?” frågade hon vidare helt obarmhertigt, och nu måste jag suckande först bekänna sanning och sedan upprepa hela mitt syndaregister. Hon slog sina händer tillsammans, sade sig icke vilja gifva ”deux sous” för sin menniskokännedom, sade sig velat slå vad om hela verlden att jag icke var en ... ”bas bleu” en ”femme-auteur,” o. s. v. En sällskapsdame, som hon hade med sig, som var henne vida underlägsen i omdöme och allt, tycktes mig, och som jag sällan talade med, hade en gång sagt, att det föreföll henne, som vore jag just en sådan der .... ”femme-auteur,”

men då hade Friherrinnan B. ifrigt disputerat henne och sagt att sådant var ”ganz unmöglich”, emedan hon hos mig icke kunde upptäcka hvarken pedanteri eller författeri eller blåstrumperi, endast en dame comme il faut med bildning &c. Men nu voro alla hennes illusioner i den vägen förbi! Hon påminde sig nu, icke allenast att hon läst några af mina romaner, men äfven att hon hört namnet på författarinnan, och att detta verkligen .... vid nogare besinnande var temligen lika med mitt. Vi skrattade godt åt detta och kommo öfverens, att det var allt för väl, att vi först i sista stund gjort denna dumma upptäckt, som annars på ett eller annat sätt kunde hafva stört behaget af vår sammanvaro.

I Frankfurt – som sagdt är – var ännu en annan och 3:dje öfversättning af dessa mina romaner, och till min stora harm, försedde med hela mitt hedervärda namn på titelbladet, likvisst med en stor förhöjning i karakteren, ty jag stod der såsom .. Grefvinna! Det var ej nog med den synden att vara Friherrinna, detta mitt allra största fel i mångens ögon, och hvarför jag – i min egenskap af författarinna – fått plikta mer än en gång, ty somliga hafva satt sig i hufvudet att hvarje klot af den friherrliga kronan är öfverfullt med – aristokrati, och taga detta för så afgjordt, att det knappt lönade motsäga dem. Men huru de än må orda och formalisera sig öfver min förmenta högfärd, mitt högmod, min aristokrati &c., så var jag dock, med allt detta, den allra första, som tog mig mod och vågade föra in den läsande allmänheten, icke ens i en bondstuga utan i ett torftigt soldat-torp, i min ”Soldaten och hans hustru” skrifven 1840. Derefter kom jag med Torparen, och först efter dessa tvenne kom den uppsjö af romaner, noveller &c., som företrädesvis, och alldeles som de dertill voro dömda, behandlade de lägre klasserne. Men just då brydde jag mig icke mera om den vägen. Jag tycker bäst om en obanad stråt, der jag sjelf får rödja mig väg, och skrifver dessutom aldrig i en genre, emedan den hör till modet, stundens ton, fordring &c. – eller, så att säga: på publikens och tidningars kommando. Du vet dessutom bäst, att jag icke ens kan skrifva efter mitt eget kommando, utan endast och allenast efter min egen .... ur luften kommande ingifvelse. Och får jag en sådan, som än en gång vill styra kosan in under torftaket, så skall jag med innerlig fröjd taga den emot och omhulda den, så som hvarje diktare bör göra med hvarje sådan ingifvelse, d. v. s. så godt han kan och förmår. Mais, revenons à nos moutons eller de öfversättningar af mina romaner jag fann i Frankfurt: De voro rysligt illa öfverflyttade, dessa mina stackars litterära ungar! Ja! så de voro tilltygade, luggade och förknuffade! Ingen enda sida utan odrägliga fel, misstag och missförstånd. Men, det är ju så naturligt: En och annan utlänning lär sig att läsa, skrifva och tala litet svenska, ofta utaf olärdt folk, och tror sig sedan förstå och kunna svenska språket. Men det är långt derifrån. Detta språk har så många egenheter, och är sannerligen så svårt, att ganska få Svenskar ens veta att rätt behandla det. Annat är det t. ex. med tyska. Det präglas uti oss, allt ifrån det vi kunna läsa rent. Sedan läsa vi och tala tyska, höra det ofta omkring oss, höra icke annat, om vi komma till Tyskland; och när vi vilja öfversätta något, men tvifla om rätta meningen, säga vi till den första som kommer: Huru förstår du detta? .... och då får man en ny åsigt af saken. Men så kunna ej de ganska få, som lärt sig en smula svenska, göra; de stå allena med sin lilla vetenskap, och dålig är den, och derför .... blir det som det blir – eländigt. Jag ryser för hur de i Paris tilltygat mina opera omnia, ty öfversatta äro de, det vet jag, fast våra goda tidningar aldrig veta mycket om mig – stackare. En sak (à propos om sådant här), som förtretade mig särdeles, när jag sist var i Köpenhamn, men som jag tror jag glömt tala om för dig, var, att en dag sade en fru af mina bekanta till mig: ”Min unga dotter har så roligt af edra förträffliga sagor!” – ”Romaner menar ni väl,” svarade jag, ”ty sagor har jag icke skrifvit ännu.” – ”Nej, visst icke!” återtog frun. ”Jag menar verkligen sagor, såsom jag säger. Icke skulle det dessutom passa, att de unga barnen läsa romaner i skolan, utan der hafva de, till tysk läsning och explicering, edra sagor.” Jag protesterade ifrigt, men då gick man efter en tjock bok, och till min förvåning såg jag att den innehöll sagor – öfversatta från svenskan, och .... af mig sjelf! och jag kände dock icke ett ord af dess innehåll. De andra skrattade godt åt detta och påstodo, att i detta tilltag var något smickrande för mig. Men jag kunde icke finna detta, utan mig förtröt det, och jag orkade icke ens läsa igenom hvad man pådiktat mig. Men så går det, när man hvarken består sig puffare eller försvarare eller hämnare, utan bara går sin väg rakt fram, tyst och stilla.

Både i Hejdelberg och Frankfurt läste jag en oändelig mängd tidningar, hvilka här ute i allmänhet äro vida

intressefullare än våra der hemma. Men så har man här vida mera att tala om, än hemma hos oss; och på ett rikt blomsterfält är lättare att plocka vackra, välluktande blommor, än i en mager hage, der många gå och beta. Schleswig-Holstein är likväl i denna stund de tyska tidningarnes lif- och mun-käpphäst, på hvilken de galloppera åstad i alla möjliga riktningar, prata så högljudt, demonstrera och gestikulera, men – kom det bara till kritan, så .... hade de kanske icke då heller annat än fagra ord, men så mycket flera af dessa. Synnerligen i Hejdelberg vurmade man nu med den Schleswig-Holsteinska saken, och från Hejdelberg utgick äfven den allra första adressen. Man säljer redan band och fruntimmersgrannlåt i Schleswig-Holsteins färger, och när E. för ro skull köpte något sådant, bad man henne "um Himmels willen" icke bruka detta i Köpenhamn, ty då skulle hon blifva stenad, menade de. De veta icke, att vi nordboer äro lugnare, svalare och räddare om vår lilla gråsten. Men nu måste jag återvända till stunden: Den goda skrifplatsen och denna ostörda ro hafva förledt mig att prata om mycket smått, som angår helt annat än resan, men du kan ju hoppa öfver det, om du vill, och nu höra på, huruledes jag berättar att vi, i sakta mak, ty ångfartyget skenar minsann icke, passera förbi Hochheim, derifrån det herrliga Rhen-vinet kommer, och likvisst – ligger Hochheim vid Main. Om en liten stund flyter denna likväl ut i Rhen, och vi sammaledes. Det skall blifva besynnerligt att gunga på Rhen! Det har jag så länge och så ofta önskat, måtte det blifva behagligt! .... Och nu äro vi der. Och nu slå redan Rhens böljor mot vår stäf! I min barndom trodde jag att Rhen var full af rhenskt vin. Men – det är icke det enda, som af tiden och åren blifvit förvandladt från vin i vatten, från guld i tenn, eller – bättre sagdt: från en skön illusion till en mager verklighet. I min ungdom trodde jag, att man icke utan den allra högsta grad af hänryckning kunde segla på Rhen, och nu – är jag "lugn, som en filbunka", och äter soppa och stek med god aptit.

Men Rhen har heller icke börjat att blifva rätt förtjusande; det lär först komma i morgon. Nu komma vi deremot till Mainz, och nu gå de mina upp till det, helt nära stranden belägna, Hôtel de Rhin, för att der skaffa oss rum och sedan hemta mig och "Gepäch" med vagn. Derför: farväl och god natt för denna gång.

BINGEN, DEN 18 SEPTEMBER, KL. 8 AFTON.

Här sitta vi nu, på Hôtel Victoria, E. och jag alldeles allena, och om jag nu säger dig, att vi i morse reste från Mainz, i sällskap med vår käre och älskade K., men kommit hit honom förutan, så blir du mycket förfärad och tror att någon stor olycka timat, men när jag då säger dig, att endast en helt liten sådan är för handen, så blir du åter lugn och får – såsom vi – finna oss i vårt öde, ehuru detta i dag gestaltat sig litet förtretligt. Nu skall du likväl få veta saken i ordning: Goda rum, god supé och god sömn i Mainz. Om morgonen i sjelfva dagningen gick K. ut här, lika som han under hela resan gjort, i alla befästade städer, eller der militär är förlagd, och öfverallt bemöttes han af denna med den största artighet och välvilja. Rätt bra talar och förstår han tyska, så att han kan taga reda på allt hvad han vill, och de främmande militärerne spara ingen möda, samt göra sig ofta ett utmärkt besvär att förevisa honom allt, hvad han önskar, och allt, som förtjenar att ses. I Mainz, såsom förbunds-fästning och den största, mest maktpåliggande, ligger nu för närvarande i garnison 4000 Österrikare, 4000 Preussare och 100 man från Nassau, alla, som det påstås, aflönade af – Ryssland. De olika nationernas militärer lära sämjas och förlikas förunderligt väl, och öfverallt berömdes öfverbefälet, både den österrikiska och den preussiska generalen, men särdeles den senare. K. förvånade sig mycket öfver denna sämja, och önskade den måtte fortfara, oaktadt den brydsamma omständigheten att Österrikarne hafva större aflöning. Men så skola de ligga qvar i fem år, när åter Preussarne slippa med tre år. De preussiska officerarne voro oändeligen artiga mot K., ledsagade honom öfverallt och visade honom allt, hvad sevärdt var, och han kom sent hem till frukost, trött, varm, men högst belåten med sin morgonfärd. Längre fram på förmiddagen tog han E. med sig, och de beságo några kyrkor samt Gutenbergs bildstod af Thorwaldsen. Den förra var här född, och har – som du så väl vet – på sin meritlista att hafva uppfunnit boktryckeri-konsten, och dermed – som du äfven nogsamt vet – åstadkommit mycket godt och mycket ondt. Förut fick man sitta och doppa och skrifva, alldeles så som jag nu gör. Men om det hade fortfarit, så hade jag visst blifvit bra rik, som kan skrifva så fort, och min menlösa penna, som

då troligen hade hört till handtverksklassen, säkert inbringat vida mera än nu, då den skall låtsa tillhöra de ”litterata rådmännen.”

I Mainz köpte oss K. biljetter för hela resan på Rhen. Der går nemligen en oändelig mängd ångfartyg, tillhörande olika ”Gesellschaften,” hvaraf det Cölniska dock är det största och förnämsta. Dess fartyg äro 24, då Düsseldorfer d:o blott har 16, och de gå 4 g:r om dagen. Vi togo biljetter på det förra, och hafva således rättighet att gå i land, hvar vi behaga, dröja der, så länge vi behaga, åter fortsätta resan, så snart vi behaga, och detta hela det nu löpande året ut, dock endast för att gå ned för Rhen, d. v. s. åt norden. Våra biljetter gälla ända till Arnhem i Holland, och dessa fartyg äro alldeles lika inrättade med det från Frankfurt, som jag redan beskrifvit. Fram på förmiddagen, ty ångfartyget afgick om jag rätt minns kl. 12, begåfvo vi oss ned på bryggan med allt vårt Gepäch och fingo der vänta, en god stund, samt bereda oss på en oerhörd skyndsamhet, ty fartygen dröja minsann icke länge på hvart ställe, utan aflemning af gamla passagerare och upptagning af nya går sannerligen, som skulle både de ena och de andra rifva smör ur elden, och alldeles ingen kontroll finnes för saker, utan dem får man fullkomligt sköta sjelf och taga reda på. När man nu står der nere på den i floden rakt utgående bryggan, och så det väntade ångfartyget synes komma, så köres man hastigt och lustigt från bryggan, men alla ens stackars saker måste ligga der qvar; en port tillstänges vid den ändan af bryggan, som är åt land, och en vakt ställes vid den, som skall efterse att först alla de från fartyget afgående komma i land med sitt Gepäch, då de alltför gerna i förbifarten kunde taga deras saker äfven, som ämna afgå med fartyget, om icke dessa stodo innanför gallerporten, som glupande ulfvar, och med spejande blickar följde de ankommande, för att se om de lägga sig till något af deras, i förbigående. Att de trampa och spatsera derpå, det får man öfverse och taga kallt. När nu de afgående ändteligen äro i land, då öppnas gallerporten, och då inrusar hela massan på bryggan, hvar och en, för att se till, om deras Gepäch ännu står för deras räkning, samt för att skaffa sig och detta, i flygande fart, ombord, och äfven god plats för sig och sina saker &c., ty allt detta måste man sjelf bestyra. Dessa stunder äro högst ledsamma, bråkiga, tråkiga, bullrande, skuffande, knuffande och oroliga. Jag hade visst ej ondt deraf, ty jag fick genast min lilla plats i pavillonen, som K. varit så god äfvenväl här skaffat mig, och der alldeles ingen mer än jag och de mina funnos. Snart voro vi i ordning, fartyget längesedan i full gång, och de mina d:o d:o, för att berätta mig om sin promenad i Mainz, om Drusus-tornet m. m., då E. plötsligt utropar: ”Hvar är mammas mösskorg?” Jag blef alldeles förbluffad, ja .... värre än om jag tappat sjelfvaste hufvudet! Vi letade .... vi sökte, men – de visas sten var icke omöjligare att finna; mösskorgen var och förblef osynlig, och vid nogare besinnande befanns det, att vi ej ens i Mainz sett den klenoden. Den var således glömd i pavillonen på Frankfurter-ångfartyget! En skön och behaglig upptäckt! Mitt, ensamt mitt – var felet, ty jag var till sist qvar i pavillonen, och E. bad mig icke glömma något, men korgen stod, vi mindes det, väl instufvad under bordet, och korgen var brun, bordet var brunt, brun skymning var för handen, och .... hon hade stannat qvar. Jag var en liten smula förtviflad, E. såg litet mörk ut, K. småbrummade med bra mycket skäl, och nu uppstod följande dialog mellan honom och mig:

Han: Hvad var det då uti den satans korgen?
Jag: Alla mina mössor, alla mina kragar, rosetter, kokarder,
och annan småpynt, min och E –s.
Han: Ja, det blir ju galant, det; nu få ni ju allt det der lap-
prit så mycket nyare och modernare, tills ni komma hem.
Jag: (sorgligt) Jag har visst icke råd att köpa mig tillbaka allt
hvad der fanns. Nej, det få vi nog vara utan!
Han: Var hela tutten värd 20 R:dr?
Jag: (förtrytsamt) Jag ville icke på långt när tagit 50 R:dr
B:co för min stackars korg med sitt inkrom.
Han: Så för f..! Ja, då ser jag min lott!

Jag och E. förstodo honom ej till en början, men fingo snart erfara hans mening, ty han sprang hastigt upp på däck, men kom genast ned, snabbt som en hvirfvelvind, och sade blott, med skenforta ord: ”Farväl med eder, stackars barn! Här går jag i land, här i Oestrich, samt följer om en stund med det kommande ångfartyget tillbaka till Mainz, och kommer i afton efter eder till Bingen, med eller utan korg. Skrifva och krångla lönar ej. Gud vare med eder, mina små!” Han hann ej säga mera, utan till vår oändeliga pina hoppade han i båten som han skaffat, och två minuter efter, gick fartyget vidare, och han rodde i land. Der stodo vi nu, alldeles allena! Jag var rysligt ond på alla korgar, alla mössor och på den odrägligt dumma moden, att fast man har två alnar långt hår, brunt och tjockt i proportion, man ändå måste sitta och försmäkta i mössa, för att ej se ut som ville man vara ung, det man ändå så oändeligen gerna ville vara, med eller utan mössa. Sådana convenans-lagar äro odrägliga, och öfver dem och mycket annat filosoferade vi i förtreten med en hygglig familj från Bonn, som lofvade att hjelpa oss litet tillrätta i Bingen, dit vi kommo som vilsefarande får, utan pass, men till all lycka icke utan mynt, ty stora kassan, men denna ovexlad, låg i mitt skatull, emedan K. bestred alla utgifter för dagen. Vid Bingen gick lika fort, som vid de andra stationerne under Rhenfärden, och nu sågo vi huru hjelplösa stackare vi voro, utan herre, men med allt detta odrägliga Gepäch, som ofta förbittrar hela resnöjet. Till all lycka mådde jag, midt i förtreten, ovanligt väl, och kunde gå upp från fartyget till Hôtel Victoria, som var allt för väl, ty ingen vagn fanns att tillgå i det gudomliga sommarvädret. Vi fingo snart rum, middag och allt hvad vi önskade, men voro mulna i hågen, och utropet: ”Den infama korgen”, moduleradt och varieradt på mångfaldiga sätt, undföll oss beständigt. Emellertid sutto vi nu, i gudaväder, på en af de skönaste punkterna vid den herrliga Rhen; sutto der inom fyra uppstående väggar, alldeles så som man kan sitta i Wallehärad, och jag så frisk, att jag gerna under gladare augurier kunnat orka resa ut litet och förlusta mig. Detta började vi, till all lycka, att besinna i tid och äfven betänka, huru vi en gång framdeles skulle ångra detta vårt envisa innesittande, och att K. hade ingen upptänklig nytta af vår frivilliga arrest. Vi togo således ett fermt parti, skaffade oss en vagn och – reste upp till St. Rochus-kapellet, från hvilket man har en alldeles gudomlig utsigt, emedan den klipphäll, der detta Kapell, en temligen besökt valfartsort, är beläget, dominerar hela nejden. Här sågo vi, djupt under våra fötter, den lilla trefliga staden Bingen med de särdeles vackra Klops klosterruiner, der sågo vi Asmanshausen, bekant för sitt goda röda rhenvin, Bingerloch, det enda litet farliga och hvirfvelartade ställe i hela Rhen, och, der bredvid, den lilla klippön, der det bekanta Mäusethurm är beläget; vidare ruinen Ehrenfels, staden Rüdesheim med sitt Brömserburg, ett gammalt hus från 12:te seklet, och Bosenburg, ett torn inrättadt till belvedere. Dessutom ser man Geisenheim, slottet Johannisberg, tillhörigt Furst Metternich samt verldsbekant för sitt herrliga vin, hvaraf en flaska på sjelfva slottet kostar hela 8 gulden, då man för ett par Gulden får det lika godt i byen af samma namn. Men Engelsmännen skola ändå försöka skillnaden och äta och dricka, i allmänhet, helst hvad dyrast är, samt känna äfven skillnad i smaken, och finna det godt, allt som det kostar guld. De måste hafva tungor af probersten. Vid Rochus-kapellet ser man äfven en del af Rheingau och otaliga vinplanteringar, som i år äro frodigare och rikare på drufvor än någonsin. Här kosta de nästan intet och utbjudas, i stor mängd, öfver allt. Mycket nöjda med vår vackra men temligen dyra färd, ty här vid Rhen veta de att taga för sig, återkommo vi i solnedgången, sedan vi tagit en tur till Drususbryggan, som af honom påstås vara anlagd, och nu sitta vi här och vänta på det ångfartyg, som skall komma straxt efter kl. 8, och som skall medföra K. Jag har redan tagit ett huldt och evigt afsked af korgen, och känner nu ingen annan önskan, än att bara återfå K.

KLOCKAN 9.

Ångfartyget är kommet, och ingen K.! Jag blef grufligen ängslig, men då förtrodde mig E., att K. i sista ögonblicket sagt till henne: ”förskräcks icke, om jag ej kommer i afton, ty då går jag med första ångfartyg i morgon bittida.” E. tyckte det ej varit värdt att berätta detta förr än nu. Således har jag väl ingen egentlig oro, men sjunger ändå en liten vers i moll om korgen, den förhexade korgen. Ja, ingen friare kan mera hata en korg, än jag denna, ehuru nätt och näpen den verkligen var, sal. korgen! Sedan vi nu låtit lägga våra adresser på alla hoteller här, ty K. vet ej ens hvar vi bo, lägga vi oss sjelfva, ledsna, nedslagna och tagande

för framtiden det fasta beslut, att för hvar embarkering och d:o debarkering genomräkna våra effekter 17 gånger. E. påstår väl att om hennes chère mère gjort det en gång i Mainz, så hade all denna förtret kunnat undvikas, men jag hörde ej på det örat, utan lägger mig derpå i stället, ty – förvånande nog – mår jag bättre och är mera godt sömnig och trött, än förut på flera veckor. God natt!

BINGEN, DEN 19 SEPTEMBER. KL. 1 MIDDAG.

Blott ett par ord nu, medan vi vänta på ångfartyget, för att afgå till Coblenz. Vi sofvo godt och vaknade kl. 8 vid helt bekanta steg och en ännu bekantare röst, som frågade om vi voro vakna och huru vi mådde. Vi blefvo grufligt glada! Vi hade ej väntat K., förr än emellan kl. 9 & 10 ungefär, och nu kom han med korg och sitt goda, hjertliga lynne, och det så tidigt, att vi kunde hinna till Rheinstein. Inkromet i korgen, ehuru den blott varit tillknuten med ett band, var alldeles orördt. Förträffligt mådde jag; glädjen och munterheten var allmän, och sedan vi bara hunnit kläda oss och få litet frukost, sutto vi i en förträfflig vagn och åkande, i den gudomliga morgonluften, på den jemna och goda chausséen, hvars ena sida utgöres af höga, nästan lodrätt uppstigande vinberg, och den andra af Rhen, hvars yttersta kant den följer, afhörde vi K.s reseöden. Han hade kommit till Mainz, ungefär vid samma tid som vi till Bingen, förlustat sig med att spatsera på den vackra promenaden vid nya begrafningsplatsen, sett det gothiska kapellet och sällskapet, samt samspråkat med flera preussiska officerare, bekantskaper från morgonfärden, men icke kunnat gå med det sista ångfartyget på dagen, emedan vid dess afgång Frankfurter-ångfartyget ännu ej var kommet, och med detta skulle – om möjligt var, corpus delicti, korgen – finnas. Kl. 8 kom det och medförde verkligen det förtappade fåret, och kl. half 9 satte sig K. tillika med några flera herrar i postvagn, och reste således per diligence och på natten till Bingen, dit han kom omkring kl. 12, fick snart rätt på hvar vi bodde, men nändes ej väcka oss, utan skaffade sig rum högre upp, och mottog nu alla våra tacksägelser och löften att aldrig göra så mera. Måtte vi kunna hålla dem lika väl, som de äro af hjertat gjorda! Denna morgonstund var alldeles gudomlig: till venster otaliga glödande drufvor, som hängde öfver oss, till höger den herrliga Rhen, hvilken likasom kokade sitt morgonkaffé, ty en dimma, lik små lätta rökmoln, bara några alnar höga, svajade deröfver och gjorde det hela af den solbeglänsta taflan ändå mjukare, behagligare och rörligare. Ungefär kl. half 10 voro vi vid Rheinstein, som är ett litet slott, fordom en ruin, men nu iståndsatt, inredt och möbleradt, allt med yttersta omsorg och sådant, som det varit i sitt primitiva tillstånd, d. v. s. under medeltiden. Prins Fredrik Wilhelm af Preussen har gjort detta, och nästan alla Europas potentater, drottningar, furstar, furstinnor och många andra hafva lemnat bidrag dertill. Under hela resan hade vi fröjdat oss åt att få se Rheinstein, om hvilket vi hört så mången skön och underbar beskrifning. Jag, för min del, skulle likväl nu gå miste om detta nöje! Slottet låg på yttersta spetsen af en lodrät klippa, alldeles öfver oss, och uppgången från chausséen var så brant, att jag ryste, när jag tänkte på den, helst kommande i collision med mina krafter. Jag hade således beredt mig att sitta qvar i vagnen, medan de mina stretade upp till slottet, och sedan vara nöjd med deras fröjd och hvad de kunde förtälja. Men, käraste A., lyckan var denna gång verkligen med mig, och jag fick en för ögonblicket högst liflig önskan uppfylld. När de mina skulle stiga ur vagnen, stod en karl der bredvid, som tog upp vagnsdörren, fällde ned fotsteget och slutligen frågade, hvarför ”Madame” ej äfvenledes steg ur vagnen. Jag sade honom då, att jag olyckligtvis ej orkade uppför den störta branten. ”Sie wünschen es aber?” frågade han, och då jag sorgligt skrattande bejakade detta, sade han: ”Schön! Madame! ich will Ihnen tragen!” Jag blef helt förvånad och trodde att han bara skämtade, emedan han hvarken såg mycket stark eller grof ut, men kusken försäkrade mig, att det var hans fullkomliga allvar, och att han stod här tillreds, just ifall någon skulle behöfva honom. De mina blefvo, lika som jag, högst öfverraskade och budo mig för all del begagna mig af lägenheten, men när jag ändå litet drog på saken och tycktes tveka, sade mannen: ”Kommen sie nun, Madame! Ich habe viele kranke und faule englische Damen getragen!” Jag anför detta durchaus på tyska, ty det låter icke hälften så roligt på svenska, att han hade burit mångfaldiga sjuka och lata engelska damer uppför denna brant. Att han ansåg mig för en dylik, förstås af sig sjelft. Snart satt jag helt makligt på hans rygg, men kom då i ett så förfärligt skratt, att jag måste, redan vid den första af de elfva (tror jag) afsatserne, ty vägen går i en oupphörlig zigzag, be att få stå på marken för att

få skratta ut. Mannen kunde icke begripa, hvarför E. och jag skrattade så hjertligen, och vi kunde ej begripa att han kunde orka med mig uppför en så brant väg, att de ej ens kunna hafva åsnor der. Men han sade, att jag var lätt som ett barn eller som en vante, och innan vi visste ordet utaf voro vi uppe. Du kan ej tro hur trefligt och behagligt det var i det lilla vackra slottet, der allt från det största till det minsta var gammaldags, t. o. m. den sykorg med alla sina nödvändiga tillhörigheter, som står i Prinsessans eget rum. Allt var ytterst smått. Sjelfva paradrummen endast två, men dessa utsirade med en otrolig mängd gamla och dyrbara möbler, husgeråd och andra saker. Stora, höga, antika skåp, på hvilka och uti hvilka mycket preciosa förvarades, intogo alla väggar, men derunder och bredvid stodo trefliga stolar, soffor, bord m. m. Jag ville gerna suttit här och skrifvit, om jag hade fått. Högt uppe i slottets andra våning gick man ut på en liten terass med sköna friska blommor och ett litet vattensprång. Allt var så sybaritiskt behagligt, allt – utom den spiraltrappa som går utomkring tornet, hvilket alldeles hänger öfver en afgrund. Jag hisnade bara jag den såg; E. gick likväl uppför den, men derför betackade jag mig. Jag hade icke lust att tappa mina mössor i går, och mitt hufvud i dag, utan stannade på terra firma. Detta lilla besök på Rheinstein gjorde mig ett outsägeligt nöje, och de mina gladde sig både åt detta och åt saken. Högst förnöjda återvände vi, och nu har jag haft tid att skrifva allt detta, medan K. ställt om våra sakers nedförande till bryggan och E. köpt oss drufvor och valnöttet till resmat på Rhen, och ännu hörs inget ångfartyg utaf. Men jag måste dock sluta, för att äfven begifva mig ned till bryggan.

AMSTERDAM, DEN 23 SEPTEMBER.

Ändteligen äro vi här, efter flerahanda små res-äfventyr, dock de mesta af temligen god natur. Inga förlorade korgar eller annat otyg, utan vi och allt vårt äro nu lifslefvande hos ”Myn Her” här i Amsterdam, men gå om bord i morgon afton på det stora ångfartyget Wilhelm de erste, som afgår i öfvermorgon till Hamburg. Således har vår egentliga resa på den tyska jorden nått sitt slut, och det är med stor saknad vi sagt den farväl, ty oberäknadt mitt dumma illamående, som jag haft så god tid med der hemma, har den varit oändeligt rolig. Och nu till vår historia: I Bingen var en ryslig massa af menniskor, hvilka, likasom vi, väntade på ångfartyget, och när det ändteligen kom, med en stor skara som här skulle landsättas, så blef en trängsel, ett skuffande och knuffande nere på bryggan, värre än allt hvad vi förut sett, och, midtibland detta, qvinnor som bjödo ut drufvor, päron, blomsterbuketter m. m. Än blef man ombuden att tolka för en fransman, än för en engelsman, och vi – som kanske voro de längst borta ifrån, vi behöfde lyckligtvis ingen tolk, men blefvo vi af trängseln skiljda, så kunde vi gerna ropa och tala till hvarandra, säkra att blifva hörda, ty då tystnade alltid för ett ögonblick de kringstående och stirrade förvånade på oss, som talade detta för alla lika obegripliga tungomål. Och så började de genast tvista om det var ryska, polska, sechiska, danska &c., men på svenska tänker ingen. Oss glömmer man alltid. När vi ändteligen kommo om bord, var der dukadt table d’hôte för 120 personer på däck. Endast detta kan gifva dig en liten idé om de trafikerandes mängd, när man nu till besinnar, att detta bolags fartyg gå 4 g:r om dagen, Düsseldorfer d:o 2:ne gånger, och att det var ganska många som ej åto vid table d’hôte. I denna trängsel var det bra svårt att få reda på saker och dessa väl instufvade, så att man kom ifrån all oro för dem, nu då vår egentliga Rhenresa skulle börja, och det, till all lycka och vår stora fröjd, på den vackraste dag vi på länge haft. Vi voro särdeles muntra och vid godt mod samt blefvo det ännu mera, då vi bland de många passagerare, som redan tagit plats vid de långa borden, upptäckte – icke allenast landsmän utan vänner och fränder, nemligen Baron S. med sin friherrinna och svåger, Baron R., samt sin nygifta dotter och hennes man, Löjtnant D. – I Wien hade vi skiljts, utan att få säga hvarandra farväl; i München hade vi sammanträffat en enda dag, utan att råkas, hvilket der äfven var händelsen med Presidenten H–s, och det till vår stora ledsnad och saknad. Baron S. med sin familj kom nu senast från Schweitz och ämnade sig till Paris, samt skulle gå till Cöln, ännu samma afton, men blott för att stanna der till den kommande dagen. Vi beslöto snart att göra så med och gifva Coblenz på båten, helst dagen var så gudomligt skön, att vi äfven kunde vänta en herrlig afton. Vi fingo det äfven, och resan blef förtjusande. Snart återsågo vi vår gamla bekanta sedan morgonfärden, nemligen ”das Mausen-Thurm”, dit sagan påstår att den elaka biskop Hatto retirerade, när rottorne ville äta upp honom,

men att alla dessa simmande följde med, såsom ett himmelens straff, för att han hade blandat det mjöl, han under en hungersnöd försålde till de fattiga, med kalk. Här sågo vi än en gång, gungande sjelfva nere i djupet, rakt upp öfver oss i luften, det i en liten täck trädgrupp på klippans skarpaste brant hängande Rhenstein, härifrån alldeles liknande ett örnnäste. Och det är ju så ock: Den preussiska örnens största och starkaste unge har ju här sjelf inredt sig ett litet tjusande bo. Derefter sågo vi, allt i sin gamla, vanliga ordning: Bacharach, Lurlei-klippan med sitt echo, St. Goar, Stolzenfels – det af Konungen i Preussen renoverade slott, hvarest Drottning Victoria gästade härom året; vidare Coblenz, Ehrenbreitstein, Andernach, Drachenfels ruin, Rolandseck's d:o, Urseliner-klostret Nonnenverth, Bonn m. fl., allt verldsbekanta orter, och så mångfaldiga gånger beskrifna med penna, pensel och stift, men ändå alltid så att man tycker sig aldrig sett något ditåt, när man slutligen skådar sjelfva verkligheten. Jag säger visserligen icke, att denna verklighet alltid står öfver den inbillning man, genom alla dessa beskrifningar, gjort sig. Tvärtom: Rhenfärden betager flera illusioner, och jag skulle nästan våga säga att den fått sitt stora rykte litet oförtjent, visst icke nu, under denna sköna årstid och då vinbergen just äro på höjden af sin fägring. Men när dessa stå bruna, härjade och förtorkade, och när man då besinnar, att aldrig ett enda träd pryder dessa, annars så vackra klippor, eller omgifver alla dessa ruiner, så – står dock Rhen icke så litet efter Donau ändå. Men Rhen har dock ett visst behag, som Donau icke har. Jag vet icke rätt hvar det ligger, men det finns verkligen. Rhen och Donau förefalla mig som en qvick, liflig och intagande ung och vacker flicka, bredvid en fullkomlig men äfven fullmogen skönhet. Men vore Rhensträndernas klippor beväxta med den sköna, gröna urskog, som man träffar bredvid Donau, då .... skulle de utan tvifvel vinna priset. Således är det väl ändå bara dessa träd som fattas, åtminstone i mina trädälskande ögon. För resten förefalla ruinerna mindre och klipporna större och högre, än man föreställt sig. De många vackra städerna och de beständigt förbisusande ångfartygen göra det hela till något outsägligen lifligt, och orätt hafva de som förtala vattnet i Rhen, ty åtminstone när vi nu färdades der, var det så klart och smaragdgrönt, då Donau åter alltid är gul och grumlig. Men lika strida och vattenrika äro de båda, icke en fattig flod såsom Elben, dit man alltid tycker sig vilja ösa litet mera vatten. Med någon saknad gingo vi förbi Coblenz, der vi tänkt stanna och bese oss, men vi hade blifvit litet uppskrämda af en landsman, Löjtnant F., som vi äfven träffade om bord, och som påstod att på det holländska ångfartyget, med hvilket vi nu ämna oss till Hamburg, ej fanns mer än 8 goda platser för damer, att 6 af dessa redan voro upptagna, 3 af en familj från Hamburg, och 3 af Fru B. och hennes döttrar, hvilka nu återvände till Sverge från badet Marienberg vid Boppard. Men emellertid ansågo vi oss böra skynda hit, och du skall få höra huru lyckligt det var, att vi hade litet tid före oss. Vid Coblenz lemnade Löjtnant F. ångfartyget, och han visade oss huru Fru B. och hennes dotter Agathe stodo i ett fönster vid stranden. Vi hviftade med näsdukar åt dem, men som de ej kunde ana från hvilka denna helsning kom, besvarades den icke heller, utan vi gingo vidare och kommo rätt sent till Cöln, der vi alla Svenskar togo rum på "Grossen Rheinberg," der vi lade oss nöjda, men trötta och sömniga efter dagens många olika företeelser. När vi vaknade och frångrogo våra gardiner, hade vi en herrlig utsigt öfver Rhen, rhenbryggan och staden Deutz, som ligger midt öfver på högra Rhenstranden, och som egentligen blott är en del af Cöln. Men hvad det såg katholskt ut i detta Cöln! Munkar och nunnor i full drägt spatserade fram och åter, Mariebilder uppenbarade sig i alla vinklar och vrår, och stora processioner sågo vi, men icke dess mindre voro på helgdagen alla butiker öppna. Som det var söndag och stor messa i Dômen, hvilken likväl står under reparation, d. v. s. en del deraf, men icke sjelfva choret, hvilket är stort som en vanlig kyrka, beslöto vi begifva oss dit, och som det var ett gudomligt väder och icke lång väg från hotellet, bad jag så innerligen att få gå till fots, men det var illa gjordt af mig, fast det onda icke kom genast. Det var underligt, att så här, under herrlig musik och omdoftad af fin rökelse, inträda under hvalfven af den tyska byggnadskonstens mest storartade verk. Ack! jag kunde hafva så mycket att berätta om denna Dôme, men jag har en verklig afsky för att lägga mig ned och gräfva i historien, och sedan slänga en och annan skofvel på den, som är så god och vill genomögna mina enkla anteckningar. Jag kan ej lida, när resenärer göra sig till historiografer. Hvem garanterar väl den resande, att icke den läsande vet mera derom, än han sjelf? Och hvem läser icke hellre kända historiska facta, behandlade af mästarehänder, än en liten uppdukning af resenärens lilla vetande, som

han ändå sällan hemtar allena ur egen fatabur, utan tittar litet i häfderna och sedan så snusförnuftigt berättar hvad han nosat upp. Nej! läs du i Meijers Universum, som ligger på runda bordet, hvad der står om Cöln, så får du veta allt hvad mången annan skulle förtäljt, för att fylla papper, och följ sedan med oss: Vi gingo sakta och sågo oss omkring i choret och bakom detsamma, och vill du precist veta hvad vi sågo, så läs i Baedeker, men hvad som icke står der, det är – att när vi slutligen, inne i sjelfva innersta choret, bland prester och chorgossar i parti, ändtligen fingo en liten plats för mig, men ingen åt K. och E., jag, genomtrött af vandringen, döfvad af rökelsen, invaggad af musiken, helt djupt inslumrade. Men det gjorde alldeles ingenting: en prest satt helt nära oss, nickade och sof, och flera domherrar sussade ganska godt, borta i en bänk. Jag kände mig deremot ganska styrkt af denna lilla 10 minuters sömn, och vi vandrade sakta hem, språkade sedan med våra svenska vänner, som snart skulle resa, och åto tillsammans med dem vid table d'hôte. Men denna middag var ganska orolig, ty först sågo vi och alla andra på en ändlös procession, den första sådana vi sett, och som nu vandrade ut öfver rhenbryggan till Deutz och sedan vidare ut åt landet till någon valfartsort. De voro utrustade med en oändelig mängd fanor, krusifixer, mariebilder, prester, munkar, nunnor, käringar, barn och gatpojkar, ty man såg nästan icke en enda ung man och ganska få äldre män ur de lägre klasserne, inga ur de högre. När vi länge sett på detta och sålunda försummat att äta af den rikliga spisen, som här var finare och magnifikare än vanligt allt sedan vi lemnade München, kom en oro öfver alla dem som på jernbanan skulle afgå till Aachen, och de bröto alla upp, lemnande krokan och désert till oss qvarblifvande. Bland de aftågande var äfven hela den svenska familjen, till vår stora afsaknad. På eftermiddagen voro vi i flera kyrkor, hvilka förut varit kloster och således hade de allra fulaste, ohyggligaste ingångar, bestående af långa otrefliga gångar, der de allra vidrigaste och otäckaste gamla qvinnor sutto eller lågo och tummade sina smutsiga radband, samt likasom vinkade på allmosor med tio knotiga, bruna fingrar, och när de då inga sådana fingo af oss, skickade de efter oss de allra hemskaste och argaste blickar, i hvilka låg ett helt litet mord, åtminstone på allt medlidande, ty sådant väckte de visst icke. I alla ingångarne till dessa kyrkor funno vi dylika horribla häxor, värdiga att uppträda i Macbeth, än sittande på sjelfva golfvet, än liggande på knä, babblande böner, men utan all möjlig andakt, bara med de allra rofgirigaste blickar på alla som gingo förbi. Och sådana gummor kunde det ligga 18–20 – vid hvar kyrka! De hafva der i Cöln en underlig mod, i de lägre klasserna likväl; De draga klädningen öfver hufvudet, eller ock en stor kapuchong, och när detta brukas af gamla qvinnor, se de allt för hemska ut. Jag tyckte icke om det i Cöln. Der skulle jag aldrig trifvas, ehuru man kan hafva endast nattgamla tidningar från Paris derstädes. Vi hade ämnat besöka théatern, men brydde oss ej derom, utan foro i det stället till en diorama och en panorama, båda ganska utmärkta och mycket lofordade af Fröken Adlersparre, som bedt oss ej försumma att se dem. Dioraman föreställde slaget vid Kulm, 1814, der Vandamme blef fången. Man tycker sig alldeles se en batalj; hästar och folk tyckas lefva och röra sig, och landskapet är så fullkomligt och med sådan natursanning efterapadt och belyst, att man icke kan fatta huru detta är en – villa. En annan tablå föreställde en utsigt af borgen Stolzenfels, som vi så nyligen sett i verkligheten. Den var till förvåning lik och naturlig. Vi trodde oss alldeles stå der vid Rhen, i en skön aftonstund och solnedgång. Men snart skocka sig moln, det blixtrar ur ett, åskan mullrar, och straxt derefter faller ett regn, men så naturligt, att vi sågo huru allt blef vått, hörde huru regnet smattrade på koppartaket och bland träden, samt hur det sedan rann ned genom rännorne, ty borgen låg i närmaste förgrund, och sedan hade man utsigt öfver Rhen och motsatta stranden. Jag har aldrig tänkt mig eller trott på en sådan illusion. Efter några ögonblick upphörde regnet så småningom; det började ljusna, molnen skingras, och solens sista strålar än en gång falla på den vackra borgens crenelerade torn och murar; en hund skällde, jag tyckte mig se den springa, men slutligen mörknade det och blef natt, och vi .... foro till panoraman. Den föreställde bara hela staden Cöln, Rhen-floden och hela trakten deromkring, så långt ögat i verkligheten kunde räcka, och allt detta lika som sedt från kyrktornet i Deutz, och med en så förvånande och förvillande natursanning, att när jag icke rätt tänker derpå, tror jag mig fullkomligt säkert varit på spetsen af detta torn, och sett i verkligheten hela denna vidsträckta utsigt, åt alla sidor. Jag förstår icke, att de kunna anbringa denna naturliga dager, som har ingenting af ljussken. Dessa tvenne besök roade oss mycket, likasom att köpa först en profflaska och så en låda eau de cologne hos Jean

Marie Farina sjelf, och fråga honom om det verkligen var äkta, då han eller hans ombud skrattande sade: ”Ja, om äkta eau de cologne finnes, så är det väl i Cöln och uti J. M. Farinas butik.”

Andra dagen hade jag ämnat få så roligt, gå ut och spatsera i staden, besöka butiker och magasiner, handla och förlusta mig, något som jag nu icke på länge gjort, men som jag tyckte var så möjligt, efter promenaden till Dômen lyckats så väl. Men du må tro, jag fick inställa allt mitt spatserande, hela min lilla fröjd, ty jag blef – dödssjuk och trodde för första gången under hela resan, att jag sannerligen aldrig mera skulle återse hemmet och dig och allt, som är mig kärt och dyrbart i det gamla Sverige, der det ändå finns så mycket godt bland allt det myckna onda. K. och E. voro öfvergifna, började tala om att jag kanske ej förmådde resa hem, måste stanna här tills jag kunde föras till södra Frankrike, för att der öfvervintra, m. fl. dylika förespeglingar, men – jag bad dem för Guds skull aldrig tänka eller tala ditåt, försäkrade dem att död eller lefvande ville jag följa med dem hem, och nu .... ser du att det är lefvande. Dagen derefter, eller den 22 Sept., måste vi resa från Cöln, om vi skulle hinna hit i rättan tid, slippa att fördröja vår öfverresa ännu 8 dagar, samt få gå med Wilhelm de erste, som skall vara ett godt ångfartyg, då det som dermed alternerar lär vara miserabelt. Vi reste äfven helt tidigt på morgonen, men den dagsresan var obetydligt rolig, för att icke säga mer. Det enda angenäma var att Baron R., som icke följt sina syskon till Paris, nu färdades samma väg som vi, både till och från Amsterdam. Jag låg hela dagen i min lilla gulle pavillon och tittade endast opp, när K. eller E. kom och sade att något märkvärdigt passerades. Men det var – till min lycka – icke mycket, ty mellan Cöln och Ahrnhem, som var vårt mål för dagen, är Rhen rätt litet vacker och slutligen nästan ful, när man blott ser de släta, platta, holländska stränderne, med sina eviga väderqvarnar och fullkomliga trädlöshet. När vi gingo förbi Düsseldorf, tänkte vi mycket på den artiga Friherrinnan B., som så innerligen bedt oss helsa på sig i förbifarten, ty nu var hon säkert hemkommen från sin lustresa till Wien och Ischl &c. Hon bodde i Düsseldorf och hade gifvit oss recommendationsskrifvelse till sin broder, som var en president derstädes, ifall vi skulle komma dit förr än hon var hemkommen. Men nu måste allt sådant försakas och bara ifras för att .... komma fort, och när en lustresa får detta mål, då .... är den snart något helt annat än lustresa, och lustig är den icke heller, det må Gud veta. Man hade hela dagen skrämt oss med att i Emmerich, det vill säga när vi kommo inom holländska området, en mycket sträng tullvisitation skulle ega rum. Men Gud vet hvad orsaken är, här, såsom öfverallt förut på resan, hafva Hrr Douanierer förfarit rätt strängt med de andras gods, men aldrig ens tittat åt vårt, oaktadt nycklarne suttit uti till koffert, nattsäckar &c. Vi måste alldeles icke se ut som lurendrejare. Här i Emmerich brydde man sig alldeles icke om vårt Gepäch. När douanieren tittat öfverallt, stack han äfven in hufvudet i pavillon’en der jag låg. Jag reste mig genast opp, för att gifva honom nycklarne till de saker vi hade derinne, men då vinkade han artigt och afvärjande med handen, sägande: ”För all del, Madame, besvära sig icke! Det är blott en formalitet att jag öppnar dörren! Jag beklagar oändeligen att ni är sjuk! Skulle man icke kunna få något från apotheket här, till eder lindring? Jag ville oändel. gerna och skyndsamt ombestyra detta, nu medan fartyget ligger stilla.” Hvad tycker du om en sådan tullbesökare? Kan du väl leta upp maken hos oss?

Till Ahrnhem kommo vi rätt sent och i kolmörker. Baron R., K. och E. gingo genast i land, för att skaffa oss goda rum och för att sedan låta hemta mig och saker med vagn. Men som Bad-Hôtel het Zwynshoofd (svinhufvudet), dit vi fått adress, ej låg så nära Rhen-stranden, dröjde de oändeligen länge, eller kanske tyckte jag bara så, jag arma, som skral och orolig satt och väntade på dem, alldeles allena i den stora salongen, dit jag flyttat mig och der man släckt alla utom en enda lampa, som genom sin matta kupa gaf ett ännu mattare sken. Jag blef helt ängslig till mods. Ingen syntes till, ingen fanns att fråga, upp på däck förmådde jag icke gå allena, der var dessutom alldeles graflikt tyst. Jag trodde sannerligen till slut, att jag var alldeles ensam, inläst på fartyget. Jag satt just och funderade på hur allt skulle gå, då i en hast – en mängd röster låta höra sig och en Kellner kommer in i salongen med flera tända ljus, och strax derefter en hel mängd menniskor, skrattande och pratande. Nu föll jag ur den ena fruktan i den andra: Nu trodde jag, att alla dessa herrar och damer voro nya passagerare, och att fartyget samma afton skulle gå vidare till Rotterdam, skulle mal gré, bon gré taga mig och alla sakerne med, eller ställa mig allena på mörka quai’en,

m. fl. olyckor, som jag i min sjuka inbillning genast uppgjorde. Jag började i stor ångest spörja de inkommande, men nu blef det sorg på sorg, ty ingen förstod mig. Jag talade tyska, jag talade fransyska, men alla ruskade på hufvudet eller talade holländska till mig. Jag var sannerligen nära att förtvifla, då ändtligen kaptenen på fartyget kom in och började trösta mig på god tyska, försäkrade mig att fartyget ej skulle gå en handsbredd vidare, denna afton, – att alla dessa damer och herrar, som jag såg, voro hans familj och bekanta, – att jag alldeles icke satt i vägen för någon, utan kunde i all ro afbida de minas ankomst; och slutligen bad han mig helt artigt komma och taga plats bland de andra, dricka rhenvin och äta drufvor, russin, mandel och konfekt, såsom de, för att förkorta väntans tid. Men jag tackade så mycket, sade att jag visst gerna deltagit i det glada laget, om jag ej varit så sjuk, och hade sedan rätt roligt, der borta i min vrå, åt det muntra folkets mimik och beteende, ty jag förstod ej ett ord af deras språk, hvilket jag alltid trott bara vara en afart af tyska, som det väl egentligen också är, men rätt kinkigt att förstå när det talas fort. Ändteligen kom, till min stora hugsvalelse, min efterlängtade K., och snart sutto vi och drucko ett förträffligt thé, i de allra trefligaste rum, med all den comfort man i sådana kan önska sig. Ingenstädes under resan hade vi haft det bättre, men ingenstädes så dyrt heller, ty här i Holland är dyrast af alla de orter vi hittills besökt.

Den 23 på morgonen, och d. v. s. just i dag, spatserade vi, innan vi lemnade Ahrnhem, ut en liten stund i det vackra sommarvädret och denna lilla, intill det otroliga rena, pena och pyntliga stad. Allt är rent, blankt, nyskuradt, poleradt och glänsande. Men ändå var der icke trefligt. Det var ett något, som dertill fattades. Detta händer ofta, men måste vara individuelt för hvar och en och komma an på hvar och ens olika smak, ty nog fins det många, som skulle tycka om denna otroliga och eviga sopning och skurning samt all den blankhet som blir en följd deraf, och som just skulle trifvas i denna fullkomliga dammfrihet. Men jag tycker visst icke om damm, hatar det till och med; vill dock ej lefva blott för att oupphörligt skaka det utaf mig, utan då och då låta blåsa bort det, för att kunna lefva. Med ett ord: jag kan aldrig fördraga, när sådana der små materiella ting och omsorger upptaga största delen af en menniskas tid och uppmärksamhet. Det måste vara bisak; denn: ”Zu wass besser sind wir gebohren!” säger Schiller så vackert. A propos: så ligger Egmont begrafven på kyrkogården i Ahrnhem. Clärchen kanske äfven, på sjelfmördarnes norra sida. Eller kanske har hon aldrig funnits, utan blott varit en af Goethes vackraste fantasibilder, och då är hon ande nu, som evigt framgent, ty det verkliga snillets skapelser få säkert ett osynligt lif och tillvaro, då medelmåttans och fuskeriets åter i all tid ligga som döda klumpar. Voila la difference! Klockan 11 skulle vi vara vid Bahnhof. Der var ganska vackert och dessutom ytterst comfortabelt inrättadt i le salon d’attente de la 1:ère place, ty här kunde man rätt icke hafva 2:dra plats, såsom oftast annorstädes, emedan den såg obeqväm och tråkig ut. Vägen mellan Ahrnhem och Amsterdam är platt och enformig, går förbi Utrecht, som såg lika snyggt och städadt ut, som allt annat i Holland, utom tjenstpersonalen vid jernbanan, ty i stället att hafva uniform eller livré hade de holländska bondrockar och hattar, och i stället att skyllra med en liten grann fana i det landets färger, som man passerade, stodo de med en krokig hasselkäpp, som de höllo midtför näsan. I vagnen blefvo vi ej flera än B:n R. och vi samt en verklig dandy, kanske en af Amsterdams bästa lejon, något sådant föreföll han oss åtminstone. Han var ytterst elegant, hade varit i hela verlden, utom Sverige, samspråkade med oss på den renaste fransyska, fast han sade sig vara Holländare. Jag satt verkligen och såg på hans elegans, som fanns icke i ett utan i allt, men utan att vara det ringaste tillgjord, öfverlastad eller i ögonen fallande. Allt var bara så fint, så passande till hvartannat så finé, lika som hans sätt att vara. Hans namn fingo vi aldrig veta, och litet eller intet frågar man efter det i utlandet. Icke hvar tionde af dem, med hvilka man diskuterar rätt lifligt, vet man hvad de heta; icke förr tager man någon reda derpå, än man kommer på ämnen af mera enskildt intresse. Men ofta nog frågar man af hvad nation den är, med hvilken man samspråkar. Detta var en ständig fråga till oss, men detta härrörde af vårt ovanliga språk. Ofta hände det likväl, att äfven vi gjorde samma fråga. Huru mycket och länge man kan vara tillsammans, utan att egentligen veta med hvem, bevisas af följande exempel: Redan från Wien hade vi sällskap af en ung, elegant Ungrare, troligen son af någon stor magnat derstädes, ty han reste mycket ståtligt, med sin

”chasseur” &c. Oupphörligt sågo vi honom, och samspråkade alltid. Ibland tappade vi honom några dagar, men återfunno honom alltid, när vi minst väntade det. I Durlach kom han hastigt in i le salon d’attente, högst förtjust att återfinna oss, men när en train kom, som gick till Baden- Baden, försvann han som en hvirfvelvind, men på Rhen-ångfartyget återsågo vi honom, då han utan omsvep berättade att han farit till Wisbaden för att spela; spelat och vunnit 7000 francs. Sedan var han bland dem som bröto upp så hastigt vid table d’hôte i Cöln, och då sade vi hvarandra ett evigt farväl, utan att vi någonsin vetat hans namn, blott kallat honom ”den ljusgrå Ungraren”; ty han hade rock, underkläder, väst och mössa af en och samma sort ljusgrått sommartyg, ganska vackert, fiffigt och passande till resdrägt, var dessutom mycket nipperad och troligen omåttligt rik. Men nu gick han till Paris, der man vet att omsätta rikedom samt öppna dess ådror, ifall de svälla allt för mycket. Men en sådan liknöjdhet om namn kunde aldrig ega rum hos oss i Sverige, och det af två bindande skäl: först och främst, om man ser en aldrig så litet välklädd person, hvars yttre tyckes häntyda på ett visst anseende, så måste man promt veta, hvem det är och hvarifrån, för att kunna fundera ut om man ej känner denna person förut eller till renommé, eller åtminstone någon af dess tanter, onklar, kusiner och fränder. Har den okände då ett af de stora namnen, adeliga eller borgerliga, så är man genast hemma och färdig, känner hela genealogien, hela den nu lefvande familjen med svågerskap och allt; är den okände åter af knaper-adeln eller andra vanliga namn, så känner man dock alltid någon som heter så, och kan således göra den intressanta frågan: ”Är min herre – fru – fröken – mamsell, bror eller syster till Tit. N. N?” Denna svenska nyfikenhet är således en orsak, hvarför vi alltid måste veta med hvem vi ”ha’ den äran att tala,” och en annan är – vår rysliga titulering. När vi härma allt annat från utlandet, ja just allt: fult och vackert, dumt och qvickt, godt och eländigt, stort och uselt, så är det obegripligt att man ej kan apa äfven i det enda verkligen behöfliga, neml. att taga till sitt eget ni och eder, ty att importera danskarnes de kan jag icke finna är af nöden. Hvar och en kan hafva sitt i den vägen, och vårt ni och eder är fullkomligt analogt med fransmännens förträffliga vous & votre. Likväl tror jag nu, att snart blir ingen mera stött, om man till dem brukar dessa pronomina, om ej någon gammal herre eller dam, som ej ens göra minsta pretention på att följa sin tid och gilla nutidens goda idéer. I bref nyttjar jag och flera – såsom du vet – med mycken fördel dessa viga och trefliga benämningar, d. v. s. att jag åtminstone ännu ej fått någon enda fin pik derför från något håll, och i mina romaner har jag – besynnerligt nog – alltid brukat det, utan att någonsin derför få någon anmärkning, eller att jag tror det stött någon. Mig stöter deremot denna – äfven i somliga romaner fullkomligt bibehållna –titulering, som alltid är odräglig, men der värst, och som gör, att när författaren ibland vill kringgå den, försöka att undvika detta titulerande, utan att likväl bruka surrogatet, blir dialogen högst tvungen och skrufvad. Om jag ville, kunde jag härpå anföra flera exempel, ty – såsom sjelf författare – undfaller det mig ingalunda, när man söker gå dessa omvägar för att komma till ett mål, som ofta dock ligger så nära. Men du skall få se – käraste A. – om några år vill ingen vara gammalmodig och belastad med gamla hemlands-fördomar, utan då säger man och tager med god smak emot: ”Hur mår ni i dag? Har eder sömn varit god i natt?” i stället för: ”Hur mår fru friherrinnan i dag? Har Herr General-adjutantens sömn varit god i natt &c. &c. Och med all denna titulering följer äfven ett högtidsspråk, som icke är naturligt och som binder samtalets vingar, eller huru? Motsäg mig gerna om du vill, jag tager upp handsken, hvem som kastar den. Men nu måste jag väl tala om Amsterdam och ”Myn Her” och glömma våra egna små hem-synder. Kl. 1 ungefär kommo vi hit, men som table d’hôte här på hôtel des Pays-Bas ej serveras förr än kl. 4, satte jag mig genast att skrifva, sedan vi intagit våra rum och blifvit hemmastadda härstädes. Vi bo ganska väl, hafva en balkong utanför våra fönster, hafva för oss två ett stort rum, som med två stora vackra skärmar, af samma sort tapeter som rummet, är afdeladt i två små sängkamrar med pauluner och allt tillbehör, samt resten af rummet med båda fönstren, som ett litet förmak. Denna anordning är oändeligen treflig, men dertill fordras ett mycket stort rum såsom detta. Amsterdam är den allra besynnerligaste och andra minst lika stad, jag hittills sett. Alla gator genomskurna af en kanal i midten, brungula magra träd vid sidorna, och ytterligt små d. v. s. korta hus med tre högst fyra fönster i raden. Men så äro de så mycket högre, och vi räknade på ett ställe sju olika våningar. Genom det att man här ingenting kan förvara i källare, i anseende till vatten och fukt, äro alla magasiner belägna i de öfversta

vindsvåningarna, och alla tak derför försedda med en mängd af besynnerliga, uppstående maschiner, nödvändiga för att kunna hissa upp varor i höjden, ty du skall komma ihåg, att vi nu äro i verldens andra handelsstad och – hvad rikedomen i proportion till storlek och folkmängd beträffar – den första. Således i den rikaste stad på jorden! Ack! att det ej litet kan smitta! Men för att nu – fattig som jag är och förblifver – åter komma upp på de rika "Myn Hers" höga hustak, så se dessa allt för lustiga ut, ty allt detta vindverk eller vindspel, som är väl gjordt och grannt utmåladt, samt skorstenarna, som äfven hafva egna besynnerligt krusiga former, göra – tillika med siraterne på sjelfva husgaflarna, som alla hus vända åt gatan – att taken se ut som athenienner eller dockskåp med fullt af småsaker på. Folket som tåga genom gatorna, se tröga och långsamma ut, och Herrar Kellner, som annars pläga vara ett lätt och rörligt slägte, gå här så feta och så loja och uträtta hvad man ber dem om i sitt goda mak, alla lika den der gamla, feta, sköna hästen i föräldrahemmet, som egentligen blott hade en stor förtjenst, den – att aldrig förtaga sig. Nu kommer en och säger: "La table est servie."

KL. 6 SAMMA DAG.

Det var en långsam middag, men mycket god och delikat. Just nu kommo vi derifrån. Jag satt bredvid en ganska hygglig Holländare, han bredvid en Amerikanare; på sidan om honom voro tyskar, men midt emot oss hade vi ett ungt fransyskt par och flera Engelsmän. Detta var bara vid ena bordsändan. De flesta damer, man ser resa, äro unga fruar, som tillika med deras unga eller gamla män företaga sin allra första Eriksgata, innan andra bestyr hindra dem till långa utflygter. Sålunda ser man oupphörligt "En herre och en dam"; och det är roligt att observera huru olika dessa par äro, särdeles mot hvarandra. Än se de rätt förtjusta ut, än sitta de som Charybdis och Scylla, bredvid hvarandra, utan att dock någonsin råkas och med ett uttryck af dolda stenhårda klippor. Min holländska granne var som sagdt är ganska hygglig och underhållande, och vi jemförde våra språk, som hafva förunderligt många likheter, vida mera än mellan tyska och svenska. Det lustiga är, att jag förstår nästan allt hvad jag läser på holländska, och det är sannerligen för att constructionen ofta är så svensk. I afton komma vi ej ut. Det småregnar oupphörligt, och våra herrar, Baron R. och K., hafva rest till vår Konsul och vidare, för att få oss biljetter till ångfartygsresan. Jag darrar för att de skola komma hem och säga, att vi fingo inga eller dåliga platser, hvilket är lika illa, ty utan tvång ligga vi ej qvar här i 8 hela dagar, som vi väl nödgades, om vi inga platser få, och dåliga platser är odrägligt på så lång resa. Men jag tror de voro dock bättre än stanna qvar, ty här ser bra ledsamt ut. Likväl skrattade jag nyss, det hjertligaste på länge. En positiv-spelare hade nemligen ställt sig på andra sidan om gatan, midt emot våra fönster, och spelade der upp den gamla vanliga urpolkan, men i sådan takt som "Myn Her" troligen dansa den, ty det gick som en menuett. E. förlorade slutligen tålamodet, af att höra detta tempo largo lento, utan gick ut på balkongen, nickade i fortare takt, och när positiv- spelaren ändtligen förstod henne, började hon, upplifvad af de gamla kända hemlandstonerne och för att visa musikanten att han ändå skulle vrida fortare, att dansa en liten polka fram och åter på balkongen, helst det redan var halfskymning och nästan inga menniskor på gatan, emedan det allt jemnt småregnade. Jag satt skrattande och åsåg dansen, glad att se henne muntra sig med något, och när jag tyckte den varat länge nog, sade jag till E. att gifva positiv-spelaren något för sin möda. Hon skulle just göra det, när hon likväl, till sin förvåning och just som hon skulle taga upp något småmynt ur klädningsfickan, förekoms af en herre, som från sitt rum, beläget bredvid vårt, äfven steg ut på balkongen, gjorde en artig bugning för E., lika som ville han tacka för fri-spektaklet, och kastade en hel Gulden till positiv-spelaren. E., högt rodnande och mycket förlägen, gjorde en tacksamhets-nigning för herrn, steg in genom fönstret, och herrn steg in genom sitt; båda stängdes igen, och då först började jag hjertligen skratta åt denna alldeles stumma scène, som för mig såg bra rolig ut. När jag nu dertill tänkte mig den stackars positiv-spelarens glädje, så blef det hela något som jag rätt väl behöfde på denna kulna, ledsamma eftermiddag, i detta tråkiga Amsterdam, der man till på köpet, ja just som ett nytt bevis på tröghet, liknöjdhet och släpighet, icke åker med vagnar på muntert rullande och skramlande hjul, utan i .... stora åbäkliga täckslädar, alldeles sådana som våra morföräldrar begagnade, och för dessa gnisslande orrekojor sätta de .... en enda häst! Vi sågo nyss fyra stycken äldre corpulenta fruntimmer stiga

ur ett dylikt skåp, som kördes af en stor, fet kusk, summa fem personer och en täcksläda för en stackars häst, och utan en enda snöflinga! När våra herrar skulle göra sin utfärd, frågades dem om de ville hafva en ”Kahne” (namn på dessa ohyggliga fortskaffningsmachiner), men då svarade de: ”Nej, fy tusan!” och när de då tillfrågades om de ville hafva en ”vigilante” svarade de: ”ja, bara det är hjul på vigilanten”, annars vilja vi hafva något annat. ”Men då kom det erbjudna ekipaget, hvilket befanns vara en vanlig wienervagn. Men just nu återkomma våra herrar i sin ”vigilante”, och vi få nu vår dom, om plats – eller ej.

AMSTERDAM, DEN 24 SEPTEMBER, KL. 4 EFTERMIDDAG.

Nu är allt inpackadt och färdigt för vår afresa, men som den ej skall ske förr än efter kl. 5, har jag en god timma att prata på, och det vill jag äfven begagna mig af, ty på fartyget vet Gud hvad för ro man får att skrifva, och så fort jag kommer till Hamburg, vill jag gerna afsända detta. Förmiddagen hafva vi ganska väl användt, oaktadt ett oupphörligt duskigt väder. I en god vagn hafva vi alla fyra, åtföljda af en gammal Lohnbedienter mellan 60 och 70 år, tågat igenom hela staden och sett en stor del af dess märkvärdigheter. Först voro vi uti Musée Royal des Pays-Bas, som består för det mesta af holländska skolan, och jag borde visst med någon utförlighet tala om såväl detta som allt annat jag såg i Amsterdam, emedan du ej kan finna en endaste liten glosa derom i den heders Baedeker, till hvilken jag alltid hänvisar dig, emedan han väl upptagit alla andra Tysklands grann-länder, men icke Holland. Några gudomliga landskap af Ruisdaal förnöjde min blick här, likasom hvar sådana finnas. En oändeligt vacker och behaglig interieur af Hooge, med det herrligaste perspectiv, föll mig äfven skönt i ögonen, likasom en dame i hvitt siden, språkande med tvenne andra personer, af Terburg. Le Banquett de la Garde civique à Amsterdam à l’occasion de la paix de Münster, conclue en 1648 var en ganska lustig tafla af B. van der Helst, der man får se äkta holländska physionomier, sköna, feta gubbar, med ett otroligt lugn och orubblig ro i sina runda drag. Ja, de äro visst som goda ”filbunkar.” Ett par taflor af H. A. S. van Eyck, föreställande Un temple gothique och La S:te Vierge avec l’enfant, äro i min smak – minst sagdt – horribla, men om det är mitt fel eller målarens, vill jag låta vara alldeles osagdt. Ja, ja, Albrecht Dürer och Rubens voro minsann aldrig mina favoriter förut och blefvo det ej heller på denna resa, der jag haft tillfälle se så mycket af deras förfärliga penslar. Nej, tacka vill jag Murillo och Hera till, som .... Dock, dessa små reflexioner gå alldeles utom det gebit jag föresatt mig att hålla mig på, och dit flyger jag just nu, när tiden är knapp och jag ”proppad med prat,” som .... du vet väl hvem! Från detta museum, som förvaras i det så kallade Treppenhus (jag tror det heter så, men har nu ingen att fråga derom), reste vi rundtomkring hela staden, sågo de så kallade ”sköna qvarteren,” som verkl. voro präktiga, det Kongl. palatset eller fordna statshuset, en ståtlig byggnad med många praktfulla gemak, Amstelbryggan, från hvilken man har den allra herrligaste utsigt, hamnen, der ända till tusende fartyg påstås kunna få rum och der en oräknelig massa nu äfven fanns, quai’en långs med sjön eller viken Y, och slutligen en mycket vacker och väl underhållen trädgård, der det största och fullständigaste menageri, som vi sett, var att skåda. Här fanns en stor mängd rara exemplar af kreatur; och alla de djur, som vanligen finnas hvita, voro här svarta, och så tvärtom. Detta får du likväl icke taga alldeles efter orden, ty icke sågo vi just någon hvit korp eller svart hermelin, men kolsvarta svanor sågo vi deremot samt en oändelig mängd andra kräk, både fula och vackra. Hvad som sannerligen förvånade mig mest var, att se – en Salamander (ty så kallade man ett vederstyggligt ting), som gick och moverade sig i .... vatten. Jag blef helt förtretad: ”En Salamander skall lefva i eld” påstod jag och bad den, som förevisade oss alla dessa kräk, kasta honom i närmaste brasa, men han förklarade att det blott är fabelns Salamander, som der kan lefva, och att den verkliga måste undergå en evig vattenkur, och han såg äfven ut just, som jag föreställer mig en nyligen oppackad Gräfenbergare. Men alla dessa djur visas minsann icke för intet här, såsom i Wien. ”Myn Her” veta rätt väl att göra sig betalade, och entréen i trädgården var ganska dyr, likasom allt annat i Amsterdam, hvilket ställe otvifvelaktigt varit det allra dyraste af alla dem vi besökt under hela resan, men dernäst Cöln, och båda till en del genom den ovanan de hafva, på hôtellerne derstädes, att sätta upp alla drickspenningar under namn af ”service” på räkningen och taga till dessa ganska drygt; och så måste man ändå gifva drickspenningar till betjeningen, om man ej vill att de skola följa en på resan med verkligen ättiksura miner,

hvilket är mig åtminstone en gruflig pina och som jag alltid köper mig ifrån, så vidt jag kan. Det plågar mig rysligt, när någon ser ond eller missnöjd ut på mig. Menniskorne skola gerna bakom min rygg få säga hvad de behaga, det kan jag icke hindra och bryr mig icke rätt mycket om, men goda och vänliga anleten sätter jag ett otroligt värde på, som du väl af gammalt vet, och denna svaghet har verkligen kostat mig icke så litet på denna resa. Inga kyrkor sågo vi på vår förmiddagsfärd, men så hörde vi dem så mycket mera i natt! Det var ett rysligt pinglande hela natten igenom! Alla kyrkor hafva sitt klockspel, och alla dessa klockspel gå lösa både på de hela timmarne, halftimma och qvart. Du kan väl föreställa dig hvad detta blef utaf, helst klockorna differerade litet i tiden. Hela natten var, som hade jag åkt på släda med de allra klangfullaste dunbjellror. När nu dertill kom, att karlar på bestämda tider gingo och skreko, jag vet ej till hvad gagn, ty brandvakter voro de icke, så kan du förstå hvad ro vi haft här i det goda Amsterdam, dit jag – vill Gud – aldrig mera godvilligt kommer. Jag har glömt säga dig, att vi fått förträffliga platser på ångfartyget, de sista som funnos likväl, nemligen N:o 8 till E. och så en plats på soffan i den lilla dam-salongen till mig, med hvilket jag är högst belåten, som aldrig kan förlika mig med tvåkammars-systemet, öfver- och underhus, i – min stackars nattliga boning eller säng. Der vill jag vara suverän och allena styrande, och det ämnar jag blifva i salongs-soffan. Till vår glädje hörde vi, att en svensk familj, bestående af en fru och hennes båda döttrar, hade 3:ne af de 8 platserne, och således äro vi säkra att i afton sammanträffa med den älskeliga B:ska familjen, hvilket skall blifva en verklig glädje för oss alla. Det regnar nu, som ville vår Herre dränka ”Myn Her” och alla dess rikedomar, och oss med på köpet. Icke dess mindre skola vi nu snart gå ombord, d. v. s. först åka en fjerdingsväg i vigilante och så gå ut i öppen båt, regn och blåst, till fartyget, som ligger ett godt stycke från land, och det kan man visst icke kalla goda arrangementer, qvadrerande med allt det skryt man på ångfartygs-kontoret yttrat till våra herrar öfver ”det makalösa ångfartyget, Wilhelm de erste,” hvars förträfflighet vi nordboer icke ens kunde göra oss någon föreställning om. Och nu afresa vi.

SAMMA DAG, KL. 6 EFTERMIDDAG, OMBORD PÅ WILHELM DE ERSTE.

Vi hafva nu lemnat Amsterdam, och efter en tråkig hitfärd äro vi ändteligen här, och jag önskar jag vore vid den stund, då jag kunde säga: vi äro härifrån. Jag har sällan på hela resan känt mig så illa till mods som nu, och för att detta fördrifva vill jag tala om dess orsaker för dig, nu medan här är alldeles tyst och stilla; ty som fartyget ej afgår förr än i natt, komma de flesta passagerare ej förr än senare i afton, utan vi äro alldeles allena styrande i den lilla salongen, hvars rätt goda soffa är min lagliga plats. Dessutom finns här de båda små hyttorne at höger och venster, hvar och en innehållande två skåp med två etager bäddar. I den stora herr-salongen är väl någon rörelse, ty der äro våra herrar samt ett par unga, hyggliga Danskar och E., som icke kan hafva roligt af att höra min raspande gåspenna flyga öfver papperet, fortare än hela sal. gåsen någonsin flög i lifstiden. Men det är ock detta snabbskrifveri, som gör att du kan få dessa rapsodiska rader ifrån mig, ofta skrifna på små stunder, som andra icke ens räkna. I dag har jag ovanligt mycket som jag vill säga dig, måtte jag hinna dermed! Först likväl till det historiska af saken: När vi uti en omnibus, som vi fyra tagit allena för oss och alla våra saker, hvilka ändå, huru det må vara, tillväxa för hvar dag och bland annat bestå af åtskilliga träd och växter som B:n R. medfört från Schweitz, – när vi, säger jag, med hela detta bagage kommo ned till stranden, regnade det så förfärligt, att vi kunde ej gå ned i den öppna båten, då både vi och sakerne skulle blifvit genomvåta. Nu uppstod likväl en strid på holländska och tyska, hvaraf ingen af de stridande förstod mer än sina egna ord. Båtkarlarne ville att vi genast skulle ro ut till fartyget, eller att de åtminstone finge taga sakerne och stufva in dem i båten, och våra herrar ville att både vi och saker skulle gå in i det hus, utanför hvilket vagnen hållit, ty den kunde icke vänta längre, utan måste ofördröjligen tömmas. Med gester och utrop (deribland några små svenska dito) gjorde man sig för det mesta begriplig. Våra herrar segrade likväl slutligen, och vi tillika med sakerne kommo in i ett hus, utan förstuga, genast i ett rum, der man serverade thé i fina, äkta koppar, ur blanka, aptitliga thékök, och detta åt .... matroser och grofva sjömän. Den snygghet, som här rådde, var märkvärdig, likasom ordning och tystnad. Jag tänkte med rysning på våra krogar, för hvilka sådana ställen som detta äro surrogat. Jag tänkte med hemsk ängslan på, om dessa sjömän och thédrickande varit – mina kära landsmän, huru många grofva eder jag skulle hört, och huru

många olidliga bränvinsångor jag skulle fått känna. Dessa tankar gjorde mig helt vemodig, när jag gick der och, tillika med de andra, beundrade just allt det .... som mest skiljde sig från hvad vi hemma äro vana att se, höra och förnimma. Dylika sorgliga och förödmjukande känslor hafva ofta nedslagit och förstämt mig under denna resa, och när vi vid poststationerne eller vid de så kallade "Bahnhof," der man alltid ser stora samlingar af de lägre klasserne, alltid funno dessa nyktra, artiga, vänliga och höfliga, fastän ofta glada och muntra ända till ytterlighet, då tänkte jag mig med afsky tillbaka till det annars så kära hemlandet, der dylika folksamlingar alltid, utan alla undantag, utgöra större eller mindre episoder i det förhärjande, fürnedrande och eländiga bränvinets historia, och der alltid några äro rusiga, svärjande, grälande, pockande, onda och vresiga, och allt detta ofta inträffande med unga gossar under 20 år t. o. m. Dylika jemnförelser, som hittills alltid utfallit till mina stackars landsmäns nackdel, hafva ofta under denna resa pinat mig, fast jag aldrig just förr talat om det för dig, lika som det vore bättre och rättare att förtiga och gömma ett ondt, än att sätta fram det i ljusa dagern och låta det skyllra i hela sin nakna och afskyväckande sanning. Men jag har dock föresatt mig att göra det, ehuru mycket det än må kosta den ömtåliga national-känslan och denna kärlek till sitt, som alltid så gerna vill framdraga det goda och undanskymma det onda. Men af ren föresats skall jag icke göra det, de må blifva onda eller goda på mig, der hemma i Sverige. Jag skall uppriktigt säga och bekänna, att jag under en hel sommarresa i Tyskland ej sammanlagdt såg så många bränvins-scèner, som dem man råkar på, bara man en enda dag, i stad eller på landsbygden, begifver sig ut och färdas i Sverge. Vi hafva ännu icke sett någon drucken, icke hört några grofva eder eller skällsord, icke afhört någon träta eller åsett någon kalabalik, allt sedan vi kommo på tysk botten, icke någonsin blifvit bestulna, ehuru jag ofta förvånat mig öfver, huru våra effekter kastades vind för våg och våra rum stodo olästa, när vi voro hemma, och fullkomligt öfverlemnade åt en talrik tjenstfolks-personal, när vi voro frånvarande. "Så skulle man väl våga göra i Sverge!" Detta var ett dagligt utrop bland oss svenskar, och om ingen annan vill medgifva det, så gör jag det, ty qvinnor behöfva just icke hafva denna obegränsade national-stolthet, som vill dölja allt ondt och försvara den satsen att: "jag är lika god som du", antingen så är eller icke. En qvinna kan få öppet säga sin tanka och rosa det goda, hvar det fins, och gifva det onda till pris åt förakt och vedervilja, äfven om detta onda skulle uppenbara sig i hennes eget hemland. Jag vågar derför säga och försvara, att få saker skulle så godt inverka på våra lägre klasser, som att i en diorama kunna få se andra länders folklif. Exempel, täflan och alla dermed beslägtade intryck verka mycket på Svenskarne, och deras erkända afundsjuka skulle måhända, rätt uppstämd och eggad, samt sedan rätt ledd, kunna inverka till något godt. Och när nu icke den supande, svärjande, stjälande, rånande, mördande massan kan få se hurudana deras stånds-vederlikar äro i andra länder, så böra väl icke vi, som kunna se det, tiga dermed, utan högt tala om den himmelskriande olikheten och försäkra våra landsmän af den usla sorten, att man skall nästan oförnuftigt älska sitt gamla hemland, när man dit återvänder, helst när det lider till vinter, is, snö, köld, gråhet och mörker. Men hvad vore ändå allt detta, om icke något ännu värre skulle möta oss! En frisk, kall nordanvind, äfven om den medförde en och annan snöby, skulle vi frimodigt gå till möte, bara den ej vore förenad med dranklukt och bränvinsånga; och våra fattiga, trasiga, utsvultna landsmän skulle vi med ömt medlidande och utan all vämjelse återse, om de ej voro rödnosiga af bränvin, svärjande och trätande, allt af det samma. Detta är en sorglig sak, som i dag gjort mig ledsen och nedstämd, och när nu dertill kommer en annan d:o, som alldeles enskildt rörer mig sjelf, så kan lynnet ej vara så godt. Jag menar min usla helsa. Ack huru mycket har den ej hindrat mig att se och förnimma under denna resa! Huru skulle jag icke smugit omkring öfver allt och gjort mig bekant med så mycket, som jag nu vet lika litet om, som när jag satt hemma, inmurad inom fyra väggar. Från många sidor har jag visst sett utlandet, men alldeles icke från alla. Just här i Amsterdam, der folket, sederna, byggnaderna, allt – allt är så olika med det som jag förut har sett, skulle det oändeligen roat mig att besöka skolor, barmhertighets-anstalter och andra inrättningar samt göra så, som vi i början af vår resa när jag var friskare det gjorde, nemligen i vår egenskap af främlingar och okända vandra in i de lägre klassernes härbergen och samlingsställen, se hur man der betedde sig, och samspråka med folket, som alltid i sin naivetet är uppriktigt och sannfärdigt. Just här i Amsterdam skulle det så mycket roat mig att jemnföra dessa trygga, tröga, godmodiga, lugna och orubbliga fysionomier, som man

ser öfver allt, med de åtgärder de tagit, och sålunda kunna bedömma huruvida det yttre skalet och den inre kärnan öfverensstämde. Men att så här kasta ut mycket penningar för att bara se ett land, en stad, genom kammarfönster eller vagnsfönster, det är odrägligt, och du vet att ingenting gör mig sorgligare och mera nedstämd, än när lekamliga omständigheter komma och lägga sig på tvärn och förhindra denna andeliga utveckling, denna själens och hjertats stigande bildning, som väl för hvarje tänkande varelse bör vara dess förnämsta lefnadsmål, ty vi, som vandra här på jorden, äro ändå icke annat än sämre och bättre örter i den Allsmäktiges stora plantskola; och om nu en stackars planta derstädes icke för svaghet kan, under Guds fria himmel, få spira upp och blomstra, utan måste slås in i en kruka och flyttas in i växthuset, så är det synd om henne, och hon måste ju sjelf gråta tårar, när hon icke mera får stärkas och lifvas af den friska morgondaggen och den svalkande aftondaggen: tvina bort och dö i denna konstgjorda belysning, icke mera lifvad och värmd af Guds eviga sol. Och jag är plantan, och krukan är min sjukbädd, och växthuset är det trånga fyrväggiga sjukrummet, der jag måste dväljas mera än tre fjerdedelar af mitt lif! Dylika tankar äro odrägliga, och blir jag icke betydligt friskare, hvarpå vi lungsotare ändå alltid hoppas, intill den stund då vi begrafvas, så torkar säkert vår nu till 1848 bestämda resa till Paris, Schweitz och Italien alldeles in. Och ser du! det är den 3:dje orsaken till min nedstämdhet i dag, ty jag tänker ovillkorligt att det är måhända sista gången jag vandrat till utlandet, der jag ändå trifdes så utomordentligt väl och gerna velat dröja, åtminstone tills jag började längta hem. Men .... en sådan längtan har ännu icke rätt velat infinna sig, och – se der ett 4:de naturhinder för ”good humor.” Men får jag hålla på så här ännu en liten stund, så hittar jag troligen på både det 5:te och det 6:te, ja – det ena ledsamma efter det andra, och af det hela kan då icke blifva något särdeles roligt bref, utan vill jag – för att på en gång knacks afbryta mina moll-funderingar och grå fantasier – beskrifva för dig huru salongsuppasserskan, som annars på alla andra ångfartyg plägar vara en liflig, rörlig, oupphörligt upp och ned, hit och dit flygande varelse, huru den ser ut här på ”Myn Hers” eget ångfartyg, som malicen påstår går just som en sköldpadda, oaktadt alla sina många hästars kraft, hvilket vi väl få erfara med tiden. Jo, denna vår passopp är en lång, tjock, däst matrona, med stor underläpp, med mycket stora partier, som taga ett förfärligt stort rum i dessa små kyffen; deremot är hon alldeles utan hals, ty det stora, feta breda hufvudet tyckes endast hvila helt löst på de väldiga, uppåt jakande axlarne. En tät och stärkt mössa, med breda, rakade, alldeles stela krus och trenne kanon-lockar vid hvar tinning, gifva åt hela denna orörliga och otympliga figur något af en indisk pagod, skuren i träd, eller huggen i sten, och förrän jag ville besvära denna colosse de Rhodes med minsta lilla ärende, så gick jag det sjelf, ehuru skral jag i dag är. Oberkellner eller Steward, såsom han här kallas, är åter en helt liten, klotrund figur med orörliga, godmodiga anletsdrag och i en oupphörlig gång, utan att likvisst det ringaste röra på sig, alldeles så som dessa gammaldags små silfverur, snarlika en liten stekrofva. Dessa tvenne varelser hafva oupphörligt sväfvat eller – bättre sagdt – lullat omkring mig, nu medan jag skrifvit, och dylika uppenbarelser äro ej gjorda att ingifva lifliga, lätta, ljusa, klara idéer, utan tröga och tråkiga, just såsom alla dem jag trakterat dig med. Just nu breder matronan, långsamt och pustande, rena lakan öfver britzerne, och Steward häller, fubbligt och vensterhändt, olja i den lampa som hänger i salongens midt och således äfven midtöfver mitt skrifbord, och han förglömmer visst icke att drypa olja på mig, mitt papper m. m., samt att sedan med oljiga fingrar taga uti allt hvad han icke hunnit drypa ned. Och för mina berberisminer skyggar han ej det ringaste, utan fortgår i alla sina värf, med den otroligaste och orubbligaste flegma och ett visst stereotyperadt leende på sina oformligt tjocka och utstående läppar. Nej! nu blifva dessa tomtar mig för ledsamma att se på, utan jag säger dig godnatt och farväl, för att gå in till herrarne, som i flera repriser uppmanat mig dertill.

HAMBURG, DEN 28 SEPTEMBER.

Käraste A.! – Hvad våra idéer och åsigter ändå sitta lösa ibland och lätt kunna rubbas och förbytas: För några år tillbaka ansåg jag en resa till Hamburg, som ett non plus ultra af utrikes tåg, och nu .... tycker jag mig till halfs vara hemina, när jag hunnit så långt som hit. Vår öfverresa från Amsterdam hade sina stora behag och d:o obehag. När jag sist slutade att skrifva, gick jag, som sagdt var, in i herr-salongen och kom snart i tal med våra herrar och några rätt hyggliga Tyskar och Danskar. Men snart upptäckte jag bekanta

skepnader, som svängde sig i den lilla förstugan mellan herr- och dam-salongen, snart hörde jag kära och välkända stämmor, som sinsemellan talade hemlandets tungomål, och snart omfamnade jag de trenne medlemmarne af den älskeliga B:ska familjen, först den ståtliga modern, som god, älskvärd, ungdomlig och liflig, tyckes vara en qvarglömd typ från den gamla, goda, fina tiden, hvars prydnad hon säkert var, likasom hon är den nuvarande tidens. Icke mången furstinna har ett sådant anseende, förer sig så väl, med en sådan värdighet, och ingifver så mycken vördnad som denna åldriga fru, och nästan för ingen böjer jag mina ”aristokratiska” knän så djupt som för henne, och om en riksgrefvinna sagt det, kunde jag ej blifvit mera smickrad, än när hon, för flera år tillbaka, sade: ”Dig vill jag kalla du, och du kan kalla mig tant.” Hennes yngsta dotter, den älskeliga Agathe, är en skatt för hvilken som vågar kalla henne vän, och en prydnad för hvarje sällskapskrets, der hon uppenbarar sig, och dottern Fredrika – är tillräckligt bekant på så vackra sidor, att alla loftal blifva öfverflödiga. Men till dig kan jag gerna förtro, att det smakade mitt hjerta så innerligen godt att så tala till hennes, och vidare – att den, som af Fr. B. ej känner mera än hennes skrifter, dock icke känner hennes skönaste sida, som är .... hon sjelf, ehuru mycket och sannt hon framstår i dessa sina skrifter. Hon är bland de få varelser, som närma sig fullkomligheten, och i en dylik atmospher är det oss godt att vara. Vi tala nästan aldrig om litterära ämnen; de tyckas för både henne och mig ändå vara endast en bisak, och – lika litet som hennes stora rykte lider af dessa små pilar, doppade i afunds-gift, hvilka riktas henne ur det djupa, låga gruset, lika litet inverka de på henne. Hon känner ingen harm, ingen förtret öfver dem, tänker ej ens på dem, utan ser ut som skulle hon säga: ”Det måste ju så vara,” och jag försöker så godt jag kan att tillegna mig detta samma stoiska lugn, som rubbas af ingenting så smått. Men oaktadt dessa älskvärda varelsers närvaro och flera andra ganska hyggliga passagerares, så hade resan på Wilhelm de erste och nordsjön ganska många obehag. Fartyget, det beprisade och omskrikna, var just vedervärdigt, ruskade, stötte, knarrade, knakade och brakade i fogningarne, så att man ofta icke hade öronljud och trodde att alltihop skulle gå i tusen bitar. Detta är visst inga sjötermer, men som jag hvarken är sill eller hvitling, förstår jag mig icke alls på hafsspråket. Tacka Gud jag har litet reda på landbacken. Säkert är att vi alla tackade Gud, när vi åter stodo på den, och det i Streits gasupplysta och ståtliga hotel vid neuen Jungfernstieg, och med den sköna vatten-amfithéatern framför oss, der lampornas sken, speglande sig i vattnet, sågo ut som otaliga eldkolonner och gjorde en dråplig effekt på den mörka Septemberaftonen. Hela vår lilla svenska koloni slog sig ned hos Streit, och före oss funno vi der våra landsmän, Generalen Baron P. med sin familj, hvilken visade oss så mycken artighet, välvilja och hjelpsamhet, att vi alltid stanna i stor tacksamhet derför.

I går på söndagen var här den så kallade Alsterreyattan en årlig kapproddning på Alster, der segervinnarne få ganska vackra pris, alla bestående af mer och mindre dyrbara silfverpièccer. Det var ett vackert och ovanligt skådespel, men just ett litet dyrt nöje, ty utom vagn, Lohnbedienter och allt annat, kostade hvarje plats på den upphöjning, som var gjord för gräddan af åskådarne, 4 Mark Hamb., hvilket utgör våra 3 R:dr B:co. Ingen af oss Svenskar orkade besöka théatern på denna söndagsafton, utan hemma och tillsammans pratade vi bort timmarne i mitt tycke högst trefligt. Nu är E. ute och handlar, skickar hem herrar med buntar och räkningar, som jag mottager och betalar, imellan det att jag skrifver några ord på detta, hvaraf det hela väl blir litet mosaik-artadt.

KLOCKAN 3 EFTERMIDDAG, SAMMA DAG.

I förmiddags blef jag hastigt afbruten, och det af .... något på en gång sorgligt, oväntadt, men nödvändigt. K. hade nemligen, alltsedan vi kommo hit, varit mycket ledsen för ångfartyget Kopenhagens iråkade olycka att vara sönder, hvilket fördröjde vår afresa från Hamburg, men nu hade ett par Danskar, som ovillkorligt måste vara i Köpenhamn om onsdag, funderat ut en annan väg, nemligen landvägen öfver Rendsburg, Schleswig och Flensburg, samt derifrån på ångfartyg till Köpenhamn, och nu föreslogo de K., som de visste hade brådtom hem, att göra dem sällskap. Detta antog han och låter oss nu i vårt stilla mak färdas hem, så fort vi kunna och så långsamt vi vilja, i dessa numera kända farvatten, der vi hafva vänner och bekanta öfver allt,

ty att följa med honom på sin kurir-resa, emedan han ämnar vara hemma om söndag, det hade jag visst icke förmått, ej heller kunnat, emedan jag nödvändigt måste uppehålla mig några dagar i Köpenhamn. K. skall således resa om en liten stund, och jag är på en gång så förbryllad och ledsen åt allt detta, ehuru klokt och rätt det är, att jag genast slutar detta, som K. sjelf förer med sig till dig och det kära hemmet, hvarefter jag från denna dag börjar otroligt längta. Baron R. och vi två följa K. till Altona och Eisenbahn derstädes, och nu .... är vagnen redan för dörren!

DEN 14 OKTOBER, OMBORD PÅ ÅNGFARTYGET CHRISTIANIA, OCH GUNGANDE PÅ KATTEGAT.

Än ett bref, men äfven "det eviga, det sista" får du från mig, käraste A, ty fast än min goda K. nu äfven är i hemmet, har jag fått vana att till dig afstyra mina resebilder, och jag ämnar att genast, vid min ankomst till Götheborg i dag, afsända detta till eder, så att ni ej allt för länge må sakna underrättelser från oss, emedan vi med bästa vilja dock icke kunna vara hemma förr än den 20:de, utan önskade vi att den 19:de hafva hästar och vagn oss till mötes i Wenersborg. Och nu ett ord om den långa tid som förflutit, sedan jag sist skref, ty i E's bref från Köpenhamn var väl bara jeremiader öfver mig och min sjukdom, men inga serdeles resnotiser.

Vår vistelse i Hamburg efter K's afresa var en serie af ängsliga afsked. Först stodo vi, såsom K. väl berättat, vid jernbanan i Altona, och med våta ögon sågo hur han flög utaf norrut. Sedan tog den goda Baron R., som lofvat K. att vara vårt stöd och tröst, oss med sig till det vackra Flottbäck, der blomsterträdgården och drifverierne lära vara de största och förnämsta i hela Tyskland. Huru sköna blommor vi der sågo, skulle låta fabelaktigt att berätta, d. v. s. dimensioner af Foxia, Pelargoner, m. fl. kända blomster, och dessutom en mängd dylika, som vi här sågo för första gången. Tvenne förut af mig alldeles okända blomster väckte min största uppmärksamhet och beundran. Det ena var en Catleja, hvars himmelsrena färg och fantastiska mjuka former utgjorde ett verkligt blomsterpoem. Den andra blomman var en Il spirito santo, d. v. s. såsom det tycktes, en stor, vacker, ljusgrön ännu icke fullt utslagen knopp. Men den ämnade aldrig att öppna sig mera, utan med fingret måste man sakta maka de fina gröna bladen åt sidan, och se då! .... satt i sitt lilla gröna dufslag – en alldeles mjellhvit dufva. Det är förtjusande att se, huru det högsta väsendet icke försmår att vara skön och herrlig äfven i sina allra ringaste detaljer, och om menniskan ville, så vore just det, likasom allt annat af Honom ett exempel att följa, som dock öfverses af så många. När vi länge vandrat omkring och besett denna i så stor skala anlagda blomster-trädgård, intogo vi en förträfflig middag på London-tavern och återvände sedan till Streits hôtel, som nu för oss stackare var mycket öde och tomt. Men det blef väl värre: Den ena dagen derefter afreste B:ska familjen, till vår grufliga saknad, och den andra – vårt angenäma resesällskap allt sedan den herrliga dagen i Bingen, nemligen Baron R., medtagande vår innerliga tacksamhet och saknad. Alla dessa skulle öfver Lübeck gå hem till Sverge, och nu voro vi allena, och nu skulle litet små-affärer uträttas, ty hvem är väl i Hamburg, affärernes brännpunkt, utan att hafva några sådana, och bland våra var att skaffa alla de vyer och teckningar af städer och märkvärdiga ställen som vi passerat, hvilka ännu fattades oss. Vi lyckades temligen häruti, och i en annan sak voro vi ändå lyckligare. Vi återsågo nemligen en af de intressanta bekantskaper från Prag, en ung Hamburgare som nu, i vår ensamhet, blef oss af ett oberäkneligt värde. Han muntrade oss, han förde oss ut på långa, angenäma färder genom den oändeligt vackra staden, som K. och Baedeker kan berätta dig om, och visade oss der allt hvad sevärdt var, dock blott från vagnen. De gamla gatorna med de kolsvarta kanalerna, i den obrända delen af staden, voro rysligt hemska, men så mycket gladare, ungdomligare och lifligare föreföll oss allt det nybyggda; och att vi icke sett en vackrare stad, måste vi medgifva vår unga ledsagare. Bland annat förklarade han en besynnerlig syn, som vi en gång under dessa färder hade: Vi sågo nemligen, gravitetiskt spatserande på gatan, ett par figurer, de mest vidunderligt, befängdt utstyrda, man utom på theatern eller maskerader kan få se. De voro i långa pudrade lockperuker och minst hundraåriga kostymer, svarta från topp till tå, utom skospännena, och gående obetäckta, med en gammaldags trekantig hatt under armen, och med en sorgligt tillgjord bedröfvelsemin på sina intetsägande anleten. Vi frågade hvad i alla helgons namn

sådana figurer, uppståndna ur grafven som det tycktes, nu bland de lefvande kunde uträtta, och fingo då till svar att de voro .... liksörjare! Dessa figurer, alltid de samma och de samma, och icke hafvande annan function i lifvet, bjudas nemligen på alla begrafningar och föreställa der .... de djupt sörjande! – Detta föreföll mig så besynnerligt och så otroligt i detta nya, nybyggda, in i framtiden skenande Hamburg, att jag visste ej om jag skulle tro hvad jag hörde, och sedan skratta eller gråta. Men – jag gjorde ingendera, utan – ledsagade af vår unga och artiga Hamburgare foro vi till den nybyggda Thalia-Theater'n, sågo der, helt beqvämt sittande i oeil de boeuf, trenne roliga, qvicka och ganska väl spelade mindre stycken i den muntra och muntrande genren, och slutligen en tableau, eller Lebendes Zeitbild föreställande Deutsche Auswanderer. Det såg likt och ömkeligt ut, alldeles sådant det i verkligheten är, ty på Wilhelm de erste var en hel mängd sådana utvandrande stackars varelser, som gingo till Hamburg för att derifrån begifva sig till Amerika, och somliga medförde, utom annat skräp, t. o. m. .... gamla spinnrockar!! Dessa menniskor föreföllo mig alla som rubbade till sina sinnen, och när man frågade dem hvarför de utvandrade, så hade de blott det enda svaret: ”Skatterna äro så stora”, lika som de ej fingo skatta, för resan, ändå mycket mera, arma bedragna stackare!

Den 2:dra October gingo vi, såsom ni veta, till Altona, och derifrån på jernbanan till Kiel, men vi råkade ej, likasom K., på sin resa, ut för den vidt omtalade Over-advocat Beseler, som blef för honom ett så angenämt och nyttigt ressällskap, utan på en annan, ganska förnäm Holsteinare, såsom det tycktes, hvilken i alldeles icke förblommerade ordalag gaf sitt rysliga missnöje tillkänna, och frågade om vi hört den vackra sången, den föregående aftonen, då stora skaror af unga män, och äldre äfvenledes, verkligen tågade genom gatorne i Hamburg, sjungande med hög röst: ”Schleswig-Holstein, Meerumschlungen &c.”, och hurrade för hertigdömenas frihet. Der råder en gruflig gäsning i detta moment, och intressant skall blifva att se utgången. Från Kiel gingo vi på Löwen, ett litet excellent ångfartyg, der man mådde vida bättre, och som gick mycket jemnare och stadigare, än det beprisade Wilhelm de erste. En liten komisk händelse, under vår öfverfart till Köpenhamn, kan jag ej underlåta att anföra: Nedkomma d. 2 October om aftonen i salongen på Löwen, der vi voro 12 eller 14 damer, som alla skulle sofva der en natt, berättade man oss att vi äfven hade danska prinsessan Juliana att dit förvänta. Jag sade genast, att det blir ledsamt, svårt och besvärligt, att få en kongl. prinsessa med hofdamer, och allt ned i den lilla trånga salongen, der man skulle ligga två man bredt och två man högt, fast jag – äfvenväl här – skaffat mig en soffa, alldeles för mig allena och utan all öfvervåning, hvilken jag var rysligt rädd att behöfva afstå till den kongliga prinsessan. Men snart kom man med den underrättelsen att prinsessan skulle tillbringa natten i sin vagn, och glad var jag. Natten kom, vi gingo alla till hvila, och allt blef tyst, men jag var då som alltid sjuk och skral, kunde ej ligga stilla, utan som fartyget ännu låg orörligt i hamnen vid Kiel, började jag vandra fram och åter på golfvet, men höll då alltid på att snubbla på ett par damer, som tysta och stilla sutto borta vid dörren, och som jag trodde vara däcks-passagerare, hvilka i anseende till den kalla natten smugit ned i salongen. Om morgonen stego alla upp, gingo alla upp på däck, alla utom jag, som låg stilla på min soffa och funderade på denna verldens fåfänglighet. Men då kom ett fruntimmer, det samma som jag tyckt mig se om natten sittande vid dörren. Hon var klädd i blå sidenklädning och hvit sidenhatt, och med detta lade hon sig på en soffa alldeles midt emot min. Vi lågo väl en timma och sågo på hvarandra; och hon tycktes helt noga afhöra mina förmaningar till några unga tyska flickor, som trodde sin ovillkorliga skyldighet vara att blifva sjösjuka, och som gjorde allt hvad de förmådde, för att komma riktigt in i denna sin roll och sedan bringa en annan stackare äfvenledes dit. Den blå damen drog ofta på mun åt mina argumenter och föreställningar, att man kan om man vill betydligt arbeta mot sjösjuka, lika som allt annat ondt, der inbillningen spelar ringaste roll. Slutligen steg den blå damen upp, gick sina färde, och en liten stund derefter kom Grevinde Ahlefeld, ett särdeles hyggligt fruntimmer, med hvilket jag, såsom helt nära granne under natten, gjort bekantskap, och frågade mig genast hvad jag tyckte om Prinssesan Juliana, ty just hon ”och ingen annan” var det, som legat der på soffan, och som suttit så anspråkslöst och tyst vid dörren om natten, emedan det blef allt för kallt i vagnen. Jag blef bra förvånad åt detta, men kunde icke neka min stora beundran åt den höga damen, som

gjorde så litet väsende af sig, icke på minsta sätt ville besvära och störa någon menniska eller ens deras ro, utan artigt och vänligt for fram, alldeles som ett belefvadt fruntimmer egnar och anstår, men utan alla kongliga fordringar. Och det är dock en kongadotter af det gamla Oldenburgska huset! Grevinde Ahlefeld reste tillika med sin man till Köpenhamn, för att derifrån hemtaga en son, som var i sjökadettskolan, men som det påstods att de andra kadetterne gingo så illa åt, emedan han var en Holsteinare. Animositeten å ömse sidor börjar att blifva ganska betydlig, jag undrar hvart det tager vägen. Mais – peste soit de la politique!

Den 3:dje October om aftonen voro vi i vårt kära Köpenhamn, möttes der af goda vänner och vänliga anleten, samt sutto snart i den gamla välkända runda salongen vid Kongens Nytorv, og snakkede om Reisen – med våra danska vänner. Men sjuk var jag, och hade ej Etatsråd Bang, den förträffliga mannen och läkaren, varit, så låg jag kanske redan på Assistencekyrkogården. Nu drog han mig derifrån, och jag kunde t. o. m. vara ute några gånger under de sista dagarne af min långa vistelse i Köpenhamn. Sålunda fick jag, en vacker, solig och varm middagsstund, sittande i en god vagn, åse hela Konungens och Drottningens intåg i sin goda stad, Köpenhamn, der de icke varit allt sedan den samma dag vi afreste derifrån, då de följde vårt svenska hof, för att sedan icke mera på hela sommaren återvända dit. Konungen mottogs nu, sedan han återkom från Hertigdömena, der han visat så mycken ”beslutsamhet och kraft”, med en verklig och – som det påstås – ovanlig enthusiasm samt äkta och ullfärgade hurrarop. Drottningens voro litet hesare. Tal höllos till Konungen och af Konungen, och man såg ganska belåten ut å alla sidor, men om aftonen kunde man dock ej komma öfverens, om staden skulle illumineras eller ej, och Charivari som har ett outtömligt förråd af befängdheter, hvilka ovillkorligt sätta skrattmusklerne i rörelse, kom genast fram med ett trädsnitt, föreställande en figur med en lorgnett, så stor som en soppslef, för ögat, gående omkring i staden och tittande helt noga och helt nära på folk. Under står: ”Fædrelandet gaaer i denne Tid omkring bevæbnet med Lorgnet; den paastaaer, at den kan see paa Folks Physiognomi, om de ville illuminere eller ei.” Längre fram i bladet synes en ”Lysestøber”, som äfven högeligen förordar illuminationen, men med allt detta – vardt ingenting utaf, utan när aftonen kom, såg man här och der några dévouerade stearin-ljus stå i rad i ett och annat fönster, men ett mystiskt mörker råda dess emellan.

Under dessa dagar, jag tillbringade i Köpenhamn, gjorde jag ändteligen det så länge omtalade och uppskjutna besöket hos Oehlenschläger. Han mottog oss utomordentligt artigt och väl, samt tvang oss att dröja nära två timmar hos sig, och det var ett ganska välkommet tvång, ty sällan har jag befunnit mig så à mon aise (ett oöfversättligt talesätt), som i denna mans atmosphére. För det första – ty ögat är ändå alltid det, som först vill vara med och dömma – är han skön, ja ”mahlerisch schön!” Hans panna, hans ögon, hans mun hafva alla ungdomens behag ännu i behåll, och hans hållning, hans vackra händer, hans perlhvita tänder, hans vårdade toilett och framför allt – hans milda, sköna – nästan gudomliga leende kom mig till en början att glömma alla hans snillefoster och bara se honom sjelf, snillet – som väl sällan byggt sig ett skönare tempel att bo uti. Dock har man exempel på många med yttre skönhet begåfvade skalder. Byron, Goethe, Tasso, Milton, vår Tegnér och många flera voro alla herrligt af moder natur utrustade. Dock tviflar jag att någon af dem, vid Oehlenschlägers ålder, kunde hafva mätt sig med honom. Han var, såsom en af våra danska vänner, hvilken var närvarande, det påstod, vid ovanligt godt lynne, och det hade den trollmakt att äfven stämma mig i ett dylikt, ty jag hade fruktat, att den af alla eftersökte mannen skulle se besvärad ut vid vårt besök. Han berättade oss flera anekdoter ur sitt lif, med ett oefterhärmligt behag, och bland annat något ganska eget, som händt honom under sin vistelse i Paris och vid Ludvig Philips hof. Han hade en gång nemligen, under en stor, talrik och lysande ”cour”, af en yngre, ståtlig man blifvit inbjuden att besöka denne i dess hem, oaktadt Oehlenschläger var fullkomligt obekant med hvem mannen kunde vara. Snart tappade han (Oehlenschläger) den inbjudande herrns spår bland mängden, och sedan – när han beskref honom, fick han till svar att det kunde ej vara någon annan än Konung Leopold i Belgien. Dock blef Oehlenschläger aldrig rätt säker på detta, ty efteråt sade somliga att denna furste varit på couren, andra att han aldrig fanns derstädes, och när Skalden sedan, på återresan till Danmark, tog vägen om Brüssel, visste

han verkligen icke, förr än han fick se Konungen ansigte mot ansigte, om det var han som inbjudit honom, eller om han nu skulle framträda för en helt obekant figur, och kunde således ej på ringaste sätt förbereda sina ord. Detta gaf oss anledning tala om, huru litet det i allmänhet lyckas att förbereda dessa sina ord, och huru improvisation i den vägen alltid är det bästa, och jag berättade nu för Oehlenschläger att då vår danska vän på ditresan frågat mig, hvad jag skulle säga till den frejdade Skalden, hade jag svarat att jag icke tänkt derpå, och då vännen bedt mig för all del tänka ut något rätt sinnrikt, hade jag proponerat att göra Sångarkonungen uppmärksam på den vackra pariserhatt, jag till hans ära för första gången bar, och säga honom uppriktigt att mitt hufvud aldrig varit så dyrbart som i denna stund, och det för hans skull. Vi skrattade nu rätt godt åt denna dumhet, och jag anför den blott, för att bevisa huru fort man kan blifva bekant med en person, när några sympathier äro för hand, och huruledes det aldrig lönar att i förhand tänka på "hvad man skall säga" eller – "icke säga," ty tages icke detta ögonblickligt ur luften, der så mycket herrligt finns, så blir det rakt odugligt. Oelenschläger talade äfven mycket om sin familj, om en älskad dotter, som är gift i Norge, och sina barnbarn derstädes, hvaribland en liten gosse lär vara en äkta Norrman, d. v. s. med den största möjliga kärlek till sitt land och sin nation, men icke någon särdeles ömhet för andras d:o d:o. Han talade om många roliga drag af detta barn och, bland annat, huru den lilla pilten en dag blifvit gräsligt ond på sin morfader och då i vredesmod sagt: "Om "Bestefar" ej är snäll, skall jag bedja rottan komma och bita Bestefar." – "Ja gör det" svarade morfadren, som gerna ville blifva utaf med den rustande sonsonen just i det ögonblicket. Han gick äfven sina färde, men då hade han väl ångrat sin vrede mot den gode "Bestefar", stack derför in hufvudet genom dörren och sade helt godt och vänligt: "Rottan kommer straxt, bara hon får tid," ty som en äkta Norrman skulle han stå vid sina ord, de måtte än vara aldrig så rasande. Oehlenschläger läste godhetsfullt för oss trenne dikter på tyska, af honom sjelf naturligtvis, de två behandlande Goethe i sin ungdom och mannaålder, och vi språkade i följd deraf väldigt om Goethe. Den tredje var en sort legend, om hur Götz v. Berlichingen bekommit sin "Eisernen Hand," hvilken en smed, af tacksamhet för att riddaren frälsat hans dotters heder, åt honom förfärdigat. Han talade äfven mycket om sin snart på scenen kommande "Amleth," och huru han behandlat detta ämne alldeles olika mot den store föregångaren. Sedan talade vi om Tegnér, och han önskade uppriktigt den svenska skaldekonungens snara ascension, och dertill sade vi alla "amen." Timmarne flögo emellertid, och jag blef oändeligen glad, då vår älskelige värd sade sig, på Konung Oscars inbjudning, ämna till sommaren företaga en färd till Sverge och Stockholm, der han förut aldrig varit, samt då äfven lofvade besöka oss i vårt rödmålade tjäll, och tillåta oss föra honom omkring i vårt vackra Westergötland, der mycket skönt är att se, för ett sinne som vet att uppfatta det. Med stor tacksamhet och tillfredsställelse lemnade vi denna vår artiga värd, och talade sedan hela dagen om honom. Om aftonen voro vi på gallaspektaklet, i anledning af Konungens återkomst, och till hvilket vår alltid så artiga legation skaffat oss goda platser. Man gaf "Czaren og Tømmermanden" och en särdeles vacker balett, med de smaktullaste grupper af unga flickor, hvaraf somliga hade långa blomsterkransar i händerne, andra korgar med blommor, och andra buketter. Sjelfva buro de alla blomsterkronor på sina unga hufvuden. Det hela var blomstrande och skönt, talade om sommar och ungdom och värma och lif, – och hvad kan väl vara behagligare?

Vår affärd från Köpenhamn var ängslig: Vattengudarne voro ej nöjda med de bittra tårar vi fällde, vid afskedet från älskade vänner, icke med det söta vatten, som i strömmar nedstörtade från himmelen på oss, icke med det salta vatten, som öfversköljde oss i båten, under färden från Toldboden till ångfartyget; de ville att vi skulle genomblötas af ännu ett annat fluidum af ädlare art, och således ankommo vi, alldeles genomvåta af ett olycksaligt carambolage mellan en Bordeaux- och en Madera-butelj, ut till Christiania, som för sista gången på året låg och gungade i Sundet. Visst skrattade vi något at detta, fast jag för min del haft mera håg att gråta. Men E. föreställde mig att scenen varit våt nog förut, och på Christiania funno vi fruntimmers-salongen vid vår ankomst både tom och varmeldad, som var mera än vi kunde önska, för vår fullkomliga omkostymering. Vi hafva samma hytt, som vid bortresan, och hafva kommit öfverens om, att af alla ångfartyg vi sett och färdats på, både före denna resa, och af de 15 vi under densamma gjort bekantskap

med, är dock Christiania det bästa, icke i ett fall, utan i alla. Och det som ändå mest bör prisas är – just sjelfva orsaken till att allt är så förträffligt, nemligen befälet, Kapten F. och Löjtnanten Baron W. J., tvenne unga män, som båda förefalla mig just såsom typer af äkta sjömän, nb. den allra bästa sorten deraf. Man är så trygg i skygd af dem, och jag skulle vilja gå verlden omkring på Christiania, om de förde det. Ja, allt är godt, bara vi nu väl vore i land och hade öfverstått den sista tullvisitationen, som nu väntar oss om en liten stund. Vi hafva väl visserligen ingenting, som kan komma under den hemska rubriken "contraband," men .... så är jag ändå glad, att ej min gamle och högt ärade vän, Gen. T. D:n, med handen på hjertat frågar mig om jag har fullkomligt godt samvete. Och nu farväl för sista gången! Nu måste jag prata en liten stund med några norrska herrar och damer, som vi snart skola säga ett farväl, kanske för hela lifvet, och som varit ganska trefliga och angenäma reskamrater. Nu äro vi dessutom snart vid Elfsborg, och så .... en liten stund derefter, åter på den gamla kära svenska fosterjorden, som vore ändå tusen gånger kärare, om den ej vore fuktad med – det otäcka bränvinet. Men det lönar ej nu att tänka på, i denna oroliga stund. Farväl! – au revoir! Det är ett kärt ord att skrifva och, jag är nog egenkär tro – ett kärt ord att få.

APOSTILLE.

Och vi kommo till Götheborg, som sagdt var, d. 14 Oct., d. v. s. nära 14 dagar efter sedan vi redan en gång spökat i stadens tidningar såsom inpasserade. Och vi mottogos af kärleksfull välvilja och vänliga anleten, och vi funno samma himmelska manna i Wenersborg, sedan vi på vägen tjusats af Welhavens herrliga dikter, som, sända från skalden sjelf, lågo mig till ett vänligt möte i Götheborg, och från Wenersborg reste vi den 19 October samt blefvo genast påminda om att vi nu färdades i vårt eget kära fädernesland, ty vi begärde i M:s gästgifvaregård litet mjölk, men fick af gästgifverskan det svar att det ej fanns någon, och då kom mannen alldeles full och stinkande af bränvin, slog till hustrun för sitt svar, oaktadt han sjelf i fyllan slagit ut all mjölken!! I G:s gästgifvargård begärde vi af en barfotad, snuskig, piga en ren thékanna, rent, kokhett vatten och rena koppar. Hon svarade: "Ja warsch!" men i dörren vände hon sig om och sporde, om vi ville hafva "köpe-thé eller annat thé" och blef helt chikanerad, när vi sade oss hafva thé och socker sjelfva, bara vi finge det andra – men rent framför allt. Hon svarade då snäsigt, att allting i G. är rent och att bättre folk, än vi, druckit af deras thé. Efter en evig väntan och flera påminnelser kom hon ändteligen med smutsiga koppar, tennskedar och ljumt vatten i .... en kaffekanna, som luktade kaffé och cichoria lång väg. Jag bad henne bara vända om med alltsammans och att komma in med sjelfva thékitteln med kokhett vatten och en ren spilkum, men då sade hon trotsigt, att thékittel fanns heller icke, utan att man kokat upp vattnet i en – gryta! Vi cederade thé, och pigan var mycket ond. I H:s gästgifvaregård mötte oss vedervärdigheter, af den sort som ej tillåter beskrifning, men, sedan vi skrattat ut åt dem, kommo vi dock öfverens om, att det är alltför bedröfligt för en stackars främling, som kommer hit från utlandet, der man på vägar och stigar finner så mycken beqvämlighet och comforts, att här möta så mycket annat, himmelsvidt derifrån skiljdt. Vi, för vår del, glömde snart dessa små rese-bekymmer; de voro ju oundvikliga törnen på det herrliga blomster, som allt närmare och närmare vinkade oss och doftade mot oss. Jag menar det kära, älskade hemmet! Vi mottogos der med öppna armar af moder, make och syster, och snart uppstämde vi tre resenärer: Fader, moder och dotter, en trio, varierad på mångfaldiga sätt, men alltid på samma thema, nemligen:

Borta är godt, men hemma är bäst.

Slut.

EFTERORD.

Många utrusta sina litterära barn med ett *förord*, likasom till en staf att stödja sig på, under vandringen ut i verlden; andra tro, att dessa samma barn kunna vara denna stöttepinne förutan och vandra på egen hand, och

ganska få äro de, som se sig nödsakade att – likasom vi – framträda med ett *efterord*, men det är tillkommet för att besvara ett inkast eller en anmärkning, som man gjort öfver den första hälften af dessa bref, hvilken redan förut varit tryckt i Jönköpings-bladets följetongs-afdelning. Man har nemligen klandrat, att vi *för litet* talat om folket, om folklifvet, folkets seder och bruk m. m. dylikt, i de länder vi berest, och uteslutande hållt oss inom de högre kretsarne, dess förehafvanden, de bekantskaper vi der gjort &c. Detta är beklagligen ganska sannt, och anmärkningen fullkomligt rättvis och sanningsenlig. Men – när man först och främst är qvinna, när man af sin svaga helsa är *tvungen* och af sina pécuniera omständigheter *icke förbjuden* att vid alla tillfällen söka de första och bästa platserne på jernvägar, ångfartyg och diligencer, att söka de nedersta och beqvämaste regionerna på de bästa hôtellerne, så *måste* ovillkorligt detta klandrade förhållande inträffa. Och att sedan, i och för den rådande smaken och fordringarne, göra några concessioner på sanningens bekostnad, d. v. s. att prata litet hit och dit om hvad man hvarken sett, hört eller förnummit, hvilket dock för oss varit så ganska lätt, det har aldrig ett ögonblick fallit oss in, och åtminstone *derföre* hoppas vi att af den läsande publiken få tillgift.

Ännu en liten anmärkning, som troligen kommer att göras, ville vi gerna i förhand besvara: Mången, ja alla – torde kanske tycka, att dessa anteckningar icke allenast äro ganska anspråkslösa, utan t. o. m. ett verkligt lappri, endast af något möjligt litet värde för vänner och bekanta, och yttrar någon detta, så underskrifves det i första rummet

af

Författarinnan till Kusinerna.

Hemmet i December 1846.

Rättelser:

Sid.	9	rad.	16 nedif.	står:	Möllneberg	läs:	Möllenborg
„	14	„	12 „	„	ah Konungen	„	sa’ Konungen
„	24	„	11 „	„	golanthe	„	Jolanthe
„	27	„	13 „	„	Kolanvents	„	Volauvents
„	48	„	16 „	„	um Gottes villen	„	um Gottes willen
„	78	„	15 „	„	faller af sjelft	„	faller af sig sjelft
„	83	„	1 uppif.	„	oupphörliga	„	oupphörligt
„	83	„	16 nedif.	„	med olycksbådande	„	med sitt olycksbådande
„	92	„	15 uppif.	„	Standige	„	Staudigl
„	159	„	8 nedif.	„	guldspetsar i sjelfva hörnet; der –	läs:	guldspetsar; och i sjelfva hörnet, der

Öfriga möjligen förekommande bokstafsfel, af mindre betydenhet, torde af läsare sjelfve inses och benäget rättas.

Digitaliserad av Litteraturbanken.

Konverterad av Arkivkopia och publicerad på
https://arkivkopia.se/sak/littbank-KnorringS_BrefTillHemmet.

Filen skapad 2018-12-13 18:43:17.027368